

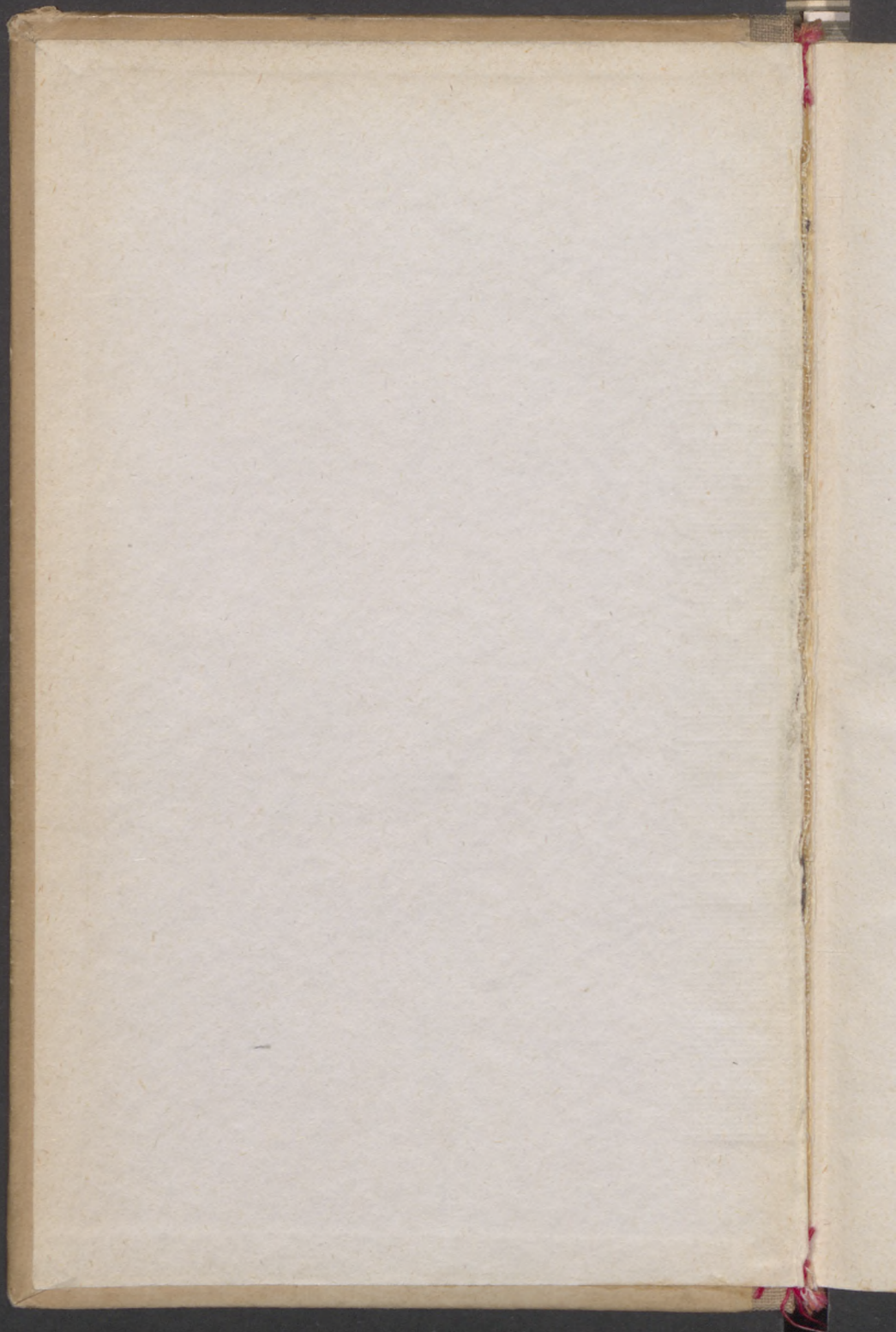
147783

Posnyák Zoltán

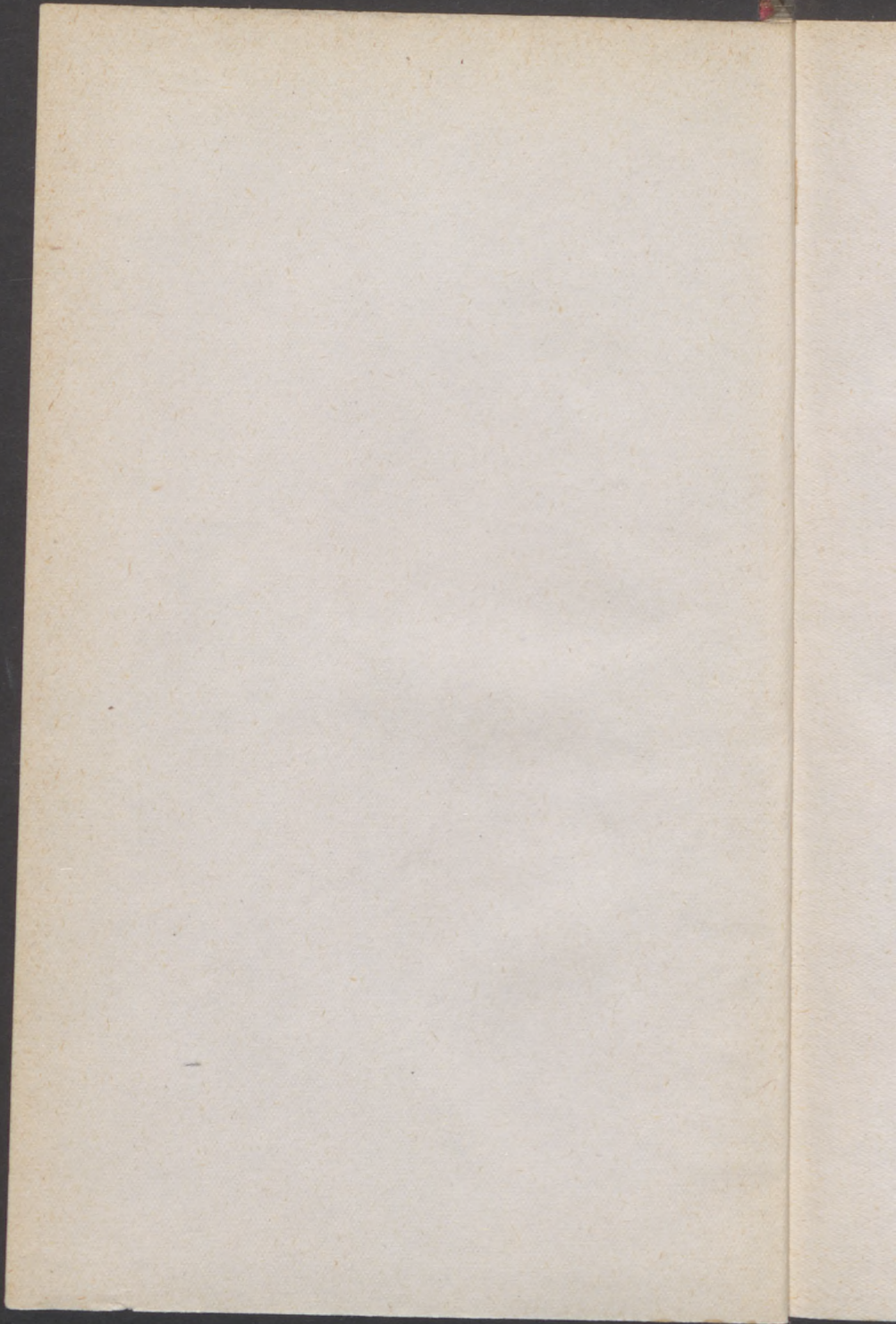
*A magyar
fajvédelem
úttörői*

~~1292~~

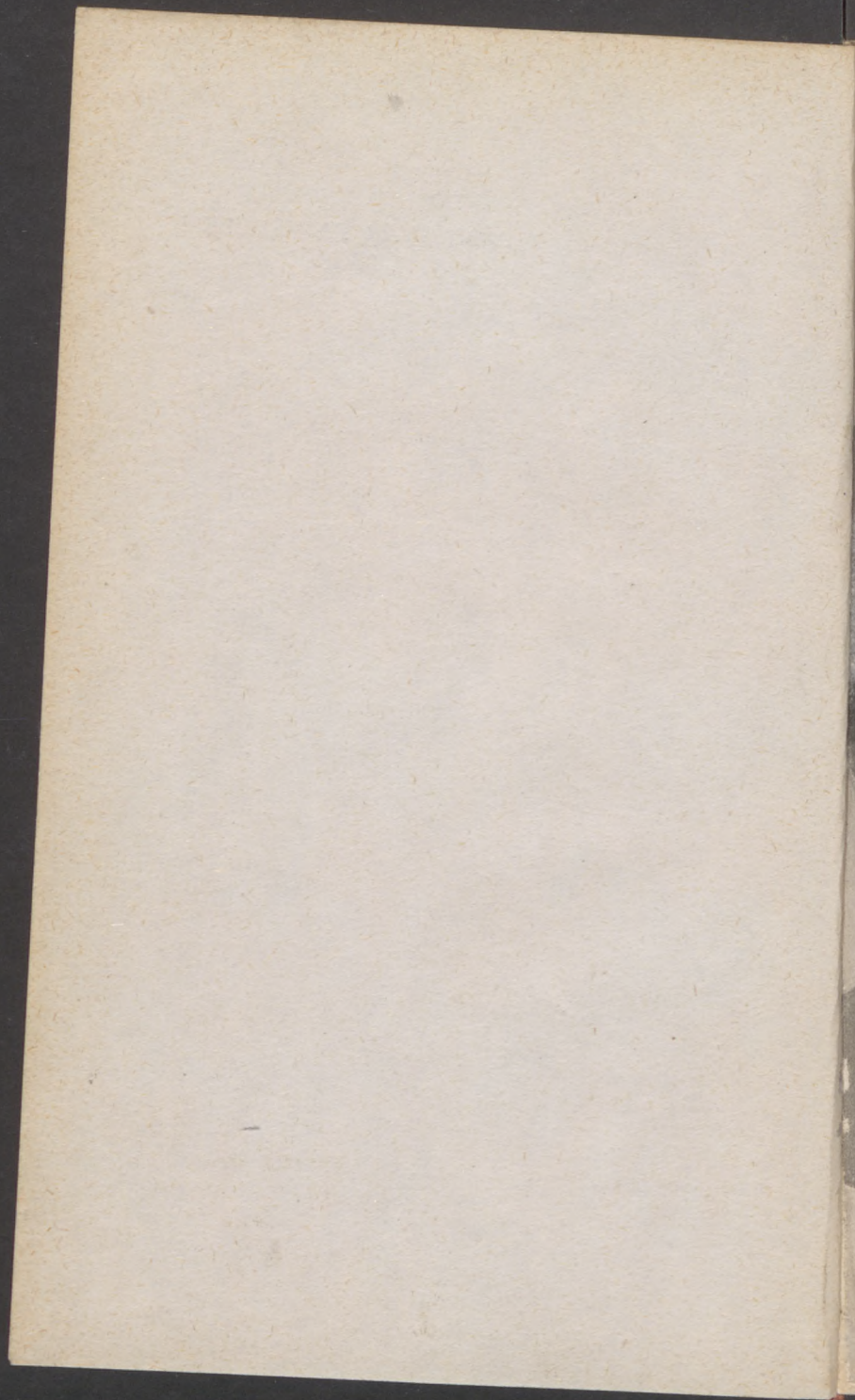
Stádium

5575

BOSNYÁK ZOLTÁN:
A MAGYAR FAJVÉDELEM
ÚTTÖRŐI

STADI

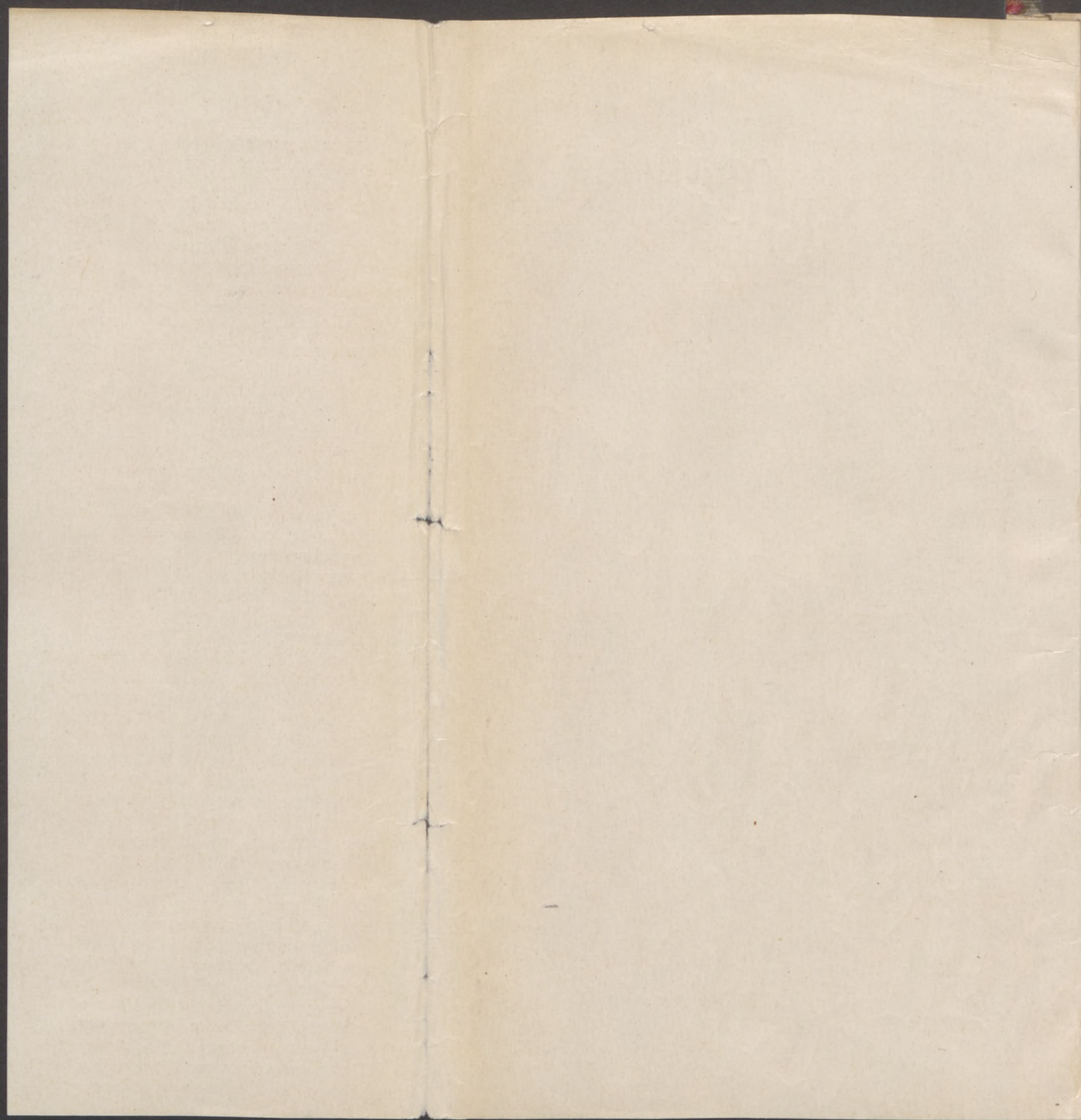
A MAGYAR FAJVEDELEM ÚTTORÓI

A kiegyezéstől az ezerkilencszáz-tizennyolcas összeomlásig tartó fél-évszázad elevenedik meg ebben a munkában. Ezt a korszakot a liberális, főleg zsidó újságírás és történetírás, mint a nemzeti felemelkedés és erőgyarapodás aranykorát állította elénk. Ma már tudjuk, — egész nemzeti létünket fenyegető válságok és megrázkódtatások után, — hogy ez az ötven esztendő minden látszatcsillogás és látszateredmény ellenére a nemzet szellemi és biológiai erőinek olyan végzetes elsovadását eredményezte, hogy ennek a folyamatnak szükségszerűen 1918 októberéhez kellett vezetnie. A magyar hivatás korszaka azonban, mint ismeretes, pontosan egybeesik a magyarországi zsidóság minden képzeletet felülmúló előretörésével. A liberális jelszavaktól és doktrínáktól megbabonázott magyar társadalom, de különösen a liberális Magyarorszag közéletének irányítói és tekintélyei nem tudták, vagy nem akarták észrevenni a zsidóság rohamos terfoglalásában rejlő végzetes veszélyt. Még kevésbé voltak hajlandók szembeszállni vele. De voltak kezdetől fogva bátor férfiak, akik nemcsak felismerték, de szembe is fordultak a zsidó veszéllyel. Feláldozva és megvetve könnyű és biztos érvényesülést, jólétet, nyugalmat és gazdagságot, szent küldetéstudattal eltelve, üldözés, mellőzés, gúny és neveltség közepe igyekeztek a nemzeti önvédelem szükségének tudatára ébreszteni a magyarságot. Ma, amikor egyre több reménységgel hisszük, hogy a magyar fajvédelem céljai immár meg is valósulnak, helyénvaló és szükséges is az első úttörőknek, Istóczyknak, Ónodynak, Verhovaynak és a többieknek a legnehezebb időkben és a legnehezebb körülmények között megvívott tanulságokban oly gazdag harcaira visszaemlékezni.

Borinyák Zoltán

A magyar
fajvédelem
úttörői

STÁDIUM

A MAGYAR FAJVÉDELEM ÚTTORÓI

A kiegyezéstől az ezerkilencszáz-tizennyolcas összeomlásig tartó fél-évszázad elevenedik meg ebben a munkában. Ezt a korszakot a liberális, főleg zsidó újságírás és történetírás, mint a nemzeti felemelkedés és erőgyarapodás aranykorát állította elénk. Ma már tudjuk, — egész nemzeti létünket fenyegető válságok és megrázkódtatások után, — hogy ez az ötven esztendő minden látszatszillogás és látszateredmény ellenére a nemzet szellemi és biológiai erőinek olyan végzetes elsorvadását eredményezte, hogy ennek a folyamatnak szükségszerűen 1918 októberéhez kellett vezetnie. A magyar hanyatlás korszaka azonban, mint ismeretes, pontosan egybeesik a magyarországi zsidóság minden képzeletet felülmuló előretörésével. A liberális jelszavaktól és doktrináktól megbabonázott magyar társadalom, de különösen a liberális Magyarország közéletének irányítói és tekintélyei nem tudták, vagy nem akarták észrevenni a zsidóság rohamos térfoglalásában rejlő végzetes veszélyt. Még kevésbé voltak hajlandók szembeállni vele. De voltak kezdetől fogva bátor férfiak, akik nemcsak felismerték, de szembe is fordultak a zsidó veszéllyel. Feláldozva és megvetve könnyű és biztos érvényesülést, jólétet, nyugalmat és gazdagságot, szent küldetésstudattal eltelve, üldözés, mellőzés, gúny és nevetség közepette igyekeztek a nemzeti önvédelem szükségének tudatára ébreszteni a — magyarságot. Ma, amikor egyre több reménységgel hisszük, hogy a magyar fajvédelem céljai immár meg is valósulnak, helyénvaló és szükséges is az első úttörőknek, Istóczynek, Onodynak, Verhovaynak és a többieknek a legnehezebb időkben és a legnehezebb körülmények között megvívott tanulságokban oly gazdag harcaira visszaemlékezni.

B O S N Y Á K Z O L T Á N

A MAGYAR
FAJVÉDELEM
ÚTTÖRŐI

1942

STADIUM SAJTOVALLALAT RT., BUDAPEST [1942]

Feleségemnek

~~4292~~

147783

ORSZ. SZECHENYI-KÖNYVTÁR
Növedéknapló
1944. év. 8570. sz.

R1965

ELŐSZÓ

Kerek száz esztendeje, hogy az újabbkori Magyarország politikai és társadalmi életében mint egészen új gond, új feladat jelentkezik a zsidókérdés is. A pozsonyi diétán 1838—1842 között beható és hosszadalmas viták folytak a zsidóság szerepe, hatása és lényege felől. Előtérbe tolt a kérdést akkor maga a zsidóság, egyrészt rohamos szaporodásával, nagymérvű bevándorlásával és élődsi életformája nyomán különösen az északkeleti vármegyékben jelentkező társadalmi nyugtalansággal, másrészt azzal, hogy a kor uralkodó liberális jelszavaira hivatkozva, újabb és újabb jogokat, legvégül a teljes politikai egyenjogúsítást próbálta kicsikarni. Hosszú, viharos, válságokban és tanulságokban gazdag volt az út 1840-től 1940-ig, a zsidó jogkiterjesztéstől a második zsidótörvényig, de ma már szilárd a hitünk, hogy utolsó fejezetét írjuk annak a nagy belső fajközi harcnak, amely egy évszázadon keresztül folyt vértelenül és fegyvertelenül bár, de a fajok közötti élet-halálverseny összes hatékony eszközeivel. Ez az évszázados küzdelem sok-sok jobb ügyre szükséges faji erőnket kötötte le és emésztette meg, bővelkedett megaláztatásokban és megpróbáltatásokban, de mindenekfelett gazdag volt tanulságokban és tapasztalatokban. Ma, amikor úgy véljük, hogy rövidesen végleg, egyszer és mindenkorra felszámolhatjuk a zsidókérdést, mindenesetre megérdemli, hogy visszapillantjunk rá. Legalább döntő eseményeit, kiemelkedő fordulatait, különösen pedig vezető egyéniségeit, kimagasló alakjait a feledés homályából magunk elé idézzük. A hála emberi és nemzeti kötelessége is azt kívánja tőlünk, hogy zászlót hajtsunk, tisztelegjünk a nemzeti önvédelem bátor harcosai és áldozatos hősei előtt. Amit ők véghez vittek, az valóban bátor és hősi cselekedet volt.

A maguk igazságaiért és a magyarság igazdért nemcsak egy ellenséges, gyűlölködő, bosszúálló világgal szálltak szembe, de szembe kellett nézniök saját fajtájuk mérhetetlen rövidlátásával, tompa közönyével is. A hősi önfeláldozás örök és nagyszerű példaképei ők valamennyien, akik megérdemlik, hogy a magyarság legjobb értékei sorában kapjanak helyet. A feladat, amelyet sorsszerűen magukra vállaltak, egyike volt a legnehezebbeknek. Önvédelemre, ellenállásra akarták rábírní saját koruk magyarságát a zsidóság fokozatos elhatalmasodásával, lelki, szellemi befolyásával szemben. Pedig a zsidóság akkor már birtokában volt az ország csaknem valamennyi jelentősebb gazdasági intézményének, hatalmas tőkeerők halmozódtak fel kezében, befolyása szükségszerűen döntően érvényesült a közéletben is.

A magyar fajvédelem első harcosai nagyon jól tudták, hogy csak gyűlölet, üldözés és hajsza, gúny, rágalom és meghurcoltatás lesz osztályrészük, mégis magukra vállalták a sorstól nekik szánt szerepet. Csak egész lényüket átható fajszeretet, mély küldetéstudat és a magyarság jobb jövőjébe vetett hit adhatott nekik erőt erre a szerepvállalásra. A kiegyezés utáni korszaknak ők voltak az igazi politikai hősei és nagyjai. Látták a hivalkodó dísz és pompa mögött az elmaradottságot és a magyarság faji erőinek ijesztő elsorvadását, látták előre az elkerülhetetlenül bekövetkező összeomlást és kétségbeesve óvták nemzetüket a szerencsétlenségbe rohanástól.

*

Különösen a világháború után, divatba jött nálunk az ú. n. történelmi átértékelés. Az új irányzat a klasszikus magyar történetírás eredményeit és ítéleteit igyekezett új megvilágításba helyezni. Ez a törekvése sokszor közelebb vitt bennünket a történelmi valósághoz, máskor helytelen és hibás túlzásokba tévedt. A legkülönösebb azonban, hogy történetírásunk új iránya a kiegyezés utáni korszak szereplőit és tekintélyeit még mindig nem értékelte át egészen. Bizonyára ez a magyarázata annak, hogy a köztudatban, ha megfakulva is, de még mindig él a liberális Magyarország nagyságainak kultusza. Ezzel magyarázhatjuk azt is, hogy a magyar közselfogás még mindig nem tudott szabadulni a világháború előtti korszak hamis értékelésétől és terhes szellemi hagyatékától. Társadalmunk

értékrendszerében még mindig nem tudták a hatalomra került liberális álnagyságok helyét elfoglalni e korszak igazi magyar hősei az Istóczyk, a Verhovayk, a Simonyik és társaik. Pedig most már valóban elérkezett az ideje, hogy a magyarság legszélesebb rétegeinek köztudatában elfoglalják méltó helyüket.

Ebben a könyvben néhány életrajzot talál az olvasó. A magyar fajvédelem első harcosainak életéről, küzdelmeiről és munkásságáról igyekszünk képet adni bennük. Nem a szó megszokott értelmében vett életrajzokat adunk. Esmék és törekvések harcáról akarunk számot adni. Együtt a tíz életrajz valóban a magyar fajvédelem sorsát, fejlődését és küzdelmeinek alakulását mutatja be. De mögöttük meghúzódik az egész kiegyezés utáni liberális Magyarország politikai és gazdasági válságaival, társadalmi és közeleti visszasságaival, tudatlanságával, tehetetlenségével és bűneivel, a kivándorlók százezeivel, a tuberkulózis pusztításaival, az analfabetizmussal, két balkezes nemzetiségi politikájával, államháztartási deficitjeivel, a birtokos és városi középosztály felmorzsolódásával, legfőképpen pedig a zsidóság minden képzeletet felülmúló gyors terjeszkedésével.

A kötetben szereplőkön kívül bizonyára voltak más érdemes munkásai is a magyar fajvédelem ügyének. A szellemi alapvetés, az eszme első meghirdetésének érdeme azonban kétségtől az itt szereplőké. Hangsúlyoznunk kell itt, hogy elsősorban nem a fajvédelem politikai szószólóiról akarunk megemlékezni, hanem a napi politikától esetleg egészen távol álló szellemi és eszmei magvetőkről. Ambár a kötetben szereplők legtöbbszörének, mint látni fogjuk, többkevesebb kapcsolata volt a napi politikával is.

Ugy véljük, hogy már itt bevezetőben rá kell mutatnunk a magyar fajvédelem történetéből adódó néhány nagyon figyelemre méltó tanulságra.

Először is arra, hogy az antijudaizmus nálunk nem idegenből hozott program, jelszó vagy gondolat. Nem egy idegenből egyszerűen átvett, átmásolt, nálunk gyökeretlen, értelmetlen és erőltetett politikai törekvés, amelyet csak nyugtalan politikai törtételek kényszerítettek rá a magyar társadalomra. A magyar fajvédelem történetének vázlata arról győz meg bennünket, hogy a magyarság önvédelmi harcának eszméje magyar földben csirázott ki. Az antijudaizmus eszméje pedig nemcsak hogy nem idegenből jött hozzánk, hanem európai viszonylatban is mi voltunk

a kezdeményezői. A múlt század hetvenes éveiben Istóczy és hívei hirdették meg elsőnek a politikai antiszemitizmust. Csak évekkel később erősödtek meg annyira a német antiszemita szervezetek, hogy képviselőiket be tudták juttatni a birodalmi gyűlésbe és csak a nyolcvanas évek közepén indul meg Eduard Drumond vezetésével a francia antiszemita párt szervezkedése. A világháború után is a nemzeti összeomlásból magához térő Magyarország volt az első olyan állam, amelyik megkísérelte a zsidó befolyás visszaszorítását.

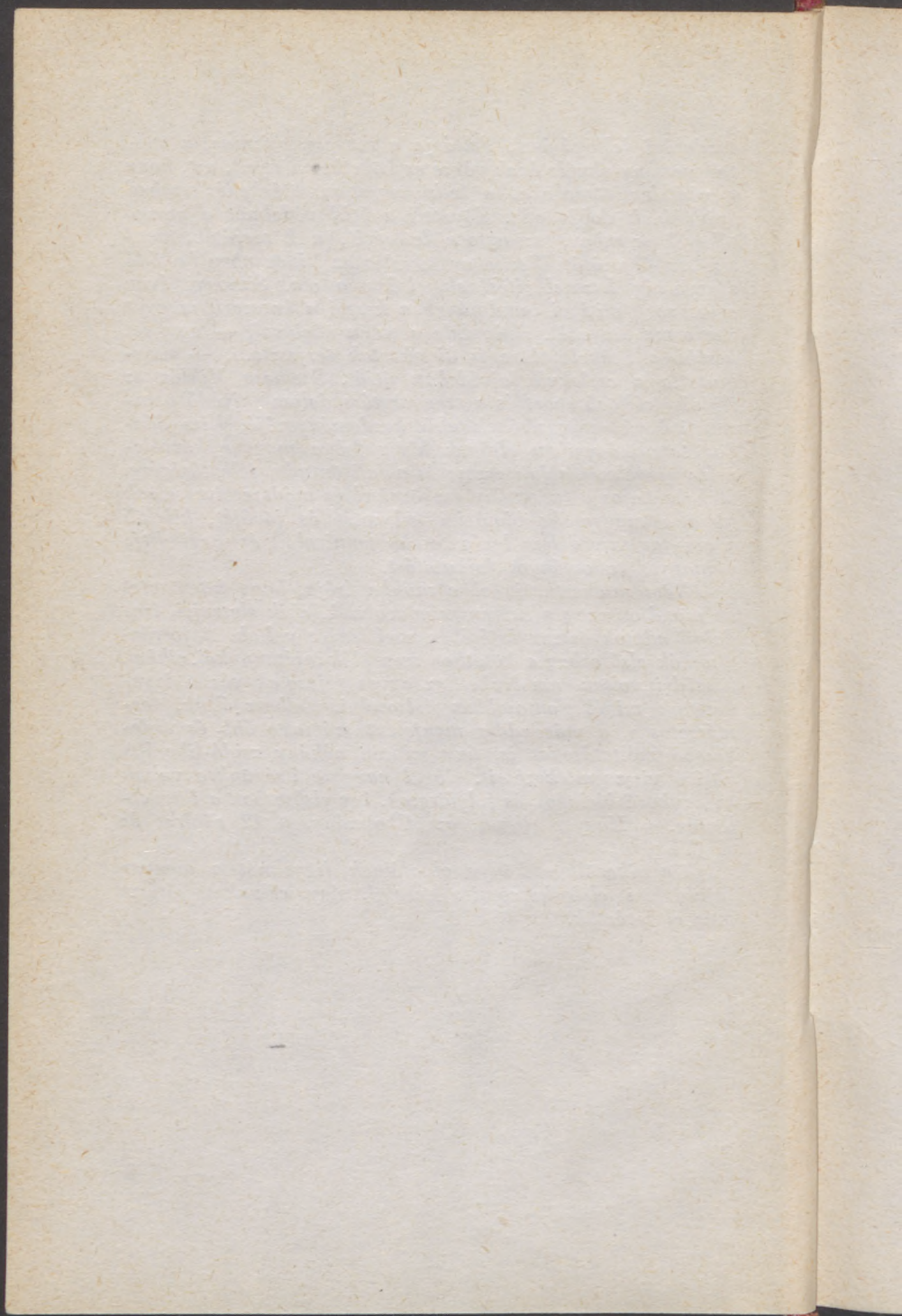
Azt is megállapíthatjuk ebből az életrajz-sorozatból, hogy a magyar fajvédelem és antijudaizmus első hirdetői csaknem egytől egyig *vérbeli magyarok* voltak. Az Istóczyk, a Simonyik, az Ónodyk, a Szemerék valamennyien tiszta hajtásai a magyar törzsnak, akik talán éppen ezért érezték át oly mélyen és igazán a fajtájukat fenyegető veszélyeket.

De rá kell arra is mutatnunk, hogy a magyar fajvédelem, mint politikai program és törekvés építő eszme volt. Nem merült ki a bírálathoz, a támadásban vagy a védekezésben. Nem elégedett meg jelszavakkal, hanem utat jelölt ki és a helyes magyar fejlődés irányát is meghatározta. Nem szorítkozott csupán az antijudaizmusra. Ha erejének javarésztét mégis a zsidóság elleni küzdelemre kellett fordítania, ennek kizárólag maga a zsidóság volt az oka, mert csillapíthatatlan mohóságával, kiméretlen törtetésével mindenütt az első vonalba jurakodott. Mindenütt övék volt az elsőség és maguknak követelték a vezetést. Tönkrajuttatták a birtokost, parasztot, kispolgárt és középosztályt egyaránt. Meghamisítják kultúránkat, sárbatiporják nemzeti eszményeinket és hagyományainkat, kigúnyolják mindazt, ami előttünk szent és magasztos volt. Szemita néger vérüket mind nagyobb mértékben beoltják a magyarságba. Terjeszkedésük nyomán anyagi bukás, erkölcsi züllés és szellemi bomlás tünetei jelentkeznek. Lehet-e hát csodálkozni azon, hogy azok, akik nem hódolnak be liberális jelszavaknak és aggodalommal néztek a magyarság jövője elé, szembefordultak ezzel a héber-néger áradattal. De a zsidóveszély mellett meglátták többi bajainkat is: gazdasági, társadalmi és szellemi elmaradottságunkat. Látták a közéletünkben uralkodó képmutatást, kontárságot, dillettantizmust és az üres frázisok hatalmát. Maga Istóczy például szünet nélkül harcot folytat korának uralkodó liberális köz-

gazdasági felfogásával. Feltárja a mencesterizmus, a szabad verseny elméletének végzetes következményeit, azt, hogy a védtelen tömegeket a lelkiismeretlen üzérkedés szabad prédájának dobja oda. Követeli a föld védelmét a mozgó tőkével szemben, az uzsora letörését, a börzejáték megrendszabályozását Verhovay Gyula az idegenben hallódó magyarság hazatelepítésének első apostola, Simonyi Iván egész sor politikai tanulmányban keresi a korszerű magyar életforma lényegét. Egán Ede a rutén akcióval, — amelyet később a Székelyföldre is ki akartak terjeszteni, — megmutatta a cselekvő fajvédelem útját. Szemere Miklós az ifjúsági céllövő sport és a magyar társadalom fajvédő nemzeti irányú szervezésének első kezdeményezője. Kiss Sándor tanulmányaiban elsőnek hívja fel a magyar közvélemény figyelmét a faji eszme és a faji öntudat jelentőségére. Méhely Lajos a tudomány eszközeivel és módszereivel élénk tárja a magyarság biológiai helyzetét és jövőjét, kijelöli a magyar fajvédelem legfontosabb tennivalóit és megindítja a magyar tudományos fajkutatótást.

Nem mulaszthatja el e munka írója, hogy köszönetet ne mondjon ezen a helyen mindazoknak, akik életrajzi, irodalmi adatok összegyűjtésében segítségére voltak. A forrásmunkák elsősorban a kötetben szereplők saját munkái, cikkei, beszédei voltak, amelyeket az egyes fejezetek végén igyekeztünk minél pontosabban felsorolni. Felhasználtuk, természetesen, a már eddig megjelent számottevőbb és érdekesebb méltatásokat is, úgy szintén néhány zsidó-liberális közíró visszaemlékezéseit. Végül nagy segítségünkre voltak az egykorú hírlapok és folyóiratok, így elsősorban a Függetlenség, a Magyar Allam, az Alkotmány, a 12 röpirat és A Cél.

Ha sikerült e könyv olvasóinak figyelmét a magyar fajvédelem első harcosaira terelni, úgy célunkat jórészt már el is értük.

A ZSIDÓSÁG MAGYARORSZAGON A XIX. SZÁZADBAN.

A XIX. század első felében, a reformkorszakban, a liberális eszmék hazai térfoglalásával egyidejűleg, nálunk is teljes súlyával jelentkezik a zsidókérdés. A II. József által nyújtott mozgási és érvényesülési lehetőségeket a zsidóság teljes mértékben kihasználva, mind fontosabb szerephez jut az ország gazdasági életében. József különösképpen kegyeibe fogadta a zsidóságot, nem csoda, ha a zsidó történetírók mindég a legnagyobb elragadtatás hangján írják róla:

«1780 novemberében lépett II. József a trónra s már 1781 május 13-án megelőzve a híres türelmi rendeletet, amely az ország nem katolikus keresztény lakóinak lelkes háláját váltotta ki, királyi szívének melegét legelsőbben a zsidókra árasztotta, akik a jognélküliség sötét mélyéből emelték föl hozzá esdő tekintetüket.» (Venetianer.)

II. József zsidórendelete arra kötelezi a zsidókat, hogy a héber nyelvet csakis istentiszteleteiken használják, egyébként az üzleti könyvek vezetésénél és okiratok szerkesztésénél kötelesek a magyar, német vagy latin nyelvet használni. Kötelesek a zsidók mindenütt a keresztényekéhez hasonló elemi iskolákat felállítani. Engedélyt kapnak a felsőbb iskolák látogatására. A jiddisch és héber nyelvű könyvek nyomása és terjesztése (kivéve a vallásiakat) a jövőben tilos. A zsidó iskolák a királyi iskolaigazgatók felügyelete alá kerülnek. A zsidók földbirtokot bérelhetnek, ha azt maguk művelik meg. A bányavárosokat kivéve, bárhol megtelepedhetnek. A zsidó iparosoknak be kell lépniök a céhekbe, mint tanoncoknak keresztény mestereknél kell dolgozniök. Szabó, varga, kőműves, ács, műasztalos, festő és szobrász mesterséget szabadon űzhetnek.

A megkülönböztető jelek viselése alól felmentést nyernek, de a szakáll viseletről le kell mondaniok.

A magyar kancellária nem túlságosan lelkesedhetett a józsefi zsidórendeletekért, mert kerek két esztendeig húzta-halasztotta életbeléptetésüket. E rendeletek nyomán nemcsak a már betelepült zsidóság körében mutatkozott élénk mozgolódás, hanem Magyarország felé fordult a Kárpátokon túli galíciai és bukovinai zsúfolt és nyomasztó életviszonyok között élő zsidóság figyelme is. Ez az érdeklődés olyan nagymérvű volt, hogy 1787-től 1825-ig, tehát nem egészen négy évtized alatt, a zsidóság száma több, mint megkétszereződött, 83.000-ról 190.000-re emelkedett. A szomszédos osztrák tartományok zsidóságának átözlése kisebb-nagyobb erővel változatlanul az egész XIX. századon át tartott. A természetes szaporodás mellett ez volt egyik legfőbb oka annak, hogy, mikép az alábbi adatok is bizonyítják, a zsidóság számának növekedése egész Keleteurópában nálunk volt a legnagyobb arányú.

	A zsidóság száma	
	1800 körül	1900 körül
Kongresszusi Lengyelország . . .	310.000	1,320.000
Oroszország (Besszarábiával) . . .	1,020.000	3,789.000
Galícia és Bukovina	260.000	968.000
Ausztria többi része	80.000	150.000
Magyarország	210.000	830.000
Posen	70.000	35.000
Románia	80.000	265.000
Osszesen:	2,030.000	7,357.000

A zsidóság lélekszámának ez az ugrásszerű növekedése két forrásból táplálkozott. Még pedig a szünet nélkül tartó zsidó bevándorlásból és a példátlan méretű természetes szaporodásból. Ez a két tényező egyforma mértékben duzzasztotta a magyarországi zsidóság tömegeit. A bevándorló zsidóság útja Északkelet-Magyarországon vezetett keresztül. Ez a vidék volt a jövevények első állomása. Itt ismerkedtek meg az új környezettel, itt próbáltak alkalmazkodni az új életviszonyokhoz. A Kárpát gerince a zsidóságra nézve nem volt választóvonal. Ugyanaz a zsidó életforma bontakozott ki a déli lejtőkön, mint aminő már századok óta megvolt túl Galiciában és Bukovinában. Először a felső Verhovina került zsidó megszállás alá, majd foko-

zatosan mind lejjebb húzódtott a tömeges zsidótelepülés határvonala. A mult század vége felé már mindenütt elérte a felső Tisza vonalát, sőt át is lépte azt. A lehúzódtás a betelepülés Északkelet-Magyarország három fő természetes közlekedési vonala mentén ment végbe. Nevezetesen az Uzsok—Ungvár, a Verecke—Munkács és a Körösmező—Máramarosziget irányban. Ezért lett az említett három városban a zsidóság arányszáma a legnagyobb. Ezek a városok viselték magukon leginkább az elzsidósodás külső látható ismérveit. Itt élnek — a fővárostól eltekintve — a legnagyobb zárt zsidó közösségek. Ezért volt oly nagy a hasonlóság e városok és a galíciai-lengyelországi városi gettok között. Itt is megtalálhattuk a zsúfolt, piszkos, szemetes utcákat, a nyüzsgést, a lármát, a tolongást és a lázas téltenséget. Minden utcában imaházakat, jessivákat és zsidóerdereket találunk. S belőlük ritmikus ordítózás és zsidóvaj szüremkedik ki. A három említett városban a zsidóság száma a mult században a következőképp alakult:

	1825-ben		1910-ben	
	absz. sz.	%	absz. sz.	%
Ungvár	646	10.4	5.305	31.4
Munkács	273	8.5	7.675	44.4
Máramarosziget . . .	232	7.3	7.981	37.4

E zsidókkal túlszúfolt városok népes rajokat bocsátanak ki magukból, vagy arra kényszerítik az újonnan jötteket, hogy az Alföld széli városokban telepedjenek meg. Így került sor Sátoraljaújhely, Beregszász, Szatmárnémeti és Nyíregyháza, később Debrecen, Nagyvárad, Miskolc megszállására. E városok zsidó telepei jelentőségben alig maradtak az első három mögött, sőt egyik-másik túl is szárnyalta az előbbieket. Ha a beljebb eső városok zsidójellege halványabb és elmosódottabb is volt, ez inkább csak az itt élő zsidóság külső megjelenésére vonatkozott. Az Alföld északi peremén sorakozó városok zsidó népességének száma a XIX. században a következőképp alakult:

	1825-ben		1910-ben	
	absz. sz.	%	absz. sz.	%
Miskolc	367	1.6	10.291	20.0
Sátoraljaújhely . . .	1.217	18.6	5.730	28.7
Beregszász	58	1.9	3.909	30.2
Szatmárnémeti	—	—	7.194	20.6
Nyíregyháza	—	—	3.882	10.2

Ezekből a zsidóközpontokból mindig bőven jutott új zsidó telepes az Alföld és a Felvidék legtávolabbi zugába is.

Már magában véve a zsidóság számbeli növekedésének gyorsasága és nagysága is elegendő volt ahhoz, hogy az ország gazdasági, társadalmi és szellemi életében a legsúlyosabb válságokat idézze elő. Növelte a bajt, hogy a zsidó bevándorlóknak szinte 99%-a a zsidóság veszedelmesebb, károsabb és elviselhetetlenebb csoportjából, az askenázi, helytelenül keleti zsidóság soraiból került ki. Messzire vezetne, ha most a zsidóság fajtörténetének elemzésébe is belebocsátkoznánk. Röviden csak megemlíjtük tehát, hogy a zsidóság állami és politikai önállóságának elvesztése után — részben már előbb is — hazájából szerte-szét szoródott a világ minden ismert tája és országa felé. Jutott a zsidó szórványokból Kínába csak úgy, mint Etiópiába és Britanniába. A különböző környezetben eltérő életfeltételek és életviszonyok, kultúrák és faji hatások közepette a zsidóságnak két tájfajtája alakult ki. A nyugati, a *sefard* és a keleti, az *askenázi*. A kettő közül az előbbi nemcsak kultúraltabb, de faji alkatában is egységesebb, harmonikusabb volt. Csaknem tisztán megőrizte a szemita és az ezzel rokon mediterrán faji örökséget, még pedig külső vonásaiban és lelki-alkatában egyaránt. Ezzel szemben az askenázi zsidóság — Kelet- és Közép-Európában élő zsidó tömegek, — ellentétes faji hatások és befolyások következtében már sokkal zavarosabb és nyugtalanítóbb képet mutat. Egymás mellett megtaláljuk az előázsiai és a keletbalti, a néger és a mongoloid, a szemita és az északi faji vonásokat. S bár ezeket az egymástól egészen távol álló faji elemeket zárt egységbe kényszerítette a népi és vallási összetartozás, de nem olvasztotta — és élettani ismereteink szerint nem is olvaszthatja — teljes faji és vérségi egységbe. Ezért néznek oly idegenül és ellenszenvvel az európai népek az askenázi zsidóságra, amelyben ösztönszerűen felismerik a *természetellenes basztardot*. Ebben a tényben találhatjuk magyarázatát az askenázi zsidóság társadalomellenes, bomlasztó magatartásának, minden rend, tekintély és hagyomány megsemmisítésére törekvő tevékenységének és ebben leli magyarázatát ennek a zsidóságnak gyökértelen mivolta. Schol semmi köze a földhöz és az országhoz, ahol és amelyből él és gyarapodik. És ezért kerültek ki csaknem mindenütt az ő soraikból a társadalmi felforgatás és a forradalmi osztályharc elméleteinek szóvivői és szervezői, de ugyancsak az ő soraikból a keleti

zsidó gettók homályából kerültek ki az utolsó évtizedek legkegyetlenebb és legvéreskezőbb politikai tömeggyilkosai és közgazdasági kalandorai is. A keleti zsidóság torz faji képletével és az ebből adódó bomlasztó politikai, társadalmi és gazdasági tevékenységével szükségszerűen hol gyengébben, hol erősebben, hol nyíltan, hol a tudat alatt elrejtőzve, de mindig kihívta maga ellen és mindig ébren tartotta az őt befogadó népek ellenszenvét és védekező harcát.

Az idegen faji külső és lelki magatartás mellett sok egyéb is hozzájárult az askenázi zsidóság és a befogadó népek közötti áthidalhatatlan szakadék kialakulásához. Így a zsidó vallás sokszor értelmetlen és groteszk tilalmai és parancsai a kegyetlen és megborzongató rituálék, a vallási kultusz idegenszerű módja, az elképesztően sok babona és az ezekhez való görcsös ragaszkodás. Ilyen elkülönítő hatása volt az askenázi zsidóság körében általánosan elterjedt zsidó nyelvnek, a *jiddisnek* is. Ez tulajdonképpen egyike azoknak a zsargonoknak, amelyet a zsidóság a befogadó népek nyelvéből magának kialakított. Tulajdonképpen a zsidóság nyelvképző és egyben nyelvrontó készségeiről van szó. Ilyen zsargon mindenütt kialakult, ahol a zsidóság nagyobb tömegben élt a befogadó népek között. Héber, szláv, középkori felnémet nyelv szavainak tarka összevisszaságából alakult ki a keleti zsidóság nyelve. Nem tárgyalhatjuk részletesen az askenázi zsidóság különleges életformájának valamennyi megnyilvánulását, csak éppen megemlíjtük a zsúfolt, zárt település kedvelését, a nagy szaporaságot, a Talmud-kultuszt, a csodarabbik szerepét, a merev elzárkózást a befogadó népek nemzeti törekvéseivel és hagyományaival szemben.

A zsidóságnak ez a fajtája volt az, amely egy évszázadon keresztül szakadatlanul új és új rajokban tódult be hozzánk. A jogi és társadalmi helyzete nálunk sokkal kedvezőbb volt, mint odaát, a Kárpátokon túl, az érvényesülési lehetőségek pedig szinte korlátlanok voltak, így tehát mindig nagy vonzóerőt gyakoroltunk a szomszédos galíciai és bukovinai gettókra. Azonkívül egymást is vonzották a zsidók. Ha egy faluban egy-két zsidó család megtelepedett, ott rövideesen népes zsidó kolóniák nőttek ki szinte a földből. A határ egyáltalában nem volt lezárva. De a zsidóság elszaporodásában része volt a nagybirtokos nemességnek is. Sok helyütt maga hívta be és telepítette meg birtokán a zsidókat, mert ezek mindenkor

ellátták kölcsönökkel, adtak előleget, megvették lábón a termést, a juhon lévő gyapjút, a tőkén lévő bort. *A házi zsidók mindent megvettek, mindent eladtak.* Szolgáltatékészégükkel, persze, nagymértékben elősegítették a birtokosok könnyelmű költelekezését, az eladósodást, hogy azután mint bérlők, majd tulajdonosok maguk tegyék rá kezüket a birtokra. A jobbágyság, majd felszabadulása után a kisparasztság sem kerülhette el sorsát. A kocsmabérlet mindig a zsidóé volt, mert az fizetett legtöbbit. A pálinkahitel, az uzsora kölcsön, községek, járások, sőt egész vármegyék népét tönk्रे jutatta. Egész vidékek földműves népe valósággal a zsidók robotosává lesz. Szellemi eltomputság, testi leromlás, csökkent munkaképesség, bűnözésre való hajlamosság mutatkozik sok helyen a zsidók áldásos működése nyomán. Utolsó menekvésnek a kivándorlás marad az őslakosság részére. A zsidók kezdetben — különösen, amíg a városok sem nyitották meg előttük kapuikat — az agrár termékekkel való kereskedésre vetették magukat. Türelmetlen, tolakodó versenyük mögött a régi évszázados magyar, görög, német és rác kereskedő-rend mindjobban lemarad. *Széchenyi* ebben az időben már a birtokos osztályt ostorozza könnyelmű magatartásáért, hogy t. i. a zsidó kezébe adja magát. Saját osztályostársait, a főnemeséget sem kíméli, «mely kár, hogy dicső céljukat elhibázzák s az emberiség gyalázatára legszebb ékességüktől megfosztva, hitvány ágyasok és pénzes zsidók rabjai».

A zsidóság helyzetét és szerepét a mult század első felében érdekesen jellemzi egy akkoriban sokáig közöztünk időző angol nő: *Miss Pardoe*. Magyarországról írott útleírásában a zsidókról többek között a következőket mondja:

«A zsidókkal, tekintettel nagy számukra és arra, hogy a népességnek jelentékeny részét alkotják, bővebben kell foglalkoznom. Ez a szétszórt nép, amely a nagyvilágot inkább örökségének, semmint hazájának tekinti, egyformán behatol az uralkodó termébe és a paraszt kunyhójába, minden nemzet keretén belül makacs és komoly harcot vív az ellen az elv ellen, mintha az ember nem szolgálhatná egyszerre az Istent és a mannot. Ezek a zsidók időről időre markáns szerephez jutottak a magyarok között.

Fizikai tekintetben a magyar zsidók kevésé hasonlótanak Dél-Európában lakó testvéreikhez. Arcuk inkább olaszra, mint zsidóra emlékeztet, vonásaik kevésbbé ki-

emelkedők és kevésbbé élesen vágottak, mint ahogy másutt ehhez hozzá vagyunk szokva. Minálunk azonnal megállapíthatjuk az első pillanatra, hogy izrael számkivetettjeivel van dolgunk, de távolról sem ez az eset Magyarországon. Leginkább sajtáságos járásukról, amelyből a zsidó sohasem tud teljesen kivetközni, mintsem külsejükről lehet őket itt is megismerni.

Egész Magyarországon nincs egyetlenegy teljesen tiszta zsidókolónia sem. Itt is éppenúgy, mint egyebütt, szét vannak szórva az országban városokban és községekben. Számuk 1785-ben csupán 75.098 volt, ez azonban 20 év alatt felnövekedett 127.816-ra, tehát ezen aránylag rövid idő alatt 52.727-tel növekedett, több mint az egész szám kétharmadával. Csaplovicsnak 1829-ben megjelent statisztikai munkája szerint, az időben számuk elérte 165.777-et, ami igen nagy szám. Az országban 342 zsinagógájuk és ugyanannyi rabbinusuk van.

Jelenleg a magyar zsidók csupán tolerálva vannak, de még ezért is díjat kell fizetniük a kormánynak, amely 1806-ig csupán 80.000 ezüst forintra rugott. Ettől az évtől kezdve azonban 1816-ig 120.000-re nőtt fel, majd ezt követőleg 160.000-re. Ezt az összeget fizetik ma. A zsidóknak nem lehet ingatlanulajdonuk és nem viselhetnek közhivatalt. Ennek dacára azonban szolgálniok kell a hadseregben, *amitől a legnagyobb mértékben vonakodnak.*

A hitközség jobbmódú része kereskedőkből áll. E családokból egynéhány áttért a keresztény vallásra, nemesiséget szerzett és így élvezi a kedvezményezett osztályok minden kiváltságát, ám pénzüktől eltekintve, társadalmi állásuk messze van attól, hogy irígylésreméltó legyen.

Az alacsonyabb rendű zsidók az országban szétszóródva, három mesterséget űznek: vagy szeszfőzők, vagy pálínka-kereskedők, vagy kalmárok, akik minden képzelhető élelmisszert összevásárolnak. *Üzletkötéseikben a szegény parasztot általában becsapják.* A városban lakó szegényebb sorsú zsidóság vagy hordárkodik, vagy követi a különösen kedvelt héber foglalkozást, a ruhahandlóságot, amely minőségükben nemcsak egy városban járkálnak, hanem egyik helyről a másikra is.

Több megye, különösen Pest megye megbízták képviselőjüket, hogy a jelenlegi diétán a zsidók emancipációját proponálják, de ezideig a komolyabb kérdések feletti viták megakadályozták mindkét házat, hogy ezt a kérdést tár-

gyalják. Valószínű, hogy ha ügyük a ház elé kerül is, az alsótábla talán magáévá teszi ügyüket, a felsőtábla a megfelelő javaslatot visszadobja.»

Miss Pardoe Magyarországról szóló útleírása 1840-ben jelent meg Londonban. Az általa említett diétai vitákra valóban sor is került és azt is helyesen látta előre, hogy a főrendek elutasítják majd az emancipációról szóló javaslatot. Bár akkor már a zsidóknak igen tekintélyes pártfogóik voltak: Eötvös báró, Klauzál Gábor, Beöthy személyében.

Egyidejűleg azonban a polgárság és a jobbágság, valamint a kisenemesség körében fokozódik a nyugtalanság és növekedik a zsidóság iránti ellenszenv. Még olyanok is, mint például *Petőfi Sándor*, aki politikai meggyőződésből a zsidók egyenjogusítása mellett foglal állást, nem tudták elhallgatni a zsidóságról táplált kedvezőtlen véleményüket. Úti leveleiben írja többek között: Munkácstól egy jó etetés Beregszász. Közönséges mezőváros. Van benne sok templom, megyeház és magyar kocsmáros, ami nagy vigasztalás, ha az ember három napig csupa zsidó kocsmában hempergett. Dicsekvés nélkül szólva, a legnagyobb emberbarátok egyike vagyok és tisztelem, becsülöm a zsidókat, de már a kocsmából kikergetném őket a pokolig, mert ami ronda, csak ronda, hiába.

A megyegyűléseken is sok panasz hangzik el a zsidók ellen. *Kölcsey* szereplése általánosan ismert. Ő mondotta egyik megyegyűlési beszédében, hogy a pálinkafőzés már kizárólag a zsidók kezén, amit a közteherből viselnek, annak kétszeresét hajtják be a lakosságon, zsidók kezében a kocsmák, amelyek egész pálinka- és borkereskedelmünket lebonyolítják «*az adózó nép szegénységének veszedelmesebb forrása nem lehet, mint a zsidók szemlátomást való szaporodása*. Nem kicsi és szegény státusba való a zsidó, hanem nagyba és gazdagba.» A negyvenes évek elején a városokat és a megyéket egytől egyig foglalkoztatja a zsidókérdés. *Kassa* kiutasítja a zsidókat. *Eger* taksát követel tőlük. *Pozsony* csak egy helyen engedi letelepedni őket. *Losonc* kiutasítja. Ugcoca panaszkodik, hogy tönkre teszik a népet. A követküldési utasítások legtöbb helyen kitérnek a zsidókérdésre is. A megyék a legtöbb esetben óvják követeiket a könnyelmű engedékenységtől. A diétán egyforma erős a két tábor, a jogkiterjesztést kívánók és ellenzők tábor. Az előbbinek, mint említettük,

Klauzál és Beöthy, az utóbbinak Komlóssy, Zsedényi és Lónyay a vezetője. Lépésről-lépésre sikerült azonban a zsidóknak mindig újabb és újabb engedményeket elérni. Ezek az engedmények nem az ország hangulatát és akaratát fejezik ki, hanem a liberális doktrinákért rajongó pozsonyi követek egy részének véleményét és akaratát. A teljes egyenjogósításra, bár 1848—49-ben két kísérlet is történt, egyelőre még sem kerülhetett sor. Az ellentmondó hangok azonban mindjobban elhalkultak. Csak Széchenyit kínozza döblingi magányában is a zsidóság elszaporodásának sötét gondja. A bécsi zsidó bankárok és kapitalisták közbenjárására az abszolutizmus ideje alatt a zsidóság jogi és gazdasági helyzete fokozatosan egyre kedvezőbbre fordult. Az alkotmányosság helyreállítása után az *Andrássy—Eötvös* kormány egyik legelső feladatának a zsidók egyenjogúsítását tekintette. A zsidók egyenjogúsításáról szóló törvény azonban csak üres jogszabály volt és inkább erkölcsi sikert jelentett a zsidóságnak. Sokkal fontosabb volt ennél a zsidóság szempontjából a teljes és korlátlan iparúzés életbeléptetése, az uzsorát tilalmazó törvénynek az eltörlése, egész jogrendszerünknek a zsidó liberális felfogás szerinti kialakítása. Nálunk akkor csak a liberális politikai és közgazdasági tekintélyek kinyilatkoztatásai számítottak és senki se törődött az ország és a dolgozó társadalom érdekeivel, jólétével és jövőjével. Különben is politika és közgazdaság hamarosan egymásra találnak. A zsidó bankok, pénzintézetek és nagy vállalatok egymásután hívják meg a képviselőket és a volt minisztereket igazgatóságaikba. Benső és széttéphetetlen, mind jobban elmélyülő kapcsolat jön létre a zsidó kapitalizmus és a szabadelvű politikai rendszer között. Ez az érdekszövetség könnyűszerrel elnyom minden zsidó-bírálo hangot. *Horváth Boldizsár* például az igazságügyminiszterségről lemondva a Földhitel részvénytársulat elnöke lesz, ahol a tantiémeken kívül évi 12.000 forint fizetést és 2000 forint lakbért kapott, nem sokkal később még egész sor zsidó alapítású vállalat és vasúttársaság választja be igazgatóságába. Ugyanez a Horváth Boldizsár volt az alkotója 1868. évi XXXI. t.-c.-nek, amely az uzsora törvény eltörléséről szól. Hogy erre miért került sor, annak a korszaknak egyik jószemű megfigyelője és szókimondó közírója a következőképp felel:

«Népszerű koreszme, felvilágosodottság jele, a nemzet-

gazdászati és a jogtudomány magaslatán axióma, hogy az uzoratorvények elavultak s legyőzött szempontot képeznek Magyarország „cultur állam” — nem tűrheti meg az uzoratorvényt. Hogy az amerikai egyesült státusok legtöbbszörében csak nemrég ismét helyreállították az uzoratorvényeket, hogy azoknak fenntartása mellett korunk legnagyobb nemzetgazdászai egyike, Carey, Amerikában erőlyesen és sikerrel küzd: azt a misericordianus nem tudja.

Hogy specialiter hazánk nagy részében a XXXI. törvénycikk 3. §-a következtében az átlagos kamatláb, mennyire emelkedett és hogy a föld népét a zsidó uzorások systematice kifosztják és innen-onnan expropriálják, hogy maholnap az egykori nemes földesúr helyett a zsidó lesz az egykori jobbágybirtok tulajdonosa s a szabaddá lett paraszt eladott földjeit, mint a zsidó napszámosa vagy bérlője fogja művelni: azt a misericordianus nem tudja. Ha tudná, tán fájna a szíve... de azért még sem merne az uzoratorvény helyreállítása mellett felszólalni, mert a misericordianus státusférfiak főjellemvonása — a népszerűtlenség előtt remegő gyávaság.» (Kákay-Aranyos, Fényés árnyképek.)

Hogy az uzoratorvény eltörlése a zsidó gründolási láz és az akkor divatos szabadelvű politika, mit eredményezett, a kiegyezést követő egy-két évtized alatt, annak szemléltetésére ide kell még iktatnunk egy-két kortanu feljegyzését és ezeknek az állapotoknak jellemzésére alkalmas adatot. Trencsén megyében például 1880-ban már az összes virilisták egyharmada zsidó, 248 közül kereken 80. A zsidó virilisek névsora következő nevekkkel kezdődik: Popper Lipót, Schlesinger Jakab, Pollák Samu, Taubner Salamon, Roth Jakab, Schlesinger Armin, Grün Károly, Kuffler Rezső, Singer Jakab, Roth Salamon, Roth Márk, Kuffler Dávid, Altmann Jakab, Schlesinger Salamon, Bauer Lipót, Grosz József, Krausz Salamon, Engel Mór, Schlésinger Samu, Eichenbaum Illés stb.

„Aki meg akar győződni arról, hogy Izrael fiai csakugyan az egész világot sajátjuknak és nemzsidó birtokosokat csupán bitorlóknak tekintik, jöjjön Bereg megyébe: mihelyt meglátja az itteni zsidók garázdálkodását, legkisebb kétsége sem marad fenn többé afelől, hogy ez csakugyan a zsidóság egy sarkalatos tana... Míg nem volt zsidó emancipáció, a keresztények némiképpen ellensúlyoz-

hatták a zsidóság mindent elnyelni akaró törekvését, a törvény segítségükre volt, most azonban, amidőn a zsidó mindazon jogokkal felvan ruházva, amelyekkel a keresztény, az utóbbinak okvetlenül pusztulnia kell. A zsidó kiuzsorázásnak egyik legjellegzetesebb módja ezen a vidéken, a felesmarhatartás. Ennek lényege a következő. A borjút megbeszülük, mennyit ér, azután odaadják valami szegény embernek felnevelés végett, mikor a borjú felnő, eladják. A tulajdonos kivieszi a kapott pénzből azt az árt, amelyre a borjút értékelték amikor nevelésre átadták. A többen tulajdonos felezik a nevelővel. A tulajdonosok csaknem kizárólag zsidók. Ezt a szokást arra használják fel, hogy pénzüket biztonságban elhelyezzék és búsásan kamatoztassák. A zsidó a vásáron vesz például egy pár tulkot hatvan forintért, átadja nevelés végett a szegény embernek, egyúttal kölcsönöz neki húsz forintot, természetesen negyven percentre. A tulkok nőnek, de a zsidó kamatja is nő. Közben ad a zsidó az ilyen embernek pálinkát, cipőt, dohányt, bocskort és más efélét. Három év múlva eladják a tulkot, kapnak érte kétszáz forintot. Ebből az összegből kivieszi a zsidó a hatvan forintot, a szánegyvenen feleznek. A szegény embernek jutna hetven forint, de a tulok átvételekor kapott húsz forintot, ennek három évi kamata só, dohány, pálinka, bocskor stb., összesen kitesz nyolevan forintot, tehát még a szegény ember tartozik tíz forinttal.» — Így ír egy beregi névtelen krónikás.

Hasonlók az állapotok az egész felső vidéken. *Zemplénről* a következő helyzetképet olvashatjuk: Igaz, hogy értelmesebb, műveltebb népen nem foghat oly könnyen ki a zsidó, mint a mi együgyű népünkön. De arra kellene törekednünk, hogy kivonhassa magát befolyása alól ez a szegény nép. A siker nagy úr. A zsidó pedig nem válogatván az eszközökben, igen sok sikerül neki. Neki a lelkiismerete nagyon tág, keresztényt megcsalni vagy hamisan esküdni meg híroság előtt is erény, nem bűn. Vegyük csak a gyakori gyujtogatást, amely vidékünkön csaknem kizárólag a zsidóságtól ered. Mindennapi dolog, amit alig titkol a zsidó bérlő, ha rossz, gazos a termése, megbiztosítja azt csűrben és felgyujtja. Így minden fáradtság nélkül jól eladja termését. Ha egy gazdaember hallja, hogy zsidó szomszédja megbiztosította épületeit, kétségbe van esve, már csak retteg, mikor fog leégni. Képzeltetui, hogyan hat a műveletlen népre, ha látja, hogy az eféle mindig sikerül.

Feladni nem meri őket egyik gazdaember sem, mert fél, hogy bosszúból majd a feljelentő házáat gyújtja fel a zsidó. Mindennapi dolog ugyanis a krajnyai zsidóságnál, hogy bosszúállásból gyujtogat. Ezen a vidéken nemcsak a kocsmáros, de a birtokbérlő is mind zsidó. Ha a birtokos bármilyen sikerül neki. Amelyik zsidó egyszer egy birtokba, vagy kocsmába befészkel magát, ahhoz jogot tart, ha kiteszi a birtokos, pusztán marad a kocsmája, vagy a birtoka, mert más bérlőt nem kap. Itt történt, hogy egy birtokos törvényesen kitette kocsmabérlőjét, mert az nem fizetett rendesen. Távolsági vidékről hozott kocsmárost, aki sokkal nagyobb bért fizetett. Az új kocsmáros is zsidó volt. Ezt azonban a községbeli zsidók kitiltották imaházukból, sőt erőszakkal, kilökdösték. A rabbi elé kerülve az ügy, ez elrendelte, hogy az új bérlő fizessen a réginek évente harminc forintot. Most, sajnos, napirenden van az Amerikába való kivándorlás. Erre is Mendel, a kocsmáros kölcsönzi a pénzt. Bízattja, nagy keresettel kecsegteti a népet, csak menjen Amerikába, onnan sok pénzt fog hozni. Hogy Amerikáig eljusson egy szegény munkás, hetvenöt forintra van szüksége. Ezt Mendel úgy kölcsönzi, hogy egy év múlva kap százharminckét forintot. De leköti a féltelket is s ha nem fizet az adós, a zsidóé a telek. Az orgazda is mind zsidó. Az apró lopások napirenden vannak. És minden a kocsmába vándorol, pálinkáért minden beváltható. Nyilvánvaló, hogy a sajnos, még műveletlen népet minden rosszra a zsidó tanítja, ő teszi korhellyé, ő tanítja meg lopni, gyujtogatni és minden módon akadályozza, hogy jólétre vergődjék. A legtöbb a panasz az uzsora miatt.

Az ungmegyei állapotokat a következőképpen jellemzi egy levél. Megyénk képe, bár a termény dolgában meglehetősen vagyunk, szomorú, mert dús aratása csak a zsidónak van, alig lévén a megyében ember az utolsó napszámostól fel a legelőkelőbbekig, ki nem adós, de az adósok, mind zsidónak adósok, mert ha akad is ezer keresztény között, aki egy-egy pár forintot kölcsön képes adni, csak a zsidónak adja azt kölcsön s a zsidó bármily gazdag, a 15%-ra mégis kölcsön veszi s kiadja, de csak kis tételekben és három hétre. Még pedig 15 forint után 5 forint a kamat három hétre és egyszer fahordás az erdőből, ami egy forint, tehát összesen három hétre a kamat hat forint, tehát két forint hetenként, vagyis 104 forint egy évre.

Az ilyen kölcsön persze, ha többször is rászorul az adós, pár év alatt tönkre teszi.

Semmivel sem jobb a helyzet a városokban. *Egerben*, ahol negyvené v előtt még zsidó nem lakott, ma már, milyen eredményt látunk? Írja Kelemen Gyula, egri polgár. Az összes kereskedés kizárólag az ő kezükben van és mindenünknek összes produktumai kizárólag az ő kezükön mennek át. Egerbeni letelepedés után S. J. cég, tönkretette az itt virágzó volt timár ipart, ugyanazon cég azután a malomipart ragadta magához és ezzel az egész búza- és lisztkereskedésnek is úrává lett. A bőr- és posztókereskedések, az összes csizmadia- és cipész-, szabó-, kalapos- és szücsmestereket a zsidók rabszolgáivá tették, a deszkakereskedők pedig az ácsipart, szóval az ipart, kereskedést éppen úgy, mint a nyers termelvény piacot, szint-úgy, mint a pénzpiacot is ma már kizárólag a zsidók uralják. A zsidó kereskedők, hogy minél nagyobb forgalmat csinálhassanak, könnyen hiteleztek a legszegényebb iparosnak is. Ezek a kis iparosok a sok könnyelmű adósság nyomán, valósággal a zsidók fejőstehenévé lettek s míg harminc évvel ezelőtt a kalapos-, szabó-, szücs-, cipész-iparosok a jómódú polgárság zömét alkották, ma nyomorultabbak a napszámosoknál. Egerben a régi jómódú középosztálynak híre sincs többé. A zsidóuralom egészen maga alá temette azt.

A *Hegyalján* is elviselhetetlen állapotok lehettek már a hetvenes, nyolcvanas években. Legalább is az a kép, amelyet az ismeretlen nevű kortárs elénk rajzol, erre enged következtetni: A zsidó parazitizmus sűrű és buja virágzásnak indulhatott. Annyi zsidó parazitát és oly kiállhatatlan zsidó uralmat seholsem talál az ember, mint a Hegyalján, írja bevezetőjében. A vidék közégségeit a 43.000 keresztény között élő 11.000 zsidó fertőzi. A zsidóság a népet már vallás erkölcsileg és anyagilag teljesen tönkretette. *Tolcsva* háromezer lakosságából ezer a zsidó. Ennyi élősdinövénynek bizony sok életnedvre van szüksége, de értenek is ennek kiszipolyozásához. Bortermő vidékről lévén szó, a zsidó, hogy a munkásokat magának megnyerje, rászoktatta a pálinkaivásra. Hogy mivé tette a népet a pálinkaivás testileg, lelkileg, azt reszket leírni a toll. Ha végig megy az ember egy hegyaljai város utcáján, csupa fonnyadt, sárga arcú, satnya, köhécselő fiatalembert lát, akinek szeméből a halál néz ki. Ezzel bódítják el a gyer-

mekeiket az emlőtől kezdve. Ha a nadragulyás pálinkaivás nem fog korlátoltatni, a hegyvidéki nép, pár évtized alatt kipusztul. A bevándorlás által folyton szaporodó zsidóság-
nak lakásról is gondoskodni kell. Egyszerűen segítenek a
dolgon. Beperlik a keresztény adóst, akinek másfél év alatt
tíz forint kölcsöne háromszáz forintra nőtt. Dobra üttetik
a házat és az árverésen, az összebeszélt zsidók, megveszik
a hatszáz forintra becsült házat ötven forintért. Tolcsva
városának egész magistrátusa a bírótól kezdve (kivéve
talán a jegyzőt) egészen zsidó.

Vessünk végül egy pillantást még *Északkelet-Magyar-
ország* két zsidó központjára, *Ungvárra* és *Munkácsra*, ahon-
nét a frissen érkezett zsidó bevándorlók rövid tapasztalat-
szerzés és tájékozódás után elindulnak hódítóútjukra.
Magyarországon két olyan állomása van a semita tábornak,
ahonnan ki szekéren, ki gyalog, de legtöbbször jó mód-
ban vándorolnak tovább, kedves hazánk többi, természe-
tesen dúsabb termésű vidékére, mint a sáskák a letarolt
vidékről. Az első állomást Munkácsnak nevezik, a máso-
dik Ungvár névre hallgat. A két város szoros kapcsolatban
áll egymással. Egymás elő- és utóvárosát képezik, együtt
tesznek ki egy egészet. Munkács teszi a semitaság pór-
ságát, ahonnan Ungvárra vándorolnak a nagyobb tehet-
ségű semiták, hogy itt betanulják a kozmopolitizmus kellé-
keit, Ungvár foglalja magában a semitaság arisztokráciáját.

A magyarokra nézve történeti emlékü Munkács, egy
szomorú népvándorlás színhelye lett. Lengyelországból a
Vereckei-szoroson keresztül, rajmódra szállingóznak be a
kaftános és pészlises kétlábú sáskák. A hajdan gazdag
Munkács nem látja a napot e sáskasereg miatt. Nincs
ezené lósdiek ellen orvosser, szaporodnak anélkül, hogy
igénybevennék a honossági törvényt. Az ősi elem elhagyja
szülőföldjét, mert nincs léte sem biztosítva. Sétáljon csak
végig bárki Munkácsen szombaton, vagy vásár alkalmával
s ha van benne egy mákszemnyi honszeretetet, elszomorodik,
mert lépton-nyomon zsidóba ütközik. A munkácsi vagy
ungvári vásáron bárki is megtanulhatja a módját, hogy
lehet szegénységből gazdagságra vergődni. Az ungmegyei
ingatlanok már négy millióval meg vannak terhelve a
semiták javára.

Jellemző a hivatalos kormányálláspont zsidóbarátságára,
hogy az állami birtokok javarésze is zsidó bérlő kezében

volt. Többnyire olyan zsidó bérlők kezén, akik fizetni sem igen akarnak. Hivatalos kimutatás szerint, 1885-ben a magyar szent korona országaiban lévő mezőgazdasági államjavak kezeléséből eredő 1000 forinton felüli hátralékosok között ott találjuk többek között az alább felsorolt zsidókat:

Adós neve	Bérféregy	Lejárati	Hátralék frt. kr.
Adler Bernát	Békásmegyeri és csillaghegyi kőbánya	1880. VI. 30.	4.157.36
Weisz Kálmán	Tokaji 238 hold szántóföld	1881. IX. 30.	8.590.64
Weisz Lajos és Farkas	T.-ladányi 1263 hold szántóföld	1884. XII. 31.	26.442.89
Kohn Ignác	Kistokaji kocsmá	1880. X. 31.	5.065.30
Weisz Sámuel	Tokaji, Filagoria kocsmá	1882. XII. 31.	5.211.16
Weisz Kálmán	Rakamazi italmérési jog	1878. XII. 31.	15.910.95
Sugár Dávid	Miskolci kocsmáltatási jog	1870. X. 31.	15.480.06
Jung Adolf és Weisz Samu	Mezőkövesdi kis kocsmáltatási jog	1882. XII. 31.	16.901.28
Glatler Albert	Miskolci vásárjog	1862. X. 31.	10.677.29
Hartstein Léba	Husztói hídvámjog	1872. X. 1.	1.050.—
Hartstein Léba	Husztói hídvámjog	1875. X. 1.	2.018.75
Hartstein Léba	Husztói hídvámjog	1881. X. 1.	2.529.25
Hartstein Léba	Husztói regale	1879. VII. 1.	10.963.24

E számok és adatok mögött tulajdonképpen a zsidó parazitizmus egyik sajátos formája húzódik meg. A zsidók nyilván az állami jogosítványok kiadásánál (birtokbérlet, kocsmajog regálé, hídvám stb.) mindenképpen nagyobb bért ajánlanak meg, hogy a bérletet vagy jogosítványt feltétlenül elnyerjék. A magas bérleti díjat nyugodt lelkiismerettel megajánlják, mert már előre azzal számolnak, hogy a lejáratkor nem fizetnek. A bérletből vagy jogosítványból, ha azt sikerült megszerezniük, a lehető legmagasabb jövedelmet préselik ki. A jogosítvány lejáratkor nem fizetnek, csődbe mennek, vagy egyszerűen fizetés nélkül hagyják el a bérletet. Ezzel az eljárásukkal elérik azt, hogy a bérletekből és jogosítványokból kiszorít-

ják a nem-zsidókat, akik nem tudnak versenyre kelni a zsidókkal a bérleti díjak megajánlásánál, mert a haszonbér pontos fizetésére építik számításaitak.

De nemcsak az ország gazdasági életét lepték el a zsidók. Vagyoni megerősödésük nyomán és népi erejüknek a városokban bekövetkezett gyors növekedése következtében, mind fontosabb szerephez jutnak az ország szellemi életében is. Kezdetben a német jiddis nyelvhez és hagyományokhoz ragaszkodó zsidóság, külön szellemi és kulturális életet él. Írói többnyire német nyelven írnak, újságjaik német nyelven jelennek meg. Heine majd Björne német-zsidósága az eszménykép, akihez ez a felemás zsidó kultúra igazodik. A családi és a társadalmi életben is a német jiddis nyelvet használják. Ez a sajtóságos német jiddis-héber-zsidó kulturális egyveleg zavartalanul tovább tenyészik, sőt szépen kivirágzik az abszolútizmus alatt is. Az ötvenes években, 1885-ben, a Lloyd zsidó kereskedő társulat, lapot alapít: a *Pester Lloyd*-ot. Ez a lap lett évtizedeken keresztül a hazai zsidó politikai törekvések és hatalmi ábrándok szócsöve. A lap első szerkesztője Weisz volt, a Lloyd-társulat igazgatójának testvére. Utána Falk Miksa vette át a szerkesztést. A zsidók egyenjogusításán kívül sikeres harcot folytatott a Lloyd más zsidó érdekekért, így az uzsoratórvény eltörléséért és a céh rendszer megszüntetéséért. A lap teljes és tökéletes zsidó jellege abban is kifejezésre jutott, hogy minden, még oly kicsi és jelentéktelen zsidó ügyet is előtérbe tol s mindent, ami a zsidóknak árthatna, kíméletlenül megtámad. A Lloyd itthon és külföldön később nagy elterjedtségre tett szert. Elfogultságában annyira ment, hogy egy időben nem volt hajlandó más közéleti nagyságról hallani sem, se itthon, se a külföldön, mint zsidóról. Rövid pár év alatt a többi magyar hirlapokat is teljesen elárasztották a zsidók. «Ma már a magyar lapoknak legalább nyolcvan százaléka zsidó nyomdából kerül ki s már ott tartunk, hogy a zsidóknak nemetsző cikket jóformán egyetlen lap sem mer leköszölni» — írja az akkori idők egyik jó szemű megfigyelője. A P. L. különben rövidesen az összekötő kapocs lesz Ausztria és Magyarország között. A magyar viszonyok és az itteni politikai törekvések ismertetése lesz a feladata kifelé, mindenekelőtt Ausztria és a német birodalom felé. Itthon minden erejével a zsidó kapitalizmus előretörését munkálta. Eleinte kizárólag a zsidó nagykereskedők és tőzs-

dések házilapja volt. Ennek megfelelően a vezetőhelyen mindig az árfolyamhíreket olvashatjuk. Amint az itthoni eseményeket a zsidóság szemszögéből tárgyalja, éppentúgy a külföldi híryanag is zsidóérdekek szűrőjén megy keresztül.

A kiegyezés után egyébként a zsidóság nagy részének magatartásában gyors és érdekes változás megy végbe. Ennek a hirtelen változásnak megvoltak, persze, az érthető okai is. A zsidóság széles rétegeiben asszimilációs láz vesz erőt. A tömeges névmagyarosítás ennek egyik legkézzelfoghatóbb jele. Ez a törekvés általában nem kárhoztatandó — írja a 12 röpirat —, de az mégis megrovandó dolog, hogy a kormány megengedi azt, hogy közben-közben hitvány zsidók, akik kevéssel azelőtt még nyúlborrel kereskedtek, régi nemesi családok neveit veszik fel. Ha valaki az Itzeles vagy Jajteles nevet nem tartja többé tisztességesnek s azokat Itzeházyra vagy Teleszkyre változtatja, vagy ha valaki Naschlból Csemegi, Rosenthalból Rózsavölgyi, Adelsbergből Nemeshegyi, Goldensternből Aranyosi lesz, az ellen senkinek se lehet ellenvetése, mert ezek egész egyszerűn zsidó neveknek átfordításai. A zsidó jelleg azonban rajtuk már 50 lépésnyire felismerhető. Ha azonban megengedik azt, hogy hitvány uzsorás zsidók régi magyar nemesi családok neveit felvegyék s piszkos, boltos zsidók Atzél, Andrassy, Rákóczy stb. neveket vesznek fel s pedig kormány engedéllyel, nevezetesen a miniszterelnök engedélyével, úgy ez megbocsáthatatlan könnyelműség és büntetésreméltó gondatlanság. A másik jele az asszimilációs szándéknak az, hogy a zsidók elhagyják a német jiddis zsargon és kialakul a nagyobb városok, elsősorban a budapesti zsidóság körében az éneklő hangsúlyozásáról ismert jiddis-héber, német-magyar szavak keverékéből álló és germanizmusoktól terhes zsidó-magyar zsargon. Amikor a zsidóság a sajtóban és irodalomban jelentős szerephez jut, ez a zsidó zsargon irodalmi nyelvvé és stílussá lesz. A magyar nyelvű sajtó is fokozatosan telítődik zsidókkal. A zsidóság benyomulásával együtt jár természetesen az új szellem, az új erkölcs és egy egészen új irányzat érvényesülése. A nyolcvanas években bevonultak az egyetemi katedrákra is a zsidók. Elsősorban az orvosi fakultás tanárai között tűnnek fel nagy számmal. Az oktatásügy legfelsőbb irányítója évtizedeken keresztül egy Kleinmann-Kármán nevű zsidó tanár, a magyar nyelvészetben vezető szerepe van egy Steiner-Simonyi Zsigmond nevű zsidónak.

Egy zsidó ízű, zsidó színű álmagyar kultúra virágzik itt ki, olyan sűrű áthatolhatatlan tenyészetben, hogy az igazi, a tiszta, magyar szellemiség lassan másodrendű szerephez juthat csupán.

Nagyjából ilyen volt a helyzet Magyarországon a múlt század 80-as éveiben, amikor a magyar politikai antiszemitizmus és a magyar fajvédelem első képviselője megindította a küzdelmet a magyarság létérdekeiért.

végén
mind
két l
zetet.
mazó
súlyo
elkép
s a
törvé
a két
páció
tűzés
Andrá
megíg
talába
társac
lyekre
váratl
eredm
ponto
legism
látoga
gyalás
egyen
közfel
alkotn
pártjá

ISTÓCZY GYÖZŐ

(1842—1915.)

Pánjudaizmus — antijudaizmus.

Nyolc év telt már el azóta, hogy 1867 december végén, néhány nap alatt, érthetetlen gyorsasággal, szinte minden vita nélkül, elfogadta a magyar törvényhozás mindkét háza a zsidók egyenjogúsításáról szóló törvénytervezetet. Deák Ferenc és Tisza Kálmán voltak a főszorgalmazói az új törvénynek. S bár Deák ismételten hangsúlyozta, hogy a zsidók egyenjogúsítását csak úgy tudja elképzelni, hogy egyidejűleg megtörténik a bevándorlás és a honosítás szabályozása is, a zsidókat egyenjogúsító törvény megalkotására most mégis sor került anélkül, hogy a két említett fontos kérdést szabályozták volna. Az emancipációról szóló törvényjavaslat beterjesztése és napirendre tűzése meglepetésszerűen következett be. Igaz ugyan, hogy Andrássy miniszterelnök a nála járt zsidó küldöttségnek megígérte az egyenjogúsítás törvénybeiktatását, de egyáltalában nem biztatott közeli időponttal és a keresztény társadalom érdekeire és érzelmeire hivatkozott, mint amelyekre szintén tekintettel kell lenni. A javaslat most mégis váratlanul a törvényhozás elé került. Hogy mi volt végeredményben az oka ennek a gyorsaságnak, ma sem tudjuk pontosan, de a nemzetközi zsidó szervezetek egyik akkori legismertebb vezetőjének, Montefiore Mózesnek budapesti látogatása és Andrássyval, valamint Eötvössel folytatott tárgyalásai bizonyára nem kis mértékben hozzájárultak az egyenjogúsítás gyors megvalósításához. Az akkori liberális közfelfogás, amely valamennyi politikai pártot, a Deák-féle alkotmánypártot csakúgy, mint a Tisza Kálmánék ellenzéki pártját egyaránt hatalmában tartotta, az egyenjogúsításban

csupán a humanizmus s testvériség és az egyenlőség szent eszményeinek beteljesülését látta. Deák és Tisza Kálmán a maga pártjában akkor még különben is olyan nagy tekintély volt, hogy az ő állásfoglalásuk kizárt minden ellenvéleményt. A liberális jelszavak és eszmék uralma pedig oly általános és mindenható volt, hogy elfojtották a nemzeti önvédelem minden józan és ösztönös tiltakozását. Nem volt senkinek sem bátorsága szavát felemelni az új törvény ellen, vagy legalább a várható veszélyre rámutatni. Senki se akart visszaemlékezni a pozsonyi és pesti országgyűléseken hűsz, huszonöt év előtt elhangzott bátor zsidóellenes felszólalásokra.

Az egyenjogúsítás után alig telt el néhány esztendő, máris teljes egészében kibontakozott a zsidóság gátlás nélküli törtétese a hatalom felé. Bekerülnek az első zsidók a magyar törvényhozásba, helyet kapnak az államigazgatásban, a miniszteriumok vezető helyeit foglalják el, ugrás-szerűen emelkedik a számuk az egyetemeken és a középiskolákban. Fenyegető előjelei mindezek annak a várható általános rohamnak, amely az ország anyagi és szellemi birtokállományának meghódítására irányul. De beülnek a zsidók az egyetemi katedrákra és az Akadémiára is, az ország gazdasági javait, értékeit és intézményeit szinte máról-holnapra birtokukba veszik. Sorra zsidó kézre kerülnek a harmincas, negyvenes években alapított nemzsidó vállalatok és gazdasági intézmények. A hetvenes évek elején nyugateurópai mintára nálunk is megindul a közgazdasági gründolási láz. Hangzatos felhívások csábították részvényjegyzésre a kisembereket, akik százával, ezrével vásárolták az értéktelen papirokat. Vállalatok alakulnak, a gyanútlan és tájékozatlan részvényjegyzők meglepetésére előkelően berendezett irodahelyiségekkel, mindenféle komoly üzleti cél nélkül, kizárólag a részvénytőke összeharácslására. 1873—74-ben, az európai gazdasági válság idején, ezek az újonnan alapított szemfényvesztő zsidó vállalatok sorra bukhatnak s velük a kisemberek tízezreinek vagyunkája úszik el. Részben ez a válságfolyamat, részben a keleti zsidóság növekvő átáramlása az országba és az ennek nyomán jelentkező társadalmi-erkölcsi bomlás a zsidóság felé fordítja lassan a figyelmet. A politikai életben, a sajtóban egyelőre még nem hallunk egyetlen tiltakozó szót sem, sőt zsidó rokonszenvűkről ismert politikusok és közírók megkísérlik más véleményre áthangolni a tömegeket.

Szemelláthatólag kevés eredménnyel. A hivatalos kormány-politika természetesen határozottan zsidóbarát. Az egyenjogúsítással teljesen elintézettnek tartja a zsidókérdést, amelyről többé hallani sem akar. A zsidóságban csak vallásfelekezetet akar látni és örvendezik a zsidóság megmagyarosodásának. Benső és szoros kapcsolatba kerül a frissen kialakult hazai zsidó kapitalizmussal s ezen keresztül a bécsi és nyugateurópai zsidó fináncnökével. Ez a zsidó kapitalizmus nemcsak az állandó állampénzügyi zavarokban segíti kölcsönökkel, amelyek mellesleg a legkitűnőbb tőkebefektetéseknek bizonyulnak, de politikai akcióiban is hatékony segítséget nyújt. (Választások, stb.)

Ilyen viszonyok között, ilyen légkörben került sor *Istóczy Győzőnek 1875 április 8-án* elmondott ama parlamenti beszédére, amely a magyar politikai antiszemizmus kezdetét jelenti. Istóczy ugyan a kormány mögött felsorakozó Deák-párthoz tartozott, de ebben a beszédében mégis kemény szavakkal bírálja a kormánynak a zsidósággal szemben tanusított magatartását. Nyíltan rámutat az emancipáció következményeire és sürgeti a zsidósággal szemben való fellépést, a bevándorlás és a honosítás oly sokat ígért és mindég elmaradt szabályozását. Istóczy beszédében tulajdonképpen az országban már mindenütt észrevehető antiszemita közhangulatot szólaltatta meg. Beszédében óvakodott ugyan minden szenvedélytől, tiszta tárgyilagosságra törekszik, de szavai mögött mégis ott izzik valami fojtott izgalom, valami lappangó feszültség. Előadásán látszik a gondos, logikus felépítés, az érvek meggyőző csoportosítása. Istóczy, amikor ezt az első beszédét elmondta, nyilván már számot vetett önmagával. Átérezte szerepének jelentőségét és tudatában volt annak a felelősségnek, amelyet magára vállalt. Első állásfoglalását hosszú, belső vívódás előzte meg, nagyon jól tudta tehát, hogy mire vállalkozott. El volt szánva a legvégsőkre is, érezte, hogy attól a naptól kezdve egy egész világ olthatatlan gyűlöletét és bosszúvágyát zúdította magára, mégis vállalta szerepét. Ebben a lépésben nem a könnyű és olcsó népszerűség, vagy a gyors érvényesülés keresése vezette őt. Ellenkezőleg, hisz a zsidóság szemében izzó és szenvedélyes gyűlölet tárgya lett, de a másik oldalról is inkább csak gúnyban és lekicsinylésben volt része. De a feladatvállalás belső láza, hite és akarata kényszerítették őt, hogy helyt álljon lelvi és eszméi mellett. Nála ezek nem pillanatnyi

felhevülés, múlt nekibuzdulás eredményei. Politikai célkitűzései nem futó jelszavak csupán, nem egyszerű programpontok, hanem egész valóját betöltő életcélok.

Antijudaizmusa, amelyet tulajdonképpen már ebben az első beszédében körvonalazott, sok töprengés és alapos elmélyedés eredménye. Kiformálásában egyaránt szerepe lehetett saját közvetlen élettapasztalatainak, megfigyeléseinek és az egyenjogúsítás után az ország társadalmi és gazdasági életében tényleg beállott változásoknak. Mint alapos és elmélyülő egyéniség, Istóczy jól ismerte kora egész német és francia antiszemita irodalmát, tanulmányozta a zsidóság történetét, vallását, hagyományait, szokásait és lelkületét. Mindezek a tényezők együttesen alakíthatták ki a zsidóságról és a zsidókérdésről vallott nézeteit. Hogy Istóczy milyen tisztán felismerte a zsidóság lényegét és a zsidókérdés egyedüli helyes megoldásának módját, azt mi sem bizonyítja jobban, hogy mindaz, amit hatvanhat évvel ezelőtt ezekről elmondott, szinte szóról-szóra ma is helytálló. Az ő antijudaizmusa már első megfogalmazásában tiszta, világos, tömör és korszerű. Évek hosszú során, talán a részletekben kimélyültek nézetei a zsidókról, de az alapelvekben nem sokat változtak. Istóczy első beszédével egy több, mint félszázados küzdelem megindítója lett Magyarországon, ugyanakkor nagy mértékben hozzájárult a német és osztrák antiszemita mozgalmak megerősödéséhez. Stöckerék és Försterék berlini, Pattaiék bécsi szervezkedése akkor még inkább csak társadalmi térre korlátozódott, egyesületi keretek között mozgott. Istóczy első parlamenti beszédének sokkal nagyobb volt a német birodalmi és az ausztriai visszhangja, mint a hazai. Idehaza Istóczy akkor még egészen egyedül állt és csak szűk baráti köre értette őt meg igazán. Németországban és Ausztriában azonban akkor már a társadalom elő volt készítve az új eszmék befogadására.

A zsidóság lényegének szabatos és világos meghatározásából indul ki véleményének megfogalmazásánál. Nem vallásfelekezeti a zsidóság, hangoztatja s ezzel máris a leghatározottabban szembehelyezkedett kora hivatalos liberális közfelfogásával. Mi tehát a zsidóság? — veti fel a kérdést. *Véregység, külön faj, évezredek óta megmerevedett, állandósult faji tulajdonságokkal*, de mások erkölcei, nemzeti hagyományai, sajátos életfelfogása is egészen elkülöníti őt a többi európai néptől. Elkülönytik és elidegenítik

cél-
pro-

n az
apos
repe
ései-
és
ala-
gész
ta a
t és
tták
Hogy
és a
mi
vvel
elyt-
iban
rán,
de
szé-
tója
zzá-
neg-
écsi
kor-
első
iro-
naza
szük
és
volt

atá-
Nem
s a
ibe-
kér-
lett,
zeti
ülő-
ftik

Istóczy Győző

Istóczy Győző

olya
boln
a z
jesz
inka
veze
tudv
végl
a p
söté
ságn
társ
mer
zsido
elut
gono
tudt
gono
szab
úgy
állap
óta
kasz
elem
naip
elem
testi
mun
dalm
ságh
kifej
sára
zsido
minc
nően
belül
vések
ellen
sen
kat.
lat
indul
más

olyan válaszfalakat emelve, amelyeket nem lehet lerombolni. A parazita életforma egyik legjellegzetesebb vonása a zsidóságnak, «amely öntelten a civilizált társadalom erjesztő kovászának szeretné tartani és nevezni magát, holott inkább hasonlít ama botanikus nyelven *cuscutának* nevezett parazita növényhez, amely önmagában existálni nem tudván, a veteményeken mindaddig élőszködik, míg azokat végkép kipusztítja». Istóczy kíméletlenül leleplezi ennek a parazitizmusnak sokféle megnyilvánulását és vigasztalanul sötét képet rajzol következményeiről. Megállapítja a zsidóságnak, mint különálló népegységnek jellegzetes vonásait, társadalmi és erkölcsi eszményeit és törvényeit, amelyek merőben ellentétesek más népek felfogásával. Rámutat a zsidó nép biológiai különvalóságára. A leghatározottabban elutasítja a zsidósággal való mindenféle vérségi kapcsolatot gondolatát. «Amely népfaj negyedfélezer éven túl megtudta őrizni teljes elszigeteltségét és vértisztaságát, eredeti gondolkozásmódját, világnézetét, szokásait, úgy a teljes szabadság, mint az elnyomatás és üldöztetés századaiban, úgy állami együttlétében, mint a széles világon szétszórt állapotában... amelynek összevalósági érzete az emancipáció óta nemhogy nem apadt, de sőt dacára a látszatnak, a kaszt hatalmának kifejtésével még emelkedett... azon elemnek valaha lehető beolvasztása nem más, mint egy *naipium desiderium* vagy nevetséges utopia.» Részletesen elemzi a *zsidófélvéreknek*, ezeknek a *fajhibrideknek* torz testi-lelki alkatát, társadalmi szerepét és nemzetbomlasztó munkáját. Faji képletüknél, lelki alkatuknál, társadalmi magatartásuknál fogva, joggal sorozza őket a zsidósághoz. Ő használja elsőnek a «*zsidó rokonok*» fogalmát és kifejezést, utal mindjárt ezeknek káros és veszedelmes hatására. Ők képezik az összekötő kapcsot a zsidó és nem-zsidó társadalom között. Ők az előkészítői tulajdonképpen mindenütt az újabb zsidó-terjeszkedésnek. Istóczy kitűnően ismeri a zsidóság belső életét is. Látja a zsidóságon belül mutatkozó különböző társadalmi és vallási törekvéseket. Találón jegyzi meg, hogy ezek nem egymás ellen vonulnak fel, hanem egymást kiegészítik és együttesen szolgálják az örök és végső zsidó érdekeket és célokat. «Az *ortodoxok* és *neologok*, ez a két ellentétes árnyalat olyan, mint az ollónak két metsző ága, amelynek kiindulási pontja és célja egy, s amelyek minél jobban egymás ellen törni látszanak, annál jobban érzi étüket a

mi nyakunk. Az ortodoxok, mint az őszidó tradíciók hű letéteményesei, gondoskodnak arról, hogy a *judaismus eredeti alakjában és teljes vértisztaságában továbbra is fennmaradjon*. Merev és az idegen elemeket sértő szokásaik megőrkítésével gondoskodnak arról, hogy ama válaszfallal, amelyet a zsidók ősidóktól fogva önmaguk és az idegen elemek között húztak, ezeket maguktól a jövőben is nemcsak távol tartsák, hanem a két elem közt ekkép mesterségesen ápolt antagonizmust és ellenszenvet, melyek elszigeteltségüknek főbiztosítékai, permanentiában tartsák. Az ortodoxia célja tehát a zsidóságon belül konzerválni, megőrizni az évezredek vallási, nemzeti hagyományokat és népi utánpótlásról gondoskodni. Ezzel szemben a neolog zsidóság feladata a befogadó népek társadalmi és nemzeti szokásaihoz alkalmazkodva, a politikai és gazdasági élet legelső vonalába nyomulni. A két zsidó típus, a két zsidó közösségforma egymást kiegészítve áll tehát egyazon cél szolgálatában.

Istóczy nem volt kétségben a felől, hogy milyen sors vár a magyarságra, ha nem védekezik az *élődség* inváziója ellen. Nagyon jól tudta, hogy a magyarságnak saját hazájában másodrendű, alárendelt szereppel kell majd megelégednie. Tudatában volt annak, hogy a zsidó terjeszkedés fokozódásával egyidejűleg egy ellenkező irányú folyamat, a magyarság lejtőrejutása indul meg. Miután a zsidókérdésnek megvannak a politikai, társadalmi, gazdasági vonatkozásai, ha eredményesen akarunk a zsidósággal szemben védekezni, úgy minden arcvonalon fel kell vegyük vele a küzdelmet. A törvényhozás feladata, megalkotni azokat a jogszabályokat, amelyek biztosítják a törvényes alapot ehhez a harchoz. A társadalom kötelessége a maga szervezett erejét latba vetni és paragrafusok holt betűjének érvényt szerezni. A társadalmi osztályok közül sok szó esik az arisztokráciáról, a proletáriátusról, csak egyetlen egy rétegről, csak egyetlen egy kasztról nem hallunk soha egyetlen szót sem: a zsidóságról. Pedig ennél zártabb, idegenebb, összeforrottabb, egységesebb kaszt még sohasem volt, itt az ideje, hogy végre erről a kasztról is beszéljünk. A sokféle társadalmi jelenség mellett, mint amilyen a szociáldemokrácia, a plutokrácia, a liberalizmus, nem szabad figyelmen kívül hagynunk egy új, a 19. század egy másik nem kevésbé jellemző irányító és uralkodó eszméjét és törekvését, nevezetesen

azt, amelyet röviden és egyszerűen *judaizmusnak* nevezhetünk. Mi is ez az új eszme, ez az új gondolat? Szorosan összefügg a liberalizmussal, ebből nőtt ki, ez fejlesztette ki. Lényege és hordozója a zsidóság, a gettóból kiszabadult és szétáradt zsidóság.

Maga a judaizmus, mint probléma évezredek, oly régi, mint maga a zsidóság. Szembe találták vele magukat Kánaán őslakói, az egyiptomiak, a görögök, a rómaiak, a germánok, a spanyolok, az új kor népei a 19. és 20. század egyformán. Tanai, eszméi és elvei a Tora és a Talmud foliánsaiban, a rabbinikus irodalomban, Majmonidesz, Disraeli, Herzl és a zsidóság többi politikai, népi és szellemi vezéreinek írásaiban található meg. A judaizmus legfőbb politikai, társadalmi szervezete a szabadkőművesség és a nemzetközi kapitalizmus. Ennek az eszményei, hagyományai, céljai érvényesülnek a modern kapitalizmusban, a marxizmusban, a zsidó eredetű szellemi mozgalmakban, tudományos elméletekben. A judaizmus érvényesül és hat mindenütt, ahol csak zsidók élnek. A judaizmus, mint életforma, elv, világnézet és program, kizárólag a zsidóság sajátja ugyan, de a befogadó népek sem tudnak szabadulni hatása alól. Amíg azonban a zsidóságra nézve a judaizmus létének és életének, multjának, jelenének, jövőjének lényege, addig a befogadó népekre az elnemzetietlenedést, a belső szétbomlást, hanyatlást, az erkölcsi, társadalmi zürzavart, tehát végveszélyt és megsemmisülést jelent. Amíg a zsidóság gettóba zárva élt és a judaizmus érvényesülése csak szűk körre szorítkozhatott, addig a befogadó népek létét és biztonságát nem fenyegette veszély. A gettóba zártság megszűnte után, a zsidóság szétáramlott városokba és falvakba, középosztály, polgárság és arisztokrácia egyaránt befogadta maga közé. Maga a zsidóság pedig ahelyett, hogy belcilleszkedett volna a nemzetek társadalmi, politikai, szociális és gazdasági kereteibe és megelégedett volna a számarányánál, erejénél és munkájánál fogva neki jutó szereppel, megszedülve az elébe táruló roppant lehetőségektől, az érvényesülés korlátlan távlataitól, szabad utat engedett lappangó, eddig elfojtott faji energiáinak, és vad iramban, nem válogatva az eszközökben és módszerekben, törtet előre. A gettóból kilépve, most egyszerre a hatalom ormán akarják magukat látni a zsidók. A zsidóság most úgy érezte, hogy a proféták és a szent rabbik írásaiban megjövön-

dölt és eddig csak eldugott imaházak és zsinagógák félhomályában századok óta konok kitarással mormolt, szent szövegekben foglalt ígéretek közelednek a megvalósulás felé. Ezt hitte tudatosan, vagy ezt érezte öntudatlanul a zsidóság túlnyomó nagy része. *A gettó-zsidóság judaizmusából így lett az emancipált zsidóság pánjudaizmusa.* Mind inkább ennek a rögeszmének hódolt a tizenkilencedik század zsidósága. Ennek meghirdetői voltak Heine, Disraeli, Marx és Rothschild egyaránt.

A pánjudaizmus feleleveníti a kiválasztottságról szóló évezredek szövetségét és a világalomról szóló ígéretet. Ebben az egy kérdésben, félretéve minden ellentétet, meggyeztek ortodoxok, neologok, cionisták, asszimilánsok, hívők és ateisták, szocialisták és kapitalisták. A pánjudaizmus felzaklatta a zsidó kedélyeket, átforrósította a zsidó fantáziákat, az orosz, lengyel gettók szűk, zsúfolt sikátoraitól a City és a Wall Street bankpalotáig. Világhódító erő és hatalom lett a pánjudaizmusból. Akaratából háborúk születtek és békék kötöttek, válságok és forradalmak keletkeztek. *A pánjudaizmus tulajdonképpen a zsidó imperializmus sajátos kifejezésformája és megtestesülése.* Ez is, mint minden más imperializmus, hódítani akar, hatalomra tör, de nem csupán a maga népi térségein, hanem messze túl ezen, országokra, világrészekre, sőt az egész világra ki akarja terjeszteni uralmát, amint az neki megígértetett. A zsidó imperializmus, a zsidóság faji jellegének megfelelően, elsősorban *nem területi, katonai irányú, hanem gazdasági és szellemi uralomra tör.* A zsidó imperializmus irányítói nagyon jól tudták, hogy az a nép, amelyik elvesztette anyagi javait, földjét, házait, birtokait, bányáit, üzemeit, amelyik elvesztette szellemét, hitét, megvan fosztva nemzeti géniuszától, már meghódítottnak tekinthető, még ha látszólag politikai függetlensége és önállósága fenn is áll. A zsidó imperializmus fegyverei tehát nem a puska, a tank, a repülőgép, hanem az újság, a film, a színház, a börze, a váltó és a mozgatóke. Ez a pánjudaizmus indult hódító hadjáratra az egyenjogúsítás után Magyarország ellen. Vele szemben hirdette meg az ellenállást, a harcot a hetvenes években Istóczy Győző. A pánjudaizmus ellen vívott politikai és szellemi harcát találoan *antijudaizmusnak* nevezi. Ezzel is hangsúlyozni kívánta, hogy az ő célja egyedül a judaizmus elleni küzdelem. Istóczy nem szívesen használta a német Wilhelm Maar által divatba ho-

zott antiszemitizmus megjelölést, amely körül később oly sok zavar és félreértés támadt. Ha az általa alakított pártot egyideig antiszemita párt néven ismerték is, ezt a címet csupán azért alkalmazta, mert a köztudatban a zsidóellenes törekvések megjelölésére benn élt már ez a fogalom. Az antijudaizmus sikerének első feltétele — ezt is helyesen ismerte fel Istóczy —, a tömegek öntudatosítása. Ezért folytatott szóval és tollal szüntelen és állandó felvilágosító munkát. Az antijudaizmus különben Istóczy felfogása szerint nem csupán politikai mozgalom, annyi felé kell harcolnia, ahányfelől előre tör a pánjudaizmus, helyt kell állania politikai, szellemi, társadalmi és gazdasági fronton egyaránt.

Istóczy azzal is tisztában volt, hogy mikép a pánjudaizmus egy világrészeket átfogó, az egész világ zsidóságát szoros egységbe záró törekvés, úgy az ellene való védekezés sem lehet csak egy nemzet ügye. Szorgalmazta a pánjudaizmus elleni harc nemzetközi megszervezését. A legjobban érdekelt nemzetek közös harci frontjának megteremtésén fáradozik. Teljes mértékben kivette részét az első nemzetközi antiszemita kongresszus megszervezéséből. Evtizedeken át ő és pártja szoros kapcsolatot tart fenn az osztrák, a német és a francia antiszemita pártokkal és vezetőkkel.

Meglepő világossággal felismerte a zsidókérdés megoldásának egyedüli helyes és célravezető módját. Abból indult ki, hogy a zsidósággal való együttélés lehetetlenség. Ha Európa népei békében és nyugalomban akarnak élni és tovább fejlődni, úgy minden álhumanizmust félretéve, minden liberális frázistól és előítélettől megszabadulva, akár beleegyezésével, akár akarata ellenére el kell távolítani életéből a zsidóságot. *A zsidóság elkülönítésének és Európából való eltávolításának eszméje Istóczytól származik.* Nagy feltűnést keltett palesztinai beszédében, amelynek híre annak idején bejárta az egész világsajtót, felszólította a berlini kongresszuson résztvevő hatalmakat, hogy gyakoroljanak befolyást a török kormányra, Palesztinának zsidó telepítési célokra való átengedése érdekében. Istóczynak ez a javaslata a maga idejében nem részesült kellő figyelemben. A berlini kongresszuson résztvevő államok befolyásos zsidó delegátusainak figyelme inkább az oroszországi és romániai zsidók egyenjogúsításának kérdése felé irányult. Ki sejtette akkor, hogy a zsidók

Európából való kitelepítésének eszméje egyszer mégis valósággá válik, Istóczy a palesztinai zsidó telepítés gondolatához mindvégig ragaszkodott. Nem ok nélkül említette évtizedekkel később, amikor már Herzlek és Nordauék mozgalma élénken foglalkoztatta a zsidó közvéleményt, hogy a cionizmus alap gondolata tulajdonképpen tőle származik.

Hallgassuk meg most magát Istóczyt, szóljon ő a judaizmus és antijudaizmus lényegéről:

«A zsidóság a pánjudaizmus csalképevel szemei előtt képezi tehát a többi elemekkel szemben minden téren ama támadó elemet, amelynek pusztító árja, a korszellem és az emancipáció által lerombolt védgátak elenyészte óta, a részéről ügyesen felhasználta, általa telhetőleg szított antagonizmusban levő ezer meg ezerféle nemcsak ellentétes, de sőt ellenséges érdekek által megosztott nemzsidó társadalom terén feltartóztatlanul halad előre — amely támadó elem szünetlen finánciális zavarokkal sinylődő államok mintegy protectorátusának megszervezésével, a kormányok politikáját saját kasztja érdekében, tetszése szerint irányozza — amely támadó elem a kezeiben mindinkább összegyűjtött kongó argumentumokkal mindennemű állami functiót és társadalmi viszonyt átjárva, útjai elől többnyire minden akadályt elhárítani tud — s amely támadó kaszt a vagyonnak megfelelő visszavezető csatornák nélkül kezei közt fokonként való összehalmozásával képezi ama tényezőt, amely a jelenlegi általán s érvényben álló nemzetgazdasági elveknek ad abszurdum vitele mellett, a vagyonaránytalanságnak napról-napra nagy dimensiókban való növelésével a proletáriátus légioit teremti elő és így nem valami távoli jövőben beláthatatlan kimenetelű társadalmi és állami katasztrófák előidézésével fenyeget.»

Harminc évvel később, amikor kísérletet tesz a megszünt antiszemita párt feltámasztására, nagyjából hasonlóképp fogalmazza meg a zsidóveszély elleni küzdelem célját és lényegét. Az osztrák és a francia antiszemita párt sikerein felbuzdulva, ekkor még egyszer megkísérli életre kelteni a régi pártot. Sokezer példányban küldi szét felhívását, bár kezdeményezése iránt volt érdeklődés, ahhoz mégsem elegendő, hogy egy országos pártot lehessen rá építeni. Istóczy kísérlete az ellenforradalomig az utolsó próbálkozás volt a magyarság önvédelmi harcának politikai megszervezésére.

«A magyar politikai élet sohasem fog nyugvóponttra jutni mindaddig, míg a bevallott nyílt antiszemita irányzat a parlamentben újra kellőkép képviselve nem lesz» — írta ebben a felhívásában.

«Ezenkívül itt van a már-már nemzeti katasztrófa számba menő óriás mérvű kivándorlás, amely, ha továbbra is így tart, néhány évtized múlva tán több magyar lesz Amerikában, mint itthon az ősi hazában, ahol volta-képpen egy népkicserélődési processus folyik a mi vesztünkre. Ott van a földbirtoknak, az iparnak, a kereskedelemnek mindinkább idegen kezekre való jutása s az ügyvédi, orvosi, mérnöki pályákról mindinkább való leszorulásunk — úgyhogy a magyarság már-már úgyszólván a levegőben lóg a saját hazájában.

A szociálpolitikai pártszövetkezet (ez lett volna Istóczy új antiszemita pártjának neve) a zsidókérdést illetőleg elfogadja egyik programmpontul az időközben világszerte szervezkedett cionizmus fő programmpontját, amely a zsidó államnak Palesztinában való visszaállításában nyer kifejezést.» — (Szociálpolitikai pártszövetkezet. 1909.)

1875—1909 Istóczy zsidóság elleni küzdelmének két határköve, a kezdet és a vég. Több, mint három évtizeden keresztül, sokszor egészen egyedül, mindig a legnehezebb körülmények között vívta ezt a harcot. Ha az a nagy áldozat, amit hozott, szemmel látható eredményekkel nem is járt, de ébren tartotta a magyarság egyrészének lelkiismeretét, másrészt kialakította a magyar antijudaizmus politikai alapelveit és irányvonalait.

Élete.

Istóczy Győző régi, vasmegyei középnemesi birtokos családból származott. Magában hordozta ennek az osztálynak összes értékes tulajdonságait, de mentes volt hibáitól. Az a föld, az a táj, ahol családja gyökerezett, amely neki is szülőföldje volt, a honfoglaló magyarság egyik ősi, tisztánmaradt, szívós, pompás hajtásának település területe. Józan, szorgalmas, kemény magyar fajta él ezen a földön. Az Istóczy-család a megye egyik legrégebbi családja. Győző édesapja korán elhalván, neveltetéséről sok szeretettel és odaadással édesanyja gondoskodott. Sok irányú érdeklődése és képességei már korán jelentkeztek. (Szépirodalom, zene,

rajz, sport, nyelvek stb.) Elsősorban azonban a jogi és közgazdasági tudományok, a történelem és a politika érdekeltek. Tanulmányai befejeztével, mint általában a megyei birtokos osztály fiataljai, közigazgatási szolgálatba lép. Tudásával, szorgalmával hamarosan sikerül elnyernie feletteseinek elismerését, pályáján gyorsan emelkedik. Ha közszolgalatban marad, bizonyára szép jövő vár rá. A hetvenes évek elején azonban zsidó részről közhivatali működésével kapcsolatban alaptalan hajsza indul meg ellene. Egy olyan hajsza, amelyből csak évek idegfeszítő küzdelme után sikerül szabadulnia. Ezek az évek és ezek az események döntően befolyásolták további magatartását, egész életútját. Figyelme a zsidóság felé fordul. Deák Ferenc biztatására kilép a közszolgalatból és az aktív politikára adja magát. Szülőföldjén a rumi kerületben Deák-párti, alkotmányjogi párti jelöltséget vállal. Miután a kerületben mindenütt ismerték, a család és a fiatal Istóczy közszeretben állt, nagy szótöbbséggel meg is választották. Deák Ferenc közvetlen környezetéhez tartozott, aki nagyon kedvelte őt és nagy igyekezettel egyengette közéleti pályáját. Bemutatta Erzsébet királynőnek is.

Istóczy közjogi tekintetben, mint általában a nyugati vármegyék politikai vezető rétege, Ausztriával és az uralkodó házzal való kiegyezés és megbékélés mellett foglalt állást. Egész politikai pályája alatt hű maradt ezekhez az alapelvekhez. Ez a felfogás azonban nem politikai rövidlátás vagy elfogultság eredménye. Bár a kiegyezés híve volt, mindig sürgette a magyar szuverénítás teljes helyreállítását, az önálló vámterületet, a külön bankot és nemzeti hadsereget.

Képviselővé választása után, Pestre költözött és itt élt egészen haláláig. Politikai munkássága egészen a fővároshoz kötötte. De ha tehetné, ha kis szabad ideje volt, ha nyugalom után vágyott és pihenni akart, haza tért szülőfalujába, az öreg kúriába Dömötöribe. Éveken keresztül minden idejét képviselői, törvényhozói munkájának szentelte. Szorgalmasan látogatta az üléseket. Mindég szoros kapcsolatban volt választóival, gyakran felkereste kerületét. A nyolcvanas évek elejétől kezdve nagy erővel látott az antiszemita párt megszervezéséhez. Az új mozgalomnak ő volt nemcsak a kezdeményezője, de a legnagyobb tekintélye, a lelke és mozgató rugója. Amikor később személyi okokból kilépett a pártból, az nemsokára fel is bomlott.

Ezekben az években a pártélet és a pártszervezés mellett nagyon lefoglalta őt havi folyóiratának, a 12 röpiratnak a szerkesztése, amely sokezer példányban jelent meg és az egész országban el volt terjedve. A lapszerkesztést mindég nagy gonddal és körültekintéssel végezte, minden apró-cseprő dolognak maga nézett utána. A nyolcvanas években megházasodott. Ebből a házasságból négy gyermek, három leány és egy fiú származott. Imre fia később, tizenhétéves korában, meghalt. Ez a haláleset nagyon megrendítette.

Rendszeresen és nagyon sokat dolgozott. Mindig tanult, tovább képezte magát. Hatalmas könyvtárában összegyűjtötte korának egész antiszemita irodalmát. Bár nem volt közlékeny természetű és inkább zárkózottnak látszott, akit barátságába fogadott, ahhoz közvetlen volt és megajándékozta bizalmával. Társaságban vidám csevegő. Antiszemitizmusa egyébként nemcsak politika jelszó volt nála, családját és egész környezetét ilyené formálta. Ovakodott zsidókkal bármiféle kapcsolatba is kerülni. Minden-napi élete pontos idő- és munkabeosztáshoz igazódott.

Az antiszemita párt bukása után ügyvédi irodát nyit. Ez a foglalkozás azonban nem az ő egyéniségének való. Zsidóktól szorongatott szegényebb ügyfeleinek dolgában ellenszolgáltatás nélkül jár el. Emberszeretetével, jószágával sokan visszaélnek. Így aztán nem csoda, ha a végén irodájára ráfizet, ahelyett, hogy az jövedelmet hozna.

A 12 röpirat megszűnte után jogi és közigazgatási szaklapot ad ki. Ez a lap törvények és rendeletek tára volt, megfelelő magyarázatokkal. Egészen haláláig kiadta. Közben latinból fordított nagy gonddal zsidótárgyú történeti munkákat. Megírja két füzetben is politikai visszaemlékezéseit. Drumonték és Luegerék sikereit látva, egyszer-kétszer megkísérli még nálunk is feltámasztani a politikai antiszemitizmust, de sikertelenül.

Sok csalódást és megpróbáltatást mért rá az élet, de keményen állta ezeket a csapásokat. Vigasztalást talált családjában, munkájában. Tiszta jellem és nagy akaraterő élt benne. Bár rendületlenül hitt eszméi és tanításai igazságában, abban, hogy egyszer szörnyű áron, egy nagy földindulás után eljön eszméinek beteljesülése, mégis különösen élete vége felé kimondhatatlanul fáj neki a közöny és a mellőzés, amely körülfogta. Utolsó írásában, Emlékirataiban keserűen jegyzi meg:

«A képviselőséggel meg az ügyvédséggel való felhagyás után hozzáfogtam irodalmi műveimnek az országban való terjesztéséhez, az előfizetés gyűjtéshez, megrendelés gyűjtéshez. Kénytelen voltam az előfizetés gyűjtéshez magam hozzáfogni, mert a magyar emberek rendszerint csak akkor vesznek, illetve rendelnek könyveket, ha eziránt őket személyesen felkeresik. Nyakamba kellett tehát vennem az országot s ezzel egy sziszifuszi munkát végeztem. Végeztem pedig álló tizenöt esztendőn keresztül. Más ember talán belebetegedett vagy éppen beleveszett volna ebbe a sziszifuszi munkába, én azonban végeztem anélkül, hogy tizenöt éven át csak egyszer is belebetegedtem volna. Ezen tizenöt év alatt pedig megjártam az egész országot, nem egyszer, de többször Árvától Orsováig, Pozsonytól Brassóig, Máramarostól Csáktornyáig, s többnyire éjjel utazva a vasúton, ott alva is nem is, hogy nappal a dolgom után járhaszak. De ezzel az óriási fáradsággal mégsem állott egészen arányban az anyagi eredmény, mert noha majdnem mindenki, akit csak megkerestem, ha csak tehette s nem félt az egyiptomiaktól (Istóczy véleménye szerint ugyanis a zsidók az egyiptomi páriák leszármazottjai), ami pedig igen sok esetben úgy volt, készséggel tett nálam megrendelést, az időmnek nagyrészét az ide-oda való utazgatás vette igénybe. Az anyagi eredmény tehát nem is volt teljesen kielégítő, s így a hiányt folyton az öröklött vagyonomból kellett pótolnom.

Az eddig elmondottakban ismertettem azt a rám most már minden tekintetben túrhetetlen állapotot, amely állapotba az általam képviselt ügy is jutott. Ebben a sivár állapotban mi a teendő? Hát elsőben is véget óhajtanék vetni azoknak a folytonos utánjárással, utazgatásokkal, no meg még más egyebekkel is járó szertelen fáradalomnak, amelyeknek immár 15 év óta ki vagyok téve a kiadványaimnak személyesen való terjesztése körül. Ezen a hazai nagyközönség segíthetne. Hiszen Isten kegyelméből immár a 69. életévemet élem s így bizony rám férne egy kevésbé hányattott élet...»

Politikai szereplése.

Említettük már, hogy Istóczy Deák Ferenc biztatására lépett a politikai pályára, továbbá hogy egész közéleti szereplése alatt a közjogi kiegyezés híve volt. A Deák-párt

megszűnése, illetve beolvadása után, ő is a szabadelvű párt-hoz csatlakozott. Egészen a nyolcvanas évek elejéig, ennek a kötelékébe tartozott. A tiszaezslári bűntény és az orosz zsidóbevándorlás állandosulása miatt felzaklatott országos közhangulat nyomása alatt a képviselőházban lejátszódó összecsapások lehetetlenné tették számára, hogy továbbra is egy olyan pártnak legyen a tagja, amelyben zsidók is benn ülnek. Politikai barátai igyekeztek rábírni őt, hogy ne lépjen ki a szabadelvű pártból, elhatározása azonban megmásíthatatlan volt. Állásfoglalásában bizonyára nem kis része volt annak, hogy a törvényhozásban nem érezte már magát egészen egyedül. Különböző pártállású képviselők nyíltan is mellé állottak és helyeselték felszólalásait. Nagy megnyugvás lehetett ez számára és nagy mértékben fokozhatta önbizalmát, hiszen esztendőkön keresztül csak derűs és gúnyos közbeszólások kísérték beszédeit. Még az a nagy párt is, amelynek ő maga is tagja volt, fagyos közönnnyel nézte vívódásait. 1882-ben Istóczy az országszerte megnyilvánuló és sokféle formában kifejezésre jutó zsidóellenes közhangulatból arra következtetett, hogy elérkezett az ideje a külön antiszemita párt megteremtésének. A szabadelvű és a függetlenségi pártból kilépő politikai barátai közreműködésével megalakítja az *Országgyűlési Antiszemita Pártot*. Belső viszályok a fokozódó külső nyomás és a kedvezőtlen általános politikai viszonyok következtében, az antiszemita párt néhány esztendei kemény helytállás után felbomlott. Az 1884. évben tartott képviselőválasztások nem hozták meg a remélt eredményt. Főként azért, mert hiányoztak a párt-szervezetek, nem volt a pártnak sajtója, nem rendelkezett elegendő anyagi erővel és nem volt megfelelő számú képviselőjelöltje. Másrészt felvonult ellene az egész hivatalos közigazgatási szervezet, a zsidóság hatalmas tőkeereje, a hazug sajtópropaganda. A függetlenségi és a szabadelvű párt pedig hallgatólagos választási megegyezést kötött az antiszemita párt ellen. Minden olyan kerületben, ahol antiszemita jelölt lépett fel, a két nagy párt közül csak az egyik állított jelöltet, ahol pedig ez nem volt keresztülvihető, ott a pótválasztáson támogatták egymást a szabadelvűek és a függetlenségiék. Ilyen körülmények között az eredmény nem lehetett kétséges. Az antiszemita párt vezető egyéniségei bekerültek ugyan a parlamentbe, de a párt képviselő tagjainak száma oly kevés volt — összesen tizenhét, — hogy na-

gyobb parlamenti akciók kezdeményezéséről már eleve le kellett mondaniuk.

Istóczy és vele együtt pártja talán akarata ellenére szerencsétlen módon élesen szembe került korának két vezető magyar politikai egyéniségével. *Kossuth Lajossal és Tisza Kálmánnal*. Kossuth bizonyára nem tudta megbocsátani Istóczynak, hogy a közjogi kiegyezés hívének vallotta magát. A függetlenségi pártnak küldött választási üzeneteiben bár elismeri, hogy van zsidókérdés és a zsidóság további bevándorlását meg kell akadályozni, mégis Istóczy és az antiszemita párt ellen foglal állást. Kossuthnak ezt az állásfoglalását, a többnyire zsidó irányítás alatt álló függetlenségi irányú budapesti és vidéki lapok kiemelve és felnagyítva vitték olvasóik elé. A hatás természetesen nem maradtatott el.

Tisza Kálmán viszont meggyőződéses, őszinte zsidóbarát volt, akinek közvetlen környezetében és legbensőbb tanácsadói között is voltak zsidók. Nemcsak nem tudta megérteni Istóczyt, de gyűlöletet érzett iránta. Érezte benne a nagy és veszedelmes politikai ellenfelét, sokszor talán maga is érezte igazságainak meggyőző, lenyűgöző erejét, azonfelül Istóczy zavarta politikai elgondolásait, megnehezítette a nemzetközi zsidó pénzemberekkel folytatott, államkölcönökre vonatkozó tárgyalásait. Tisza olyan mély elfogultsággal és ellenszenvvel nézte Istóczyék kísérleteit, politikai szervezkedésüket, hogy semmiféle eszköz alkalmazásától sem riadt vissza, ha azzal elérhette megsemmisítésüket.

Pártjának gyenge választási eredménye Istóczyt nagyon elkedvetlenítette. Bántotta őt az is, hogy a párton belül a függetlenségi és a kiegyezési csoport között állandósultak a surlódások. Kilépett az általa alapított pártból és néhány meghitt barátjával minden tekintetben egységes elvi alapon álló, új antiszemita pártot alakított. De ez a kísérlet sem járt sikerrel. Lassan visszahúzódott a közéleti szerepléstől. Egyénileg mindvégig kitarított politikai programja mellett. Hirdette az antijudaizmust és az ezzel összefüggő szociális és közgazdasági programot.

A 12 röpirat.

1880 őszén néhány budapesti és vidéki napilapban előfizetési felhívás jelent meg. A felhívás bejelenti, hogy a

közeljövőben Budapesten 12 röpirat címen havonta megjelenő politikai, társadalmi, közgazdasági közlöny indul meg Istóczy Győző szerkesztésében. A szerkesztő személye nyilvánvalóvá tette, hogy itt milyen irányú sajtóvállalkozásról van szó. Istóczy már régebben tisztában volt azzal, hogy eszméi és tanításai csak szűk körre szorítkoznak mindaddig, amíg valamilyen sajtószervet nem teremt, amelynek közvetítésével a nagy tömegekhez szólhat. Ezért indította meg 1878-ban Jövők című hetilapját, amelyet azonban néhány hónap múlva az érdeklődés hiánya miatt meg kellett szüntetnie. Négy évvel később már óvatosabb volt, csak havi folyóirattal próbálkozott. Vállalkozása ezúttal sikerrel járt. Az előfizetési felhívás kibocsátása után néhány héttel már annyi előfizető jelentkezett, hogy a lap megindítása kifizetődő vállalkozásnak látszott. Ettől kezdve tizenkét esztendőn keresztül minden hónap közepén pontosan megjelent a 12 röpirat új száma. Alcíme később antiszemita, majd antiszemitapártközöny lett, utóbb az alcím el is maradt. Az új folyóirat célja első számától az utolsóig az antijudaista eszmék népszerűsítése. Istóczy aránylag ritkán írt lapjában (cikkei* legtöbbször név nélkül jelentek meg), átengedte a teret munkatársainak. Esztendők során számos igen értékes és még ma is jól hasznosítható cikk és tanulmány jelent meg a lapban a zsidóság multjáról, lelki-ségéről, vallási eszméiről, törvényeiről, hagyományairól. Egyik-másik cikk valóságos szaktanulmány. A legtöbb cikk természetesen a magyar közviszonyokat tárgyalja, kíméletlenül támadja bünciéért és mulasztásaiért a kormányt, az uralgó pártokat és az egész rendszert. Számos cikkíró foglalkozott a zsidóság társadalmi és gazdasági terjeszkedésének eszközeivel és módozataival. Legtöbbször nyers őszinteséggel és kíméletlenül rámutatnak a zsidóság diadalmas előrenyomulásának és érvényesülésének igazi okaira. Bemutatunk itt kivonatossan egyet a 12 röpirat cikkeiből:

«Tagadhatatlan, hogy a hová a zsidóság befurakodik, mindenütt mételyező, szétbomlasztó elem. Föl kell említenem, hogy a mi kedves zsidó védőink többnyire olyanok, kik az 1867—73 közötti lázas geschäft időszakban per fas et ne fas jó konchoz jutottak s kiknek moráljuk abban kulminál, hogy a föld minden államában fölházták a szemesek a dagályos üzlethullámozást s hogy egy megindult árral szemben úszni dőreség, ezek azt hirdetik,

hogyan legyünk mi is élelmesek, különösen az ipar és kereskedelem terén, ne engedjük azt át a zsidóságnak.

Nem is az a legborzasztóbb a zsidókban, hogy élelmesek, hogy lótnak-futnak a haszon és keresmény reményében, a legbántóbb amaz erkölcsi érzék hiánya, hogy előttük, ha érdekük kívánja, nincs semmi szent, semmi tisztetreméltó. Avagy jut-e eszébe a zsidónak, aki az egyszerű, de romlatlan erkölcsű faluba telepedett, mikor az asszonyt hiúságra számítva csipkék, szalagok s selyemkendők s egyéb fényűzési cikkekkel a fiatal asszonyt oda viszi, hogy azokért búzát, kukoricát, zsírt, szalonnát kihord, jut-e eszébe, hogy e nő erkölcsi világát dúlja föl s családi békéjét, boldogságát rabolja el, vagy akkor, ha a férfit bízattja, kínálja olcsó, hitelbe adott pálinkájával s később azt dologtalanná, iszákossá téve, vagyoniilag és erkölcsileg tönkrejuttatja, zavarja-e álmát a lelkiismeret furdalása. Talán soha. Ő élelmes, ő gyarapodik, kis batyuval kerül a faluba, mint rongyszerű, most háza, szatócsboltja van, regále, fogasztási adó és földbérelő, maholnap virilista nemcsak a községben, de a megyénél is, fia már tudományos pályára lépett, gimnáziumban tanul, melyet nagy áldozattal valamely keresztény hitfelekezet tart fenn, nemskára orvos, ügyész, talán járás- vagy törvényszéki bíró lesz, ezalatt a falu, amelyben az apa a vagyont szerzi, anyagilag, erkölcsileg elpusztul s amit az apa még el nem élelmeskedhetett, azt majd elperli a fia.» (A humanizmus és a zsidókérdés I. évfolyam, 7. füzet.)

Néhány mondat egy másik cikkből:

«A szabadság, egyenlőség és testvériség küzdelme a lelkiismereti és politikai szabadságért vívott harcok lezajlásával még nincs befejezve. A minden kasztok legkizárólagosabbika, amely az emberiség többi tagjával minden egyezkedést, azokhoz minden közeledést a legkonokabb makacssággal visszautasít, amely önzésében annyira megy, hogy a kebelén kívül eső emberekkel nemhogy testvériséget és egyenlőséget nem akar, de azokat még embereknek sem ismeri el s azokat nemhogy szabadságban, emberi jogokban részesíteni nem kívánja, de azok rabszolgaságra vetésére, erkölcsi és fizikai megsemmisítésére törekszik s ezek ellenében tagjainak mindennemű gazság és bűn elkövetését nemcsak megengedi, de megparancsolja; azon kaszt, mely kizárólag maga számára vindikál minden jogot és az egész földkerekségnek és a földkerekség minden

javainak kizárólagos bírására vágyik, ez a kaszt nemcsak érintetlenül fenn áll, de sőt, uralja a világot. E kaszt a szabadság, egyenlőség és testvériségnek nemcsak legengesztelhetetlenebb, leghalálosabb és leghatalmasabb, de legveszélyesebb ellensége is. A legveszélyesebb pedig azért, mert alattomos és álnok, mert álarcot visel, mert színlelt szabadelvűség bárányszőrébe rejti farkas tagjait s pusztításait többnyire a törvényszerűség látszatával űzi s míg kezei mindenféle gaszágokat követnek el, szájáról a humanitás és ember szeretet szép szavai áradoznak, gáztettei szabad úzhatását a jogegyenlőség és a szabad vallásgyakorlat nevében követeli s ha pusztító munkájában gátolni akarod, szabadelvűtlen reakcionáriusnak, bigott fanatikusnak bélyegez s ha bűneit leleplezed, a világ fülét repszti be a türelmetlenség és üldözés miatti jajveszékeltésével. E kaszt emberei épp oly ügyesen tartják társadalomellenes céljaik és törekvéseik fölül homályban az embereket, mint amily ügyesek úgy az egyes embereknek, mint testületeknek és a sajtónak maguk iránt kedvezőre hangolásában, lekötelezettetésében, gyakran megvesztegetésében és az ily lekötelezettek kihasználásában s általuk a zsidó sofizmák, zsidó eszmék és világnézet forgalombahozásában.»

A 12 röpirat népszerűségére jellemző, hogy Tisza Kálmánék ismétetlen a folyóirat betiltására határozták el magukat, de szándékuk végrehajtására sohasem került sor. A lap cikkírói többnyire álnévvel szerepeltek. A 12 röpiratnak állandó rovatai is voltak. Ezek egyikében a legújabb hazai és nemzetközi híryanag kapott helyet. Érdekes rovat volt az, amely a külföldi antiszemita lapokból közöl szemelvényeket. A magyar és az idegen antiszemita könyvekből és röpiratokból mindig részletes szemelvényeket találunk a lapban. A magyar antiszemita képviselők parlamenti beszédeit legtöbbször egész terjedelmében megtaláljuk a 12 röpiratban. Erre már csak azért is szükség volt, mert a sajtó legnagyobb része vagy teljesen elhallgatta ezeket a beszédeket, vagy csak egészen rövid kivonatban közölte. Az olvasók hozzászólásai és tudósításai mindig helyet kaptak Istóczy folyóiratában. Amíg az antiszemita párt fennállott, a 12 röpirat is nagy olvasótáborral rendelkezett, a párt megszűntével a lap iránt is megcsappant az érdeklődés. Az utolsó évfolyamra 1892-ben már csak ötven előfizető jelentkezett és így nem maradt más hátra, mint beszüntetni

a lapot. A 12 röpirat a maga idejében felvilágosító munkájával fontos hivatást töltött be, a benne összegyűjtött anyagnál fogva pedig mindenkor becses kútforrása lesz a nyolcvanas évek antiszemita mozgalmaira vonatkozó kutatásoknak.

Istóczy nemzetközi kapcsolatai.

A zsidókérdés lényegét felismerve, Istóczy nagyon jól tudta, hogy végleges megoldásról csak akkor lehet szó, ha a legjobban érdekelt államok közös akarattal igyekeznek valamilyen célravezető tervet megvalósítani. Ezért kereste a külföldi rokonmozgalmakkal a kapcsolatokat. Munkássága és személye ezekben a külföldi körökben általánosan ismert volt és nagy megbecsülésnek örvendett. Az osztrák és német antiszemita szervezetek ismételten felkeresték őt üdvözlő átirataikkal, leveleikkel és sürgönyeikkel.

A berlini antiszemitaliga 1880 október 15-én a következőket írja Istóczynak:

«A tisztelettel alulírt Antiszemita Ligának Berlinben van szerencséje Uraságodnak a mindnyájunk iránt ellenséges szemita betolakodók ellenében kifejtett erélyes működéséért legteljesebb elismerésünket és köszönetünket nyilvánítani.

Miként az Önök szép hazájában, úgy nálunk Németországban is nőttön-nő azon férfiak száma, akik ezen közös ellenség ellen minden eszközzel küzdeni el vannak határozva.

Küzdjünk és győzzünk egymással karöltve.

Quod Deus bene vertat!»

1882 július 18-án a Socialer Reichsverein a következő átiratban üdvözli Istóczyt:

«Az európai szellem fáradhatatlan, bátor előharcosának, aki szembeszállt a modern zsidóság hatalmával, Európa első törvényhozójának, akinek volt bátorsága rámutatni egy parlamentben arra a fenyegető romlásra, amely a zsidóság részéről fenyegeti a modern civilizációt, a berlini Socialer Reichsverein az 1882 július 18-án tartott nagygyűlés megbízásából a legteljesebb nagyrabecsülését és mély-séges tiszteletét fejezi ki.»

Az antiszemita irányú osztrák, német és francia lapok is gyakran foglalkoznak Istóczyval és pártjával.

A Deutsche Reichszeitung 1880 január 1-én hosszabb cikket írva a zsidókérdésről megállapítja, hogy a zsidókérdést legelőször Istóczy Victor képviselő pendítette meg 1875 április 8-án elmondott interpellációjában. Ettől kezdve Istóczy újra és újra felveti a zsidókérdést a magyar parlamentben, amely kérdés közben egész Európát bejárta. Hasonló értelemben ír a Das Deutsche Volkszeitung 1880. évi április 2-iki száma. A Berliner Ostend Zeitung 1882 március elején ugyancsak hosszabb cikkben méltatja Istóczy munkásságát, egyebek között megállapítja, hogy még csak néhány évvel ezelőtt zsidókérdésről szó sem volt s tulajdonképpen csak egy országban volt egy ember, értjük itt a magyar Istóczy Győzöt, aki az országgyűlésen a mai zsidóság közveszélyességére utalt, ma Németországban, Ausztriában, Romániában, Oroszországban s legújabbban Amerikában és Franciaországban is látjuk kisebb-nagyobb mérvben ama mozgalmat, mely a zsidóknak Európából való küllebbeztetésével fog végződni.

Egy másik osztrák lap ezeket írja Istóczy szerepéről: «Már 1875-ben, amidőn Német- és Oroszországban nem ismertek zsidóellenes mozgalmat, Istóczy az egyetlen volt, aki ama veszélyekre figyelmeztetett, amely a zsidóuralom részéről a népeket és a művelődést fenyegették. Akkor őt csak ábrándozónak nevezték, a zsidók pedig szánakozva tekintettek le reája, ma, amikor a veszély már nagy és mindenki által látható és felfogható, ma már zsidófalónak mondják.»

Istóczy nyilatkozatai ismételten megjelentek német és francia lapokban. Budapesten járt külföldi laptudósítók több ízben felkeresték és hosszú cikkekben számoltak be a társaságában töltött időről. Henricivel és Drumonttal, a német és francia antiszemita vezetőkkel állandó levelezési viszonyban volt. A berlini antiszemita vezetők hálájuk és elismerésük jeléül 1880-ban díszes söröskancsót küldtek három bilikonnal Istóczynak, a következő felirattal: «Dem braven Herrn Victor Istóczy dem Helden wider Israel ver dankbare Deutsche. Berlin, 1880.» Edouard Drumont, a francia antiszemita-mozgalom vezére is nagyra becsülte Istóczy munkásságát. Elismerése jeléül világszerte ismert munkájának, a La France Juive-nek dedikált példányát és fényképét küldte meg, a következő szavakkal: «A Victor Istóczy le courage ux champion de la lutte antisemitique-témoignage de cordiale sympathie.»

Ezek a külföldi kapcsolatok később, amikor a magyar antiszemita párt felbomlott, az osztrákok viszont uralomra kerültek és a franciák is megerősödtek, lassan megszűntek.

A drezdai nemzetközi antiszemita kongresszus.

A 12 röpirat 1882. évi június 15-iki számában egy rövid kis közlemény arról számolt be, hogy az európai antiszemita vezérférfiainak már régóta táplált kedvenc eszméje egy nemzetközi antiszemita kongresszus létrehozása a megvalósuláshoz közeleg. Előkészületek folynak ugyanis arra nézve, hogy folyó év szeptember havában *Drezdában* egy ilyen kongresszus hívassék egybe. Ezen az értekezleten az érdekelt államok antiszemita vezérférfiai a további egyöntetű eljárás módozataiban állapodnak majd meg. A folyóirat következő száma bejelenti, hogy a magyar antiszemita mozgalmat *Drezdában Istóczy és Onody* országgyűlési képviselők fogják majd képviselni, akiken kívül még mások is részt vesznek a tanácskozásokon. A 12 röpirat felhívja olvasóit, hogy aki teheti, jöjjön ki a drezdai értekezletre. «Oly kiváló szerepet visz e pillanatban az antiszemita mozgalom terén Magyarország, hogy már ez okból is hazánk nemzetközi állásáról, nemzetünknek az európai népek koncertjében őt joggal megillető szerepéről való lemondással egyértelmű lenne az, ha tekintélyes számban nem jelennének meg *Drezdában*, ahol — a legújabb események folytán — mindenkinek szeme mirajtunk, magyarok fognak függeni s ahol ekként mi, magyarok hivatva leszünk döntő szerepet vinni. Volt-e a török világ s a félhold elleni százados küzdelmünk előtt és után valaha hazánk történelmében ehhez hasonló eset, ahol a magyar nemzet hivatva lett volna a művelt európai nemzetek élén az európai cultura érdekében vívott nemes küzdelemben a vezérszerepet vinni? Emelkedjünk tehát a helyzet színvonalára és jelenjünk meg tömegesen *Drezdában*, azon a földön, ahol szabad a szó nekünk, antiszemitáknak is s ahol lelkes elvbarátok várnak a mi üdvözlésünkre.

Fel tehát Drezdába!

A kongresszus lefolyását a magyar kiküldöttek jelentős szerepe miatt a következőkben részletesen ismertetjük. A meghívó szösz szerint a következőkép hangzott: Budapest,

1882 augusztus 10. Tisztelt elvtárs! A zsidóellenes mozgalom legközelebbi céljainak, valamint annak a bizalmas megbeszélésére mik legyenek azon utak és módok, amelyek választandók a célból, hogy a zsidóság állása ellen a magas financiában, úgy mint a kereskedelemben, a mezői gazdaszatban úgy, mint a kézműiparban, a politikában úgy, mint a községi viszonyokban, a sajtóban úgy, mint a művészet és tudomány terén nemzetközileg sikeresen küzdhessünk — alulírottak Önt, t. elvtárs f. évi szeptember 11-ére, hétfőre Drezdába, a Helbig-féle Elbe helyiségek fehér termébe ezennel tisztelettel meghívjuk. A szíves jelentkezést Magyarország részéről Budapesten kérjük eszközölni. Ezen meghívó igazolványul is szolgál és kívánatra az illető bizottsági tagoknak előmutatandó.

1882 szeptember 8-án az osztrák államvaspálya reggeli gyorsvonatával Budapestről elindultak Onody Géza és Istóczy Győző országgyűlési képviselők, továbbá Gramm Szilveszter földbirtokos Biharból, Bárczay földbirtokos Szabolcsból, dr. Günther Antal, a Pesti Napló különtudósítója, Olsavszky Lajos kir. táblai tanácsjegyző, az Egyetértés különtudósítója. Pozsonyban csatlakozott a társasághoz Simonyi Iván országgyűlési képviselő is. Pozsonyban egyébként mintegy háromszázfőnyi tömeg várta az utasokat, illetve kísérte ki az állomásra Simonyi Ivánt. A Drezdába utazókat Okolicsányi György ügyvéd üdvözölte s erre Istóczy válaszolt. Részben vasúton, részben hajón folyt tovább az utazás. Szeptember 10-én délután három órakerkezett a társaság Drezdába, ahol népes küldöttség várta és fogadta az érkezőket. Aznap este volt az ismerkedési estély a Helbig-féle vendéglő nagytermében. Az elnöki emelvényen, babérbokrok között állt Ferenc József, Albert szász király és Vilmos császár mellszobra. A teremben feltűnő helyen ki volt függesztve Solymosi Eszter majdnem életnagyságú képe, amelyet Abrányi Lajos festett és Onody Géza hozott magával. A magyarok itt találkoztak külön érkezett honfitársaikkal és pedig de Pottre nyug. alezredessel, Eördögh Lajos földiparüzlet tulajdonossal és B. T.-vel Budapestről. Este 9 óraker már mintegy 200 vendég tartózkodott a nagyteremben. Az összehívó bizottság elnöke, Pinkert Waldegg előbb a szász királyt köszöntötte, majd a magyar kiküldötteket, akik közül Istóczy köszönte meg az üdvözlést, szíves szavakkal. Másnap délután a kongresszus résztvevői különhajón kirándultak Drezda környékére. A

magyar vendégek tiszteletére a zenekar ismételten eljátszotta a Rákóczi-indulót. A kirándulólhelyen pedig, Istóczy óhajára, Henriciék bemutatták a szalamander dörzsölést. Még aznap este, a következő nap megnyitandó kongresszus előkészítéseként társas értekezlet volt, amelyen Simonyi Iván tartott előadást a zsidókérdésről. Még együtt volt a társaság, amikor megérkezett este 11 órakor Berlinből *Stöcker Adolf* német császári udvari lelkész. Az őt üdvözlő beszédre válaszolva *Stöcker* hangoztatta, hogy véget kell vetni ama kárhozatos törekvéseknek, amelyek a társadalmi szervezetet alapjaiban megingatják, amelyek lábbal tapodják a legnemesebb eszményeket s amelyek előtt nincs más érdek, mint haszon és nyereség, nem válogatva az eszközökben, melyekkel ez elérhető. A kizsákmányolás elvének nem szabad diadalmaskodni. Fel a munkára, Uraim.

Szeptember 11-én délelőtt féltizenegykor kezdődött a kongresszus tulajdonképpeni tanácskozása. A vezető személyiségek előzőleg megbeszélést tartottak s ezen megállapodtak a tanácskozások munkarendjében, megegyeztek az elnökség összetételére nézve. A kongresszus elnöke *Bredow*, alelnöke *Simonyi Iván* magyar kiküldött lett. Már az első felszólalások nyomán kifejezésre jutott a két eltérő német antiszemita irányzat közötti ellentét. *Förster* és *Henrici* hangoztatták, hogy nincs más megoldás, mint a zsidók eltávolítása. Bármily szigorú törvényeket is hozunk a zsidók ellen, azok mégis képesek lesznek túlsúlyra vergődni. Nem erőszakos kiűzésről, hanem törvényes eltávolításról van szó.

Ezután *Istóczy* szólalt fel és hosszabb beszéd kíséretében benyújtotta a keresztény népekhez és kormányaikhoz intézendő kiáltványt, elfogadásra ajánlva azt. Figyelmeztette az értekezletet, hogy a rendelkezésre álló rövid két nap alatt kézzelfogható eredményekre kell törekedni. Miután az értekezlet a zsidókérdés szakértőinek gyülekezete, véleménye szerint egyik legfőbb kötelessége, de egyik leg-szebb feladata is, hogy szózatall forduljon azokhoz az államokhoz, amelyeket a zsidó hatalom elnyomással fenyeget.

Istóczy kiáltványa ügyében csak a következő nap, szeptember 12-én hozott határozatot a kongresszus, egyhangú helyesléssel elfogadva azt, sőt elnök indítványára a kongresszus résztvevői háromszoros hochhal köszönték meg *Istóczynak* és a magyar kiküldötteknek a munkáját. *Henrici* javasolta, hogy *Istóczy* kiáltványát az összes európai kormányoknak és a hirlapoknak is küldjék meg, a világ

legnagyobb zsidólapjában, a Timesben pedig, ha közölni nem akarná, úgy hirdetés alakjában kellene közölni, pénzért bizonyára felveszi, Hentschel szerint a manifesztumot az egyes országok parlamentjeinek is meg kell küldeni, Olshavszky Lajos indítványozza, hogy az északamerikai lapoknak is küldjék meg, végül Bismarck Ernő javasolja, hogy a manifesztum ne csak az újságokban közöltessék, hanem röpirat alakjában is kiadassék és a nép között terjesztessék. A kongresszus ezután még elhatározta, hogy az ügyek további vezetésére állandó bizottságot küld ki és egy nemzetközi antiszemita folyóiratot próbál létrehozni.

A kongresszus befejező napján, szeptember 12-én este 8 órakor a drezdai német reformegylet előadást rendezett, mintegy kilencszáz főnyi tömeg részvételével. Az est főelőadója *Onody Géza* magyar képviselő volt, aki a tiszzaeszlári esetet ismerteti a hallgatósággal, annak megújuló, zajos tetszésnyilvánítása között. A tömeg kívánságára Istóczy is felszólalt: «Amikor 1875-ben reformeszméimmal első ízben felléptem, elsősorban német férfiak voltak azok, akik barátságos levelekben buzdítottak kitarásra azon az úton, amely végül is a mai naphoz vezetett.» Hogy a sok támadás, a sok ellenség dacára kitartott céljai mellett, abban jelentős részük van német elvtársainak, akik bátorították őt. Hogy célhoz jussunk, továbbra is bátorságra, kitartásra, és ha kell, önfeláldozásra is szükség van. Küzdjünk tovább egyesülten, kettőzött buzgalommal ügyünkért, amely a művelődésnek és a civilizációnak, az emberiségnek ugye.

A gazdaságpolitikus.

Nem lenne teljes a kép, amelyet Istóczy Győzőről megrajzolni törekedünk, ha nem szólnánk legalább röviden külön *gazdaságpolitikai nézeteiről, elveiről és törekvéseiről*. Ezen a téren is éppúgy szembehelyezkedett kora uralkodó felfogásával és dogmaival, mint a zsidókérdésben. Antijudaizmusa nyilván szorosán összefüggött gazdaságpolitikai elveivel. Ez nyilvánvaló is, hiszen a zsidóság elsősorban gazdasági vonatkozásban hódította meg az országot. És éppen uralkodó közgazdasági elveink, rendszerünk és törvényeink készítették elő a zsidóság rohamos térnyerését. Közgazdasági tehetetlenségünk következtében jutott az or-

szág államcsődbe, terjedt el a társadalmi nyomor, az elszegényedés és a kivándorlás. A nemzetépítő közgazdasági program hiányzott legjobban a tiszakálmáni korszak életéből. Istóczy kezdettől fogva a legélesebben szembe fordult a mencesterianizmussal, amelynek elvei és tanításai uralták a közgondolkozást. Ostorozza a mozgótőke, az arany és börze uralmát, elítéli ezek kedvezményezését. Ismételten rámutat a szabadverseny alkalmazásának kiábrándító társadalmi következményeire. Legutolsó parlamenti beszédében is ezekkel a közgazdasági kérdésekkel foglalkozik. A dolgozó osztályok évről évre mind jobban eladósodnak, aki teheti, kivándorol, ugyanakkor az ú. n. káros elem szemlátomást szaporodik. Ezzel a hanyatlással, pusztulással szemben, amely a magyar nemzet legegészebb elemeit, a magyar államot ezer éven át annyi viharok közepette fenntartott társadalmi osztályokat fenyegeti, nem látjuk sehonnan sem jönni az orvoslást. A képviselőház valamennyi pártja szent szabadelvűségben leledzik. Ami nálunk uralkodik, annak semmi köze a valódi liberalizmushoz, nem egyéb ez, mint *börze-liberalizmus*, amelynek lényege a termelő néposztályok kiszákmányolása, kevesek előnyére. Mindennek pedig főoka, hogy a képviselőházban csak politikai pártok vannak s ezeknek csak politikai programjuk van, nincs azonban szociálpolitikai és közgazdasági programjuk. Vagy ha mégis van ilyen, úgy ez a mencesteri liberalizmus, amelynek vezérelve *laisser passer, laisser faire*, aki bírja marja, másszóval az állam ne törődjék a társadalommal és ennek gazdasági életével. A nemzet azonban joggal követel képviselőitől egészséges társadalmi politikát, követel egészséges közgazdasági és agrár politikát, amely a magyar államot fenntartó termelő néposztályokat meg tudja óvni a végleges elkallódástól. De ki kezdeményezzen nálunk ilyen szociálpolitikát és közgazdasági politikát? Politikusainknak és államférfiainknak nincs bátorságuk semmi olyat sem tenni, ami az uralkodó börzeliberalizmussal ellenkezésbe juthat Félnek attól, hogy a börzeliberalizmus szócsővei, a börzeliberális hírlapok kimondják rájuk a *nagy cheremet* és ők politikailag lehetlenné lesznek téve. Elsősorban egészséges agrárpolitikára lenne szükségünk, hogy a magyar gazdát a nemzetközi nagytőke ne foszthassa meg földjétől, a magyar gazda ne választassék el földjétől. Ennek az agrárpolitikának alapelvei: először a kisbirtokra is kiterjedő *birtokvédelem*, *nagyszabású telepítési rendszer*, a *mezőgazdasági hitel* és a *szövet-*

kezeti ügy megszervezése, a gabonaügynökök és gabona-kereskedők üzelveinek kiküszöbölésére kiéptendő a közraktár-rendszer, a hadsereg ellátásából és felszereléséből teljesen ki kell kapcsolni a közvetítő kereskedelmet, új mezőrendőri törvény alkotandó, a vadászati törvény pedig messzemenő módosításra szorul, mert a vadak országsszerte nagy kárt okoznak az ültetvényekben stb. (1891 december 9.).

Hány eredeti ötlet és javaslat van csak ebben az egy beszédben? A felvetett intézkedéseket az ország mérhetetlen kárára többnyire csak évekkel, évtizedekkel később alkották meg. De Istóczy nem elégedett meg, egy új, a dolgozó társadalom érdekeit szolgáló helyes közgazdasági politika alapelveinek körvonalazásával. Az ország egyetemes érdekeit szolgáló közgazdasági elgondolásait esetről esetre nagy alaposággal külön hosszabb beszédben is megindokolta.

Már 1875-ben kifejtette az országban lévő sok magánvaspálya állami tulajdonbevételeinek szükségességét és az egységes magyar államvasúti hálózat megalkotásának nagy fontosságát. Baross Gábor csak húsz évvel később vitte keresztül ezt a nagyjelentőségű reformot. Abban az időben, amikor a magángazdaság szabad érvényesülésének biztosítása volt a legfőbb elv, Istóczy elveit és javaslatait értelmetlen különködésnek tekintették. Ez azonban egyáltalán nem zavarta Istóczyt abban, hogy korát jóval megelőző gazdasági és szociális programját ki ne fejtse.

«Álláspontom megjelölése céljából szükségesnek tartom mindenekelőtt kijelenteni, hogy én elvben feltétlen az államvaspálya-rendszer híve vagyok és szilárd meggyőződésem az, hogy a vaspálya-kérdésnek nemcsak nálunk, hanem általában is egyedül kielégítő végleges megoldása az leendő, ha az állam idővel minden vaspályát magához váltani és kezelni fog. Én a vaspályát a postával és táviráddal egy és ugyanazon szempontból tartom megbírálandónak. Valamint ezek, úgy a vaspálya is, oly mélyen belenyúlnak az állam és a társadalom életébe, azok politikai, gazdasági és szociális tekintetben oly döntő szerepet játszanak napjainkban, hogy azokat egyes társulatoknak és érdekkonsortiumoknak önkényére bízni egyértelmű az állam által legfontosabb feladatai kockáztatásával. Véget kell vetni annak az állapotnak, hogy 140 és fél mérföld magyar királyi állami vaspályát kivéve, összes vasútaink magántársulatok kezelésé-

ben legyenek.» Ma talán szokatlanul és különösen hangzik mindaz, amit Istóczy a vasút államosításról elmondott, abban az időben azonban kétségkívül egyedül ő képviselte ezt az álláspontot.

Az *uzsora* szabad garázdálkodását korlátozó törvény tárgyalása újabb alkalmat ad Istóczynak, hogy éles bírálatot gyakoroljon a liberális közgazdasági politikáról. Ennek alapelveihez tartozik a *szabad verseny* és a *korlátlan uszora*, amely nálunk aránylag rövid idő alatt megszibbasztotta a műipart, tönkretette a földbirtokot, főleg a kisbirtokot. Számptalan olyan községben, ahol azelőtt vagyonos közép- és kisbirtokos osztályélet volt, ma a hűbéri rendszernek egy egész új neme honosult meg. Ebben a rendszerben az uszorás a hűbérúr és az uszorás által tönkretett földhöz már nem kötött nép a jobbagyságot képezi. Figyelmeztet azonban arra is, hogy az uszorát teljesen kiküszöbölni csak akkor lehet, ha a kisbirtokosság és a kisemberek intézményes hitelállításáról is gondoskodunk.

A mezőgazdaság érdekeinek védelmét csaknem minden beszédében szó. ahozza. Mezőgazdaságunk hanyatlásának oka az ingó tőke képviselőinek túlsúlyra jutása a gazdasági élet minden ágazatában, a sajtóban és a parlamentben. Az ingó-tőke nemcsak felszabadult minden megkötöttségtől, hanem egyenesen előjogokat élvez. A vállalat alapítási idején ki törődött az alig 4—5 százalékot hozó földbirtok érdekeivel, amikor egy éjszaka milliomossá vagy legalább is vagyonos emberré lehetett. A mobiltőke mobilizálta a földbirtokot s ennek az lett az eredménye, hogy úgy nagy-, mint közép- és kisbirtokos osztályunk az ősi birtokból szerencsésen ki mobilizálni kezdett.

Ismételten szót emelt az italmérési jognak magántulajdonból állami köztulajdonba vételéért. A magánregále tulajdonosok a bérbeadásnál ugyanis nem tartanak egyéb szempontot szem előtt, mint azt, hogy ki fizet több haszonbért. Így aztán a kocsmák legnagyobb része az országban a zsidók kezébe került, akikkel a keresztény kocsmárosok már csak azért sem versenyezhetnek, mert a zsidók nemcsak azzal csinálnak maguknak több jövedelmet, hogy — mint országszerte tapasztalható — hamisított s hozzá egészségellenes, sőt mérges anyagokkal vegyített italokat adnak, hanem a zsidó kocsmárosra nézve a kocsmá nem egyéb, mint népfosztogató, uszorás pénzügyi műveleteinek szín-

helye, ahol a szesz italokkal elbutított és demoralizált falubeli lakosokat hálójába keríti, azonkívül a zsidó kocsmá orgazdatánya is, ahová elvándorol minden lopott jószág a faluból.

Törvényjavasatai.

Istóczy negyedszázados képviselői tevékenysége alatt négy törvénytervezetet készített és terjesztett a törvényhozás elé. Időrendben az első a bórzeadó életbeléptetéséről, a második a bórzebíraskodás megszüntetéséről, a harmadik részletűzlet szabályozásáról, végül a negyedik a kisbirtoki hitbizomány bevezetésével foglalkozik. Bár e javaslatok közül Istóczy ellenzéki és antiszemita pártállásából következően egy sem került be a magyar törvénytárba, mégis úgy véljük, meg kell róluk emlékeznünk, mert érdekes bepillantásra adnak alkalmat készítőjük politikai és közgazdasági nézeteit illetően. Mind a négy javaslatot Istóczy nagy körültekintéssel és lelkiismeretességgel szerkesztette meg. Alapos előtanulmányokat végzett. Behatóan tájékozódott az e tárgyra vonatkozó külföldi törvényalkotásokról, megismerkedett azok vitaanyagával és tanulmányozta a törvények gyakorlati értékét és hasznát. Átvett ezekből annyit és azt, amennyit hazai sajátos viszonyaink lehetővé tettek. Figyelme minden kis részletkérdésre kiterjedt. Javaslatai úgy jogászai, mint stílárius szempontból kitűnő alkotások. Értékükre és fontosságukra nézve pedig jellemző, ha később is, ha csak évek vagy évtizedek múlva és ha némileg más formában is, de a javaslataiban foglalt elgondolásokból mégis törvény lett. Minden törvényhez külön részletes indokolást készített. Ezek magukban véve is értékes közgazdasági tanulmányok.

1836 április 3-án terjesztette be 22 szakaszos javaslatát a tőzsdeüzletek megadóztatásáról. Ennek a javaslatnak indokolásában a következő figyelemre érdemes megállapításokat olvashatjuk:

«Az államok általános adósságot-adósságra halmozási rendszere mellett, amelyeknek példáját aztán az államban létező testületek és társulatok is lehetőleg követik — az értékpapírok folyton növekvő özöne, a társadalomnak egy túlnyomó részben dúsgazdag zsidókból álló here osztályát teremtette meg s növelte naggyá, amely here osztály nem szánt, nem vet, de azért ő arat legjobban s amelynek pro-

duktív ipari munkája legfeljebb csak az értékpapírok kamat- és osztalékszelvényeinek időnként leollózásából és bekasszálásából és az értékpapírok folytonos csere-bereléséből áll.

S ennek a túlnyomólag gazdag zsidókból álló hereosztálynak a számára dolgozik, fárad és izzad a földműves, a földbirtokos és az iparos, a szolid kereskedő, ennek a here osztálynak a szolgálatában, érdekeit mindenben előremozdítandó működik a sajtó, működnek a parlamentek s állanak rendelkezésére az államhatalom összes tényezői.

Ugyanazért, ha nem akarjuk azt, hogy ez az egészségtelen közgazdasági és társadalmi állapot *in ultima analisi* egyrésztől a legcrassabb zsidó plutokrátiát, másrésztől a mindenéből kifosztott proletáriátust, mint egyedüli két még fennmaradó társadalmi osztály teremtsen meg: úgy eleve gondoskodnunk kell arról, hogy az ingótőkének a zsidóság által mindinkább ad adsurdumig vitt korlátlan uralmát lehetőleg paralizáljuk és diktaturáját megtörjük.

Az ingótőkével, a pénzzel a társadalom többi osztályai ellen pusztító gazdasági hadjáratot folytató zsidóságnak fő működési tere a tőzsde. A tőzsde, a zsidó plutokrátiának a legerősebb vára, a tőzsde hadoszlopoknak a csatateré, amelyen naponként száz meg ezer meg ezer nemzsidó gazdasági existentia mint halott, vagy nehéz sebesült terült el.» Ha a tőzsdét, a zsidó hatalomnak ezt a legfontosabb fellegvárát nem tudjuk bezárni vagy legalább megrendszabályozni, akkor legalább gondoskodnunk kell arról, hogy a tőzsdén megforduló zsidó ingótőke minél hatékonyabban megadóztassék.

Még ugyanazon év végén beterveztette Istóczy másik törvényjavaslatát a budapesti áru- és értéktőzsde kivételes bíróságának megszüntetése tárgyában. A javaslat indokolásában megállapítja, hogy a tőzsdei külön választott bíróság egy idegenszerű érdekek megóvása és érvényesítése céljából alkotott külön, kivételes, kiváltságos bíróság, amely az ország fennálló jogintézményeivel nem fér össze. A javaslat beterveztése alkalmával elmondott beszédében érdekesen világítja meg a tőzsde jogi és közgazdasági helyzetét, valamint a zsidóság szerepét a tőzsde életében. A tőzsdezsidók nemcsak a régi magyar nemességnek azt a már megszűnt előjogát élvezik, hogy nem fizetnek adót, de annak a jognak is birtokában vannak, hogy csak saját rendjük, saját osztályukbeli bírák judicaturája alatt állanak. A külön tőzsdebíróság célja nem más, mint a tőzsdén űzött szédelgéseket védőszárnyai alá venni és ezzel a rendes bíróságok hatás-

köre alól kivonni. A tőzsdebírótság a tőzsdetanács tagjai sorából alakul, már pedig köztudomású, hogy a budapesti áru- és értéktőzsde tanácsa két-három keresztény kivételével zsidókból áll. Micsoda választott bíróság az, kérdezi Istóczy, ahol a peres felek csak a Pinkelesz, Kohn, Lévy urat vagy a Rubinstein, Galitzenstein, Kurfunkelstein, avagy a változatosság kedvéért Goldberger, Silberger, Horebberger urakat választhatják peres ügyeikben ítélőbírákúl? Valóságos jeruzsálemi szanhedrinek ezen kivételes börzebíróságok.

1890-ben nyújtotta be másik két törvényjavaslatát Istóczy és pedig az *ingó dolgok részletfizetés mellett eladásának szabályozásáról és az otthonmentesítéséről* szólót. Mindkét javaslat a tájékozatlan kisemberek millióinak védelmét célozza, a zsidó üzleti furfanggal és zsidó pénzuzsorával szemben. Különösen az utóbbi javaslat nagyjelentőségű. Itt tulajdonképpen a *kisbirtok védelem* korszerű formájáról van szó. Ez a törvénytervezet ugyanis feljogosítja mindazokat, akiknek birtoka a hús holdat nem múlja felül, hogy birtokukat mentesített otthonnak nyilvánítsák. A javaslat értelmében a mentesített otthonra és tartozékaira, valamint ezeknek hasznélvezetére se bírói, se közigazgatási végrehajtás nem vezethető s ennél fogva a hozzátartozó ingatlanokra a végrehajtási zálogjog sem kebelezhető be, sem nem jegyezhető elő. A javaslat közel száz oldalas indokolása őszinte, minden szépítés nélküli képet rajzol a magyar mezőgazdaság sivár helyzetéről. A legnagyobb baj Istóczy szerint, hogy 1848-ban eltörölt ősiség helyett nem gondoskodtunk olyan jogszabályokról, amelyek a föld mobilizáció káros következményeit ellensúlyozhatták volna. Ennek az lett az eredménye, hogy amit se a török, se a tatár nem volt képes végrehajtani, megfosztani a magyar nemzetet a magyar földtől, azt végrehajtja napjainkban egy kardcsapás nélkül a nemzetközi nagytőke, végrehajtja a váltó, végrehajtja az uzorás, a telekspekuláns, végrehajtja a kozmopolitikus érdekeknek szolgálatában álló közigazdasági politika. Hiteles statisztikai adatgyűjtés alapján Istóczy kimutatja, hogy 1887-ben kereken 70.000 birtok cserélt gazdát kényszereladás vagy árverés folytán. 1875-től 1887-ig eltelt 13 év alatt pedig 808.000 ilyen birtokcsere ment végbe. E számok alapján nem nehéz kiszámítani, hogy az ország jelenlegi földtulajdonosai hány év múlva foszthatnak meg földjüktől és hány évtized múlva szűnik meg Magyarország valóban

Magyarország lenni. Birtokot, természetesen, csak azok vesznek, akiknek pénzük van, pénzük pedig manapság nálunk csak a hazánkba beözönlött idegen «káros elemnek» van. A földbirtok túlterhelése és mobilizációja nálunk a magyar nemzet lábai alól rántja ki a talajt. Az eladósodás folytán a magyar föld hozadéka a rentéje, az árverés útján való birtokváltások következtében pedig maga a magyar föld is in ultima analisi oly elemeknek a kezébe jut, amely elemeknek a nemzeti tradíciói és a nemzeti aspirációi nem a magyar földben gyökereznek.

Méltatása.

Politikai harcai idején sok része volt támadásban és rajongásban egyaránt. Ellenfelei nem kímélték sem a személyét, sem magánéletét, sem a családját. Minden eszközt felhasználáltak ellene, amellyel életét megkeseríthették. Az az egész hatalmas zsidó sajtó együttes, amely a nyolcvanas években már kialakult, szoros egységben és szívósan folytatta ellene a harcot. Mivel emberi jelleme, családi élete, nem nyújtott támadási felületet, politikai ténykedését gyalázták, őt magát rágalmazták, becsmérték és gúnyolták. Komoly szellemi fegyverekkel, elfogadható ész érvekkel nem tudtak hadakozni politikája ellen. Egyetlen kis röpirat kísérelte meg az Istóczy eszméket tárgyilagosan hangon, tudományos érvekkel bírálni. Adolf August Istóczy und die Juden című kis írásában tulajdonképpen nem is annyira Istóczyval vitázik, hanem Du Mesnil Marigni francia történész és szociológus A zsidókról című brossurájával, amelyet Istóczy magyarrá fordított. *Adolf August* a zsidókérdés liberálisabb megoldását ajánlja Istóczynak, a zsidóság pénzhatalmának megtörésére pedig azt javasolja, hogy a keresztény társadalom asszimilálja minél gyorsabban és minél nagyobb mértékben a zsidókat. Ilyen módon birtokába juthat a zsidók pénzszerző és üzleti képességeinek.

Amíg megvolt az Antiszemita-párt, Istóczynak is bőven kijutott a népszerűségből. Sok ezres tömegek hallgatták lélekzetviesszafojtva beszédeit. Szavaira az egész ország felfigyelt. Egyformán lelkesedett érte az ifjúság, az alsó papság, a városi polgárság és vidéki birtokos osztály. Az Antiszemita-párt megszűnése után lassan elfeledték. Csak néha-néha jelent meg egy-egy melegebb hangú elismerő cikk, méltatva

érdemeit, idézve harcait. Az Alkotmány 1904 augusztus 25. számában *Petrassevich Géza* A magyar Cassandr cím alatt a következőket írja róla:

«Megilleshetne többeket a magyar közélet szereplői közül a Cassandra végzetszerű neve, leginkább illik azonban e név Istóczy Győzőre, a magyar antiszemitizmus vezérére. Harminc éve harcol már, küzd hol kimerülten pihenve, hol újból előtörve lánglelkével a keresztény Magyarország regenerálásáért. Nem csügged el, nem esik kétségbe, harcol utolsó lehelletéig az igaz ügyért, pedig érzi lelkében, hogy ha Magyarország fejlődése tovább is így folyik, akkor *Finita la comédia* — akkor *Finis Regni Mariaini*. Ugy társadalmi, mint magán- és politikai életében következetes és állhatatos e providenciális gondolkodású és puritán férfiú. Nem csüggeszti a meg nem értés, nem riasztja vissza a nagy chere, nem ejteti ki kezéből a zászlót még a legfájdalmasabb törszúrás sem; saját hit- és vértestvéreink gúnyja, nemtörődömsége és tudatlansága és az antiszemitizmusnak félvállról való lekicsinylése. Nem látják ezek az urak, hogy ugyanakkor, amikor Istóczyt és az ő szellemi vezetése alatt megindult, hol elbukott, hol feléledt mozgalmat lekicsinylik, gúnyosan mosolyognak felette, hogy ugyanakkor rabszolgái, közönséges inasai, lakájai azoknak a magyarországi zsidóknak, akiknek az apjuk még rongyszedője, vagy házi zsidaja volt az ő apjuknak.

Igy állunk és Istóczy Győző mégsem csügged, mert az ő hivatása a sors rendelése, sajnos, az a végzetszerű rendelés, ami a görög mithologikus historia Cassandrájáé, volt Apostol, aki tudja, hogy apostolkodásáért gúny, szánakozó mosoly, üldözés lesz a jutalma.»

Élete utolsó éveit csendes visszavonultságban, családjáé és meghitt barátai körében töltötte. A világháború kitörésének izgalmai annyira megviselték, hogy néhány hónap mulva, 1915 elején meghalt.

Az ugartörés nehéz és háládatlan feladatát vállalta és teljesítette. A sors mostoha volt hozzá. Bár mindég hitt a zsidó uralom alól való felszabadulás órájának eljövételében, de nem élhette át ezeket a felemelő időket. Az övé volt a magvetők minden küzdelme és megpróbáltatása és az övé a magvetők minden dicsősége is.

IRODALOM:

Istóczy Győző munkái:

Országgyűlési beszédei, indítványai és javaslata 1872—1896 (1904).

A magyar antiszemita párt megemlékezése és ennek következményei. 1906.

A magyar nemzetet megillető hely az európai népcsaládban. 1908.

Emlékiratfélék és egyéb. 1911.

Istóczy eszméivel foglalkozik Adolf August: *Istóczy und die Juden* című kis füzet.

Istóczy Győzőre nézve lásd még a szerzőtől *Istóczy Győző élete és küzdelmei* című munkát. (Az Egyesült Keresztény Nemzeti Liga kiadása, 1940, Budapest.)

ÓNODY GÉZA

Tiszaeszlár.

Politikai pályája elején egyáltalában nem volt antiszemita. Istóczyhoz, Verhovayhoz hasonlóan ő is csak később, a zsidósággal kapcsolatban szerzett tapasztalatai nyomán állt az antiszemita táborba. Régi, szabolcsi földbirtokos családból származott. 1848-ban született Tiszaeszláron. Jogi tanulmányait a kassai jogakadémián végezte. Előbb főszolgabíró volt az alsódadai járásban, majd szülőföldje, a hajdúnánási kerület negyvennyolcas programmal beválasztotta a képviselőházba. Meggyőződéses híve volt a kosuthi politikának. Ezekhez a közjogi elveihez mindvégig hű maradt még akkor is, amikor Istóczyekkel együtt megalakította az antiszemita pártot. A korfelfogásnak megfelelően, Ónody is ízig-vérig liberális érzelmű volt. A zsidókérdésben is kezdetben az egyenjogúsítás alapján állott. Csak amikor a keleti zsidóság sötét rajai lassan, egészen ellepték megyéjét, járását és faluját, nézte élesebb, nyitottabb szemmel az új jövevények tevékenységét. De csak a tiszaeszlári gyilkosság után lesz vérbeli, meggyőződéses antiszemita. Családi birtoka, Tiszaeszlár — a kis szabolcsi falu határában volt. A tiszaeszlári gyilkosságról szóló suttogások és híresztelések hamarosan hozzá is eljuttottak. Nyomban utána járt a dolognak. Kikérdezte a falu apraját, nagyját a történetekről. Amikor meggyőződött a valóságról, megdöbbenve és mélyen megrendülve állott meg a bűntény előtt. Most minden érdeklődése a zsidóság és a zsidókérdés felé fordult. A probléma nem volt teljesen új előtte, ismerte a parlamentből Istóczyt és munkásságát. Nem akart jelszavak után menni. Nagy buzgalommal belevetette magát a zsidókérdés tanulmányozásába. Minden a zsidóság tör-

ténetére, vallására, természetére, szociális és gazdasági szerepére vonatkozó és fellelhető munkát elolvas. A zsidóság lényegét megismerve belátja, hogy a magyarságra nézve életbevágó fontosságú, hogy megszabaduljon az élősdzi zsidóság áradatától. E kérdés mellett minden egyéb háttérbe szorul. Istóczyhoz csatlakozik. Harcos, fanatikus egyéniség. Egész szívvel-lélekkel teljes odaadással szolgálja azt az ügyet, amely mellé odaállt. Az antiszemita párt egyik legbuzgóbb, legszorgalmasab, leglelkesebb képviselő tagja lesz. Csaknem egész vagyonát az antiszemitizmus ügyének áldozza.

A tiszaezlári ügyet tulajdonképpen Ónody vitte a magyar közvélemény elé. A képviselőház 1882 május 23. ülésén a boszniai hadjárat költségeinek fedezéséről szóló törvényjavaslat vitája során elmondott beszéde végén tért ki az esetre. Az oroszországi zsidó áramlat súlyos következményeire figyelmeztet, majd a következőket mondja:

«Oly tényt fogok illusztrálni, amelyből a ház meggyőződhetik, mily veszélyes áramlat az, amely bennünket Oroszország felől ér. A tény azon községben történt, amelyben lakom és valóban fellázítja az egész keresztény világ véréit, nevezetesen az ortodox zsidók valási szertartásai szerint, állítólag az engesztelődési ünnepre ártatlan keresztény leánynak a véréit kell venni. Az eset annyira komoly, hogy megérdemli a közfigyelmet. F. évi április 1-én történt azon községben, amelyben én lakom, Tisza-Eszláron, hogy déli 12 órakor egy 14 éves leánygyermek ment Tisza-Eszlárról ezen községhez tartozó, úgynevezett Ujfaluba, egy boltba néhány fillérnyi bevásárlást tenni, midőn visszatért onnan, szemtanuk, élő emberek bizonyítják, hogy látták a leányt az izraelita ortodox zsinagóga előtt elhaladni, ott eltűnt, nyomaveszett. A nép lázongani kezdett, s követelték az izraelitáktól a leányt, azonban ők nem válaszoltak, hanem mindenféle kibúvó ajtót kerestek. Véletlenül kezd a borzasztó való felderülni. Ma az eset a nyíregyházai fenyítő törvényszék előtt van. Nevezetesen a leányt a tiszaezlári, úgynevezett metsző, becsalta a templomba, kezeit hátra kötötte, száját betömte és tovább mi történt vele? Állítólag, megölték, hogy véréit vegyék s hogy véréit az engesztelő áldozathoz szükséges páskasütéshez az ortodox hívek között a szélrózsa minden irányában kiosszák. Ezen tényt azon metszőnek saját gyermeke beszélte el. Vannak rá tanuk, kik a zsinagógából azon időben

Ónody Géza

seg
va
ala
szó
az
esz

kö
esz
me
zsi
lon
vis
tel
ber
sab
zet
tisz
lön
jele
zsi
tér
áld
ebb
tón
elő
sül
ele

ala
sze
val
és
rem
Ha
gún
pén
sen
köz
terr
bep
fel,
die

segélykiáltásokat hallottak és ma ezen tanuk egybehangzó vallomása alapján és a sakter gyermekének vallomása alapján foglalkozik a nyíregyházi bűnfenyítő törvényszék az ügyel. Felhívom a kormány erélyességét arra, hogy az ilyen elemeknek az országba tódlását minden lehető eszközzel igyekezzék megakadályozni.»

Ónody ezzel a beszédével egyszer és mindenkorra elkötelezte magát az antiszemita mozgalomnak. A tiszzaeszlári ügy fejleményeit mindvégig a legéberebb figyelemmel kísérte. A legélesebb harcot folytatta a megtévesztő zsidó aknamunka ellen. Minden zsidó hazugságról és rágalomról kíméletlenül lerántotta a leplet. Sajtóban és képviselőházban, beszédekben és előadásokban sokszor követelte az igazság szabad érvényesülését. A tiszzaeszlári ügyben kifejtett munkássága során még jobban, még alaposabban megismerkedhetett a zsidósággal. A zsidóságról szerzett benyomásait a vérvád terén végzett kutatásait és a tiszzaeszlári ügyel kapcsolatban szerzett tapasztalatait külön könyvben is megírta. «Tisza Eszlár a multban és a jelenben.» A könyv négy részre tagolódik, az első a zsidókkal foglalkozik általában, a második a zsidó misztériumokkal, a harmadik a rituális gyilkosságokkal és vérdíjazatokkal, végül a negyedik a tiszzaeszlári esettel. Ónody ebben a munkájában kitűnő megfigyelőnek, alapos kutatónak és eleven tollú közírónak mutatkozik be. Mindenekelőtt a zsidók erkölcsi elveinek idegenszerűségét hangsúlyozza, majd szétszóratásukat és vándor ősztöneiket elemzi.

«Egy irgalmatlan nagy görbe orr, felette éles szemek, alatta ravasz ajkak mosolya, beárnyékolva két dugóhúzó-szerű hajfonat által, ezer rongyba foszló antic öltözet — valóságos mozaik — kétsoros lábön ingó, görbe hátpintli és súp, faluról-falura szalasztva a pénz és a jövő arany reményeibe fulladt rút szenvedélyeitől — ez a zsidó. Hazudik, csal, hamisan esküszik, magát utca-gyerekektől gúnyoltatja, házából kiszidatja, szembe köpeti, csakhogy pénzt szerezzen, csakhogy egyszer nagy és hatalmas lehessen, hogy uralja összeharácsolt pénzével egykor a sajtót, közhivatalokat, parlamentet, hogy gróf X-szel és Y miniszterrel kezét foghasson, hogy a gyalázatos mult szennyétől bepiszkolt nevét egy történelmi nagy névvel cserélhesse fel, hogy szembe kacagja a bárgyú világnak — Geld regiert die Welt. Hogy zsebére ütve kigúnyolhassa azt a társa-

dalmat, melynek kegyelméből a tű, cérna, rézgyűrű, foszló ringy és rongy árulga:áival űzött csalásai által a magasabb gründolóság felkapaszkodott.»

A zsidó népet, Onody szerint, két fő tulajdonság jellemzi; a *bámulatos gyors szaporaság* s a *határta'ar bírvágy*. Ezek a faji jellegek a zsidóság örök tulajdonságai és végig kísérték őt történetének kezdetétől a legújabb időkhöz. Nagyfokú szaporodása, a befogadó társadalom hanyatlását vonja maga után és ha semmi se ellensúlyozza ösztöneinek szabad érvényesülését, felforgatja a nemzeti erők egyensúlyát, a más fajbelicet kizsákmányolva, azelőtt a jólétnek örvendő és a nemzeti tradíciókkal összeforrt ezer és ezer családot vagyonából csalással és a ravaszság minden kigondolható eszközeivel kiforgatva a koldusbot végső inségére juttatva, a nemzetek életerejét emészti fel. Egy roppant monopóliumot teremt, kezébe ragadja a kereskedelmet, ipart, sajtót, hajózást és vasutat.

Az antiszemitizmus jogosultságát Onody a következőkkel indokolja: E veszélyes faj áramlatával szemben annál is inkább szent kötelesség a küzdelmek sorompóiba lépni s a közerkölcsiség szent ügyéért megvívni az élethalál harcot, mert már odafajult a dolgok állása, hogy a zsidó fajérdekeket a rövidlátó vakságában érdekszövetségessé vált modern liberálizmus is fölébe kezdi helyezni az egészséges kultúrhaladás nagy érdekeinek.

Hová jutott Magyarország az egyenjogúsítás óta eltelt másfél évtized alatt? Nem elég, hogy a nemzet legerősebb oszlopát a közép birtokos osztályt úzsora és család által birtokából nagyrészt kiforgatták, eladósították — miről a telekkönyvi nyilvántartások eléggé tanuskodnak — a romlott fajjellemükkel ezen osztály helyébe tolakodtak és a nemzet multjával, tradícióival összeforrt tisztességes családok kegyeletos nevét 50 krajcárért felvették, nem elég, hogy erdőket és szántóföldeket gazdálkodásuk rablórendszerével kopárrá és terméketlenné tettek, nem elég, hogy a városok és falvak iparosainak szorgalmát szervilizmusban tartják, szédelgéseikkel és konkurenciájukkal a szabad ipar jelszava alatt az ipar és kereskedelem fejlődésének gátat vetnek, nem elég, hogy összeharcsolt pénztömegeik hatalmával minden vállalat uraivá válnak s abból a szolid konkurenciát csellet, vesztegetésekkel és ravaszúsággal visszazorítják, — nem elég, hogy úzsora kölesönökkel hivatalnokokat, köz-tisztviselőket, katonatiszteket, ifjakat és növendékeket anya-

gilag és erkölcsileg tönkre tesznek, nem ritkán a kétségbeesés, börtön és a sír mélyébe taszítanak — nem elég, hogy a józan és becsületes jellemű köznépet erkölcsében, szívében, lelkében és egészségében szesz italokkal megmérgezzik, iszákosságra és bűnre csábítják, anyagilag kipusztítják, hanem aljas önérdék és fanatizmus sötét szenvedélyével még ártatlanok vérére is csapnak.

Könyvének a tiszaezlári esettel foglalkozó részében Ónody, részletesen beszámol a falubeli zsidóság életviszonyairól, fanatizmusáról, a bűntény körülményeiről, bizonyítékairól, a gyilkosság palástolására irányuló zsidó meszterkedésekről. Ennek a fejezetnek néhány érdekesebb részletét és jellemzőbb mozzanatát ismertetjük röviden a következőkben.

Tiszaezlár szegény kis falu Szabolcs vármegyében 1200—1400 lakossal, közülük kb. 200 a zsidó, akik ernyedetlen szorgalommal dolgoznak a kis község szegény sorsú lakosságának kiszípolozásán. Az ötvenes években még csak 12 zsidó élt a faluban, harminc évvel később, már a község lakosságának egyhatedét tették ki. És milyen zsidók? Talán fogékonyak a haladás iránt, vagy az európai kultúrélet törvényeivel szembe. Nem, ma is éppen olyan bigott, fanatikusak, mint amikor a zsidóság európai központjából, Gácsországból ide származtak. Ugyanez a zsidóság, amelyik a jobb sorsra érdemes lengyel népet és Lengyelországot is tönkre tette. Gácsországból Ónody a zsidókérdés tanulmányozása céljából hosszabb utat is tett. Tapasztalatairól ijesztő képet rajzolt. A pór nép Lengyelországban már teljesen a pusztító faj szupremációja alatt áll, nélküle sem gondolkozni, sem cselekedni nem képes, ő ad irányt, ő büntet és jutalmaz gonosz érdekei szerint. Pénzt, ingatlant s minden földi javat magához ragadva a lengyel pór nép felett valósággal uralkodik, egy nemesebb erkölcsi jogrend pusztulásának lehetünk szemtanúi Lengyelországban a mozaizmus mételyző hatása alatt. Ez a fajta, bigott, fanatikus gácsországi zsidóság lepte el Tiszaezlárt és környékét is. A szomszédos Tiszalök, például a galiciai zsidók valóságos Mekkája. A tiszalöki zsidók gyanús szerepet játszottak a tiszaezlári gyilkosság ügyében folytatott nyomozás során. Amikor Eszter eltűnésekor anyja kétségbeesve, síránkozva elhaladt az eszlári zsinagóga előtt, a sakter, Scharf József, aki a bizonyítékok szerint, a gyilkos gógelkövette, a következő szavakkal vigasztalta: «sohse húsul-

jon, megkerül az élve vagy halva, Nánáson is történt ily eltűnés, a zsidókra fogták, hogy megölték s később a leány egy nádasban halva megtaláltatott». Elmondja még Ónody, hogy valahányszor a vizsgálat ideje alatt idegenek jelentek meg Eszláron, a zsidók azonnal összerezzentek, sűgdosódtak, ijedten, sápadtan a községházára futottak, ott próbálták megtudni az idegenek érkezésének okait. Teljes betekintést kapunk Ónody előadása nyomán a Tiszadadánál kifogott és a zsidók által Solymosi Eszterrel azonosítatni akart állhullával kapcsolatos sötét üzemekbe. Befejezésül felsorolja a gyilkosság leplezése érdekében elkövetett zsidó kísérleteket, mint amelyek kétségkívül bizonyítják a zsidóság bűnösségét. Megkísérelték ellopítani a vizsgálóbírótól a pöriratokat, Scharf Móricot, a koronatanut örültnék akarták nyilvánítani, a börtönbe zárt sakterekkel héberül írt, becsempészett papirokon akartak érintkezni, ötezer forint jutalmat tűztek ki Solymosi Eszter megtalálójának, a zsinagóga ajtajának zárját kicserélték egy kisebbel, hogy azt bizonyíthassák, miszerint a kulcslyukon keresztül nem lehetett látni a gyilkosságot, szennylapokban, röpiratokban és egyéb nyomtatványokban rendszeresen megrágalmazták a vizsgálóbíró és a törvényszéki elnököt, közönséges módon megtámadtak mindenkit, aki nem volt hajlandó résztvenni a bűnpalástolásban, ízléstelen módon neki támadtak magának az igazságügyminiszternek is, kétségbevonták jogtudományát, igazságérzetét, megtették titkos antiszemitaának, mert nem akart eszköz lenni kezükben az eszlári gyilkosság eltussolásában. Mindezekből a kísérletekből, Scharf Móric súlyos vallomásaiból és a zsidóság szolidáris viselkedéséből a megdönthetetlen valóság az, hogy a magyar büntető igazságszolgáltatás nem egy egyszerű gyilkosság, hanem egy vallási fanatizmusból eredő és a vallási fanatizmus egységével védelmezett rituális gyilkosság büntényével áll szemben!

Az Antiszemita párt.

Rámutattunk már arra, hogy a zsidóság elleni politikai küzdelmet nemcsak nálunk, de egész Európában elsőnek Istóczy hirdette meg. De ugyancsak Istóczy és társai teremtették meg az első olyan politikai pártot, amely legfőbb programjának a zsidóság elhatalmasodása elleni harcot vallotta. Antiszemita mozgalmak és szervezkedések a hetvenes

és nyolcvanas években voltak ugyan már Ausztriában, Németországban és Franciaországban is, de ezek vagy csak társadalmi jellegűek voltak, vagy ha zsidóellenes is volt a beállítottságuk, nevükben és programjukban nem hangsúlyozták ki antiszemita voltukat. A zsidóellenes érzelmű és felfogású politikusok, képviselők, különböző nemzeti irányú pártokban helyezkedtek el. Így Németországban a nemzeti párt kötelékében, Ausztriában részben a Lueger vezetése alatt létrejött keresztényszocialista és a Schönerer lovag irányítása alatt állott nemzeti pártban. Franciaországban tulajdonképpen csak a nyolcvanas évek vége felé alakult Drumont vezetése alatt is kimondottan antiszemita párt.

A zsidóság rohamos elszaporodása, egész társadalmi osztályok teljes gazdasági leromlása, a belső szociális egyensúly felbomlása, a közéleti erkölcs hanyatlása, egy idegen szellemiség mindenüvé betolakodása, az ezzel együttjáró elnemzetietlenedés, nagy városaink fokozatos elzsidósodása, már magukban véve elegendő tárgyi okot szolgáltatottak az antiszemita párt életre keltéséhez. Az országszerte jelentkező zsidóellenes tüntetések eléggé megmutatták, hogy miképp éreznek és gondolkoznak a nagy tömegek. Tiszaeszlár a szünetnélküli orosz zsidó bevándorlás, a zsidókkal való összeházasodásról szóló törvény beterjesztése a zsidókérdést állandóan napirenden tartották. Mindezek a körülmények tehát sietteték egy antiszemita jellegű politikai mozgalom kibontakozását. Másrészt jelentékenyek voltak a gátló körülmények is. Így első sorban meg kell említenünk azt a tényt, hogy a magyar közvélemény abban az időben politika alatt csaknem kizárólag az Ausztriához való közjogi kapcsolatainkat értette. Tulajdonképpen az egész magyar közvélemény politikailag két táborra hasadt: negyvennyolcasra és hatvanhetesre. Más elvi vagy világnézeti kérdésben nem volt különbség a politikai pártok között. A közjogi kérdés mögött minden egyéb egészen háttérbe szorult. Istóczy első pártalakítási kísérletei is a közjogi véleménykülönbségek miatt nem jártak sikerrel. Eltérő felfogást valló elvbarátait sokáig nem tudta rávenni, hogy egy új pártban egyesüljenek. A hatvanhetes felfogást valló Istóczy politikai barátai eleinte kivétel nélkül a függetlenségi pártból kerültek ki. Már 1880-ban, egészen az ő szellemében működtek a parlamentben Simonyi, Onody, Széll György, Békássy és Odescalchy Arthur. A szabadelvű pártban is voltak antiszemita érzelmű képviselők, elsősorban a papok,

akik azonban Tisza Kálmánnal szemben nem nagyon merték véleményüket hangoztatni. Istóczy viszonya a szabadelvű párt▷hoz, 1882 nyarán történt kilépése után tisztázódott. A függetlenségi pártban sem várathatott magára sokáig ennek a kérdésnek az elintézése. Abban az időben két függetlenségi párt volt; az egyik Irányi, a másik Mocsáry vezetése alatt állt. Az antiszemita felfogást valló képviselők a Mocsáry-féle frakcióhoz tartoztak. A pártion belül a zsidóbarát és az antiszemita képviselők közötti ellentétek mindjobban kiéleződtek. A vezetők igyekeztek kitérni a párt álláspontjának a zsidókérdésben való tisztázása elől. Végül is, 1882 elején, a pártnak állást kellett foglalnia a tapolcai kérvény ügyében, amely tudvalevően a zsidók egyenjogúsításának megszüntetését kívánta. Hoitsy Pál és Ugron Gábor a kérelem ellen foglal állást, az antiszemita képviselők ezzel szemben helyeselték a tapolcaiak kérelmét és nem alkalmazkodtak a párt határozatához. Sőt, az ország különböző részeiben tartott antiszemita gyűléseken résztvettek és felszóltak. Polónyi Géza és Hermann Ottó kifogásolták ezt a magatartásukat. Végül is, a függetlenségi párt olyan határozatot hozott, amely lehetetlenné tette az antiszemita képviselők számára, hogy továbbra is tagjai maradjanak. A következő napokban négyen ki is léptek a pártból.

Az «országgyűlési antiszemita pártkör» megalakulására csak 1883 október 8-án került sor. Az érdekelt antiszemita képviselőket bizonyára az a körülmény is sürgős elhatározásra bírta, hogy a következő év tavaszán már esedékesek voltak az új képviselőválasztások. Ha antiszemita elveikkel szerephez akartak jutni a magyar politikai életben, akkor a rendelkezésükre álló kis időt alaposan ki kellett használni. A megalakulást csak úgy lehetett keresztül vinni, hogy közjogi kérdésekben a párt tagjai teljesen szabad kezet kaptak. Egységes álláspontot csak a zsidókérdésben foglaltak el. A párt ügyeinek vezetését Istóczy, Simonyi, Széll és Ónody képviselőkből álló négytagú bizottság vette kezébe. A párt megalakításának gyakorlati jelentősége annyiban volt, hogy végre volt egy keret, amelyen belül az antiszemita érzelmű tömegek szervezkedhettek. Tisza Kálmánék eddig ugyanis egyetlen egy antiszemita célzatú liga, egyesület vagy egyéb szervezet alapszabályait sem hagyták jóvá. Ezzel tehát minden zsidóellenes irányú, társadalmi szervezkedést már eleve meg-

akadályoztak. Az új párt megalakulásával egyidejűleg megjelent az országos antiszemita párt programja is, amely a következőképp hangzott:

Az országos antiszemita párt, pártszövetkezeti (koalicionális) alapon megalakulván, céljait, amelyekre törekszik a következőkben tűzi ki:

1. A zsidóhatalom megtörése és a zsidó befolyás ellensúlyozása a politikai, társadalmi, közgazdasági téren, nevezetesen a sajtó, a pénz, a hitelügy, a kereskedelem és közlekedésügy, az ipar és a földbirtokviszonyok terén. Ezen alapelveiből kifolyólag sürgetendő mindazon intézmények létesítése s támogatandók mindazon törvényes mozgalmak, amelyek a most kitűzött cél megvalósítására alkalmasak. Ilyenek:

2. A nemzeti érdekeknek megfelelő helyes agrárpolitika által a földbirtokos és földművelő osztály érdekeinek megvédése.

3. A korlátlan iparszabadság megszorítása, kötelező ipartársulatok életbeléptetése és képesítés kelléke útján.

4. A váltóképeség megszorítása.

5. A zsidó érdekeknek kedvező büntető codex revíziója s ezzel kapcsolatban esküdtszékek behozatala bűnügyekben.

6. A bíróság előtti szertartásos rituális eskü visszaállítása úgy büntető, mint polgári perekben.

7. Az italmérési regalénak a községek részére való megváltása s ennek kapcsán a zsidóknak a kocsmáltatási jog gyakorlatától való eltiltása.

8. A zsidó anvakönyvek vezetésének a polgári hatóságra való átruházása.

9. A zsidók és keresztények közti házasságról szóló törvényjavaslatnak a visszavetése.

10. A zsidók az országba való beözönlésének megakadályozása végett a honosítási törvény megfelelő módosítása.

11. Az államháztartás és az államhitelügy oly módon való rendezése, hogy pénzügyeink s ezzel kormányzati viszonyaink a zsidó pénzhatalmaktól függetleníttessenek.

12. A párttagoknak a zsidókérdéssel közelebbi összefüggésben nem álló egyéb politikai s nevezetesen közjogi kérdésekben teljesen szabad kéz hagyatik.

Az országgyűlési antiszemita párt céljait ekként körvonalazván, felhívja a haza minden polgárát, minden kereszt-

tény hitfelekezetének és minden nemzetségének, minden osztályának tagjait, hogy bármik legyenek is egyéb kérdésekben, nevezetesen közjogi kérdésekben nézeteik, a közös veszély öntudatára ébredve, az országgyűlési antiszemita-pártot alkotmányos és törvényes küzdelmében támogassák és a választási urnánál majdan az országos antiszemita párt képviselőjelöltjeinek megválasztására is teljes erejükből közreműködjenek.

Kelt az Országgyűlési Antiszemita Pártkörnek Budapesten 1883. évi október 8-án és folytatva, 9. és 10-én tartott értekezletéből.

Megbízásból:

Onody Géza,
értekezleti jegyző.
Széll György,
pártbizottsági tag.

Simonyi Iván,
az értekezlet elnöke.
Istóczy Győző,
pártbizottsági tag.

A pártprogram-tervezetet Istóczy készítette Simonyi Iván közreműködésével. Kisebb módosításokkal az ő javaslatukat fogadta el a pártvezetőség. Programjához az új párt és annak valamennyi képviselő tagja mind végig hű maradt. Nem lehet kétséges az sem, hogy a programban megjelölt kívánságok valóban nemzeti közszükségletet fejezték ki és nemzeti érdekeket szolgálták.

Az Antiszemita párt megalakulása idehaza a meglepetés erejével hatott, még a zsidó liberális lapok is egész komoly formában foglalkoztak a dologgal, ismerték Istóczy szívós egyéniségét és az országban uralkodó hangulatot, méltán tartottak attól, hogy a magyar politikai életben egészen új és meglepő fejlemények várhatók. November elsején egyébként megnyílt a Kálvin-tér 1. szám alatt az Antiszemita párt központi helyisége is. A legsürgősebb feladat természetesen a választásokra való felkészülés volt. Az előjelek nagyon biztatóak voltak. A keresztény-zsidó házassági javaslat, főrendiházi visszavetése is növelte az új párt népszerűségét. A szempci időközi választáson a párt jelöltje, *Ráth Ferenc* szép győzelmet aratott a kormány jelöltjével szemben. Az Antiszemita párt fellépése mindenekelőtt arra készítette a nagy parlamenti pártokat, hogy maguk is állást foglaljanak a zsidókérdésben. A szabadelvű párt, híven Tisza Kálmán szelleméhez, teljesen elutasító álláspontra helyezkedett, a párt határozata szerint, *Magyarországon az egyenjogúsítás óta nincs zsidó-*

kérdés, a függetlenségi párt már óvatosabb volt, *elismerte hogy zsidókérdés van, de azt nem antiszemitizmussal, hanem a zsidók megreformálásával kell megoldani.* A mérsékelt ellenzéki Apponyi-párt szerint is van ugyan zsidókérdés, de azt keresztény és felebaráti szeretettel kel megoldani. Nyilvánvaló volt, hogy a többi pártok a közös veszéllyel, az antiszemita párttal szemben egységesen fognak felvonulni. Érezték ezt Istóczyék s minden erejüket beleadták a küzdelembe. Minél inkább közeledett azonban a választás ideje, annál inkább érezhetőek voltak a nehézségek, amelyek a párt eredményes munkáját akadályozták. Istóczy híveihez intézett *Szervezkedjünk* című felhívásában nem titkolja ezeket a nehézségeket.

Ugy a kormánypártnak, mint a mérsékelt és a szélső ellenzéknek ott állanak rendelkezésükre a már korábbi választások alkalmával felállított szervezeti keretei — írja egyebek között. Mindannyinak meg vannak régi összeköttetések, nekik csak meg kell rántaniuk a kész gyeplőt s meg a dolog, mint a parancsolat.

Nincs azonban, sajnos, ebben a kedvező helyzetben az Antiszemita párt. Mint új pártnak természetesen még ezután kell megszereznie az összeköttetéseket és szervezkednie a kerületekben. De hogyan? Az intelligencia a zsidóhírlapok pszichológusaitól való félelmében nem meri magához ragadni az iniciatívát; az alpapság pedig, amelyre a választásoknál oly fontos szerep várna, az Apponyimánia által megszállott s egyik-másik fővárosi katolikus lapnak több hét óta az antiszemitizmussal szemben elfoglalt sajnálatos tartózkodó magatartása folytán, haboz, a nép pedig tudvalevőleg az intelligenciától várja az impulzust. A gyűlések tartása elé is akadályokat gördítenek a hatóságok. A függetlenségi antiszemiták kedvezőbb helyzetben vannak, mert ők akármikor összejöhetnek és kimondhatják, hogy függetlenségi antiszemiták. Pedig a tulajdonképpeni értelemben vett nép, tehát a választások nagy többsége antiszemita. Az antiszemita vezetőknek meg kell találni a módot, hogy mikép érintkezzenek ezekkel a tömegekkel anélkül, hogy gyűléseznének. Csak olyan módon lehet meghusítani Tisza Kálmánnak azt a szándékát, hogy az antiszemita pártot közigazgatási úton statárialiter felakasszák. *A szabad és alkotmányos Magyarországon az antiszemitáknak sem gyülekezés-, sem szólásszabadságuk nincs és ki vannak szolgáltatva a hatalom önkényének, de ha*

minden erőnket latba vetjük, mégsem maradhat el az eredmény.

Az antiszemita pártnak Magyarország választó polgáraihoz intézett választási manifesztuma tömörülésre hívja fel a párt híveit. Bejelenti, hogy legfőbb célja programmban kitűzött célok megvalósítása. A párt e célokat csak törvényes eszközökkel és törvényes, alkotmányos úton akarja elérni. De mint alkotmányos és szabad állam polgárai, az antiszemiták megkövetelik az alkotmányos magyar kormánytól, hogy a párt törvényes eszközökkel folytatott választási agitációja elé alkotmány- és törvényellenes akadályokat ne gördítsen.

«A keresztény magyar nép minden osztálya velünk érez: mi kifejezői vagyunk a nemzet hamisítatlan közvéleményének a zsidókérdésben, amely a magyar nemzet egyik elsőrangú létkérdése; a kormány és közegei tartózkodjanak tehát a nemzet közvéleményének törvényes nyilvánulását hatalmi eszközökkel elfojtani s az antiszemita választókat alkotmányadta joguk gyakorlásában akadályozni.

Mi antiszemiták letéteményesei vagyunk azon politikának, amelyet őseink a zsidósággal szemben egy évezreden át követtek, amely politika egy ezredéven át a magyar közjog és magánjog kiegészítő részét képezte s amely ezredéves bölcs politika ellenében az emancipáció behozatala óta lefolyt 17 rövid évnél balul kiütött szomorú tapasztalatai, ha valamit bizonyítanak: úgy az nem más, mint az antiszemita párt álláspontjának helyessége és megtámadhatatlansága.

Mindazon választópolgárok tehát,

akik a hazát a szégyenletes zsidóuralomtól megszabadítani akarják,

akik a keresztény magyar társadalmat a zsidóság által anyagilag és erkölcsileg való tönkretűntetéstől megóvni akarják

s akik nem akarják, hogy Magyarország a zsidóság által megbuktatott Lengyelország sorsára jusson,

mindazon választópolgárokat felhívjuk, hogy a közeledő képviselőválasztásokon csak határozott, nyílt antiszemita párti képviselőjelöltekre adják szavazatukat.»

Hiába volt azonban a hivatkozás a jogra és törvényességre. Tisza Kálmán választási gépezete kíméletlenül leigázolta Istóczyékát. A rendelkezésre álló idő kevés volt a pártszervezetek kiépítésére, a közigazgatás különben is

kíméletlenül elnyomott felsőbb utasításra minden antiszemita szervezkedési kísérletet. Nem volt a pártnak sajtója sem, a rendelkezésére álló néhány kis vidéki lap nem volt elegendő nyilvánosság egy országos jellegű párt részére. A vidéki intelligencia, amely még a párthoz való tartozását sem merte mindenütt nyíltan megvallani, nem vállalta a pártszervezéssel járó teendőket, még kevésbé mert a párt programjával jelöltséget vállalni, a Verhovayra és lapjára szőtt rágalmak, Kossuth, Apponyi és Tisza Kálmán állásfoglalása, a párt szegényes pénzügyi erőforrásai, a választási eredményt illetően már előre vetették árnyékukat. Az a remény, hogy az antiszemita párt mint tekintélyes középpárt kerülhet ki a választásokból, nem teljesedett be. Számban ugyan megerősödött, de nem annyira, hogy a parlamenti erőviszonyokra számottevő befolyást gyakorolhatott volna. Bekerült a törvényhozásba Istóczy Győző 1098 szótöbbséggel Rumban, Simonyi Iván 1090 szótöbbséggel Magyaróvárott, Onody Géza 1028 szótöbbséggel Hajdunánáson, továbbá Vadny Andor Tapolcán 919, Szalay Károly Csurgón 1075, Neudtovich Károly Zurányban 580, báró Andreánszky Gábor Pincehelyen 530, Csuzy Pál Szakacson 300 főnyi szótöbbséggel. A felsoroltakon kívül mandátumot kaptak még Ráth Ferenc Szempcezen, dr. Komlóssy Ferenc Verbon, Margittay Gyula Hajduböszörményben, dr. Rác Géza, Zimándy Ignác Szeniczen és Veres József Orosházán. Alig néhány szavazat hiánya következtében maradtak ki Tartoll Márton Bazinban, Fülöpp György Dunapatajon, Szitár Dénes Sásdon, Probszt Dénes Vágvecsén és Szendrey Gerzson Dárdán. Antiszemita oldalon nem titkolták ugyan a választási eredmény felett érzett csalódásukat, a helyzetet mégis abban foglalták össze, hogy az antiszemitizmus a választási harcból nem megtörve és nem megfogyva, hanem számban, erőben, tekintélyben jelentékenyen gyarapodva került ki. Ha a párt rendelkezik a szükséges anyagi eszközökkel, akkor legalább hatvan, hetven lenne az antiszemita képviselők száma. Míg a kormánypártnak egyedül a zsidóság kétszázezer forintot adott és a mérsékelt ellenzéki Apponyi-pártnak a főpapság és a főurak négyszázezer forintot adtak össze, addig az antiszemita pártnak sohasem állt több pénz rendelkezésére 6—700 forintnál. Már pedig ez az összeg a központi igazgatás költségeire is alig volt elég.

A választási eredménynek érdekes visszhangja volt

a német és osztrák antiszemita sajtóban. Az Oesterreichischer Volksfreund Antiszemita választások Magyarországon című cikkében megállapítja, hogy dacára minden üvöltésnek, szitkolódásnak és gúnyolódásnak, a magyar nép mégis több, mint háromszor annyi antiszemitát választott az országgyűlésbe, mint amennyien eddig voltak. A Parlamentár szerint a legfigyelemreméltóbb dolog, az antiszemitizmus sikere. Az Istóczy-párt a legutóbbi országgyűlésen öt emberből állt, a jövő országgyűlésen nem kevesebb, mint 19 képviselőből fog állni s a háznak erősségre nézve, negyedik pártját fogja képezni. Csak két párt nyert a választásokon, a konzervatívok és az antiszemiták. A Judenfrage című lap szerint a magyar nép sanyarú helyzetében és oly sok megcsalás után, megmentését most az antiszemitizmustól várja. Magyarország súlypontja, regenerálása és jövője most az antiszemita vezérek kezében van. A Germánia véleménye szerint a magyar antiszemitizmus sikere egy létben fenyegetett népnek a segélykiáltása. «A hivatalos Magyarország büszkén ignorálja a zsidókérdést és az antiszemitizmust: a kormány egyelőre tovább fog dolgozni, mintha semmi se történt volna, míg végre egy szép napon azon dilemma előtt fog állni: Vagy megbukik a destruktív liberális bürökormány, vagy Finis Hungariae.»

A kisszámú antiszemita képviselőre a törvényhozással nehéz és cseppet sem irigylésre méltó feladat várt. Képviselniük kellett egy eszmét, egy programot, amelynek semmi kilátása sem volt egyelőre arra, hogy uralomra jutva, meg is valósuljon. A választásokkal még koránt sem ért véget az antiszemita párt ellen megindított hajsza. Ellenfeleik, beleértve a nagy parlamenti liberális pártokat, Tiszáékat, Apponyiékat és a függetlenségiéket, érezték, hogy Istóczyék kicsiny számuk ellenére is, még veszedelmes ellenfelet jelentenek, tudták azt is, hogy képviselőik száma korántsem fejezi híven népszerűségüket és sokkal nagyobb tömegek állanak mögöttük, semmint a választási eredményekből következtetni lehetne. A közös érdek most az volt, elnyomni az antiszemitákat, parlamenti helyzetüket minél inkább megnehezíteni. Az antiszemita képviselők helyzetük felől nem tápláltak hiú reményeket. Istóczy is figyelmezteti őket, hogy készüljenek fel a folytonos harcra, amelyet bármi békeszeretők is, a zsidók és zsidóbérencsek rájuk fognak erőszakolni. A zsidóság és a keresztény magyarság, a zsidóbarát pártok és a keresztény magyar

pártok között nincs és nem is lehet helye tranzakciónak, egyiknek vagy a másiknak pusztulnia kell. Tegyük magukat az antiszemita képviselők menetkész állapotba, mert tíz nap múlva, a képviselőház megnyitásakor mozgósítva lesznek egy hároméves hadjáratra a pogányok ellen. A második dolog, amit tudniuk kell, hogy a nemzet tőlük várja a jelenlegi zsidóuralmi rendszer kitisztogatását. A nemzet elvesztette bizalmát, nemcsak a kormánypárt iránt, hanem a függetlenségi ellenzék iránt is, amely mitse törődik azzal, *hogy a független Magyarország voltaképpen Zsidóország lesz.*

A képviselőház összeülése előtt újjáalakult az Antiszemita párt is. Istóczy egyéb elfoglaltságára hivatkozva, az elnökséget nem vállalja, javaslatára a párt két közjogi árnyalatának megfelelően, két társelnököt választ, a függetlenségi részéről *Onody Gézát, a kiegyezés hívei részéről Andreánszky Gábor bárót, Komlossy és Rácz Géza a pártkör jegyzői lesznek.* Megállapodott a párt a trónbeszédre adandó válaszfelirati javaslat alapelveiben is. Részletesen megvitatták a pártnak a vitában való részvételét.

A válaszfelirati javaslat őszinte képet rajzol az ország belső állapotáról és gyors beavatkozást sürget, amíg nem késő.

«Felséges Urunk és Királyunk! Az 1867-ik törvényhozás az alkotmány visszanyerése feletti édes mámorban, ezeréves hagyományok bölcsességéről megfélemlítve, egy végzetleges ballépést tett akkor, amidőn a zsidókat feltétlenül emancipálta. Az emancipáció folytán mind inkább elhatalmasodott zsidó népfajnak a nagylelkű magyar nemzet elleni végtelen háládatlansága és izgató lelketlensége idézték elő azon surlódásokat, melyről Felség legmagasabb trónbeszéde megemlékezik. Itt pusztán az elnyomottak elleni szigort alkalmazni az elnyomók túlkapásainak megfékezése iránt pedig nem intézkedni s ezzel az izgalmak tulajdonképpen okait el nem enyészteni: céltévesztett eljárás lenne, sőt a létező benső bajokat csak súlyosbítaná.

Csak 17 éve, hogy a zsidók ingatlan vagyont bírhatnak és már az ország igen számos megyéjében a földbirtok kezükbe jutott, míg ezen birtokok tulajdonosai koldusokká, földönfutókká lettek.

↳ itt bátorkodunk Felséged legmagasabb figyelmét azon körülményre irányozni, hogy hazánkból, hol tudvalevőleg úgyis gyér a lakosság, Felséged hű alattvalóinak

ezrei vándorolnak külföldön és tengerentúl új hazát keresni, mert az e hazában való megélhetést megvonta tőlük nem a mostoha sors, de a zsidó. Mert nem nevezhetjük mi sorscsapásnak ezt, aminek a fennálló, általunk előidézett viszonyoknál fogva szükségképpen be kell következnie.

Felséges Urunk! Nem szabad engedni a törvényhozásnak, hogy földműves népünk is úgy tönkre menjen, mint a magyar középbirtokos osztály máris nagyrészt tönkre ment.

Felségednek két országa és tartománya ijesztő képét nyújtja a zsidó korlátlan szabad gazdálkodásnak: e két tartománynak zsidósága anyagilag már tönkretette ama tartományok keresztény lakosságát és most mint a sáskahad, ama tartományok lelegelt tereit mindinkább elhagyva, házákat aggasztó mérvben lepi el.

Felséges Urunk és Királyunk! Mi nem akarjuk, hogy Magyarország Galicia és Bukovina sorsára jusson.

Egyedül csak ott, hol a jogegyenlőség elvei nemcsak papíron, de a gyakorlatban is léteznek, vannak megadva a szükséges kellékek az ország felvirágzására. Ahol egyes improduktív osztályok, sőt idegen elemek abnormis arányokban fejlődnek, a többi osztályok sorvadásnak indulnak, ott kóros állapotok nem hiányozhatnak, ott az állami és társadalmi belbajok el nem maradhatnak.

A zsidóság rohamos gyarapodása a keresztény népek rovására és vesztére, következménye az álszabadelvűség által oly fennen hangoztatott fiktív jogegyenlőség köpenye alá rejtett kiáltó jogegyenlőtlenségnek, amely a zsidóság és a keresztény nép közötti viszonyokban tényleg fennáll.

A zsidóság, valamint egész Európában, úgy nálunk is a mozgó tőke zömét és annak vezérletét kezébe kerítve, oly állapotokat teremtett, amelyek a sötét középkor hatalmasainak ökoljogára emlékeztetnek. Az állam, amely megengedi, hogy az anyakönyvek rendes vezetése, mely keresztényre nézve oly szigorúan kötelező, a zsidóknál elmulasztassék — az állam, amely a zsidó nagy gyárosok érdekében ezek számára behozott nagy adóengedmények és kiváltságok mellett, a velük való versenyzésre utalt keresztény kisiparosok érdekeit feláldozza, sőt ezek szűkebb védelmét — a szoros szervezetet hiányos ipartörvénye által kijátszva — illuzóriussá teszi, az állam, amely a mozgó tőke kinövéseit megnyirbáló jó uzsoratorvényt behozni vonakodik és így a zsidó mozgó tőkét — mely

a reális vagyont túlságig terhelő megadóztatás alól kibúvik — természete s kiváltságai mellett még törvényes kiváltságokkal is felruházta — az az állam mindannyiszor a zsidókat jogtalan előnyökben részítve, egyenesen megtagadja a jogegyenlőséget.

Nemzetgazdászati céljaik elérésén ily serényen és bámulatos sikerrel munkálkodva, a zsidók most politikai céljuk megvalósításához nyiltabban hozzá foghatnak és hozzá is fognak. *És e céljuk nem egyéb, mint a keresztény társadalom alapjainak aláásása, a keresztény népek anyagi és erkölcsi tönkretétele, utána keresztény dinasztiák és trónok megdőntése.*

Az antiszemitizmus nem egyéb, mint a keresztény népeknek önvédelmi állapotba való helyezkedése a zsidó szemitizmussal, e halálos ellenségünkkel szemben.»

A válaszfelirati javaslat beterjesztésével megkezdődött egy kerek három esztendeig tartó, szünet nélküli, végső kilátásait illetően mégis reménytelen harc. Valóban nagy lelkielő, önfegyelem és szívósság kellett ahhoz, hogy az antiszemita képviselők háttérbe szorítva, mellőzve, mégis helyt álljanak eszméikért és igazságaikért. Az antiszemiták felirati javaslatát a többség természetesen elvetette, de a vita alkalmat adott arra, hogy az antiszemita képviselők csaknem egytől-egyik felszólaljanak és a felirati javaslat egyes részeit megvilágítsák és megindokolják. *Andreánszky Gábor báró* nyitotta meg az antiszemita szónokok hosszú sorát. *Andreánszky, Istóczy* bizalmából, évekig vezette a párt ügyeit. Közvetlen és finom modorával, rokonszenves egyéniségével még politikai ellenfeleit is megtudta nyerni. Mint főrendiházi tagnak, annak idején jelentékeny szerepe volt abban, hogy a zsidó-keresztény házasságról szóló törvényjavaslatot a főrendek nagy többséggel elvetették. *Andreánszky* mondotta a javaslat ellen a legélesebb beszédet. *Istóczy*hoz csatlakozva, teljes erővel kivette részét a pártszervezési munkából. Egyike volt azoknak, akikkel *Istóczy* a legnagyobb egyetértésben tudott dolgozni. Őszinte barátság fűzte őket egybe. Bizonyára része volt ebben annak is, hogy közjogi felfogásuk is megegyezett, nemcsak antiszemitizmusuk, mindketten hatvanhetesek voltak. *Andreánszky* nem tartozott ugyan a párt szélsőséges szárnyához, de határozott antiszemita meggyőződése mellett nem egyszer tett hitet. Beszédeiben is mindig higgadt hangot ütött meg, érzévekkel hatott.

Csaknem minden fontosabb parlamenti kérdésben felszólt. A párt hivatalos álláspontját a legtöbb esetben ő fejtette ki. A zsidókérdésnek elsősorban gazdasági vonatkozásait hangsúlyozta.

Első beszédében, 1884 október 15-én, is azt emeli ki, hogy a zsidóság hatalmas tudatában a mozgó tőke ellen intézett támadásokat tömör falankszként igyekeznek kivédeni, mert ez számára létkérdés. Mi látjuk pusztulni népünket, amely velük érintkezésbe jön, másrészt látjuk őket óriási mérvben gazdagodni. Látjuk, milyen közönnyel nézi törvényhozásunk többsége és kormányférfiaink is veszni saját fajukat és pótoltatni más országokból kiűzöttekkel. Az antiszemita a mozgó tőke ököljoga és az ennek nyomására jelentkező anarchia ellen harcolnak. Két úrnak egyszerre szolgálni nem lehet — mondja más alkalommal —, ha a kormány arra kényszeríti a nemzetet, hogy Ausztria és a Rothschildok jobbjai legyen, hazánk iránti kötelességünknek eleget nem tehetünk.

Andreánszky kimaradása a következő választásokon kétségkívül nagy veszteség volt az antiszemita pártra. Egyik legbuzgóbb, legértékesebb tagját veszítette el a mozgalom. Egészen más egyéniség volt *Zimándy Ignác*. 1831-ben született egy nyitrai megyei kis községben. Iskoláit Szakalán, Nagyszombaton és Pozsonyban végezte. Előbb Törökbálinton káplán, majd hittanár Budapesten, Pozsonyban, végül törökbálinti plébános. 1884-ben a szemicei kerület antiszemita programmal megválasztott képviselője. Csupa tűz és szenvedély. Beszédeiben kíméletlenül ostromozza a *liberalizmust*, a *zsidóságot* és a *szabadkőművességet*. Előadómódja szaggatott és rapszódikus, éppen a benső túlfűtött hevület következtében. Zimándy is őszinte csodálattal adózott Istóczynek bátor helytállásáért. Elsősorban Tisza Kálmán és Trefort politikáját ostromozta. Sokszor elragadta a szenvedély heve és nem egyszer a zsidóságon kívül támadta a többi keresztény felekezetet is. Ez a magatartása sokat elvett népszerűségéből. Egyébként az antiszemita párt egyik legszorgalmasabb, legtevékenyebb tagja volt. Kossuth elleni támadásai sem gyarapították jó hírét, itt nem egyszer átlépte a tárgyilagosság határvonalát. *Ébresztő hangok* címen kiadott egy évkönyvsorozatot. Ebben cikkeit, parlamenti beszédeit közölte, részletes idézeteket hozott az antiszemita irodalom újabb termékeiből. Az *Ébresztő hangok* különösen a katolikus alsópapság körében örvendtek

egyidőben nagy népszerűségnek. Zimándy különben egészen otthonosan mozgott az antiszemita irodalomban, több nyelvet beszélt, kétségkívül hatásos szónok volt. Azalatt a három esztendő alatt, amíg tagja volt a képviselőháznak, gyakran felszólalt. Első beszédében szembe száll Tisza Kálmánnak azzal a vádjával, hogy az antiszemiták zavarják a fajok közti békét: A fajok közti békét megzavarják azon szívtelen hazafiak, akik nyugodtan, mondhatni lethargikus álomba merülve tűrik, hogy a jobb sorsra érdemes, becsületes, munkás, magyar polgár könnyel szemében, vérző szívvel, messze idegen földre, ki Amerikába távozzék, másrészt szívesen látják, hogy az idegen földre távozott magyar polgárok hült helyét az Oroszországból méltán kiűzött, vagy Lengyelországból geschäft hiányában kiköltözött zsidóság foglalja el.

Tisza Kálmántól nem egyszer kérte számon a megtagadott *bihari pontokat*, a világos, határozott politikai és gazdasági programmot, nem ok nélkül vetette szemére, hogy maga sem tudja, mit akar. Irányítása alatt az ország az államcsőd szélére jutott és anyagi bukásba hullott. A parazita zsidóság Tisza támogatásával sáskasereg gyanánt tódul be az országba. *Trefortot*, aki kezdetben antiszemita volt, ismételten élesen támadta. Különösen, amikor pozsonyi választási beszédében az antiszemitizmust olyan szellemi betegségnek minősítette, amely minden évszázadban kétszer előfordul, jön, majd elmegy. Ha van is zsidókérdés, csakis keresztényi megoldásról lehet szó s ez nem más, mint a zsidók civilizálódása és asszimilálódása. Trefort kultúrpolitikáját Zimándy kapkodónak, zavarosnak és dilettánsnak mondta. Súlyosan hibáztatta azt az intézkedést, hogy a tanárok képzését egy zsidó, Kleiner-Kármán Mór kezére bízta. Az 1887-es választások előtt kibocsátott választási röpiratában a kiegyezés utáni liberális politikai rendszer teljes tehetetlenségét kárhoztatja. Ez a rendszer húsz év alatt ezer millió forint államadóságot csinált. *Ebből a Tisza-rendszerre 600 millió esik, noha adóemelés révén éventi 40 millió bevételi többlet felett rendelkezett.* Sürgette a Tisza-kormány felelősségre vonását, 22 millió forint törvényes felhatalmazás nélkül való elköltéséért. A szabadelvű párt csak egy hatalmas szavazógép, amelynek nincs önálló véleménye és semmit sem bírál vagy ellenőriz, a párt képviselőinek két harmada még az ülésekre sem jár el. Tisza uralmának köszönhetjük,

hogy Árvától Mármarosig, a Tiszától a Kárpátokig már mindenütt a zsidó lett az úr. Jellemző, hogy mindenütt, ahol sok a zsidó, ott Tiszának is nagy és erős a pártja. Mialatt Pozsonytól Brassóig vándorol ki a vérbeli magyarság, azalatt özönlik be a külföldi zsidóság.

Zimándy adta ki Ráth Ferenczel együtt 1884-ben az Antiszemita kátét a magyar nép számára. Ez a kis könyv, mint bevezetésében olvashatjuk, arra volt hivatva, hogy védelmi küzdelemre készítse elő a keresztény népet azon élősi faj ellen, amely gonoszsága miatt üzetvén el honából és szóratván széjjel a föld kerekességén, azzal hálálja meg vérel szerzett honunkba való befogadását és magunkhoz való felölelését, hogy csekély száma dacára fölének kerekedni, nyakunkra hágni, bennünket testileg, lelkileg megrontani s aztán végképpen leigázni, megsemmisíteni törekszik. A könyvecske tizenkét fejezetben, száznegyvennyolc kérdésben és feleletben, közvetlen és egyszerű formában szól az antiszemitizmus lényegéről, a zsidóság gazdagodásának módjáról, a zsidókérdés megoldásáról, a társadalmi önvédelemről, a politikai küzdelemről a zsidóság ellen. A kérdések és feleletek megfogalmazása tömör és világos. Ez a kis könyv az antiszemita párt legfontosabb fegyvere volt felvilágosító munkájában. Hatása nem maradhatott és nem is maradt el. Bár hetven évvel ezelőtt íródott, tartalma, felfogása és állásfoglalása ma is korszerűen hat. Népszerűségére jellemző, hogy több kiadásban, sokezer példányban az egész országban elterjedt. A káté tartalmának és szellemének szemléltetésére alább idézünk belőle néhány kérdést és feleletet.

Miért szabadították fel a zsidókat?

Csak szabadelvűségből, valósággal pedig azért, hogy a zsidóság felszabadítói legyenek, jövőre annak rabjai: kik már akkor is a zsidók klienseinek igáját viselték, midőn felszabadításukat eszközölték. Másképpen nem is képzelhető, hogy ezen vészhozó lépést megtették volna, a legnagyobb magyarnak, gróf Széchenyi Istvánnak bölcs óvása dacára. A könnyelmű felszabadítók ugyan megérdemlették sorsukat, csak hogy magukkal együtt egész nemzetünket örvénybe sodorták. Azért mondták már akkor a messzeblátók, hogy inkább az akkori országgyűlést kellett volna felszabadítani a zsidók pénzigájától.

Miért nem korlátozzák nálunk a zsidók túlkapásait?

Azért nem teszik, mert már igen is nyakunkra nőttek, úgy, hogy most már ők képviselik nálunk a hatalmat: ennél fogva mindazon tényezők, melyek hivatva volnának ennek eszközlésére, némileg tőlük függnének. Maga a kormány és az országgyűlés is kiváló tekintettel van rájuk, nem csupán magán szolgálatukért, hanem azon nagy befolyásuk miatt is, amelyet pénzhalmozóikkal és a zsoldjukban álló sajtónak a segítségével a közügyekre, az országok sorsára gyakorolnak.

Kik ellen kell küzdeniük az antiszemitáknak?

Küzdeniük kell:

- 1-ször a dúsgazdag, ármányos és világszerte szövetekezett zsidóság ellen,
- 2-szor hatalmas pártfogóik és uszályvivőik ellen,
- 3-szor az őket védelmező kormány ellen,
- 4-szer a zsoldjukban álló féktelen sajtó ellen,

Kik a zsidók pártfogói és uszályvivői?

Nálunk, a főurak közül, igen sokan pártfogolják a zsidókat és uradalmaikban mindent az ő tetszésük szerint intéznek. Az ilyeneknek zsidó a legmeghittebb emberük, tanácsadójuk, legkedvesebb vendégük: mert már látása is pénzt jelez a sok eladó tárgynak, ő fizeti meg az árát. Tehát, aki pénzelné akar, igen tanácsos, hogy jó viszonyban legyen Mózes népével, mely a főuraknál élvezett nagy befolyása által már számtalanokat is eltántorít.

Miért védi a zsidókat a Tisza-kormány?

Mert mindég sok pénzre van szüksége s azt másképp nem tudja előteremteni csak zsidókölcson által, melynek az ország ugyan búsán megadja az árát, de a zsidó hitelezők még más kedvezményeket is kívánnak azért a lekötöztetett kormánytól: különben a legnagyobb pénzszükség idején cserben hagynák.

Mit kell minden magyar embernek hinnie és tudnia?

Tudnia és hinnie kell:

- 1-ször, hogy Magyarországon van zsidókérdés,
- 2-szor, hogy ennek megoldása elodázhatatlan,
- 3-szor, hogy a megoldás csak törvényszerű eszközökkel érhető el,
- 4-szer, hogy az elzsidósodott kormánytól semmi jót sem várhatunk,
- 5-ször, hogy nem hazafi, aki a zsidókkal tart,
- 6-szor, hogy nálunk nincs üdvösség, csak az antiszemitizmusban.

Az 1887-es választásokon Zimándy már nem lépett fel. Ezidőtől kezdve csendes visszavonult életet élt.

Az antiszemita párt jellegzetes és érdekes egyéniségei közül meg kell még említsük *dr. Neudtwich Károly* műegyetemi tanárt, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagját. A nyolcvanas évek elején kapcsolódott be az antiszemita mozgalmakba. 1883-ban fellép antiszemita programmal képviselőnek Szakcsón, néhány szavazattal azonban kisebbségben marad. De a következő évben megtartott választásokon már nagy többséggel küldi be a kerület képviselőjének. *1816-ban, Pécs*ett született. Az ő nevéhez fűződik a reális tudományok meghonosítása hazánkban. Elsőnek adta elő a vegytant és többi természettudományokat magyar nyelven felső tanintézetekben, hamarosan a budapesti egyetem magántanára. Az iparegyletben tartott ipari és gazdasági vonatkozású előadásai mindig nagy eseményt jelenttek, 1847-ben a megalakuló ipariskola tanárává nevezik ki. Beutazta nem csak egész Európát, járt az Egyesült Államokban is. Windischgrätzék menesztik állásából. Néhány évvel később mégis alkalmazást kap az alakuló Műegyetemen. Számos értékes tankönyvvel gyarapította a magyar tudományos irodalmat: A vegytan alapismeretei, A vegytan alapelvei, A vegytan alapelvei a tudomány újabb nézeteihez alkalmazva, Magyarország kőszenei, vegytani és műipari tekintetben. Amerikai utazásáról két kötetes munkában számol be. A polytechnikumon a technikát és az analitikai vegytant, valamint a bányaismeretet adta elő. Az 1867-iki párisi világkiállításon a magyar kormány megbízottja. 1874-ben királyi tanácsossá nevezik ki. A magyar orvosok és természetvizsgálók egyesületének egyik legtevékenyebb tagja. Pécs városa díszpolgárává választotta, a király a vaskoronarenddel tüntette ki. 1882-ben *Dr. Ulrich von Hutten* álnév alatt könyvet ír a zsidókérdésről: *Das Judenthum in Oesterreich Ungarn*. Ez a munka méltán keltett figyelmet még a külföldi antiszemita körökben is. Neudtwich nagy alaposággal tárgyalja a kérdést, figyelmét a legkisebb részletek sem kerültek el. Előbb magának a zsidóságnak a lényegét fejtegeti. Majd sorra veszi szerepét az állam, a nemzet életében. Tárgyalja hatását és befolyását a különböző társadalmi osztályokra. Végül pedig keresi az utakat és módokat a zsidóság káros hatásának elhárítására.

Könyve bevezető részében nyomatékkal hangsúlyozza,

hogy a sok kérdés közül, amely az európai népeket foglalkoztatja, egy sines annyira jelentős, mint a zsidókérdés. Nem szabad hitelt adnunk az álprófétáknak és annak a liberális felfogásnak, hogy a zsidókérdés csupán vallási kérdés, amelyet a középkori fanatizmus talált ki. A zsidókérdés ma már korántsem a zsidó vallással foglalkozik. Lényegét tekintve etikai kérdés.

A zsidóknak egyáltalában nincsenek elveik, egyetlen szempont irányítja magatartásukat a hasznosság és a célszerűség. Szívvel-lélekkel nem tartoznak egyetlen párthoz, vagy mozgalomhoz sem. Minden olyan párthoz csatlakoznak, amelytől a legtöbb hasznot és előnyt remélik. Természetes tehát, hogy politikai nézeteiket gyakran változtatják, ahogy azt személyes érdekeik megkívánják. 1848-ban ők voltak az elsők, akik kalapjuk mellé tűzték a nemzeti kokárdát, ők voltak leghangosabb hazafiak, ők írtak és beszéltek legtöbbet és leghangosabban a szabadságról és a nemzeti függetlenségről. Hamarosan kiderült azonban, hogy mindez a nagy lelkesedés, csak önös érdekeik miatt volt, az új fordulattól előnyöket vártak és reméltek, elsősorban a teljes egyenjogúsítás gyors megvalósulását. Természetesen, ők voltak mindenütt a nemzeti gárda szállítói is s mint ilyenek nagyszerű üzleteket kötöttek. A zsidók nagy lelkesedésének háttérében tehát két körülményt találunk, egyrészt az emancipáció megvalósításának reményét, másrészt a kitűnő üzleti lehetőségeket. Arra a nagy veszélyre mutatott rá ezután Neudtwich, amely abban a tényben rejtőzködik, hogy a zsidók 25 esztendő alatt csaknem teljesen ellepték az értelmiségi pályákat, az ügyvédi, az orvosit, sőt újabban a bírót és a közhivatalokat is. A hetvenes években a zsidók már oly tömegben jelentkeztek a gimnáziumokban felvételre, hogy az iskolák igazgatói kénytelenek voltak a zsidók beiratkozását néhány nappal a keresztények beiratkozása utáni időre tenni, mert különben az a helyzet állt volna elő, hogy az iskolákat egészen zsidók töltik meg. 1878-ban, Budapesten, a gimnázium párhuzamos alsó osztályaiban 467 tanuló közül 302 zsidó volt. A protestáns gimnázium úgy védekezett a zsidók beözönlése ellen, hogy a máshitűeknek kétszer akkora tandíjat kellett fizetniük, mint a protestánsoknak. A gimnáziumból kikerülő zsidók legnagyobbbrészt a jogi és az orvosi karra iratkoznak. Hangos reklámjukkal ezeknek a hivatásoknak tekintélyét és erkölcsi színvonalát mélyen leszállítják.

Hosszabb fejezetben ismerteti a zsidók kereskedelmi tevékenységét s ennek sokféle változatát. Bemutatja a házaló, a piaci és a vásáros zsidó kereskedőt. Érdekesen mutatja be, mikép viszi anyagi romlásba a zsidó kereskedő a tudatlan és tájékozatlan falusi népet. Az értéktelen limlomot és színes csecsebecsét, tarka színes kendőket kikapasztja az ablakba, az ajtóra, feltűnő helyre, hogy az arra járó parasztasszonyok és lányok észrevegyék. Ha nincs pénzük, odaadja a zsidó áruért is, sőt még így szívesebben: szalonnáért, tojásért, gabonáért. Ilyen módon kétszeresét, háromszorosát kapja meg a zsidó az eladott értéktelen holmi árának. A pálinkaivás mértéktelen elterjedése is a zsidóság lelkiismeretét terheli. Ez a legbiztosabb és a leggyorsabb mód a vagyon harácsolására. A szegény paraszt, aki betéved egy pohár pálinkára a zsidóhoz, nem tud megállni a harmadik és negyedik pohárnál sem. A kontó egyre növekedik, végül is akkora összeg lesz, hogy a szegény paraszt nem tudja kifizetni többé, kis háza, földje dobra kerül és maga földönfutó lesz. Megemlékszik arról a szerepről is Neudtwich, amelyet a zsidók a nyilvános és bírói árveréseken játszanak. Beszámol azokról a zsidó manőverekről, amelyek a magyar kereskedelem jóhírét teszik tönkre külföldön. A gabona-, borkivitel ugyanis egészen zsidó kezekben van. Külföldi vásárló csak zsidók közvetítésével juthat ezekhez az árukhoz. Érdeklődésére a zsidók a legkiválóbb mintákat küldik, a leszállított áru viszont egészen silány, a világhírű magyar borok helyett silány, értéktelen, rossz minőségű borokat küldenek ki. Nemcsak a fővárosban, hanem a vidéki városokban is, azokban a színmagyar városokban, ahol még harminc-negyven évvel ezelőtt egyáltalában nem voltak zsidók, ma már nemcsak a pálinkakereskedelem, hanem a kereskedés minden ága zsidók kezében van. E városok főútvonalain, ahol régebben egyetlen zsidót sem lehetett találni, ma csak zsidót látunk és csak elvétve egy-egy keresztényt. Mi ennek a magyarázata: sokan azt mondják, persze, mert a zsidók olcsóbban adják az árut, megelégszenek kisebb nyereséggel. Elfeledkeznek arról, hogy az az áru, amelyet a zsidó öt százalékkal olcsóbban ad, mint a keresztény, tíz százalékkal silányabb és értéktelenebb.

A zsidók pénzszerzésének második módját, a kölcsönzést és az uszora különféle nemeit is behatóan tárgyalja Neudtwich könyvében. A szegény paraszt, kinek pénzre

van szüksége, nem 12, 20, 30, hanem 100 százalékos kamatot fizet a zsidónak. Az adóját kell talán sürgősen kifizetni a kis parasztnak; kap öt forintot kölcsön a zsidótól és pedig azzal a feltétellel, hogy hetenként fizet minden forint után tíz krajcárt, vagyis ötven krajcárt. A jámbor paraszt fel se veszi a kicsiséget, hetenként ötven krajcárt valahogy csak kifizet. Arra nem gondol, hogy ő egy év alatt 26 forintot fizet csak kamatban a zsidónak, tehát az egész tőke több mint ötszörösét, másszóval 500% kamatot és a végén a tőkével még mindég adós. Az első öt forintot legtöbb esetben követi a második és a harmadik, végül is az adósság már olyan összegre ment fel, amelyet az adós visszafizetni többé nem tud. Következik az árverés. Így szerzi meg a zsidó egyik házat a másik után, egyik földet a másik után. Végül is a zsidó már a fél falunak tulajdonosa lesz és így lesz az a zsidó, aki húsz-harminc évvel előbb legfeljebb 20—25 forint tőkével jött a faluba, ma a vidék leggazdagabb földesura.

A zsidók nyilván ugyanazt a szerepet játsszák a népek testében, amit a férgek az emberi szervezetben. Hihetetlen türelemmel tudnak várni, amíg eljön az idejük, amikor áldozatuknak feltétlen pénzre van szüksége. A könyv egyik legérdekesebb és talán legjobban sikerült fejezete mindenesetre az, amely a zsidóság sajtóbeli térfoglalását tárgyalja és a különleges zsidó szellemnek és módszereknek a sajtóban megfigyelhető érvényesüléséről számol be. Fejtegetéseinek végső tanulságait Neudtwich a következőkben összegezi: *A zsidó az európai népektől teljesen idegen fajta, amelyik éppen idegenszerűsége miatt soha nem olvadhat egybe az őt befogadó népekkel. Ez az idegenszerűség az oka a kölcsönös ellenszenvnek, amely mind addig fennáll, amíg zsidók más népek között élnek. Asszimilációról még csak beszélni sem lehet. Ott, ahol a zsidók száma egészen csekély és ahol a befogadó népek ellenálló ereje is nagy, ott az ellentét nem éleződik ki, de ahol a számuk nagy és állandóan növekedik, ahol vallásuk, hagyományaik, erkölcsaik, szokásaik élesen elkülönítik a környező néptől, ott az ellentét, a kölcsönös gyűlölet csak fokozódik. A zsidóság ismert tulajdonságai nem szerettek, nem idők folyamán felvettek, hanem egy fajnak veleszületett sajátosságai. E sajátosságaitól a zsidóság éppen úgy nem szabadulhat meg, mint a macska a hamisságtól, a róka a ravaszágától és a tigris vérengző természetétől. A zsidóságot*

ezek a faji tulajdonságai a történelemben való első megjelenésétől kezdve híven és változatlanul végig kísérték minden korszakon át, egészen napjainkig és éppen oly szorosan hozzátartoznak lényegéhez, mint az éles karmok, a hegyes fogak a macskafélék természetéhez. A zsidók természetén nem változtathat sem a civilizáció, sem a nevelés, sem a keresztény társadalomba való befogadásuk. A magyar törvényhozás súlyos hibát követett el, amikor ezt a zsidóságot minden feltétel nélkül emancipálta, növelte a bajt az, hogy egyáltalában nem szabályozták a zsidók további bevándorlási és letelepedési lehetőségét. Ennek természetes következménye az lett, hogy a zsidók a szomszédos országokból, Galiciából, Lengyelországból, Oroszországból, Romániából és Törökországból Magyarország felé húzódtak. Ugyanilyen nagy hibát követett el a törvényhozás akkor, amikor az uzsorát tilalmozó törvényt eltörölte és ezzel olyan eszközt adott a zsidóság kezébe, amellyel a szegény és tudatlan népet büntetlenül utolsó fillérijétől is megfoszthatta.

Mikép védekezzünk a zsidó befolyással szemben — erre a kérdésre is felelni próbál Neudtwich könyve utolsó fejezetében: Miután a zsidók teljes és feltétel nélküli egyenjogúsításának hibáját csaknem kivétel nélkül minden ország és minden parlament elkövette, olyan eszközöket kellett keresni, amelyekkel ezt a hibát jóvá lehet tenni. Természetesen a legjobb eszköznek a zsidók ártalmatlanná tételére azt tartották, hogy megtisztítják a zsidókat faji jellegüktől, természetüktől messzemenő kereszteződés, fajkeveredés útján. Ugy vélték, hogy a vérkeveredés által mindjobban elhalványodnak a zsidók faji tulajdonságai. E célból tehát elő kell segíteni minden eszközzel a zsidók és keresztények közötti házasságkötést.

A valóság és a tények azonban hamarosan ki kellett ábrándítsanak ebből a tévhitből. Mindazokban az országokban, ahol a vegyes házasság már régtől fogva meg volt engedve, semmiféle számottevő eredményt nem látnak. A zsidók iránti ellenszenv az első és legnagyobb akadálya a nagyobb fokú vérkeveredésnek. A zsidók is maradtak ugyanazok, amik évszázadok előtt voltak, nem változtak semmit se, ugyanolyan káros befolyást gyakorolnak a népre, mint régebben. Mindenütt, ahol csoportosan megtelepednek, megalkotják a maguk közösségi szervezetét, többnyire csak egymás között házasodnak. Hogy lehet

eredményt várni a keveredéstől ott, ahol a zsidók sűrű tömegben élnek, ahol visszataszító típusai uralkodnak ennek az ellenszenves fajnak. *A népben egy természetes ösztönszerű ellenszenv él a zsidóval szemben és ezt nem lehet semmivel sem legyűrni*, így hát a vérkeveredéstől nem lehet sokat remélni. Más hatásos eszközökről kell tehát gondoskodnunk, ilyenek a következők lehetnek:

1. Minden keresztényt esküvel kell kötelezni, hogy soha és semmi körülmények között zsidó — vagy zsidók közreműködésével fennálló — üzletbe nem teszi be a lábát.

2. hasonlóképp minden kereszténynek köteleznie kell magát arra, hogy olyan társasággal, vállalattal, takarékkal, bank és váltóüzlettel, biztosítóval, amelyet zsidók alapítottak, zsidók tartanak fenn, vagy amelynél zsidók működnek, semmiféle összeköttetésbe sem lép.

3. minden keresztényt kötelezni kell, hogy olyan újságra nem fizet elő, amelynek zsidó vagy zsidókból álló társaság a tulajdonosa, vagy amelyik újságnak a szerkesztője zsidó, illetve szerkesztőségében zsidókat találunk. Nyilvános helyeken, lokálokban, kávéházakban és éttermekben csak keresztények által szerkesztett újságot fogadnak el,

4. minden kereszténynek a magántársaságában arra kell törekednie, hogy abból a zsidók eltűnjenek,

5. haladéktalanul gondoskodni kell arról, hogy minden kisvárosban létesüljön olyan bank és pénzüintézet, amely a kisbirtokosokat, kézműveseket, kereskedőket és háztulajdonosokat segíti meg, amikor szükségük van rá. Végül a káros zsidó szellem hatalmának megtörése céljából azt javasolja Neudtwich, hogy az állam egész hatalmával és súlyával tiltsa meg a zsidóknak, hogy továbbra is a Talmud legyen főforrása nemcsak vallási nézeteiknek, hanem erkölcsaiknek és egész társadalmi magatartásuknak, más népekkel szemben, másodszor úgy az ügyvédi, mint a bíróhivatásból legyenek kitiltva, harmadszor a zsidókat úgy a falvakban, mint a városokban ki kell rekeszteni a pálinkakereskedésből és a váltóüzletből, ötödször gondoskodni kell arról, hogy a zsidók birtokot ne örökölhessenek. A föld a legrágább java minden népnek, amely nélkül egyetlen nemzet sem tarthatja fenn magát, semmiféle liberális eszme nem befolyásolhat bennünket, amikor a földet és a népet a fenyegető veszélyekkel szemben meg kell védenünk.

Fejtegetéseinket azzal zárjuk le — írja Neudtwich —, hogy a kormányt és az ország összes liberális köreit felszólítjuk, hogy a zsidókérdést, amíg van rá idő, vegyék fontolóra. Tanulmányozzák szorgalmasan a kérdést, nehogy a fejünkre nőjön. Ne akkor kezdjenek majd foglalkozni vele, amikor már késő lesz, az ország alá lesz ásva, a nép mindenéből kifosztva és hazájából kiszorítva. Amikor egy idegen, romlott és egészen erkölcsstelen nép az országot már egészen birtokába veszi, jogszerű urait és lakóit minden elképzelhető elvetemült eszközzel és furszanggal helotává teszi. Mert ide jutunk, ide kell jutnunk, ha a zsidó nép üzelmeinek továbbra is szabad teret engedünk és a nép életérdekeit minden eszközzel nem védjük meg.

Neudtwich Károly az antiszemita sajtóban és a parlamentben is értékes munkásságot fejtett ki. Ha a szenvedély el is ragadta néha, mondanivalóit és megállapításait kézzelfogható tényekre, adatokra és bizonyítékokra építi. A párt legképzettebb tagjai közé tartozott. Sokoldalú, széleskörű tudása nagy tekintélyt biztosított neki nemcsak politikai barátai, de ellenfelei előtt is. Beszédei általános figyelmet keltettek. Első képviselőházi beszédét a válaszfelirati javaslat vitája során mondotta el. Ebben helyteleníti azt a kormányzati és törvényhozási rendszert, amely felállít egy elvet, a liberalizmust és ehhez szabja a törvényeket, nem pedig a nép, a társadalom érdekeihez. Teljesen hamis felfogás ez. Mi következett ugyanis ebből; behozták először a zsidók emancipációját minden feltétel nélkül, mert a szabadelvűség ezt követelte, behoztuk az egészen szabad és korlátlan ipart, mi lett az eredmény, az egész országban az az ipar, amely századokon át virágzott, tönkre ment, a magyar földnek sok millió holdjai kerülnek zsidókézre. A függetlenségi párt folyton csak az országnak Ausztriától való függetlenségét hangoztatja és követeli és nem látja át, hogy közben egy sokkal nyomasztóbb, sokkal gyalázatosabb járom alá került az egész ország és annak népe. Elmondhatjuk majd nagy büszkén, hogy azt a nemzetet, amelyet sem a török, sem a tatár, sem a német fegyverrel és fondorkodással meghódítani nem bírt, meghódította és elpusztította a leggyávább és legerkölcstelenebb nép váltókkal és börzepapirokkal. Ismeretes dolog, hogy az országból minden évben ezren és ezren vándorolnak ki idegen országokba és tengeren túlra. Kivándorolnak pedig azért, mert a megélhetés tőlük el

van vonva. Felkéri képviselőtársait, menjenek Felsőmagyarországba, ott látni fogják, minő iszonyú ott a nyomor. A nép igen szorgalmas, takarékos, de egy hibája van, a pálinkaszüretet. Ez erkölctelenséget pedig egyedül a zsidók hozták be és ők kultiválják. A zsidónak különös talentuma van arra, hogy ki tudja a nép legveszélyesebb szenvedélyét és ha kitudta, annak révén előbb moraliter, azután vagyoniilag teszi tönkre a népet. Úgy mint a bankok az országoknak hitelbe adják a pénzt, a zsidók hitelbe adják a pálinkát a népnek, míg az adósság felszaporodik csaknem azon összegre, amennyit a vagyon ér. Mint a pók a legyet, úgy fonják be a népet, hogy mozdulni sem tud. Akinek annyi vagyona van, hogy magát összeszedve, kivándorolhasson, az megteszi. A másik része kénytelen annak a zsidónak, aki az ő földjét a maga részére elárverezteti, mint egy rabszolga dolgozni. Sokkal rosszabb dolga van, mondhatom, mint a délamerikai államokban a rabszolgáknak.

A *kivándorlás* kérdését állandóan napirenden tartotta Neudtwich. Végzetes veszedelmet látott ebben a folyamatban. Elviselhetetlen volt számára az életerős, munkaképes, becsületesen dolgozni és élni akaró magyarok tízezreinek országelhagyását látni nyugat felé és ugyanakkor a legsötétebb Galicia söpredékének betódulását szemlélni. Beszédeire legtöbbször még csak választ sem kapott. A szabadelvű Magyarország szemében a kivándorlás nem olyan probléma volt, amellyel érdemes foglalkozni. Fontos a gazdasági erők szabad játéka, minden befolyástól és beavatkozástól mentes érvényesülése. 1887 február 26-án elmondott interpellációjában megismétli kérdéseit: *van-e tudomása miniszterelnök úrnak az ős magyar lakosoknak kivándorlásáról a felsőmagyarországi megyékből és ha van tudomása, kérdem, milyen intézkedéseket szándékozik a t. miniszterelnök úr tenni a kivándorlás megakadályozására?* Az interpellációval kapcsolatban elmondott beszéde elején utal a felsőmagyarországi állapotokra. A nép a fel-3 megyékben nemcsak vagyoniilag van tönkre téve, hanem testiileg és szellemileg is aképpen, hogy teljesen képtelen az állam iránti kötelezettségeinek eleget tenni. A pálinkamérésekkel a zsidók e népet eleinte szellemileg, azután vagyoniilag és testiileg teszik tönkre. Ráviszik a népet az adósság csinálására, amikor az adósság annyi, hogy visszafizetéséről többé szó nem lehet, elárvereztetik a földet,

amelyet ily módon potom áron szereznek meg és a volt birtokossal a földet, amely nemrég még sajátja volt, nyomorult napszámban műveltetik. A humanitást csak ott lehet alkalmazni, ahol ennek helye van. Dédelgetni a zsidókat, megnyitni nekik az ország határait, hogy aláássák az egész országot, kifosszák a népet, tönkre tegyék és kivándorlásra kényszerítsék, ez nemcsak rosszul alkalmazott humanitás, hanem az inhumanitásnak legnagyobb foka. Egyébiránt értjük és ismerjük a t. miniszterelnök politikáját. Országszerte elismert igazság az, hogy a jelen kormány egy napig sem tarthatja magát kölcsön nélkül, a kölcsönt pedig más nem adja és nem is adhatja, mint a zsidó bankár. A zsidó bankár pedig nem ad semmit, ha a magyar miniszterelnök szabad kezet nem enged a zsidóknak, hogy a népet zsarolhassák a maguk kénye és kedve szerint. *Nekem, t. ház, teljesen úgy látszik, mintha Magyarország népe haszonbérbe volna adva a zsidóknak éppúgy, valamint az államjóságok haszonbérbe vannak adva a zsidóknak.*

A felsoroltakon kívül meg kell még említsük az antiszemita párt vezetői közül: Gáborjáni Szentmiklóssy Sámuel református lelkészt, tanárt és író, Probszt Dénes plébánost, Szemneez Emil újságíró, a Függetlenség, a Magyar Állam és az Alkotmány munkatársát, Szendrey Gerzson ügyvédet, dr. Rácz Géza ügyvédet, végül Csuzy Pál földbirtokost, ny. huszárörnagyt, valamint Komlóssy Ferenc dr. katolikus pap-tanárt és Veress József orosházi evangélikus lelkészt.

Komlóssy Nagytapolcsányban született, iskoláit Nyitrán végezte; hosszabb ideig Nagyszombaton volt tanár. Figyelme már fiatalkorában a zsidóság felé fordult. Szülőhelyén és a Felvidéken módjában állott alaposan megismerkedni a zsidóságnak a népre gyakorolt hatásával. Amikor az antiszemita párt megkezdte működését, az elsők között csatlakozott hozzá. A párt leglelkesebb és legfáradhatatlanabb vezető egyéniségei közé tartozott. Elsősorban a Kisalföld és a Felvidék szervezésén dolgozott. 1884-ben a verbói, 1887-ben a szempci kerület küldte be a képviselőházba antiszemita programmal. A párt gyakrabban szereplő tagjai közé tartozott. Minden fontosabb kérdés tárgyalásánál felszólalt. A felirati javaslat vitája során mondotta ő is első beszédét. *Ebben olyan cselédtörvényt sürget, amely szerint keresztény ember zsidó szolgájává ne lehessen, a zsidó sajtó sürgősen megrendszá-*

bályozandó, az italmérési regalét a községeknek kell megváltaniok, ha a zsidó el is veszi pénzünket, legalább ne engedjük, hogy fajilag is tönkre tegye népünket, végül az államháztartás hiányának fedezésére ajánlja a zsidóadó bevezetését. Mint gazdálkodó és mint parasztesalád sarja, sokszor foglalkozik a földművelő nép helyzetével. Az ipar és a kereskedelem székhelyévé kezdett fejlődni a felsővidék — mondotta 1886 január 28-án — amivé Magyarország államháztartásában az Alföld mellé már a természet is rendelte. De miután a kormány nem gondoskodott ezen felsővidéki szegény földművelő osztályról, történt az, hogy mióta megnyíltak a zsilipek Galicia felől, a zsidóság elárasztotta Felsőmagyarországot, annak népe pedig vándorbotot fogott és elment, elköltözött Amerikába. A felvidéki nép azt látta, hogy a zsidó mindenütt boldogul, annak van igaza mindenben, azt látja, hogy a zsidó a hivatalnoki karral kezét fogva, közreműködik a földművelő nép tönkretételében.

Komlóssy a bécsi keresztényszocialista szervezetek meghívására ismételten kint járt és nagysikerű előadásokat tartott az antiszemitizmus céljairól, a magyarországi antiszemita mozgalom helyzetéről. 1887 szeptember 23-án az Elterlein-féle Kaszinó nagytermében kétezer főnyi hallgatóság előtt közel kétórás nagyhatású beszédet mondott. Elsősorban ismertette azokat a magyar törvényeket, amelyek megnyitották az utat a zsidóság szabad érvényesülése előtt. Ilyenek a büntetőtörvénykönyv, az uzsora eltörlése, az iparszabadság kimondása. *Deák Ferenc*, akinek jelentős része volt az egyenjogúsítás megvalósításában, egy zsidó gyerek keresztapja. Nem igaz az, hogy az antiszemitizmus ellentétben áll a felebaráti szeretettel; *ha mi azért harcolunk, hogy Magyarország a magyaroké maradjon és ne legyen a zsidók tulajdona, akkor ez olyan dicséretreméltó vállalkozás, amelyért csak a nemzet hálaját érdemeljük ki.* Lehet-e ez ellen valakinek is kifogása, amikor máris azt látjuk, hogy az ország pénzének fele a zsidók kezében van. Ezt még akkor is megkellene akadályozni, ha a zsidók becsületes úton jutottak volna a nagy vagyonhoz, hát, hogyha még tudjuk, hogy erkölcstelen és jogtalan úton szereztek meg. A felebaráti szeretet nem követelheti tőlünk azt, hogy önmagunkat romlásba döntsük. Ha megtámadnak, jogunk van védekezni. A jelenlegi kormány a csalás, rafinéria, erkölcstelenség által meggazdagodott zsidót éppen

annyiba veszi, tán még többbe, mint Magyarország őslakóit, a zsidóknak egyenjogúságot és előjogokat ad. védelmezi őket, az idegeneket a szenvedő, a kiszivattyúzott magyar néppel szemben. Miként az elvadult anya, úgy tesz a magyar kormánypárt, eltaszítja magától gyermekét, a nemzetet a nyomor sötétségébe. A pénz ma minden. *Az aranyborjú korszakát éljük, nemcsak a zsidók, hanem általában szabadelvű kormánypártunk és más pártoknak a tagjai is ennek a bálványnak a lábainál hevernek.*

Végül is kérдем én:

Kik a mérték- és váltóhamisítók, kik a mesterek a csalásban, sikkasztásban, uzsorában?

Kik azok, akik egy bandát képeznek, amely pénzért hamis tanubizonyságokat tesz?

Kik a leánykereskedők és angyalcsinálók, a szereplők az orfeumokban, amortermekben, kártvabarlangokban, kik ezeknek az intézeteknek alapítói és birtokosai?

Legnagyobb részben zsidók.

Kik hamisítják meg az élelmiszereket és a borokat, kik gyártják az ásványvizeket és kik svindlérozzák meg az államot, mint liferánsok?

Kik azok, akik a szegény cselédet tettetett könyörületességből házukba veszik és végre a dolgot odaviszik, hogy a szép cseléd, mint gazdájának adósa, erkölcsileg és testileg tönkre megy, kik azok, akik a nyakukról lerázott szegény teremtésekkel külföldön még jó üzleteket is csinálnak, s a magyar nőt, mint csemegét elsacherozzák?

Kik azok, akik a házaikat jól bebiztosítják, aztán leégetik, ami mellett keresztény házak is a lángok martalékává lesznek?

Kik szolgáltatják az orgazdák, spekulánsok, csalók, betörők, zsebtolvajok legnagyobb kontingensét; kik a legnagyobb előmozdítói az iszákosságnak, a játéknak és az elvetemültségnek?

Kik viszik elől a korrupció zászlóját és tenyésztik a prostitúciót és erkölcstelenséget?

Nem szükséges kimondanom, Önök úgyis tudják! *A zsidók!*

Komlóssyt beszéde után a gyűlés közönsége hosszú ideig viharosan ünnepelte. Már 1888 november 8-án Komlóssy újra Bécsben van és ismét nagy sikerrel szerepelt az antisemita párt ottani nagygyűlésén. 1886 szeptember 7-én *Bukarestben* Eduard Drumont elnöklete alatt

megtartott nemzetközi antiszemita kongresszuson is Komlóssy Ferenc képviselte a magyar antiszemita pártot.

Veres József 1884-ben az antiszemita párt programjával került be az országgyűlésbe. Később, a párt feloszlása után, a függetlenségi párthoz csatlakozott ugyan, de antiszemita elveit mindvégig fenntartotta. A zsidóság elleni küzdelem egyik leghatásosabb eszközének a *szövetkezeti mozgalmat* tartotta, éppen ezért minden idejét és erejét ennek az eszmének és törekvésnek felkarolására fordította. Parlamenti felszólalásaiban elsősorban szellemi életünk, iskoláink elzsidósodását tárja fel az idevágó statisztikai anyag lelkiismeretes összegyűjtésével. Ő is a kivándorlásban rejlő nagy veszedelemre figyelmeztetett: «A statisztikai adatokból azt látom, hogy 1883-ban kivándorolt Magyarországból 13 ezer ember, jóra való, becsületes hazafi, jó munkás nép. Azt gondolom, t. ház, hogy az a 13 ezer felvidéki lakos Sárosból, Zemplénből nem légváltoztatás végett ment ki Amerikába, hanem azért, mert itt nem tudott megélni és ott, túl a tengeren becsületes, nehéz munkájával akarja kenyerét keresni. És ezen szorgalmas, becsületes, igénytelen nép helyett, bejön egy galíciai, renyhe, rajongó, ortodox nép, amely csak nyereszkdedik, üzletet folytat. Azt hiszem, hogy ez Magyarország népének nem válik hasznára, de nem válik a Magyarországban bent élő zsidónak sem, mert ezáltal az ő magyarosodásukat, hozzánk való közeledésüket folytonosan visszatartják. Ezen adatok bőven igazolják azon aggodalmat, amelyet én Magyarország jövődjére tekintetében táplálok, attól tartván, hogy ez a zsidó áradat elragadja magával eddigi nemzeties jellegünket, meghamisítja nemzeti irodalmunkat, meghamisítja a keresztény erkölcsöket, meghamisít mindent, amit megszokott eddig is hamisítani. Mindegy-e az, t. ház, Magyarország népe mily elemekből lesz megalkotva? Közönyös az előttünk, hogy a föld kinek a birtokába kerül? Nekem a szívem megdobbán, valahányszor olvasom, hogy egy-egy megyében már mekkora tért foglalt el a zsidóság. Pedig csak 17 éve, hogy emancipálva vannak a zsidók. Ha másik 17 évig így tart, hová fogunk jutni? Félek, hogy az apostoli királyi cím elhomályosul a jeruzsálemi királyi cím mellett. Nézzük meg a sajtónak mostani vezetőit, nagyobbára zsidók, nézzük, minő a sajtó, nagyobbára zsidó szellemű, amely üldöz mindent, ami keresztényi, ami előttünk szent, megtámadja az egyházat,

annyiba veszi, tán még többbe, mint Magyarország őslakóit, a zsidóknak egyenjogúságot és előjogokat ad, védelmezi őket, az idegeneket a szenvedő, a kiszivattyúzott magyar néppel szemben. Miként az elvadult anya, úgy tesz a magyar kormánypárt, eltaszítja magától gyermekét, a nemzetet a nyomor sötétségébe. A pénz ma minden. *Az aranyborjú korszakát éljük, nemcsak a zsidók, hanem általában szabadelvű kormánypártunk és más pártoknak a tagjai is ennek a bálványnak a lábainál hevernek.*

Végül is kérдем én:

Kik a mérték- és váltóhamisítók, kik a mesterek a csalásban, sikkasztásban, uzsorában?

Kik azok, akik egy bandát képeznek, amely pénzért hamis tanubizonyságokat tesz?

Kik a leánykereskedők és angyalcsinálók, a szereplők az orfeumokban, amotermekben, kártvabarlangokban, kik ezeknek az intézeteknek alapítói és birtokosai?

Legnagyobb részben zsidók.

Kik hamisítják meg az élelmiszereket és a borokat, kik gyártják az ásványvizeket és kik svindlérozzák meg az államot, mint liferánsok?

Kik azok, akik a szegény cselédet tettetett könyörületességből házukba veszik és végre a dolgot odaviszik, hogy a szép cseléd, mint gazdájának adósa, erkölcsileg és testileg tönkre megy, kik azok, akik a nyakukról lerázott szegény teremtésekkel külföldön még jó üzleteket is csinálnak, s a magyar nőt, mint csemegét elsacherozzák?

Kik azok, akik a házaikat jól bebiztosítják, aztán leégetik, ami mellett keresztény házak is a lángok martalékává lesznek?

Kik szolgáltatják az orgazdák, spekulánsok, csalók, betörők, zsebtolvajok legnagyobb kontingensét; kik a legnagyobb előmozdítói az iszákosságnak, a játéknak és az elvetemültségnek?

Kik viszik elől a korrupció zászlóját és tenyésztik a prostitúciót és erkölcstelenséget?

Nem szükséges kimondanom, Önök úgyis tudják! *A zsidók!*

Komlóssyt beszéde után a gyűlés közönsége hosszú ideig viharosan ünnepelte. Már 1888 november 8-án Komlóssy újra Bécsben van és ismét nagy sikerrel szerepelt az antiszemita párt ottani nagygyűlésén. 1886 szeptember 7-én *Bukarestben* Eduard Drumont elnöklete alatt

megtartott nemzetközi antiszemita kongresszuson is Komlóssy Ferenc képviselte a magyar antiszemita pártot.

Veres József 1884-ben az antiszemita párt programjával került be az országgyűlésbe. Később, a párt feloszlása után, a függetlenségi párthoz csatlakozott ugyan, de antiszemita elveit mindvégig fenntartotta. A zsidóság elleni küzdelem egyik leghatásosabb eszközének a *szövetkezeti mozgalmat* tartotta, éppen ezért minden idejét és erejét ennek az eszmének és törekvésnek felkarolására fordította. Parlamenti felszólalásaiban elsősorban szellemi életünk, iskoláink elzsidósodását tárja fel az idevágó statisztikai anyag lelkiismeretes összegyűjtésével. Ő is a kivándorlásban rejlő nagy veszedelemre figyelmeztetett: «A statisztikai adatokból azt látom, hogy 1883-ban kivándorolt Magyarországból 13 ezer ember, jóra való, becsületes hazafi, jó munkás nép. Azt gondolom, t. ház, hogy az a 13 ezer felvidéki lakos Sárosból, Zemplénből nem légváltoztatás végett ment ki Amerikába, hanem azért, mert itt nem tudott megélni és ott, túl a tengeren becsületes, nehéz munkájával akarja kenyerét keresni. És ezen szorgalmas, becsületes, igénytelen nép helyett, bejön egy galiciai, renyhe, rajongó, ortodox nép, amely csak nyereszkdedik, üzletet folytat. Azt hiszem, hogy ez Magyarország népének nem válik hasznára, de nem válik a Magyarországban bent élő zsidónak sem, mert ezáltal az ő magyarosodásukat, hozzánk való közeledésüket folytonosan visszatartják. Ezen adatok bőven igazolják azon aggodalmat, amelyet én Magyarország jövődjére tekintetében táplálok, attól tartván, hogy ez a zsidó áradat elragadja magával eddigi nemzeties jellegünket, meghamisítja nemzeti irodalmunkat, meghamisítja a keresztény erkölcsöket, meghamisít mindent, amit megszokott eddig is hamisítani. Mindegy-e az, t. ház, Magyarország népe mily elemekből lesz megalkotva? Közönyös az előttünk, hogy a föld kinek a birtokába kerül? *Nekem a szívem megdobban, valahányszor olvasom, hogy egy-egy megyében már mekkora tért foglalt el a zsidóság.* Pedig csak 17 éve, hogy emancipálva vannak a zsidók. Ha másik 17 évig így tart, hová fogunk jutni? *Félek, hogy az apostoli királyi cím elhomályosul a jeruzsálemi királyi cím mellett.* Nézzük meg a sajtónak mostani vezetőit, nagyobbára zsidók, nézzük, minő a sajtó, nagyobbára zsidó szellemű, amely üldöz mindent, ami keresztényi, ami előttünk szent, megtámadja az egyházat,

a kormányt, az uralkodót, a családot, az eskü szentségét, de szóljon csak valaki egyetlenegy szót ellen, rázúdul és leköpködi.»

Valahányszor a mi fejtegetésünkre azt halljuk az ellenkező oldalról, hogy unalmas vagy nevetséges — mondotta egy más alkalommal —, eszembe jut a régi országgyűlési tudósításokból Nagy Pál esete, aki a jobbágyok állapotának javításáról akart szólni, de azt kiáltották: *Non stultiset domine!* azaz ne eszelősködjék, de lett annak az ügynek később Kossuthja és Széchenyije és lett az az elv Magyarország alkotmányának alapja. Én hiszem, hogyha ma nekünk azt mondják is: *non stultiset, eljő majd az idő, amidőn ezen okoskodásokat nem tekintik komoly tárgyalásra méltó dolognak: eljő ez az idő, mert el kell jönnie, ha azt akarjuk, hogy a magyar nemzet fejlődése békében haladjon tovább.* Mi a békét, rendet és az igazságot kívánjuk. Azt akarjuk, hogy legyen *egyenlőség* a jogban, de hozzá tesszük a kötelességben is, legyen *szabadság* a törvény és hozzá tesszük a becsület határai között, *testvériség* egymás véleményének kölcsönös megítélésében. Szükségesnek, kikerülhetetlennek, elodázhatatlannak tartom a zsidókérdés komoly tárgyalását. (Élénk éljenzés bal felől. A képviselők balfelől a szónokkal kezét szorítanak. Zajos derűltség jobbfelől — Tisza Kálmán szabadelvű pártja.)

Az antiszemita pártnak a felirati javaslat vitája során elért nagy sikere és a közvéleményre gyakorolt mély hatása arra bírta a párttal szembenálló erőket, hogy fokozódó nyomással nehezítsék működését. Ezek az erők, a kormányzat egész hivatali apparátusával, maga a szabadelvű párt, a függetlenségi és az Apponyi-féle mérsékelt ellenzék, az arisztokrácia, a vele szövetkezett zsidó nagykapitalizmus, az elzsidósodott sajtó és a felső klerus bizonyos része. Tiszát magatartásában politikai előítéletek irányították, a pártok népszerűségüket és mandátum állományukat féltették, az arisztokráciának, a zsidó plutokráciával anyagi és rokoni kapcsolatokba került része kényelmetlennek tartotta a zsidókérdés napirenden tartását s azonfelül az antiszemiták szociális törekvéseit sem nézték jó szemmel. Apponyiék befolyására a katolikus főpapság, ha nem is hivatalosan, de állástfoglalt az Antiszemita párt ellen s ezzel mintegy erkölcsi nyomást gyakorolt az alsópapságra, amelyik sokhelyütt rokonszenvezett az

antiszemitákkal és a választásokon a népet is ilyen irányban befolyásolta. A főpapságnak ez a fellépése nem járt ugyan teljes sikerrel, nagyobb baj volt, hogy a fővárosi zsidómentes keresztény színezetű napilapok felsőbb egyházi kívánságra, kénytelenek voltak az antiszemita párttól megvonni a nyilvánosságot. (Magyar Allam, Keresztény Magyarország.) Egyedüli napilap, amelyen keresztül az antiszemita politika még szóhoz juthatott, a *Függetlenség* volt. Azonban *Verhovay* sem működött szoros egységben az antiszemita párttal. *Onody*, *Szalay Károly* és még néhányan előteremtették egy napilap alapításához szükséges tőkét. A lapalapítási tárgyalások során azonban belső ellentétek merültek fel a párt kebelében, úgy a lap politikai irányát illetően, mint pedig a lap vezetése, személyi része tekintetében. A párt egyik-másik tagja ellen személyi és társadalmi hajszá indult meg. A sajtó ellenséges, legjobb esetben közömbös magatartása következtében lassan a közfigyelem is megcsappan a párt munkássága iránt. S bár a nagy tömegek ösztönös antiszemita beállítottsága változatlanul megmaradt, a párt-szervezés további fejlesztése megakadt. Az ismert magyar tulajdonság, a hirtelen lendület, nagyot akarás és lázas felbuzdulás után a fáradtság, kimerültség és közönybe roskadás vett erőt a vezető rétegeken. A magyar keresztény társadalom nem állt hivatása magaslatán: Morális gyávaság, részvétlenség, közöny, rövidlátás, értelmetlenség, az áldozatkészségnek úgyszólván teljes hiánya, a gyors siker be nem állása feletti elcsüggedés, ezek az átkai a szívében antiszemita érzelmű társadalmunknak — írja *Istóczy Győző*. — Tanulhatnánk e tekintetben a zsidóktól, mikép kell és lehet egy népnek még a végső elnyomatottság állapotában is összetartással, szívóssággal, értelmességgel, eréllyel, a közös cél iránti lelkesedéssel és áldozatkészséggel nemcsak leráznia kezére és lábaira rakott béklyókat, sőt megvetett pária állapotát a rettegett zsarnok szerepével is felcserélni.

A párton belül jelentkező zavarok *Istóczyt* végül is arra bírják, hogy kilép saját pártjából. Az új pártvezető *Szalay Károly*, viszont nem olyan egyéniség, aki vezetni és egybetartani tudta volna az ellentétes elemekből létre jött pártot. *Istóczy* az állandósult belső válság és a hanyatlás legfőbb okát abban látta, hogy a párt közjogilag két ellentétes felfogást valló csoportból jött létre. A válságot,

véleménye szerint, éppen ezért csakis oly módon lehet megoldani, ha két külön antiszemita párt alakul. Ebben az esetben ugyanis mindenki közjogi véleményének megfelelő csoporthoz csatlakozhat. Istóczy elgondolása szerint, a kiegyezés alapján álló antiszemita pártnak kellene meghódítani a *Felvidéket és a Dunántúlt*, a függetlenségi antiszemita pártnak a Nagy Alföldet. Az előbbihez Istóczyyn kívül Zimándy, Komlóssy, Csuzy Pál, később Neudtwich Károly csatlakozott. Az új párt programja lényegében véve az volt, amelyet az antiszemita párt alakulásakor állapítottak meg. Istóczy lépése lehetett jóhiszemű, s bizonyára a legbecsületesebb indítókók és megfontolások után határozta el magát új párt alapítására, az események és a következmények azonban nem igazolták őt. A két részre szakadt antiszemitizmus nemcsak, hogy nem erősödött meg, hanem az eddiginél is jobban legyöngült. Az erők szétforgácsolódtak, a párt tekintélye mélyre süllyedt. Tévedését később Istóczy maga is belátta. Többször megkísérelte a különböző pártokba szétszóródott antiszemita képviselőket közös keretben összefogni. Próbálkozásai azonban többé nem jártak sikerrel. Már 1886 őszén Istóczy kezdeményezésére a közeledő választásokra való tekintettel, a két antiszemita csoport közös végrehajtó bizottságot alakít. Ez tulajdonképpen már a régi egységes pártkeret felelevenítése. Kitűnt, hogy a kettéválás nem hozott erőgyarapodást. Kitűnt az is, hogy elhibázott dolog volt, a közfelfogáshoz igazodni és közjogi alapon szervezni az antiszemitizmust. Eddig ugyanis éppen abban volt a párt ereje és jelentősége, hogy a közjogi elvet és programot háttérbe szorítva, a gazdasági és szociális kérdéseket helyezte előtérbe. Ebben különbözött a többi pártoktól, ez biztosította létjogosultságát. Az új közös végrehajtó bizottság által kibocsátott kiáltványban is kizárólag ezek a kérdések uralkodnak.

Mindazok a választópolgárok — mondja többek között a kiáltvány —,

akik a zsidó érdeket mindenben dédelgető s a zsidóságnak teljesen szabad kezet engedő jelenlegi kormánnyal elégedetlenek s ennélfogva a zsidóságnak, mint társadalmi és politikai tényezőnek hatalmát megtörni képes és kész más kormányt akarnak,

mindazok, akik nem akarják, hogy a földbirtok aránylag rövid idő múlva teljesen zsidó kezekre kerüljön s

a magyar gazdák robotosaivá válnak a népfosztogató, uzsorás zsidóknak, az iparosok pedig nyomorult bér munkásaivá válnak a nagy tőkékkel dolgozó, de a mester ségekhez nem értő zsidó vállalkozóknak,

mindazok, akik azt akarják, hogy a kereskedelem, a pénz- és hitelintézetek, az ezeket csaknem teljesen hatalmába kerített zsidóság kezeiből kiragadtassék s e jövővelmes üzleti ágak keresztény magyar emberek kezeibe kerüljenek,

mindazok, akik nem akarják azt, hogy felsőbb tanintézeteket mindinkább előzőnlő zsidók maholnap teljesen kitérjék a képzett magyar embereket a hivatalokból, az ügyvédi és orvosi gyakorlatból, a gazdatiszti állásokból, a technikai és egyéb jövővelmes foglalkozásokból,

mindazok, akik a zsidó hatalom szellemében és érdekében hozott és alkalmazott pölgári, büntető, váltó- és egyéb törvényeket a magyar nép szellemének és érdekeinek megfelelő módon megváltoztatni akarják,

mindazok, akik nem akarják, hogy a jelenlegi kormány és pártja mellett Magyarország néhány évtized múlva Zsidóországgá legyen, amelyben gyermekeik és unokáik a zsidók béreseivé és szolgálóivá lesznek, hanem azt akarják, hogy ez az ország magyaroké maradjon s utódaik kegyelettel emlékezhessenek meg róluk, hogy egy jólétnak örvendő, boldog hazát hagytak hátra gyermekeikre és unokáikra, azok forduljanak az Antiszemita párt központi végrehajtó bizottságához.

Az 1887. évi választások előtt az antiszemita pártnak ismét nagy gondot okozott a jelölthiány. Száz, százötven kerület helyett csak negyven, ötven kerületben tudott megfelelő jelöltet állítani a párt. A választási agitáció során az antiszemita jelöltek programbeszédében szó van a szabadkőművesség megszüntetéséről, a szövetségi szervezet kiépítéséről, az emancipáció felülvizsgálásáról, a zsidók bevándorlásának eltiltásáról és hasonlókról. A választásokon azonban csak 11 képviselőt sikerült behozni. A kibukottak között a pártnak számos értékes tagját találjuk, Verhovayt, Neudtwicht és Andreánzkyt. Az újak: Kudik János, Svastics Gyula, Szabó Lajos, nem tudták pótolni a kipróbált régi harcosokat.

Mi volt a balsiker oka? Ez a kérdés sokáig foglalkoztatta a párt vezetőit. Voltak olyanok is, akik a párt elnevezését helytelenítették. Abból indulva ki, hogy sokan

nem csatlakozhatnak nyíltan a párthoz, amíg nevében is ilyen agresszív. Azt is remélték, hogy talán a kormány nyomása is enyhülni fog, ha új nevet vesz fel a párt. Milyen legyen a párt magatartása a jövőben, ez volt a másik kérdés, amelyre feleletet kellett adni. Többen azt vallották, hogy leghelyesebb, ha a párt passzivitásba vonul. Maga Istóczy is hajlott erre az álláspontra. A politikai tevékenység helyett a társadalmi tevékenységre kell helyezni a fősúlyt — ez volt a nézete. Különösen a szövetségi mozgalom felkarolását tartotta fontosnak.

1890 elején végre megbukott *Tisza Kálmán*, a magyar antiszemita párt legkonokabb és legelszántabb ellenfele. A miniszterelnöki székből való távozása azonban már túlságosan későn jött ahhoz, hogy az antiszemita párt még egyszer összeszedhette volna magát. Istóczy kísérletet tett ugyan a párt újjászervezésére és egy kifejezetten antiszemita irányú napilap alapítására is, de felhívásai nem jártak kellő eredménnyel. Az 1892-es választásokra az antiszemita képviselők még közös programot dolgoztak ki és közös központi választási irodát állítottak fel, de külön pártként nem szerepeltek már. Az ismert nevű antiszemita politikusok közül ez alkalommal is bekerültek még *Istóczy*, *Hortoványi*, *Veress*, *Ónody*, *Andreánszky* és *Szalay Károly*. De a következő választásokon, 1897-ben már Istóczy Győző sem lépett fel s az ő kimaradásával az antiszemitizmus, mint politikai törekvés és program, közel negyedszázadig nem jutott többé szóhoz sem a képviselőházban, sem a magyar politikai élet egyéb forumán. Ez a negyedszázad egyszersmind a hazai zsidóság gazdasági, szellemi és politikai teljes és korlátlan uralomra kerülésének korszakaként szerepel történelmünkben.

Ónody parlamenti szereplése.

Ónody, mint már említettük, a függetlenségi pártban kezdte politikai pályáját, utóbb egyik első alapítója volt az Antiszemita pártnak. Istóczy legmeghittebb munkatársai közé tartozott. Függetlenségi elveinek fenntartása mellett fáradhatatlanul dolgozott az antiszemita egység front megteremtésén. Amíg az ő akarata és befolyása érvényesült a pártban, addig nem is került sor szakadásra. Később ő volt az újabb egységesítési törekvések egyik legbuzgóbb

szószólója. Beszédeit mérséklet, de egyszersmind erély és bátorság jellemzik. A kor szónoki felfogásának megfelelően, volt bizonyos pátosz beszédeiben, de ez sohase vált dagályossággá. A tiszaezslári ügyben elmondott beszédeiről már korábban szólottunk, itt most egy-két más alkalommal elmondott beszéde alapján akarjuk bemutatni Onodyt, a parlamenti szónokot. A *tapolcai kérvény* tárgyalásakor Onody vitába szállt azokkal, akik a zsidókérdés megoldásával szemben a jogegyenlőséget hozzák fel. Nem lehet abban keresni a jogegyenlőséget, hogy egyes osztályok az uzsora, a hamis eskü és a Talmud morálja által megengedett minden kigondolható furfang és ravaszság eszközeivel napról-napra, folyton tönkretéssenek és szegényítessenek. A nemzet megadta egy önfeledt percében a 1867: XVII. t.-c.-ben a jogegyenlőséget anélkül, hogy feltételeit vizsgálta volna. *Az egész törvény, amely ötödjél sorból áll, hozatott éppen akkor, midőn a 60 millió forintos államasúti kölcsön kötöttet.* Más alkalommal hangoztatja Onody, hogy bár feltétlen híve a függetlenségi gondolatnak, de nem titkolja azt sem, hogy a veszedelem nem egyedül az államháztartási közösségben rejlik, hanem a zsidóság hatalmának társadalmi és politikai érvényesülésében is. Épp úgy törekedni kell ez alól függetleníteni magunkat, mint ahogy az Ausztriával való államközösségtől is meg kell szabadulnunk. *A független Magyarország eszméjét nem az elzsidósodott Magyarország számára, hanem a tiszta magyar faj számára kell fenntartani.* Több alkalommal foglalkozott a zsidóság sajtóbeli szerepével is. A mai sajtó a dolgok állását *kóser szemüvegen* tekinti, nem úgy ír, mint a nép érez, hanem amint azt *juda jónak látja.* A tudományok és a közművelődés forrásából nem azért merít, hogy józanítson, hanem azért, hogy részegítsen. *A mai sajtó nem a magyar közszellem, hanem a zsidó érdekek őre.* Nem lehet az antiszemitákat faj- és vallásgyűlölettel vádolni, ha a zsidó erkölcsfogalmaknak és a zsidó világnézetnek a sajtóban érvényre emelkedett iránya ellen felszólalnak, ha felhozzák a zsidóság által elkövetett visszaéléseket, ha rámutatnak arra, hogy mikép hurcolják meg a zsidók a magyar igazságszolgáltatást a külföld előtt, miként teszik pellengére a magyar közigazgatást és mikép nevezik el a haza szolgálatában, érdemekben megőszült igazságügyminisztert rituális bűncsináló banda fejének.

Az antiszemita párt megszűnése után Ónody egyideig még a függetlenségi párt keretében játszik szerepet a politikai életben. Itt azonban nem tudta feltalálni magát. Elkedvetlenedett. Visszavonult a politikai élettől. «Csendes ember lett.» A családi birtokon gazdálkodott élete végéig.

IRODALOM:

Ónody Géza: Tisza Eszlár a múltban és a jelenben.

Zimándy Ignác: Ébresztő hangok (cikkek, beszédek). I—XIV. k.

Zimándy Ignác—Ráth Ferenc: Antiszemita Káté a magyar nép számára.

Neudtwich Károly (Dr. Ulrich von Hutten): Das Judenthum in Oesterreich-Ungarn.

SIMONYI IVÁN

Világnézete.

Simonyi Iván nemcsak a magyar antiszemita mozgalomnak, hanem a 80-as évek közéletének is egyik legérdekesebb, legeredetibb egyénisége. Ama kevesek közé tartozott, akik egészen függetleníteni tudták magukat koruk uralkodó jelszavaitól, hamis frázisaitól és torz ideológiájától. *Simonyi Iván* a maga szemével nézte a dolgokat, saját fejével gondolta végig az eseményeket és azok következményeit. Mindig a dolgok mélyére igyekezett pillantani, a végső okokat fűrkészte és a világos összefüggéseket igyekezett kibogozni. Vélemény- és ítéletalkotásában mindég önálló volt. Bár sokat foglalkozott filozófiával, jogbölcsélettel, történelemmel, pedagógiával, társadalomtudománnyal és közgazdaságtannal, a gyűjtött elvek és ismeretek nem befolyásolták őt eszméi megfogalmazásánál.

A maga egyéni-társadalmi életét és magartartását az önmaga által megalkotott elvekhez és igazságokhoz igazította. Cselekedeteit és állásfoglalását ezek az általa helyesnek, igaznak, jónak vélt elvek és igazságok szabták meg. Ha világnézetének alapvető vonásait elemezzük, arra a felfedezésre jutunk, hogy ezek tulajdonképpen szöges ellentétben állanak a liberalizmus egész gondolatrendszerével, másrészt tulajdonképpen a modern magyar fajvédelem eszméinek első rendszerbe foglalását találjuk meg nála. *Simonyi* a leghatározottabban elutasította magától a *liberalizmust*, amely csak kongó frázisokban éli ki magát, jelszavakat hangoztat, amelyeknek a valóság könyörtelenül ellent mond. *Szabadságról* beszélnek és a nagy tömegek rabszolga sorsra vannak kárhóztatva, az *egyenlőséget* emlegetik és ugyanakkor osztályok, réte-

gek közt tátongó szakadékok sötétlenek, *testvériségre* hivatkoznak és ugyanakkor a társadalmi ellentétek egész sora érdekesoportokra szaggatja szét a nemzeti társadalmat. Olyan jelszavakat hangoztat a liberalizmus, amelyeknek valóságában maga sem hisz. Az *individualizmus túlhajtása, az egyéniség kultusza, az egyes ember szerepének és jelentőségének túlbecsülése* azt eredményezte, hogy a társadalmi életben az egyéni önzés lett a legfőbb elv és cél. A közösségi élet magasabb törvényei és eszménye háttérbe szorultak. Általános lett a meggyőződés, hogy állam, kultúra, jog, törvény és civilizáció minden csak az egyénért van, akinél magasabbrendű érdek nincs és nem is lehet. A politikai liberalizmus gazdasági vetülete, gazdasági életformája a kapitalizmus, a spekulatív mozgó tőke uralma, amelynek alaptörvénye a szabad verseny az ököljog modern XIX. századbeli formája. Ennek a liberális kapitalista rendszernek egyetlen elve van: a profit s a haszon növelése a legvégső határig. És itt mit se számított az, hogy a haszonszerzés aranygulái mögött milliók nyomora, szenvedése és tengődése sötétlik. Nem kevésbé hamis és képmutató a liberalizmus politikai rendszere és intézménye, a *többségi elven alapuló parlamentarizmus*. Milyen úton, milyen eszközökkel születnek ezek a többségek? Legtöbbször mennyire távol van az igazi nemzeti érdekektől mindaz, ami a parlamentekben történik. Körzövel, ceruzával, egyszerűen szétdarabolják az országot választókerületekre. Pénzzel, szerencsével, összeköttetések révén mandátumhoz jutnak olyanok, akik legkevésbé érdemesek erre. És ők hoznak törvényeket, amelyeknek nincs semmi közük az igazi nemzeti szükségletekhez. S mindez, ami politikai, társadalmi, gazdasági téren végbemegy, a humanizmus szent jelszavára hivatkozva történik.

Simonyi Iván azonban a liberalizmus hazug képmutató ideológiájával szemben, odaállította a maga tiszta, világos és természetes értékrendszerét. A nemzeti lét alapja a föld és a nép. A földet nem engedhetjük árucikké süllyedni, nem engedhetjük nyereszkedés és spekuláció tárgyává aljasodni. A föld adja mindennapi kenyerünket és a földből élők adják a regrutát az ország védelmére. Az eladósodás fenyegető rémét el kell távolítani a föld felől. A földet magát ne lehessen megterhelni, eladósítani, elzalogosítani, legfeljebb a jövedelmét. *«Mentsük meg a földbirtokot?»* — cikkeiben és beszédeiben újra és újra visszatérő gondolat. *«A népet*

hi-
gész
rsa-
ne-
tül-
mek
y a
és
hát-
am,
hért
het.
let-
ma,
ern
ista
lése
ha-
lése
ató
égi
esz-
ny-
ami
űen
ze-
ya-
ör-
zeti
az-
hi-
ató
és
és
em
lni.
ad-
ye-
ne
ebb
pen
pet

Simonyi Iván

is
sze
ily
me
és
leg
vid
A n
nek
liz
a
cia
áta
vér
elő
szo
és
lib
hag
lyél
jele
visc

bele
lete
kom
tud
ren
táb
ken
kér
a z
sze
ből
assz
sok
men
cikli
han
szoh
is l
hely
még

is védelmünkbe kell vegyük.» A kutyáról, a családfát megsze visszavezetjük, a lovakról még gondosabban készítünk ilyet. Tyúkot, galambot, juhót, disznót, szarvasmarhát nemesítünk. Különös! Ugyanezt inkább az emberekkel tenni és így az emberi jólét és boldogság emeléséhez szükséges legfontosabb eszközt kézbe venni nem akarjuk. Egy szerény vidéki lap hangja persze csak pusztába kiáltó szó marad. *A modern fajegészségügy a biológiai fajvédelem jelentőségének felismeréséről van itt tulajdonképpen szó. A kapitalizmus túltengésével szemben nem szabad idegenkednünk a szocializmustól* — hangoztatta Simonyi. A jövő a szocializmusé, a szociális elvéké. Tőlünk függ, hogy a szociális átalakulás megrázkódtatás és válságok nélkül vagy erőszak, vér és forradalom kíséretében megy végbe. *A szocializmus elől kitérni nem lehet.* Társadalmi életünket a közösség szolgálatának eszméje kell uralja. Alkotmányos életünkben és intézményeinkből is ki kell zárnia gyökértelen idegen liberális elemeket és vissza kell térnünk a magyar közjogi hagyományokhoz. A parlamentáris többségi rendszer helyébe, amelynek nyomán oly sok visszás és kóros társadalmi jelenség burjánzott fel a foglalkozások szerinti *rendi képviseleti és törvényhozási rendszerre* kell áttérnünk.

A zsidókérdésben vallott nézetci szervesen illeszkednek bele ebbe a gondolatrendszerbe. Antiszemitizmusa nem felületes érzelmi reakció eredménye, hanem világnézeti alapon épült fel. Éppen ezért a zsidókérdés megoldását sem tudta elválasztani belső társadalmi, gazdasági és politikai rendszerünk gyökeres átalakulásától. Teljes mértékben tisztában volt azzal, hogy a liberális erkölcsi és politikai elveken felépült társadalom nem tud megbirkózni a zsidókérdéssel. Cikkeiben és beszédeiben csaknem mindig kitért a zsidókérdésre is. Erre vonatkozó elveit 1882 június—szeptember hónapokban írott cikkeiben foglalta össze. Ezekből a cikkeiből első pillanatra úgy látszik, mintha a zsidók asszimilálásának lenne híve. Valójában azonban ehhez nem sok reményt fűzött, éppen mert nagyon jól tudta, hogy mennyire *idegen nemzetiségű nép és faj a zsidóság.* Egyik cikkében felteszi a kérdést: *Van-e zsidókérdés?* Különösen hangzik ez a kérdés, írja. *Magyarországon általában nemmel szoktak felelni rá, ha pedig nincs zsidókérdés, akkor nem is lehet megoldani.* A zsidóság, amely a legelkülönültebb helyet foglalja el az államban, mégis arra törekszik, hogy még a zsidó szót is kiírta közhasználatból, csodálatoskép-

pen ezt annyira sikerült elérnie, hogy még nemzsidók is illetlenségnek tartják arról beszélni, hogy zsidók is léteznek. A zsidó szót még nyomtatásban is alig lehet olvasni. Mégis különös, hogy egyetlen újságon sem olvashatjuk, hogy a zsidóérdekek lapja. Ellenkezőleg, nem győzik ezek a lapok hangoztatni, hogy az ő programjuk tökéletesen azonos az ország jólétével, a többséggel, a haladással és a humanizmussal, de ugyanakkor ezek a zsidó lapok a kapitalizmusért és ezzel együtt a zsidó érdekekért harcolnak. Mitsém változtat ezen az, hogy a zsidók igyekezzenek elhomályosítani a valóságot. A zsidó lapok jelentéktelen, semmitmondó dolgokról hasábos cikkeket írnak, de a magyar föld sorsáról és helyzetéről egyetlen sort sem olvashatunk bennük. Pedig ennek a struccpolitikának nem sok az értelme. A zsidóknak is be kellene látniuk, hogy az antiszemitizmus nem átmeneti jelenség. Nem mesterségesen lett átplántálva hozzánk, itt jött létre. Erjedése nem fojtható el. Agyonhallgatása nem segít. A zsidóságnak, ezért még egyszer keserűen kell fizetnie. Nem volna szabad a helyzetet kiélezni. A szociális nyugtalanság és az antiszemitizmus rohamosan növekedni fog. A pénz itt mindinkább zsidókézzre kerül, már pedig a fák nem nőhetnek az égig. A tömegek kapitalizmus elleni ösztönei mindjobban erősödnek. A zsidók ma az uralkodó rendszert támogatják. Erre meg is van az okuk, hisz nekik jut az ország profitjának jelentékeny része. Cseppet sem csodálkozhatunk tehát azon, ha a zsidók a mai állapotok legbuzgóbb előharcosai. A zsidók fel akarják tartóztatni a világ folyását. Bele akarnak kapaszkodni világtörténelem kerekének küllőibe, hogy annak tovább forgását feltartóztassák. A zsidók ma már a hátramaradás képviselői lettek. Mit kell tennünk a zsidókkal, el kell találni úz-nünk Palesztinába? *A helyzet semmit sem változna, ha nemzsidók ülnének a helyükre és ugyanazt csinálnák.* S vajjon nem tennék? Azok, akik ezt hiszik, ezzel csak azt bizonyítják, hogy az életet nem ismerik.

Az antiszemitizmus nem egyéb, mint ösztönös reakció a kapitalizmus erkölcstelen üzelmeire, a hazug parlamentarizmus elleni tiltakozás. Az általános felfogás a zsidókat teszi felelőssé az uralkodó visszás állapotok nagy részéért. A saját bűneinkről nem akarunk tudomást venni. Ne tegyük felelőssé a zsidókat olyan dolgokért, amelyek megszüntetése módunkban állott volna, de az ujjunkat sem mozdítottuk meg. A bajok alapoka a hibás társadalmi

és népgazdasági elvekben és a politikai formalizmusban van. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a zsidók mentesek a bűnöktől... Amint ezekből a gondlattörredékekből láthatjuk, Simonyi a zsidókérdést nem önmagában nézte, s megoldását is az általános gazdasági, társadalmi és politikai átalakulás keretében képzelte el.

Élete és egyénisége.

Sokoldalú érdeklődés, gazdag intellektus jellemezték őt. Nemcsak jogi és közgazdasági kérdésekben mozgott otthonosan és biztosan, hanem a legelvontabb nevelésügyi, filozófiai kérdéseket is könnyű szerrel boncolgatja. Nemcsak politikai, gazdasági és társadalmi kérdésekben járt egyéni utakon, de az élet apró-cseprő, hétköznapi dolgaiban is szokatlan s önálló álláspontot foglalt el. Meg volt a maga saját különvéleménye a *katholikus autonómia*, az *állam és az egyház viszonyáról*, a *papok és katonatisztek nőszülésének kérdésében* is. Különösen helytelenítette az uralkodó nevelési eszméket és rendszereket. A saját meggyőződését őszintén, keményen és nyíltan megmondotta, de tisztelte mások meggyőződését is. Beszédeiben a logikus felépítésre, összefüggésre és kapcsolatra nem sokat adott. Ezért ezek szaggatottan és rapszodikusán hatnak. Cikkeiben és írásaiban viszont kristálytisztán sorakoznak egymás mellé a gondolatok. Mint németnyelvű napilap kiadója és szerkesztője, valamint a német szellemi élet és a kultúra őszinte tisztelője, aki a németiséggel való szellemi kapcsolatok kiépítését felette fontosnak tartotta, a politikában viszont a kossuthi 48-as eszmék követője. E politikai program mellett mindvégig ki is tart, mert a magyarság jólétét és boldogulását csak úgy tudta elképzelni, ha az *Ausztriával fennálló közjogi kööttségek megszünnének*. Ezeket a kérdéseket azonban nem tartotta égetően sürgőseknek. Közjogi kérdésekről alig beszélt. Simonyi, bár külön természet volt, amellet szeretetreméltó és közvetlen egyéniség. Élénk részt vett Pozsony város társadalmi életében. Politikai barátaihoz, így többek között különösen Istóczyhoz, a meleg barátság szálai fűzték. Mint újságíró és szerkesztő, nagy gonddal és leleményességgel készítette lapját, amely a legtekintélyesebb vidéki lapok közé

tartozott, volt idő, amikor még a szomszédos Ausztriába is járaták, éppen antiszemita irányzata miatt.

A Simonyi-család régi nemesi család, aki egész Árpádokig vezet vissza családfáját. A család nemességét a bars-megyei Simony községről kapta. Iván 1836 december 15-én született. Apja a negyvenes években alispán volt. Gyermekait gondos és körültekintő nevelésben részesítette. Iván Pesten és Pozsonyban tanult, majd Bécsben jogot hallgat. Az abszolutizmus alatt semmiféle hivatalt nem kaphatott, beállt a Radetzky-huszárokhoz. Mint hadnagy szerelt le és ekkor Bécsben telepedik le. 1875-ben alapítja *Jókai Mór és Horn Ede társaságában a Westungarischer Grenzboten*-t. Horn Ede halála és Jókai Mór kiválása után a lap egészen Simonyira maradt. Egészen halála napjáig meg is tartotta a lapot és irányította azt. Cikkei három-négy naponként jelentek meg lapjában. A világháború alatt, amikor Iván utódja és fia hadbavonult, a pozsonyi polgárok egy csoportja vette át, részben zsidó érdekeltséggel. A cseh megszállás alatt a lap a *Grenzbot* nevet kapta és cseh zsoldban állott. Schickert, aki munkájában behatóan méltatja Simonyit, fényképéről azt írja, hogy nagy, jól formált fej körszakállal, élénk világos kék szemekkel, amelyek az arcnak teljes nyíltságot kölcsönöznek. A személyisége sajátos volt. A jó pozsonyi polgárok elismeréssel adóztak érdemeinek, ma is van Pozsonyban egy Simonyi-sor. Jól ismerték különösképpen szokásait és csak mint a hőbortos Simonyit emlegették. Télen-nyáron naponta megfürdött a Dunában. Mindég edzettségre szoktatta magát és gyerekeit is így nevelte. Jelleme hajthatatlan az önfeláldozásig, nem ismeri a középutat, a megvesztegetést. Vagyont nem szerzett, bár lapját kizárólag saját maga virágoztatta fel. Volt idő, amikor 3—4000 előfizetője volt. *A zsidóság ellen jolytatott harca kizárólag elvi harc volt.* A zsidókkal személyileg fenntartotta a kapcsolatokat és a zsidók körében nagy tekintélynek is örvendett. *1878-ban a galántai, később a magyaróvári kerület választotta meg képviselőjének.* Németül kifogástalanul és választékosan beszélt. Otthon azonban csak magyarul beszélt és gyermekeit is ilyen anyanyelvüknek írodott ugyan, de Simonyi soha egy pillanatra sem szűnt meg hangoztatni, hogy a legfőbb cél *Magyarország jóléte, szabadsága és függetlensége.* Szerette Wagnert, Dühringet és Nietzschet, viszont gyűlölte Schopenhauert, aki sze-

rinte elvette az emberek életkedvét és a gonoszságra, a nihilizmusra nevelt.

Eszméivel és gondolataival legalább félévszázaddal megelőzte korát. Bizonyos fokig érthető, ha saját kora és közvéleménye értetlenül és idegenkedve állott vele szemben. Csak kevés kiválasztottnak adatott meg igazán megérteni őt.

Helye és szerepe az antiszemita mozgalomban.

A 80-as évek antiszemita mozgalmaiban Simonyi Ivánnak egészen különleges szerep jutott osztályrészül. Istóczy mellett kétségkívül ő volt a mozgalom legfőbb szellemi motorja, ideológusa. Míg a pártszervezésben szerepe alárendelt volt, a szellemi törekvések kijelölésében vezető szerepet játszott. Jelentős része volt abban, hogy az antiszemita párt a politikailag iskolázottabb rétegek körében is népszerűsége tett szert. A mozgalom politikai ellenfelei pedig veszedelmes versenytársat láttak az új pártban. Elsők között lépett szorosabb együttműködésre Istóczyval. Mindenkiben teljes egyetértés uralkodott közöttük. Az Istóczy vezetésével megalakult antiszemita párt egyik alelnöke volt. Közösén dolgozták ki az új párt programját is. Nem kis érdeme Simonyinak, hogy a párt tagjai, akik korábban liberális elveket vallottak, lassan felszabadultak a liberális jelszavak befolyása alól.

Simonyi szorosabb kapcsolatai az antiszemita mozgalommal 1882 júliusában kezdődtek, amikor lapjában, a Westungarischer Grönboteban megjelentek a zsidókérdést kimerítően tárgyaló, már említett cikkei. (A szegény zsidók, Mulékony jelenség-e az antisemitizmus? Mi történik a zsidókkal a jövőben? Az igazság a zsidókérdésben.) E cikkek megjelenése alkalmából Istóczy pozsonyi hívei aranytollat ajándékoztak Simonyinak. Ez év őszén Simonyi már részt vett a drezdai nemzetközi antiszemita kongresszuson is, ahol mint magyar alelnök működött és az egyik leghatásosabb beszédet mondotta: «A zsidó nép, amely csak elenyésző csekély százalékát képezi a többi népnek, rövid idő alatt fő hitelintézeteket, a fő közlekedési intézeteket és a sajtót a legnagyobb részben magához tudta ragadni. Ezek mellett főleg szolidaritásukkal a zsidók, noha csak élősdimódról laknak a többi népek között, olyan befolyást, sőt uralmat tudtak maguknak biztosítani, amely nem egy

állam törvényes kormányával vetekszik. Harminc év óta ez az uralom mind nyomasztóbban érezhető. Csak most kezdenek az emberek ennek az uralomnak tudatára ébredni. Ha valaki fel merete vetni a kérdést, vajjon ez az uralom előmozdítja-e nemzeti erkölcsi eszményeinket, akkor a zsidók panaszkodtak, türelmetlenség és erőszak miatt. Modern intézményeink egyenesen a zsidóság kezébe adták az uralmat. Képzeljünk el egy nagy területet, amelyen néhány százezer ember lakik. Tegyük fel, hogy ezek az emberek valamennyien a maguk esze szerint járnak el és gazdálkodnak. S tegyük fel most azt, hogy csak kétszáz ember egyesülne s tudná csak magát jó fegyverekkel és segéd-eszközökkel ellátni. Bizonyos, hogy az egy akaratra engedelmeskedő kétszáz ember uralkodhat a szétszórt százezrek felett. A zsidóság falanxot képez, amely a többi atomizált társadalommal szemben mindég harcra készen áll. Már az elnyomatás korszakában a tőke birtokába jutott, a kapitalisztikus időkben könnyű nekik tőkájüket megszázsorozni és így hatalmukat megerősíteni. A zsidók, a nemzsidók elleni harcukat páratlan kíméletlenséggel folytatják s éppen itt a veszély ránk nézve, mert ők fajuk iránti szeretettől elteelve azt hiszik, hogy e kíméletnélküli küzdelem által egy szép, egy nemes tettet visznek véghez. *Az antiszemitizmus ilyen körülmények között nem egyéb, mint fellázadás vagy reakció és pedig egészséges reakció a kapitalizmus és annak kinövéssei ellen, fellázadás az individualizmus és annak korrumpáló hatásai ellen, reakció az üres parlamentáris formalizmus ellen.* A zsidókérdés csakis úgy oldható meg, ha képesek leszünk a mai állapotokat teljesen átalakítani. Meg kell győznünk a közvéleményt, hogy *a zsidó uralom jelenlegi politikai és társadalmi állapotainak következménye.* A zsidók a legnagyobb rafinériával azért küzdenek, hogy a jelenlegi állapotokat fenntartsák. Mily piszkos konzervativizmus ez, amelyre törekednek. A feudalizmus konzervatívjai legalább az erő uralmáért, legalább egy fenséges eszméért küzdenek. *A zsidók konzervativizmusa azonban a pénzeszsák uralmáért küzd. Ok az igazság napját újságpapírral és börzsepapírral akarják elhomályosítani hogy az aranyborjú egyedül és annál fényesebben ragyogjék.*

A *tapolcai kérvény* képviselőházi tárgyalásakor újabb, hosszabb beszédet mondott. Hangsúlyozta, hogy a zsidóság ellen mindenekelőtt azért küzd, mert a bizantinizmust tervszerűen és öntudatosan terjesztik. Kezükbé kerfítették

már
hogy
ezel
lapok
külön
tokrá
bírák
magá
hadak
más
a zsi
fenn,
szelle
A
kongr
gyar
és ki
mozg
párt
minde
ellen,
a leg
megva
hanem
másod
gyává
A
során
érdeke
tól vá
éppen
tervek
antisze
mus n
nyek f
lenni,
lázadá
sleges
janak
és gya
sadal
géniusz
se mer

már a sajtónak 85 százalékát. A jámbor polgár azt hiszi, hogy van mindenféle lap, kormánypárti, függetlenségi és ezek vitájából majd megtudjuk mi a jó. Pedig ezek a lapok egytől-egyig csak a zsidók érdekéért küzdenek, bár különböző formában, az egyik inkább a zsidó pénzarisztokrácia érdekeit tartja szem előtt, a másik a régi táblabírák hangján, a harmadik a demokraták köpenyegét ölti magára, a negyedik a függetlenségi párt zászlója alatt hadakozik, de a legelső a zsidó érdek, amelynek minden más érdek alá van rendelve. De ez még nem volna baj, a zsidók úgy vélik, hogy uralmukat csak akkor tarthatják fenn, ha a nem-zsidót megrontják, már pedig a zsidó szellem nálunk már mindenüvé behatolt.

Az 1883 áprilisában megtartott nemzetközi antiszemita kongresszuson *Chemnitzben*, *Simonyi Iván* képviselte a magyar antiszemita mozgalmat. Az antiszemitizmus helyzetéről és kilátásairól mondott beszédében utalt arra, hogy ez a mozgalom nem egy osztály, vagy egy csoport, avagy politikai párt ügye, hanem minden osztálynak, rétegnek itt a helye, mindegyiküknek fel kell lázadniok egy olyan társadalmi rendszeren, amelynek patronusai a zsidók, amely társadalmi rendszer a legnyersebb, a legpiszkosabb materializmust részben már megvalósította s amelyben nem az erősebb lesz a győztes, hanem először is az, akinek több pénz áll rendelkezésére, másodsor a ravaszabb, az alávalóbb, sőt gyakran a gyávább.

A *zsidó-keresztény házassági törvényjavaslat* tárgyalása során vitába szállt azzal a felfogással, hogy a magyarság érdeke a zsidóság asszimilációja. Sokan ettől a javaslat-tól várják az antiszemitizmus megszűnését, holott ennek éppen *ellenkezője lesz a hatása*. Lehet e ilyen javaslatokkal, tervekkel az antiszemitizmust megsemmisíteni? *Mi hát az antiszemitizmus? — veti fel a kérdést. Ha az antiszemitizmus nem az az emberi társadalom életét szabályozó törvények folyománya, ha az antiszemitizmus más vagy más akar lenni, mint a nemzeti génusz védekezése, felébredése, fel-lázadása a zsidó idegenuralom ellen, ha más, mint az egészes korszzerű haladás, úgy ez esetben bukják meg és buk-janak meg ennek a mozgalomnak előőrsei is, dicstelenül és gyalázattal. De ha az antiszemitizmus az emberi tár-sadalmat szabályozó törvények következménye, a nemzeti génusz felébredése, a haladás megnyilvánulása, akkor senki se merészeljék a kor kerékküllőibe kapaszkodni, mert kü-*

lőnben e kerekék agyonfognák zúzni az ellenállót akár magyar kormánynak hívják az ellenállót, akár zsidóságnak. Amikor a kormány a javaslatot a főrendiház ellenállása következtében kénytelen volt a napirendről levenni, Simonyi még egyszer hozzászólt a kérdéshez. A pénzsák uralma csak az új kor szüleménye, mondotta többek között. Az antiszemitizmust is nem a forradalmi, hanem a reform mozgalmak közé kellene sorozni. Ne feledjük sohasem, hogy melyik osztály az, amelyik a jelenlegi állapotokat fenn akarja tartani, hogy a tőke és az üzérkedés legyen az úr és a hatalom megmaradjon azoknak, akik születésüknél fogva nyert üzérkedési képességükkel a tőke birtokában maradnak. Ennek az osztálynak szabadsága, liberalizmusa nem más, mint a tőke vagy más szóval a börze uralma. Az antiszemitizmus nem más, mint egy olyan mozgalom, amely az egyenlőség küzdelme az egyik osztály uralma ellen, a haladás küzdelme a szellemi sötétség ellen, a testvéri szeretet küzdelme a kíméletlen, erkölestelen egyéni önzés ellen, a szabadság küzdelme az álliberalizmus ellen.

Végül idézünk még néhány gondolatot Simonyi Iván válaszfelirati javaslatából, amelyet az 1884—1887. évi országgyűlés megnyitásakor terjesztett a képviselőház elé: A fekvő birtokokkal nem szabad úgy bánni, mintha az börzepapiros volna. A földbirtokra vonatkozólag érvényben lévő rendelkezések sértik az egyenlőség elvét. Előnyt nyújtanak a mozgó tőkének, a földnek és művelőjének, urává teszik a tőkét. Hazánk legdrágább intézményei és azoknak a haladás és humanizmus szellemében való fejlődése helyett látjuk a tőkének uralmát, látnunk kell, hogy első sorban sikert arat az üzérkedés és pedig a becsületes, úgy testi, mint szellemi munka felett. Jelenlegi köz- és magánjogunk nem sarja ezeréves alkotmányunknak. A zsidóság már az emancipáció előtt nagy mértékben a mozgó tőke birtokában volt. A nemzeti jellemét képező kitűnő üzéri képességet lehet mondani ezeréves nemzedékeken át nemcsak örökölte, de egyoldalúan és rendkívül módon fejlesztette egyéb emberi célok és tulajdonok rovására. A mozgó tőke birtokosai és ügyes üzérek uraivá lettek a nagy országos és kisebb bankoknak és hitelintézeteknek. Kezükben tartják eszerint a mai korban oly fontos pénzforgalmat és hitelügyet. A zsidóság minden befolyását felhasználja, hogy ne alkossunk agrártörvényt, iparrendet. Mindinkább olyan állapotokhoz közeledünk, amelyekben egy csekély számú

gazd
tus
önt
sán:
anar
intéz
tály,
nagy
az in
azon
tályo
kal
ment
terje
és es
sabb
tik, e
jával,
folyás
csakis
még

K
Grenz
ez ala
szerü
colgat
lyel fo
világít
sokszo
ír eg
visszh
ki. Be
megjel
mertet
világán
M
egyik
magját
művelő

gazdagok osztályával, egy mindig nagyobb tömeg proletáriátus fog szemben állani. A zsidók, akik ösztönszerűleg és öntudatosan működnek a nem-zsidó társadalom felozlatásán: tervszerűen elősegítik a szélső szociáldemokratikus és anarchikus mozgalmak azon törekvéseit, amelyek a fennálló intézmények megsemmisítésére irányulnak. Ugyanaz az osztály, amely egyrészt a nagy tőke uralma, börzeconjunkturák, nagy vállalatok, másrészt a proletáriátus szaporodása által az inségnek, a munkabér csekély voltának főokozója, ugyanazon osztály viszont a munkásokat igyekszik a többi osztályok ellen úszítani. Végső veszély idején a zsidóknak sokkal inkább módjukban van vagyonukat és a személyüket menteni, mint az állam egyéb polgárainak. Oly messze terjedők és sokfélék a rendesen titkon működő zsidóság utai és eszközei, oly hatalmas már a zsidó befolyás, hogy magasabb tudományos intézeteinkből, irodalmunkból kiszorítatják, elnémíttatják minden, ami nem fér össze Izrael moráljával, Izrael hatalmával. Ha a nemzet azon végzetes befolyás ellen, amelyet a zsidók gyakorolnak, reagál, ez csakis annak a jele, hogy a nép még nem korcsosodott el, még nem vesztette el nemzeti jellegét.

Közírói munkássága.

Közel három évtizeden át irányította lapját a W. Grenzbotet. A legkülönbözőbb tárgyú cikkek százait írta ez alatt az idő alatt. Minden cikkében akár valamely időszzerű kérdéshez nyúl, akár valamilyen elvi kérdést boncolgatott, mindég voltak eredeti gondolatai. Tárgyai, amelylyel foglalkozott, alaposan, részletesen, minden oldalról megvilágítja. Egy-egy kérdésnek egész cikksorozatot szentel, sokszor a szakembereket is messze fölülmúló hozzáértéssel ír egyik-másik kérdésről. Cikkeinek sokszor számottevő visszhangja támad, megállapításai körül élénk vita fejlődik ki. Beszédeinek, cikkeinek egy része külön füzetekben is megjelent. Ezek közül néhánynak jellemző gondolatait ismertettjük a következőkben, hogy így szelleméről, eszmevilágáról minél teljesebb képet alkothassunk.

Mentsük meg a magyar földbirtokot! címmel adta ki egyik 1881-ben elmondott parlamenti beszédét. A nemzet magját a politikai jogokkal sokáig nem rendelkező földművelő osztály képezte. Felszabadítása után nem törőd-

tünk vele, nem gondoltunk arra, mi lesz ezután vele. Uralomra került a mozgó tőke. Nem azok érvényesültek, akik derekabbak, becsületesebbek, erényesebbek, hanem, akiknek több pénzük volt. Ezek többnyire olyanok, akik előtt becsület, adott szó, könyörület nem létezik. Legnagyobb értékünk a fekvő birtok. A földművelők azok, akik a hazájukért vért és pénzt áldoznak, akik legjobban szeretik hazájukat. *Magyarország áldozata lesz a frázisok uralmának és a divat utánzásnak.* Középbirtokos osztályunk máris megszűnt létezni, ezen az úton van a polgárság is, de terjed a szegénység a földművelő osztály körében is. 1868—72 között évente 1000 birtok 10 millió korona értékben, 1878—79 között 12,000 birtok 50 millió korona értékben került árverésre. A kivándorlás mindinkább terjed, nemcsak szegények, a vagyonosabbak is menekülnek. Ezrekre megy azoknak a tisztviselőknak a száma, akik 10—14 évi iskolázás után annyit kapnak, hogy egy írni-olvasni tudó üzletember egy perc alatt megszerzi.

A föld mindennél fontosabb. Fontosabb, mint egy darab papír, vagy egy váltó, amelyet a börzére visznek és ott eladnak. A föld szolgáltatja a kenyeret, a pénzt és a vért áldozókat. Ma a föld már a tőke rabszolgaságába jutott. A tőke és az *uzsora* pusztítja a nemzetet, a mai helyzet rosszabb, mint a régi rabszolgaság. A birtokot a család részére meg kell óvni. Meg kell szorítani a váltóképeséget, birtokot becsáron alul nem szabad eladni és törvényt kell hozni az *uzsora* ellen. *Legfőképpen pedig meg kell törni a jelszavak uralmát.*

A zsidókérdés és nemzetünk jövője címen adott ki egy érdekes tanulmányt 1884-ben. Itt is a földműves és birtokos osztály válságos helyzetéből indul ki. A közép- és kisbirtokos rövidesen a tőke adózójává és a tőke pénzes robotosává válik. Van csőd, váltó, kereskedelmi törvény, de *nincs agrártörvényünk.* Amíg a nemzeti élet Magyarországon el volt fojtva, az alatt a zsidóság messzeterjedő befolyásra tett szert a nemzeti élet minden területén. A kiegyezés után a kormányok minden terv és előrelátás nélkül láttak munkához, az ország anyagi erejét kimerítették, erkölcsi erejét gyengítették, bekövetkezett az ország hanyatlása, minden kötelek meglazulása. Mindig haladásról beszélnek, de ez nem egyéb, mint az, hogy a mozgó tőke privilégiumokat élvez. A jobbágyot felszabadították a földesúr hatalma alól, hogy most a zsidó rabszolgája legyen. A bajon csak úgy lehet

segt
ked
ke
Tör
men
Nál
egy
az
polg
tölt
nép
zsid
a tá
pénz
telen
kese
Ami
zony
önfe
juk
antis
hogy
nem

mány
Kom
eszk
mög
gyobl
szem
törő
ellen
kérd
dés,
harca
V
megj
sablon
harca
téved
a dik
vakka
désék

segíteni, ha egészen új alapokra építünk. Ma csak korteskedés, reklám és pénz a választás s ez mind a zsidóknak kedvez. Az angol és a belga alkotmányt gépiesen lemásoltuk. Törvényeink is idegenek a magyarságtól, ez érthető is, mert törvénytervezőink többnyire kikeresztelkedett zsidók. Nálunk sokan már azt hiszik, hogy a korrall és a haladással együtt jár a zsidó, sőt a zsidók a haladás terjesztői. Ezen az alapon meggondolatlanul megadtuk nekik a teljes honpolgári jogot. Ma már tudjuk, hogy a zsidó egészen idegen tőlünk, más az észjárása és más az erkölcsé. Az egyszerű nép nem házasodik zsidóval. Egyszóval, idegen és veszélyes a zsidó hazánkra. Lejárhatja a tekintélyeket, felborítja a rendet, a társadalmat elsorvasztja, úrrá teszi a spekulációt és a pénzt. *Ha valami határtalan a világon, úgy a zsidók szemtelensége az. A hiúság, gyávaság, a kicsinyes irigység, elkeseredés, a rossz szenvedély az, amire a zsidóság épít. Amit a zsidóság dicsér, aminek figyelmet szentel, az bizonyára rossz. A harc velük szemben nem lesz könnyű, önfeláldozást, bátorságot és összetartást igényel. Főtaktikájuk megfélemlíteni, csak nyíltan ne vallják elveiket az antiszemiták. Az bizonyos, ha nem lesz annyi bátorságunk, hogy a hitvány zsidó taktikával szembeálljunk, a nemzet nem kerüli el a dicstelen halált.*

Nagyjában hasonló a gondolatmenete annak a tanulmánynak, amely *Der Judentum und die parlamentärische Komädie* címen jelent meg 1883-ban. A hatalom modern eszköze egytől-egyig a zsidóság kezében van. Ha a kulisszák mögé nézünk, látjuk, hogy a zsidóság hatalma sokkal nagyobb, mint a törvényhozó testületé. Az antiszemitizmus szembehelyezkedik a zsidó uralommal, tehát reakció a feltörő kapitalizmus, a társadalmi gazdasági individualizmus ellen, a politikai formalizmus és a korrupció ellen. *A zsidókérdés nem vallási, hanem faji, szociális és politikai kérdés, sőt hatalmi kérdés. Egyszerűen az elzsidósodás elleni harcról van szó.*

Végül még a *Nemzeti tragikomédia* című, 1880-ban megjelent tanulmány vezető gondolatait idézzük: *A frázis, a sablon és az üres doktrina uralkodik. A jövő mozgalmi és harcai ama válság körül mozognak, amelyet a liberalizmus tévedései idéztek elő. A szabadság mámore után jönnek a diktátorok. A szabadság ugyanis megbeesülhetetlen javakkal ajándékozta meg az emberiséget, de szomorú tévedésekkel is. A liberalizmus egyik fő tévedése a többségi*

elv és mindaz, ami ezzel összefügg. A tőke emberei között egyedül a haszon az irányadó, nincs testületi szellem. Eszmék körül kell csoportosulni és ezért az eszméért minden áldozatot meg kell hozni. A liberalizmus leggyengébb oldala a sok frázis, az individualizmus az álhumanizmus, a politikai hipokrizis. Nem Tisza és nem is a közös ügy a fő baj. Végtetes baj az, ha egy nemzet bensőleg beteg. Betegségének szimptomáit érzi, de nem meri bevallani. Melyek a nemzet test kórjelzői: a középosztály pusztulása, legfőbb alkotmányos intézményeink üres formák, közgazdasági süllyedésünk, végül, hogy ezeket a bajokat csüggedéssel és fatalizmussal szemléljük. *Kik gazdagodtak Magyarországon az utolsó 20—30 év alatt? Először is egy csomó uzsorás, mindenféle spekuláns, üzér, egy pár fezőr és akik nyilvános állásokat vagyonszerzésre tudtak felhasználni, egy pár prókátor, aki tudja, hogy kell a népet kiszípolyozni, egy pár külföldről bejött tőkepénzes, aki olcsó áron terjedelmes földbirtokot vett, annak kincseit vállalatok érdekében kiaknázták.* Kóros jelenségek ellenére a magyar faj maga még érintetlen, bár ereiben sok a pátosz, de meg vannak az államalkotó erők is bennünk. A mai parlamentáris rendszert is fel kell számolni. Az emberiség különben sem túri már sokáig. Ami az emberiségnek imponál, az az elszánt erő, bátorság és hatalom. A parlamentáris komédia a hazugság, a gyengeség, gyávaság szimptomáit hordja magán, azonkívül unalmas és drága. A népek bizonyára sokkal inkább hajlandók lennének a nyílt és becsületes abszolutizmust eltűrni, mint ezt az alkotmányos komédiát. Nagyobbzabású államférfiú nem fogja nevéét az ilyen rendszerhez fűzni, amelyet az utókor is a legélesebben el fog ítélni, legyen az szocialista, konzervatív vagy reakciós irányzat.

Ezek a gondolatredékek is sejtetni engedik, hogy Simonyi Iván egy kivételes képességű, nagy politikai éleslátással megáldott férfiú volt, aki kora ismert politikai nagyságainak messze fölébe emelkedett, aki bátran és a belső meggyőződés hevéből fűtve hirdette a maga politikai, társadalmi és gazdasági nézeteit. Eszméi néha nem minden részletükben határozottan körvonalozottak, de mögülük mindenestre a modern fajvédő, népi és szociális Magyarország megsejtését érezzük ki. Simonyi antiszemitizmusa nem volt öncél, külön program, törekvés, hanem szervesen beleilleszkedik abba a politikai, gazdasági és társadalmi gondolat-

rendszerbe, amely nem egy politikai párt programja volt, hanem a liberális politika nyomán jelentkező csőd, bomlás és szétesés miatt érzett egészséges visszahatás. Simonyi cikkeit és beszédeit nem olvashatjuk anélkül, hogy ámulatot és megdöbbenést ne érezzünk. A lényeg felismerésében, az összefüggések meglátásában, a következménynek megsejtésében, a végső fejlemények előrelátásában egyformán ritka tehetségű egyéniség. Mennyire eltörpülnek mellette, kicsinnyé zsugorodnak az akkori ünnepektől és elismert politikai nagyságok. *Simonyi neve ugyan nem került bele a hivatalos történetírás évkönyveibe, de eszméi és tanításai mégis kivételes helyet biztosítanak neki, az új Magyarországért folytatott küzdelmek történetében.*

IRODALOM:

Simonyi Iván cikkei és beszédei:

- Mentsük meg a magyar földbirtokost!
- Nemzeti tragikomédia.
- Die Wahrheit über die Judenfrage.
- A magyar alkotmánytan tévedései.
- A zsidókérdés és nemzetünk jövője
- Der Judentum und die parlamentärische komädie.

Híre
szem
értel
és a
küld
fejes
megl
előke
köve
lunk
érezn
óvás
látun
polga
beolv
a ma
ciójá
meg.
dóink
hó 3
étter
szíves
Ando
akció
szemi
gebbe
kapcs
időben

VADNAY ANDOR

A tapolcai kérvény.

1882 július 30-án, Tapolcán, nagy volt az izgalom. Híre terjedt, hogy a kerület zsidóellenes érzelmű vezető személyiségei a következő nap zártkörű, de nagyszabású értekezletet tartanak, amelyet a hatóságnak is bejelentettek és a névre szóló meghívókat is már napokkal előbb szétküldték. A zsidók 40—50-es csoportokba verődve, aggódó fejcsoválással olvastak egy-egy véletlenül kezükbe került meghívót és mohón tanulmányozták az általuk jólismert előkelő állású, aláírottak névsorát. A meghívó szöveg a következő volt: Alulírottak azzal a ragaszkodással fordulunk Önhez, melyet a magyar a magyar irányában mindég érezni szokott, valahányszor nemzeti közérdekeinknek megóvásáról volt szó. *Mi a magyar fajra nézve nagy veszélyt látunk abban, hogy hazánkban a zsidók teljes jogú honpolgárokká tétettek, mielőtt a magyar nemzet kebelébe beolvadtak, mielőtt hazafiakká lettek volna. Célunk: kérni a magyar országgyűlést, hogy a zsidók feltétlen emancipációját kimondó 1867: XVII. t.-c.-et részben változtassa meg.* Tisztelettel felhívjuk Ont, hogy az ez irányban teendőink módozatainak megbeszélése céljából, folyó évi július hó 31. napján, d. e. 10 órakor, Tapolcán, a nagyvendéglő éttermében tartandó zártkörű magánértekezleten megjelenni szíveskedjék. A meghívó aláírói között olvashattuk *Vadnay Andor*, fiatal, zánkai földbirtokos nevét is, aki az egész akció tulajdonképpeni kezdeményezője volt. Vadnay antiszemita érzelmeiről volt ismeretes a környéken, már régebben is. De tevékenyen és nyilvánosan csak 1882-ben kapcsolódott be az antiszemita mozgalmakba. Ebben az időben már sok vita folyt a sajtóban, az országgyűlésen a

zsidókérdésről. A törvényhatóságok sorra tiltakoztak a zsidó bevándorlás miatt a kormánynál és a képviselőháznál. Istóczy nevét már szárnyra kapta a hírnév. Ország-szerte gyűlések, tüntetések voltak, szervezkedtek a védegyletek és körök, a vidéki újságok bátran hitet tettek az antiszemita gondolat mellett. A zalai alsópapság, a közép-birtokos osztály, általában a megyei intelligencia már korábban is érdeklődést tanúsított az antiszemitizmus ügye iránt. A nép körében tapasztalható lelkesedés az ügy iránt, végül is arra bírta a mozgalom irányítóit és kezdeményezőit, hogy komoly elhatározó lépéseket tegyenek. Az előzetes tanácskozásokon, Vadnay indítványára, úgy határoztak, hogy a képviselőháznak számos aláírással ellátott kérvényt küldenek és ebben a zsidó egyenjogúsítás eltörlését vagy legalább is lényeges módosítását kérik. Az egész akció részleteinek megbeszélése céljából hívták azután össze Tapolcára mindazokat, akikről feltételezték, hogy helyeslik és támogatják az egész mozgalmat.

Amilyen nagy volt a zsidók aggodalma, éppolyan nagy volt a nép öröme. Vadnay Andor, látva a feszült hangulatot, arra kérte a város tekintélyesebb polgárait, hogy igyekezzenek rábírní a népet, a nagyobb tüntetésektől és rendezavarásoktól való tartózkodásra. Délután a szolgabíró megkapta a távirati utasítást, amely úgy szólt, hogy az értekezlet megtartását akadályozza meg. 31-én délelőtt azonban az étterem nagyterme szorogásig megtelt vagy kétszáz jelenlévővel. A szolgabíró kénytelen volt egy zárt-körű összejövetel megtartásához hozzájárulni. Elsőnek Vadnay Andor szólalt fel és hosszabb beszédben ismertette az értekezlet célját. Összejöttünk, hogy elhatározzuk védelmünkre hívni fel a magyar országgyűlést szemben a hazánkban túlsúlyra törő és a maga elkülönítettségében aránytalanul növekedő zsidó néposztállyal. Utalt a lengyel nép példájára, amelyet már mindenéből kifosztottak és teljesen tönkretettek a zsidók. Modern színvonalon álló államférfiaink a zsidókérdéssel szemben azt szokták hajtogatni, hogy a szabadság magasztos eszméjét nem lehet azzal megsérteni, hogy egy néposztálynak kevesebb jogot adnak, mint a többinek. De miért sérti a szabadság elvét az, ha a nemzet bizonyos feltételekhez köti mindenkinek a felvételét a nemzet fiai közé. Az általános szabadság elve nem kívánhatja azt tőlünk, hogy megtűrjünk magunk között egy olyan néposztályt, amelyik államot képez az

szemmelláthatólag fogyásnak indult és helyét mind nagyobb mérvben a zsidó népfaj kezdi elfoglalni, melytől mint társadalmi és erkölcsi különálló népfajtól hazafiságot még csak várnunk sem lehet, e ténnyel szemben a nemzeti önfenntartás kötelessége parancsolja, hogy a zsidó faj Magyarországon az ingatlan vagyon szerzethetése és bírhatásától eltiltassék.

A tapolcai kérvény valójában sokkal több volt, mint egyszerű alkotmányjogi ténykedése a választók egy kis csoportjának. Ez a kérvény új fejezetet nyitott tulajdonképpen a magyar antiszemitizmus történetében. Benne nyert először világos és határozott megfogalmazást a magyar antiszemita végső célja. Ez a cél, mint láttuk, nem volt több és nem volt kevesebb, mint a zsidók egyenjogúsításáról szóló 1867. XVII. t.-c. eltörlése. Másrészt a tapolcaiak kérvénye adott alkalmat arra, hogy a képviselőház valamennyi antiszemita tagja egységesen felvonuljon és harcba szálljon a kormány, a szabadelvű és a függetlenségi párt ellen. Csak egy fél évvel később, 1883 januárjában került sor ugyan a kérvény tárgyalására, de a maroknyi antiszemita csoport már teljesen felkészült és általános rohamot intézett az uralkodó politikai rendszer ellen. A vita négy napig tartott. Ez alkalommal indult meg tulajdonképpen az az esztendőkön át tartó harc, amely az antiszemita csoport és a liberális elvekhez ragaszkodó többi pártok között évekig folyt még. Antiszemita oldalról Istóczy Győző vezette be a vitát hosszabb beszéddel, amelyben ellenállhatatlan érveléssel bizonyította, hogy az egyenjogúsítás eltörlése életbevágó érdeke a magyarságnak. Nyomában egymásután vonultak fel Onody Géza, Simonyi Iván, Széll György, Szalay és Verhovay Gyula. Beszédeiket megdöbbenéssel hallgatta végig az egész képviselőház. Egytől-egyig kíméletlenül fejére olvasták a kormánynak és a törvényhozásnak, hogy üres jelszavakért és semmitmondó frázisokért elzárkóznak a legfőbb nemzeti érdekek megfontolása elől és romlásba taszítják a magyarságot. A kormánypárt és a függetlenségi párt részéről elhangzott üres frázisok ezúttal már hatástalanoknak bizonyultak. Pedig sorra felvonultak az egyenjogúsítás védelmére Mocsáry, Irányi, Jókai, Hermann, Ugron, Berzewicz és maga Tisza Kálmán is. Jellemző a hangulatra, hogy még azok sem tagadhatták a zsidókérdés fennállását, akik az emancipáció fentartását kívánták. Bár a többség

elutasította a tapolcaiak kérvényét, a közfigyelem most már egészen a zsidóság felé irányult.

Végül volt még egy harmadik eredménye is a tapolcaiak mozgalmának. Vadnay Andor ettől kezdve teljes erővel bekapcsolódott az antiszemita mozgalomba. Fiatalos lelkesedéssel — akkor még csak 24 éves volt —, kitartással vette ki részét minden feladathból. Feljött Pestre. Részt vett a vidéki antiszemita gyűléseken, hamarosan a legismertebb szónokok egyike lett.

Istóczy védője.

Vadnay neve akkor lett országosan ismertté, amikor az *Istóczy ellen indított sajtóperben* vállalta a védő szerepét. Még 1882-ben egy cikk jelent meg a 12 röpiratban *Az elzsidósodott Magyarország* címen. E cikk miatt az ügyészesség hitfelekezet elleni izgatás címén eljárást indított. Miután a cikk íróját Istóczy mint szerkesztő nem akarta megnevezni, saját magának kellett vállalnia a szerzőséget. Az ügyesség megkeresésére, a képviselőház Istóczyt ki is adta. Tisza Kálmánék azt remélték, hogy az esküdtszék legalább rövid szabadságvesztésre ítéli Istóczyt, akitől ilyen módon legalább rövid időre megszabadulhatnak. A sajtóper tárgyalását természetesen nagy érdeklődés előzte meg. *1883 június 30-án*, a bírói tárgyalás napján, nagy tömeg jelent meg a törvényszék épületében. Az esküdtszék megalakulása után az ügyész egész terjedelmében felolvasta a vád tárgyává tett cikket, majd hosszabb beszédben kért súlyos büntetést. A fiatal Vadnay közel kétórás védőbeszédben válaszolt. Előbb az antiszemitizmus jogosultságát és szükségességét bizonyította Magyarországon. Majd pontról-pontra haladva, a vádirat tarthatatlanságát mutatta ki. Végül az ügyészi vádbeszédet szedte izekre és cáfolta sorra állításait.

A vádlevélnek tulajdonképpen konkrét tárgya nincs — állapította meg mindjárt beszéde elején Vadnay. — A vádlevél ugyanis a Btk. 172. §-ának arra a részére van alapítva, amely valamely hitfelekezet elleni gyűlöletre való izgatásra vonatkozik. Ám, aki elolvassa a cikket, nem talál abban egyetlen szót sem, amely a zsidók vallásával foglalkozik. A cikkben a zsidókérdés, mint politikai, társadalmi és közgazdasági kérdés van fejtegetve. A cikk miatt bátran

imádhadják a zsidók Jehovájukat, gyakorolhatják rituális szokásaikat, ez a cikk a teljes vallási türelmesség alapján íródott. Tény azonban az, hogy a zsidók néhány évtized óta mindenkit, aki társadalmi, politikai és közgazdasági téren véghez vitt üzelmeiket csak érinteni is meri, rögtön vallási türelmetlenséggel vádolják. Annyira, hogy ma már a nem-zsidó társadalom is elhiszi, hogy a zsidóság feletti jogosult kritika vallásüldözés. A cikk a zsidóságot nem mint vallásfelekezetet, hanem mint egy külön népfajt tekinti, amely nem képez ugyan külön államot, de veszedelmesebb, mert államot képez az államban, amely népfajnak nincsenek ugyan geográfiai határai, de azért nemzetközi, politikai, társadalmi, gazdasági hatalmat képez.

A cikk a zsidóságnak, mint egy külön népfajnak, mint egy a mai korban már anachronizmust képező zárt kasztnak, egy külön emberfajnak kinövéseit veszi bíráló alá, amely kinövések káros, sőt vészes hatásait úgy a közgazdasági, mint a társadalmi és politikai téren is, mi, nemzsidók napról-napra legsúlyosabban érezzük.

Ha behatóan megvizsgáljuk az 1867 óta eltelt időszakot, lehetetlen rá nem jönnünk, hogy nem merült fel ennek folyamán sem valamely, a nagyközönséget megragadó nagy eszme, sem pedig egyetlen szabadságideál, amelyet a zsidóság eredeti jellegéből és rendeltetéséből kiforgatva, saját céljaira fel ne használt volna.

De bárhová tekintünk, mindenütt, még újabb keletű törvényeinkben is, ott találjuk a mindent megrontó zsidó-befolyásnak kétségtelen jelét. Nem húzódik a büntető törvényünkön is vörös fonalként keresztül olyan bűntényeknek enyhe mérlegelése, amely bűntények a zsidó népjellemnek speciális kifolyásai. Nincsen, hogy erre nézve csak egy példával éljek, a szokásos és elképzelhető bűntények között talán egy sem, ami veszélyesebb a közerkölcsiségre, rombolóbb hatású lenne a *csalás bünteténél*. Szeretnék elfogadható indokot hallani arra, hogy ha hivatalból üldözendő az a szegény ember, aki talán éhségtől hajtva, egy bárányt, egy malacot ellopott, miért nem üldözendő hivatalból az a faktorkodó vagy kiskereskedő zsidó is, ki az együgyű és hiszékeny földművést ravasz fondorlattal megcsalja.

Akik azzal a nagy problémával foglalkoznak, amelynek neve zsidókérdés, tisztába is akarnak jönni aziránt, hogy

voltaképpen mi legyen ezen általánosan égetőnek elismert kérdés végleges megoldásának módozata?

E tekintetben négyféle felfogás uralkodik, melyek közül az egyik a filoszemiták felfogása, e szerint a zsidóság reformálandó s a polgári házasság útján a keresztény népbe beolvasztandó.

Az antiszemiták a zsidókérdés megoldására nézve, három táborra oszlanak, az egyik abban látja a végmegoldást, ha a zsidók tömegesen kikeresztelkednek, a másik abban, ha az *emancipáció visszavonatik*, a harmadik abban, hogy a zsidók *az országból kiűzetnek*. En nem akarom itt fejtegetni, hogy a három út közül melyik vezetne legbiztosabban célhoz, majd az idő és annak fejleményei döntenek a fölött, hogy a három közül, melyik felfogás az igazi. Az elmúlt századok alatt egyedül hatékony eszközök a jogmegszorítás és a kiutasítás bizonyult s ezen eszközöket nemzetünk életérdekeinek megóvására dicső királyaink kormányai nyolc és fél századon alkalmazták is. Mindkét megoldási mód tehát a multban a magyar közjog kiegészítő részét képezte s így nem lehetetlen, hogy *tán nem valami távoli időben újra képezni fogja*.

Hogyan érthető az meg, hogy ma, amidőn névleg ebben országban a magyar nemzet, a magyar parlament a szuverén, a politikai üldözés céltáblái azok, akik a magyar nemzet létérdekeit az elhatalmasodott zsidóság ellen védelmezni merik? Önöktől függ, mélyen tisztelt esküdt urak — hangoztatta hatalmas védőbeszéde befejező részében Vadnay Andor — döntení ma a felett, hogy *Magyarországon ma már tényleg a zsidó nép a szuverén, vagy mi vagyunk azok?* E sajtóper az első politikai per a magyar állam ezeréves fennállása óta, amely a koronként elhatalmasodott zsidóság túlkapasait ostorozó magyar ember ellen valaha indítatott.

Az ügyész válaszára felelve, Vadnay azokkal szemben, akik a zsidókérdésben Deákra és Eötvösre hivatkoznak, *Széchenyit* idézte: az ő fajunkért aggódó nagy lelke a zsidó emancipáció eszméjével kibékülni sohsem tudott és ha ő Döblingben korábban el nem vérzik értünk, min/sem a 67-es kiegyezés létre jön, a zsidóság hatalmi állása nálunk tán egészen más, sokkal csekélyebb volna a mainál. *Széchenyi* a hebeburgya emancipációt nemcsak elítélte, de minden alkalommal ki is gúnyolta és kiterjedt uradalmában soha zsidó regálbérlet meg nem túrt. Már 1839-ben

is csak annyit mondott az akkori árvízkönyvben az emancipációról jeremiási hangon lamentáló lágyszívű Eötvösnek, hogy hát «minket, ha mi emancipáljuk a zsidókat, ki emancipál majd a zsidóság alól».

Vadnay védőbeszéde jogászai érvelés és szónoki tudás szempontjából egyformán figyelemre méltó teljesítmény volt. Nem feledkezett meg a jogi megalapozottságról, gondja volt rá, hogy bizonyítsa, mi szerint a vád pusztán és kizárólag jogi szempontból is tarthatatlan. De tisztában volt azzal is, hogy esküdtekkel és nem jogászokkal áll szemben. A jogi érvelésnél tehát fontosabb, hogy leplezetlenül és nyíltan feltárja a zsidóság egyenjogúsítása által előállott helyzetet. Ezt a feladatot Vadnay becsületesen, a benső meggyőződés hevével, meg is oldotta. Jogi szempontból inkább csak arra törekedett, hogy bizonyítsa: a zsidóság törvényes visszaszorítása és befolyásának korlátozása egyáltalában nem ismeretlen a magyar közjogban. Már Árpádházi királyaink is hoztak ilyen törvényeket. A zsidóság szerepének taglalásánál az volt a főcélja, hogy a zsidóság idegen szellemiségét, elkülönülő törekvéseit, más erkölcsi világnézetét és az ezekből következő társadalombomlasztó szerepét hűen megvilágítsa. Ez a törekvése is teljes mértékben sikerrel járt. Akik Vadnay védőbeszédét végighallgatták, megéreztek és megértették a zsidóság örök egy lényegét és ha eddig talán nem is értettek mindenben egyet az antiszemita törekvésekkel, ráébredtek ennek jogosultságára és szükségességére. Ilyen előkészítés után természetesen már nem kellett Vadnaynak sok szót vesztegetnie annak bizonyítására, hogy Istóczy ebben a perben, mint a létérdekeiben fenyegetett magyarság önzetlen, igaz és bátor védelmezője, nem hajszát és elítélést, hanem megbecsülést és tiszteletet érdemel.

A védőbeszéd után nem lehetett kétséges, hogy az ítélet miképp fog hangzani. Istóczy csak röviden adta elő védekezését. Az esküdtek pedig rövid tanácskozás után meghozták felmentő ítéletüket. A hallgatóság nagy lelkesedéssel vette tudomásul *Istóczy felmentését*. De az egész ország örvendett az esküdtek bátor és határozott állásfoglalásának. Az ország minden részéről tömegesen jöttek az üdvözlő iratok és sürgönyök. Egy már-már elviselhetetlen nyomás alól szabadult föl a magyar társadalom. Bizakodás és reménység vett erőt a lelkeken. Az érdekes csemény híre eljutott külföldre is. A német, osztrák és

francia lapokban részletes tudósítások jelentek meg a tárgyalásról. A hazai zsidó sajtó vagy hallgatott Istóczy felmentéséről, vagy nagy méltatlankodással írt róla. Egyik-másik buzgó zsidólap az *esküdtzékek megrendszabályozását* vagy éppen az egész intézmény megszüntetését kérte.

Istóczy pere, amint erre különben Vadnay rá is mutatott, az első hitfelekezet elleni izgatási sajtópör volt Magyarországon. Ezt a pert a következő félévszázadban a hasonló perek százai és ezrei követték. A sors különös játékát kell látnunk abban, hogy a liberalizmus virágzása idején az első izgatási per felmentéssel végződött.

Antiszemita képviselő.

Istóczy sajtópere nyomán Vadnayból országos hírfű férfi lett. Kecskemét város lakossága még ebben az évben az egyik megüresedett kerület képviselőjévé jelölte. A Duna-Tisza közti antiszemita mozgalmaknak Cegléd mellett Kecskemét volt egyik legerősebb központja. Itt alakultak a legnagyobb antiszemita szervezetek. Itt rendezték a leglelkesebb gyűléseket és tüntetéseket. Itt fogadták a legnagyobb ünnepléssel az antiszemita vezetőket. Vadnay szívesen vállalta a jelöltséget. A heves választási harc első menete után Vadnay pótválasztásba kerül a kormánypárt jelöltjével. A második menetben már jelentékeny szótöbbséggel győzött. Az 1884. és 1887. évi választásokon szülőföldje, a tapolcai választókerület küldte be antiszemita programmal a parlamentbe. A képviselőháznak nemcsak legfiatalabb, hanem egyik legszorgalmasabb tagja lett. Az antiszemita párt parlamenti akcióiban mindig fontos szerep jutott neki. Hamarosan kitűnt, hogy nemcsak a tömeggyűléseken jó szónok, hanem nagyszerűen megállja helyét a képviselőház szónoki emelvényén is. A zsidó-keresztény házassági törvényjavaslat vitájában hangoztatta, hogy a *zsidókérdés hazánkban rohamosan közeledik ahhoz a stádiumhoz, amikor annak meg vagy meg nem oldásától függ két fajnak a nyugalma vagy egymással való nyílt ellenségeskedése.* Aki látja hazánkban a zsidóságnak minden hatalmi téren egyre határozottabb állásfoglalását, szemben a pusztulásnak indult magyar faj vergődésével és figyelemmel kíséri, hogy ugyanaz a magyar birtokos osztály, amely egy emberöltő előtt egész anyagi és szellemi súlyát latba veti,

hogy Magyarország minden lakosát jogban, teherben egyenlővé tegye, ha most általános hanyatlásának véget akar vetni, s az uzsora fosztogatásai ellen a törvény védelmét kéri, annak nem lehet kétsége többé az iránt, hogy a zsidóságot meg kell rendszabályozni. A zsidókérdés elodázásáért a felelősséget a kormányra és a filoszemita ellenzékre hárítjuk, figyelmeztetve őket egyszermind, hogy keserűen fogják megbánni egykor, ha kicsinylenek vagy éppen becsmérelnek egy mozgalmat, melynek táplálékot az érzelmek legnemesebbike és az emberi szenvedélyek egyedüli jogosultja, a *fajszereetet* érzelve és szenvedélye ad.

A *főrendiház reformjáról* szóló vitában Vadnay élesen kikelt az ellen a szándék ellen, hogy a törvényhozásban a zsidóság felekezeti képviselői is bekerüljenek. Mit akar a kormány a rabbik felvételével elérni? — veti fel a kérdést. Azt, hogy az antiszemitizmus terjedjen vagy megszűnjön? Ha az előbbit akarja, úgy fáradtsága felesleges, mert ezt elvégezzük mi — ha pedig azt akarja, hogy megszűnjék, akkor kár még a hajszálgyökerek számát, melylyel az idegen faj házunkhoz van kötve, eggyel szaporítani, miután a szaporítás népünket csak megerősítheti azon meggyőződésében, hogy le kell számolnunk a zsidósággal előbb-utóbb, mert együtt meg nem maradhatunk. Ha más-kép nem megy, a kérdést a *zsidók kiűzésével* kell megoldanunk.

Az 1887. évi költségvetés vitája során is Vadnay mondotta az antiszemita képviselők közül a legbátrabb és a leghatásosabb beszédet. Hogy a zsidóság létszáma, gazdasági hatalma és politikai befolyása napról-napra és mily óriási arányokban növekszik, arra reámutatnom csaknem felesleges. Mindenki aggódva látja, érzi ma már, hogy a feltétlen politikai emancipáció kimondása végzetes politikai hiba volt. Mindenki tapasztalhatta már, hogy a nép kezd unni az ország függetlenségének hangoztatását azoktól, akik tétlenül nézik, sőt leplezni akarják, hogy a földbirtokos, az iparos pusztul a zsidóság alatt és a munkás kivándorol — a nép szeme már kezd felnyíltni, a nép érzi, hogy a zsidósággal üzleti élelmesség, anyagi gyarapodás dolgában nem bírja ki a versenyt, érzi az egre kiáltó igazságtalanságot, amely abban rejlik, hogy egy dologtalan faj-elől minden erőlködése, szorgalma dacára meg kell hátrálnia, mert a kormány és a parlament részéről védelemre nem talál. *Mi alkotmányos úton kere-*

sünk olyan megoldást, amely nemzetünk fenmaradását a maga önállóságában, erejétiségeiben lehetővé teszi. Ha nem fog sikerülni, akkor a válság kitörése úgyszint csak idő kérdése. Mihelyt egyszer két faj között, amelyek szokásaikban, tradícióikban, erkölceikben is amennyire csak lehet, különböznek egymástól, felszínre kerül a hatalmi kérdés, az a kérdés, hogy melyikünk itt az úr, ott a kitöréshez nem kell már ok többé, csak alkalom. Tudjuk, mélyen érezzük, hogy az erőszakos megoldás igen kegyetlen lehet s mindkét félre romlást hozhat. De még ha bizonyosak volnánk afelől, hogy ezt a nagy válságot, ha hallgatunk, elkerülhetjük, még akkor sem tehetnénk azt, hogy tétlenül panaszkodva nézzünk a teljes elzsidósodásnak, a lassú, de bizonyos megsemmisülésnek eléje.

Matlakovichnak válaszolva, Vadnay szemébe mondja a liberális oldalnak, hogy csak dobálóznak a nagy forradalom jelszavaival, szabadsággal, egyenlőséggel és az alatt leplezik azt, hogy a zsidóság a kereskedelem, az ipar teréről s a földbirtokból kiszorít bennünket. Nem egyenlőség kell, tisztelt képviselő úr, annak, aki éhez, hanem kenyér, a földönfutónak nem egyéni szabadság, mert abból úgyszint több van neki, mint kéne, hanem hajlék, az üzleti téren a gyengébb, kevésbé értelmes kereszténynek nem szabad versenye, hanem védelem.

Csongrádi főispán.

Az antiszemita párt helyzete kilátástalanná válván, Vadnay Andor telve izzó fajszeretettel, munkakedvvel és lelkesedéssel, olyan közéleti pozíciót keresett, ahol fajtájáért dolgozhat. Hogy tudását, szorgalmát, lelkiismeretességét, széles látókörét, tehetségét még egykori politikai ellenfelei is milyen sokra értékelték, semmi sem jellemzi jobban, mint az, hogy a napi politikából való kikapcsolódása után, bár tudták, hogy antiszemita elveit nem hagyta cserben, mégis főispánságot ajánlanak fel neki. Vadnay a megbízatást elfogadta. Teljes mértékben tisztában volt azzal, hogy mire vállalkozott. Nagyon jól tudta, hogy vármegyéje Csongrád, az alföldi agrárszocializmus egyik főfészke. A kilencvenes évek második felében vagyunk. Az elmaradt termelési rendszer, a népesség nagy szaporasága, a nagybirtokok, az ipar teljes hiánya, a vízszabályozási és egyéb

közmunkák csökkenése, keserves válságba sodorta ennek a vidéknek egészen nincstelen népességét. A hangulat az agrárproletár tömegek körében már jó ideje nyomott és feszült volt. Erre az időre esik a magyarországi marxista mozgalmak szárnybontogatása is. A nagyalföldi mezővárosok külvárosaiban és piacterein gyanús alakok jelentek meg egyre sűrűbben. A pesti pártközpont jellegzetes arckifejezésű ügynökei hamarosan bizalmába férkőztek a munkátlanul őgyelgő, elkeseredett tömegnek. Új eszmékről, furcsa, értelmetlen tanokról, ismeretlen idegen nevű emberekről beszéltek. Nemzetköziségről, osztályharcról, köztulajdonról, kiszajátításról, proletárokról és kapitalistákról. Marxról és Engelsről, a tüzes, villogó szemű, borzas hajjú, lengő szakállú apostolokról, akik a megváltást hozzák. Csak táborába kell állani, agitálni és szervezni és eljön rövidesen a földi paradicsom minden elképzelhető szépségével. És a Kis Istvánok, Fekete Andrások és Nagy Józsefek áhitatos arccal hallgatták a jövendöléseket és ígéreteket, ámbar nem értették a sok különös elméletet és gondolatot, de néhány jelszó emlékülben maradt és eltöltötte őket a vágy és a remény.

Az agrármarxizmus rohamosan erősödött. A helyzet kritikusra fordult. Itt-ott már kisebb összeütközések voltak. A nincstelen tömegek nagy magukra hagyatottságukban, hiszen senki sem törődött velük, hová mehettek volna másfelé segítségért, megértésért és támogatásért. Megkapaszkodtak az első feléjük nyúló kézben. Mit törődtek ők azzal, hogy ez a kéz idegen és ez a kéz nem azért nyúl feléjük, hogy segítsen rajtuk, hanem csak eszköznek akarja felhasználni őket egy esztelen ideológia szolgálatára. Az osztálygyűlölet és az osztálykülönülés eszméje pár esztendő alatt már izzó parázként égett az alföldi szegények tömegeiben. Ez az eszmeparázs izzott, égetett, már-már perzselt és azzal fenyegetett, hogy lánggra lobban és fenyegető tűzvésszé válik. Az államhatalom és a hatóságok tehetetlenül állottak a feltornyosuló feladatokkal szemben. Itt ez alkalommal nem egyszerű közigazgatási ügyről vagy eljárásról volt szó. Itt egy mélyreható társadalmi betegséggel állottunk szemben. Senki sem tudta, hogy mit kell és mit lehet ilyenkor tenni. Vadnay Andorról tudták, hogy van benne sok rátermettség, hivatottság, ért hozzá, mikép lehet a nép bizalmát elnyerni, erély, kitartás és egyszerűen jellemzik. Ha valaki, hát ő az egyetlen, aki meg tud bir-

közni az alföldi agrárszocialista problémával. Vadnay a Dunántúl szülőtte volt, származásánál, nevelésénél, eddigi életénél, rokonai kapcsolatainál fogva, otthonosan mozgott ebben az országgrészben, de nem mondhatjuk ugyanezt új küldetése helyéről. Itt most egy egészen ismeretlen világ és ismeretlen élet fogadta őt. A Tiszamellék egészen más táj, más föld, mások az emberek, mások a problémák, más az élet, mások a feladatok. A csongrádi főispán azonban hamarosan otthonosan mozgott vármegyéjében. Mindenekelőtt a néppel ismerkedett meg, felkereste otthonában, pihenésében és munkájában. Legjobban az agrárproletáriátus sorsa, helyzete érdekelte. Kereste ezzel a réteggel a kapcsolatot, hivatala mindég nyitva állott előttük, meghallgatta panaszait, segítette rajtuk, ahol csak lehetett. Bár látta sokszor helytelen előítéleteiket és értelmetlen elfogultságukat, mégis velük érzett, védelmükre kelt. És hogy valóban megérthesse őket, elmélyedt lelkületük, természetük tanulmányozásában, hivatalát nem csak reprezentív méltóságnak tekintette. Dolgozni akart és hasznára válni vármegyéjének. Az életet nem aktákból ismerte, hanem saját közvetlen tapasztalataiból. Becsületos igyekezetét és segíteni akarását, ha nem is mindenki, de az érdekeltek túlnyomó többsége hálával és elismeréssel fogadta.

És hogy valóban élesszemű, kitűnő érzékű megfigyelője népének, hogy valóban megértette a csongrádi nincstelenek helyzetét és keservét, hogy helyesen ismerte fel problémáik lényegét és megoldásuk helyes módját, az kétségkívül kitűnik *A Tiszamellékről* című kis munkájából. Vadnaynak ez az írása volt talán az első modern értelemben vett faluszociográfia. A könyvecske minden sorát mély és rajongó fajszeretet hatja át. Annyi melegséggel, szeretettel és elismeréssel ír a csongrádi nincstelenek emberi és faji értékeiről, mint talán soha senki előtte vagy utána: «Vagyontalan ember, ki röghöz tapadóbb s otthonához ragaszkodóbb volna, mint a csongrádmegyei napszámos, sehol a föld kerektségén nem található. Nincsen háza, sem egy talpalatnyi ingatlana. Mint kubikos munkás, nagy csoportokban fordul meg az ország minden vidékén, a mórva határszélről Brassóig. Ám az soha nem fordul elő, hogy bárhol, amerre jár, letelepülő vágya támadna. A tiszai lapályról el nem távozik. A kivándorlás ismeretlen fogalom előtte. Sok nemzedéken át vérebe szűrődött, hogy neki csak a televény föld a hazája.»

Falusi népünk életének visszásságait sorra felismeri. Táplálkozásának egyoldalú és egészségtelen voltát és az ebben rejlő veszélyeket éppenúgy, mint a rossz, a helytelen munkabeosztást, a kárbavesző munkaidőt, zárkózott, gyanakvó, bizalmatlan természetének elemzését is mesteri módon oldja meg. Fekete Nagy Balázsok és társaik jó-hiszemű, becsületes egyéniségén és magatartásán keresztül ismerkedünk meg az agrárszocializmus rejtélyeivel. Ezek a Fekete Nagy Balázsok jobban ismerik Marx és Lassalle tantételeit, mint a kis és nagy kátét. Itt-ott látható szegényes lakások szobafalán Marx arcképe vagy Lassalle-é. «Minden rokonszenv rezdülése nélkül, félénk tisztelettel emelek kalapot ama sajtó előtt, amely el tudta szegényekkel hitetni, hogy Izrael Jakab, Pfeifer Sándor, Mezőffy Vilmos és Várkonyi István éjjel-nappal, étlen vagy szomjan nem éreznek mást, csak az ő bajait és önzetlenül, tiszta szívből törik magukat a munkásosztály sorsáért.»

Vadnay kétségbeeséssel gondol arra, hogy tehetetlenül kell néznie a baj további elharapózását, ezer és ezer becsületes, dolgos kezű magyar nyomorúságát: Válság van. Rettenetes csapás elhárításáról kell gondoskodnunk. A Tisza televényes síkságain egy azelőtt félig nomád, félig földművelő, csak immel-ámmal dolgozó, vagyontalan népelemből kubikos munkást neveltünk. A jól fizetett, testedző, emberfelettinek látszó földtalicskázás megteremtette a 80-as években a kerek világ legmunkásabb és legerősebb dolgos emberét, a kubikos mezei munkást. Látni kell ezeket a munkásokat, mikor dolgoznak. Akár a gáton, mikor több, mint félmázsányi terhet virradattól éjszakáig emelgetnek, akár aratásban, amikor a nap 24 órájából 18-at heteken át szakadatlanul görnyedő munkában töltenek. Megannyi nemzetközi bajnokai a túlesigázott testi munkának. Több, mint kétszázezer ilyen atléta él a Tisza, a Maros és a Körösök völgyében. Máshová el nem költöznek, a kivándorlás még nem férkőzött lelkükhöz. Gondolatukban sem fordul meg. — A magyar Alföld népe válságos korszak kezdetéhez jutott — olvashatjuk könyve másik helyén. Nem az Alföld vagyonos osztályáról van szó. Rosszul esnék, ha félreértetném. Az ötven vagy száz holdon felüli parasztgazda, hogy az uradalmakról ne is beszéljünk, talán gyarapszik. Hiszen a takarékbetétek növekednek. Ám a kisvagyonú vagy a vagyontalan elem és a munkásosztály az, melyet nemcsak a vagyoni, de a lélekszámbeli pusztulás határához

sodortak a termelési viszonyok s a szerencsétlen irányt vett gazdasági fejlődés. Éppen az az osztály pusztul, amelynél nem ismerik az egyetlen gyermek osztatlan örökséget jelentő értékét, amelynél a legfőlebb a két vagy a minél kevesebb gyermeket örekvés nem korlátozza a népesítés s fajunk terjesztése terén rá váró hivatást.

Amikor a válságból kivezető utat keresi, az egész Alföldet mint gazdasági egységet vizsgálja és ilyen értelemben áll elő javaslataival. Hollandia és szászországi élet áll előtte példaként. Gyümölcs-, zöldség- és takarmánytermelő területté kell az Alföldnek válnia. Egész Európa kertjévé. Népeségének pedig az idők folyamán meg kell tízszeresődnie. Ezzel kapcsolatban az árvízről való védekezést csak a vízszabályozás kezdetének szabad tekinteni. A Duna—Tisza közötti csatornaépítése pedig mindennél sürgősebb feladat.

Nincs az az áldozat, amitől visszariadhatnánk, ha az Alföld magyarságának mentéséről van szó. *Adjatok meg eszközeit és lehetőségeit annak, hogy az Alföld négy millió magyarsága, ez a csodás, erős faj saját életre valóságából, erejéből, szorgalmából megháromszorosodjék s mánt a lucernában az arankajolt tányérja, terjeszkedjék ki a határszélekig minden egyéb élőt magába olvasztva.* De amikor ebben az évben túl fogja már haladni az ötvenezret kívándorló testvércim száma, én a hangosan feljajdulástól visszartartani magamat nem tudom.

Az alföldi munkásnyomor kérdése nem egy osztály kérdése, hanem kérdése a magyarságnak, a magyar faj uralmának és jövőjének e földön.

Csak egyetlen egy kérdésben tévedett Vadnay, amikor az alföldi munkásnyomor okai közül a latifundiumok, a nagybirtokok szerepét lekicsinyelte. Szegény Vadnay közel félévszázad előtt tárta fel a bajokat s ma szinte hajszálnyi pontossággal ugyanazokat a panaszokat, ugyanazokat a bajokat halljuk emlegetni. Mintha egy emberöltő alatt semmisse történt volna.

IRODALOM:

Vadnay Andor: A Tiszamellékről.

kö
vol
har
bő
a t
sen
ban
lan
por
kér
küz
sok
kat
jut
is.
és
tos
áhi
hol
dot
dég
dot
élt,
ség
csal

VERHOVAY GYULA

(1848—1906.)

A néptribun.

Kerek egy évtizeden keresztül 1875-től 1885-ig zúgtak körülötte a közéleti viharok. Ebben az évtizedben aligha volt még valaki Magyarországon, aki több és keményebb harcot vívott volna meg, mint Verhovay Gyula. *Zemplénből, Kossuth Lajos házából* jött, nem csoda tehát, ha a tüzes szenvedély, a harcok és a csaták embere volt. Sohasem titkolta, hogy Kossuthot tartja eszményképének. Valóban volt is egész politikai és emberi magatartásában valami, ami Kossuthra emlékeztetett. Népszerűségének tetőpontján akkor állott, amikor országszerte *«kis Kossuthként»* emlegették. Egész közéleti pályája csupa kemény küzdelem, forró indulat és szakadatlan harc. Ennek során sokszor kapott, de maga is sokszor adott súlyos csapásokat. Böven volt része ünneplésben és népszerűségben, de ki jutott neki a csalódásokból és a keserű kiábrándulásokból is. Legjobbnek és leghívebbnek hitt barátai a legnehezebb és legválságosabb pillanatokban hagyták cserben. Csodálatos lélek volt. Megértő, megbocsátó, szeretetet adó és azt áhító, álmodozó lélek, telve idealizmussal, de ha valahol valami igazságtalanságot, visszaélést fedezett fel, tudott nyers, reális, kíméletlen és kérlelhetetlen is lenni. Mindég csak igaz ügyért szállt síkra s akár védett, akár támadott valamit vagy valakit, ezt teljes odaadással cselekedte. Három olyan gondolat és eszme volt, amiért rajongott, élt, dolgozott és szinte mindenét feláldozta: a *függetlenség, a szabadság és az igazság*. Fanatikusan hitte, hogy csak ennek a háromnak beteljesedése biztosíthatja a ma-

gyarságnak a zavartalan nemzeti fejlődést. Külön politikai programot vagy gondolatrendszert sohasem szerkesztett. Magatartását, állásfoglalását mindig ez a három eszme irányította. Hozzájuk hű maradt legsúlyosabb életválságai-ban is.

Alakja, egyénisége, egész szereplése tulajdonképpen csak azért látszik nyugtalannak, háborgónak és lázadozónak, mert egy olyan korszakban élt, amikor divat volt a szürke középszerűség, a megalkuvás s simulékonyosság, az árulás, az önzés és a nagyképűség. Verhovay nagyon jól tudta, hogy az üresfejű törtetőkkel, tele zsebű epigonokkal szemben nem sok a reménye arra, hogy felülkerekedjen, mégis vállalta a harcot belső ellenálthatatlan szükségszerűségből. Ha mindig eszmények hevítették is, nem volt mégse hőbortos idealista, sohasem szakadt el a földi valóságtól. Minden harca, minden kiállása mögött végső cél gyanánt fajtájának odaadó szeretete húzódott meg. Egész politikai és közírói munkásságának mozgató rugója, a magyarság fel-emelése, megerősítése, joghoz, élethez, erőhöz és hatalomhoz juttatása. Bár nem folytatott osztálypolitikát, mégis elsősorban a kisemberek millióinak sorsát viselte szívéen. És ez a tömeg ösztönösen megérezte Verhovayban a maga hőseit, érdekeinek önfeláldozó védelmezőjét, mellette volt, hallgatott rá és követte őt mindaddig, amíg ellenfelei emberi becsületét be nem nyálazták, erkölcsileg ki nem végezték és a közéletből ki nem rekesztették.

Néptribunnak mondták őt sokan életében és halála után egyaránt. Ha ezt a szót úgy értelmezzük, hogy tudott a tömeglélek húrjain játszani, tudott a tömegekre hatni és magával tudta ragadni a sokaságot annyira, hogy érzelmeiket és akarataikat, ha kellett a tettekig felkorbácsolta, akkor valóban néptribun volt. Az utca népe rajongott érte, de ő maga tudatosan soha sem kereste ezt a népszerűséget. Nem pályázott olcsó babérokra, nem hajszolta a hírnevet és a dicsőséget. Mindég belső kényszerből cselekedett, űzte, hajszolta őt valami ismeretlen belső titokzatos erő. Bár a nép kedvence volt, nem volt mégse demagóg. Kíméletlen és kérlelhetetlen tudott lenni és ha harcban állt, nem válogatott túlságosan az eszközökben, amint hogy ellenfelei sem igen válogatták meg a fegyvereket, amelyekkel le akarták őt teríteni. Arra mindig nagyon vigyázott, hogy soha senkit és semmit ne támadjon alaptalanul. Soha sem törekedett a népszenvédélyeket mester-

kai
ett.
me
ai-

sak
ert
rke
lás,
lta,
em-
égis
ból.
or-
lin-
faj-
és
fel-
om-
égis
én.
aga
olt,
em-
gez-

lála
tu-
kre
ogy
bá-
on-
ép-
olta
ele-
ok-
na-
arc-
hint
ket,
yon
ap-
ter-

Verhovay Gyula

ség
az
besz
ból
tun
a h
eml
len
gyil
köz
am
nép
ism
kap
zött
má
viss

mél
vált
írt
ban
ő li
köz
Hog
kor
Irán
ban
teth
erős
a k
jesz
Mag
hov
hog
csak
s h
hasz
tiká
el,
nak
meg
Más

ségesen felszítani, arról viszont igazán nem tehetett, hogy az a tűz, amely bensejében lobogott, átment írásaiba és beszédeibe és mindeniben tüzet gyújtott. Egész fellépéséből hiányzott mindaz, amit a néptribunoknál meg szoktunk találni. Hiányoztak nála a póz, a nagyképűség, a góg, a hatásos gesztusok, alakja és egész külső megjelenése nem emlékeztetett a népvezérekre, de volt valami szuggesztív lenyűgöző, ellenállhatatlan vonzóerő egyéniségében. A tárgyilagos kortársak szerint nem tartozott a legjobb szónokok közé, inkább az őszinteség, a nyíltság és a közvetlenség az, amely nála mély hatást gyakorol a tömegekre. Verhovay néptribun, népvezér tehát, de nem a népszenvédelek lelkiismeretlen felkorbácsolása árán, hanem ama közvetlen lelki kapcsolat révén, amely közötté és olvasói és hallgatói között megteremtődött. Cselekedeteit mély felelősségérzet kormányozza s a zúgó, morajló, kiáradó tömegeket, ha kellett, vissza is vezette rendes medrükbe.

Azt mondják róla, hogy minden ízében liberális volt, aki mély meggyőződéssel hitt azokban az «emberiséget megváltó» eszmékben és jelszavakban, amelyeket a liberalizmus írt zászlajára. Tagadhatatlanul a liberális gondolatvilágban élt és ahhoz ragaszkodott is. De egészen más volt az ő liberalizmusa, mint az, amely akkoriban az egész magyar közéletet uralta. Verhovay nem volt oktriner és képmutató. Hogy mennyire másképp értelmezte ő a liberalizmust, mint korának ú. n. nagy liberálisai: a Tisza Kálmánok és az Irányi Dánielek, azt mutatja, hogy állandó elkeseredett harcban állott velük. Verhovay ugyanis nem tartotta összeegyeztethetőnek a liberalizmussal a jogtalanságot, a választási erőszakot, a visszaéléseket, a terrort, a szemfényvesztést, a kétszínűséget, a tömegnyomort és a zsidóság hatalmi terjeszkedését, már pedig ez mind hozzá tartozott a liberális Magyarország korpéjéhez. Ezt a liberalizmust azonban Verhovay megtagadta, megvetette és gyűlölte. Sohasem titkolta, hogy a liberalizmust nem önmagáért kell követnünk, az csak eszköz lehet kezünkben a magyarság megerősítésére s ha a liberalizmust politikai klikkek a saját céljukra használják ki és reá hivatkozva, sötét reakciós politikát folytatnak, harácsolnak és visszaéléseket követnek el, kiszolgáltatják az országot a zsidóság hódítási vágyának és hatalmi tébolyának, akkor ezzel a liberalizmussal meg kell tagadni minden érzelmi és eszmei közösséget. Másfél évtized tapasztalatai után Verhovay nem is vonako-

dott beismerni a liberalizmus és a parlamenti népképviselőteljes és végleges csődjét: «A parlament mai szervezete úgy amint előkészítik, úgy amint kimesterkedik, úgy amint alakul, egészében és egyéneiben, vezéreiben és pártjaiban kitűnőleg szervezett közkereseti társaság. A választások üzletek, a mandátumok részvények, a miniszterek igazgatótanácsosok, a főispánok ügynökök, az állam vállalat.»

Amikor már mögötte volt másfél évtized sok harca sikere és csalódása, amikor már úzött, hajszolt vadként lassan kiszorult a magyar közélet mocsaras ősréngetegéből, amikor zsidók és Tisza Kálmánok, gyűlölködő ellenfelek és álnok, kétszínű, népszerűségére féltékeny barátok anyagilag és erkölcsileg tönkretették, *Az álarc korszakában* visszapillantást vet a történetekre:

«Mennyi per, mennyi küzdelem folyt a körül a három láb széles és ötláb hosszú deszka körül, mely az én világom, számát se tudom a pereknek, zaklatásoknak, sarcolásoknak, hajszáknak. Kidülledt pofacsontokkal kiáltotta oda az esküdtzéki tárgyalásokkor az eszlári vérvád rituális főügyésze: «Csak minél több bírságot, hogy a szerkesztő is megérezze!» És fizettem a pogány bírságokat. Biztosok hatoltak be szerkesztőségembe, hogy betiltsák a lap megjelenését. Rendőri ököljog hányta szét a nyomdában a «Függetlenség» kiszedett formáit. Betűszedőket és nyomdászokat béreltek föl, hogy minél több kár mellett, minél több késedelmet szenvedjen a lap. Hivatalos karhatalommal lopták meg a tulajdonomat. Rátörtek mindenre, amim volt és még arra is, ami nem az enyém volt, hogy a jogállam fölött a barbár pártérdek, az igazság fölött a vandál hatalmi önkény diadalmaskodjék... Mindezt elviselni csak a mellett az erő mellett voltam képes, amely az akasztófa alatt is azt kiáltatná velem, a meggyilkolt közerkölcs ravatalánál, a véráldozatul lenyakazott leány álhullájánál, a kiszipolyozott népcsaládok jogéletét börzepapírrá silányító hatalmaskodásnál: a tollat, a tollat!

Mennyi izgatott napom, mennyi álmatlan éjjelem, mennyi küzdelem, mennyi harc fűződik e tollhoz. Sebhelyeit valamennyinek hordozom lelkemen, testemen: de azt az elégtételt nem kapták meg, hogy zászlómat lehajtsam hatalmuk bíbora előtt. Hordozom a belém lött golyót, kardvágások hegedéseit, a becsületem elleni merénylet vágását, hordozom anyagi tönkretételem csapását, de azt az elégtételt nem kapták meg, hogy megadjam magamat.

Még csak azt se érték el, hogy hallgassak. Pedig keserűségem óráiban, mikor a jóbarát nagyokat mart, a számár nagyokat rúgott rajtam, már-már föltettem, hogy a közéletnek áldozatul dobott gyermek- és ifjúkorom huszonúgy éves küzdelme után végleg pihenőre dülök.

De ha mindezek után látom, hogyan kezd védekezni a felébresztett közszellem a nemzeti társadalom legmagasabb és legalsóbb fokain, mágnás, dzsentrí, iparos, földművelő munkás a hamis elvekkel, hamis játékokat űző hamis korszellem ellen: ha látom, mennyivel több a keresztény kocsmáros, mennyivel több a keresztény bolt, mennyivel több a keresztény tisztartó, mennyivel több a földet zsaroló bérlet helyett az önállóan kezelt közép- és nagybirtok, ha látom, hogy szorítják anyakönyveik becsületesebb vezetésére az okmányhamisítást vallási szent szabadalomnak tartó rabbiakat, ha látom, hány családot, hány embert és hány ifjút állított meg a «végzett gazdák» kapujánál az uzoratorvény, mely a mi agyongázolt és agyongyalázott küzdelmeink kézzelfogható eredménye, akkor lelkem repes az örömtől, mert ártottunk ugyan magunknak, de mint hű és igaz tiai, használtunk nemzetünknek; akkor a tények és igazságok napnál világosabb fénye bizonyítja, hogy valamennyi meddő torzszalkodó pártnál és pártebereknél nagyobb, bensőbb és tartalmasabb, mert mindenki által érzett és élvezett a mi küzdelmünk gyümölcse.»

Amit Verhovay ötven évvel ezelőtt magáról és küzdelmeiről elmondott, alig szorul magyarázatra. Ha az ő kemény helytállásának gyakorlati politikai eredménye nem, de erkölcsi súlya és jelentősége annál nagyobb volt. Abban az erkölcsi posványban, amely a kiegyezés után a tiszakálmáni korszakban oly ijesztő gyorsasággal elterjedt nálunk, Verhovay maga volt az élő tiltakozó lelkiismeret.

*

Verhovay a nemzeti forradalom évében, 1848-ban és a forradalom vezérének szűkebb hazájában, *Sátoraljaújhelyen* született. Szülei egyszerű emberek voltak, de iskoláztatására nagy gondot fordítottak. A kis Verhovay élénk, igyekvő, szorgalmas gyermek volt. Már diák korában kivált két dolgan. Elsősorban abban, hogy *kitűnő stílusza* volt, tanárai is buzdígtatták az írogatásra s maga is nagy kedvet érzett a tollforgatásra. De korán megmutatkozott nyugtalan

természete, szenvedélyes, háborgó érzemvilága, már a diákéletben a hangadók közé tartozott. Tizenötéves korában jelent meg az első írása az egyik kassai lapban. Ez az első írás a nevével napvilágot látott, első nyomtatott betű örökre eljegyezte őt a toll katonájává. A toll és a betű lett ettől kezdve sorsa, végzete. A toll hozta meg neki a népszerűségét és a hírnevet, de a toll hozta reá a sok szenvedést, üldözést és megpróbáltatást. Az írás és a betű lett egyetlen életcél számára. Ő maga mondja, hogy az írás kéjénél nincs nagyobb földi élvezet. Írásaiban kiönthette keserűségét, lecsillapíthatta háborgó szenvedélyét és nyugtalan idegeit, levezethette tomboló, túlradó akarat- és cselekvőerejét. Az írás nála olyan életszükséglet, mint más földi halandónál a víz vagy a levegő. Tizenötéves korában már azt írja szüleinek: «*Ha Isten is úgy akarja, mint én, akkor írólész belőlem.*» És az isteni akarat valóban az volt, hogy Verhovay Gyula író legyen, a legtüzesebb, legszínesebb és legnépszerűbb magyar közírók egyike.

Középiskoláit Sátoraljaújhelyen végezte. Már mint diák bele kerül a közéleti harcokba. Érzékenysége és korának liberális gondolatvilága hajszolja bele az első összecsapásokba. Elsőéves joghallgató korában szóváltás támad a tanteremben az egyik zsidó és egy magyar hallgató között. Az utóbbi a zsidót egy jól irányzott nyaklevessel hallgattatja el. A zsidó az igazgatót kéri, hogy szerezzen neki elégtételt, aki azonban nem hajlandó az ügygel foglalkozni. Verhovay éppen úgy, mint fiatal korában Istóczy, a zsidó emancipáció lelkes híve és a zsidókkal rokonszenvezik. Megírja az esetet a Pesti Naplóban. Ezért a tetteért az iskolaszék elé idézik és felszólítják, igazítsa helyre a lapban cikkét. Verhovay vonakodik ezt megtenni. Kicsapják.

Szerény hivatalnoki állást kap a honvédelmi minisztériumban. De az egyhangú és unalmas hivatalnoki élet nem neki való, nem is bírja sokáig. Az ő tolla nem rubrikák rovására, akták másolására hivatott. Hamarosan kapcsolatot talál a budapesti lapokhoz. Szíve, lelke, meggyőződése, természetesen a függetlenségi lapokhoz vonzotta. Akkoriban a szélsőbal lapja a Csernátunyi által szerkesztett *Ellenőr* volt. Verhovay nagy lelkesedéssel vetette bele magát az újságírói munkába. Cikkei hamarosan irmertté és népszerűvé tették nevét. *Csernátunyi* is felismerte tehetségét és fiatalon a lap főmunkatársává tette. Amikor azonban Tisza Kálmán és a két függetlenségi lap, a *Hon* és az *Ellenőr* szerkesztői

Jókai Mór és Csernátóyi Lajos megcsinálták a fuziót, vagyis szegre akasztották függetlenségi elveiket, Verhovay mélységesen felháborodva ezen a politikai harakirin, mit se törődve a maga bizonytalan sorsával és kenyértelen, kilátástalan jövőjével, otthagya az Ellenőrt. Mivel a függetlenségi politika most lap nélkül maradt, *Verhovay Ugron* Gábor társaságában lapindítási ajánlatot tett az *Athenaeumnak*. Itt azonban a lapkiadás tervét udvariasan elutasították. Röviddel később Verhovay, Csávolszky *Egyetértéséhez* került. Ennek a lapnak is hamarosan ő lett egyik főcsovége. A Tiszáék pálfordulása után az *összeroppant*, erejéből és tekintélyéből sokat vesztett függetlenségi politikának új népszerűséget és lendületet tulajdonképpen Verhovay cikkei kölcsönöztek. Különösen mély hatást gyakoroltak a közvéleményre a Kossuthnál tett látogatásáról beszámoló cikkei. 1878 június 21-én járt kiinn Torinóban Kossuthnál. Ez a látogatás kétségkívül élete legnagyobb élményei közé tartozik. A Torinóban szerzett tapasztalatai közül rendkívüli érdekesek azok, amelyeket *Hefly Ignácról*, Kossuth zsidó bizalmasáról szerzett. Verhovay Helfyről csak mint közön-séges házi zsidóról emlékezik meg s valóban viselkedése alapján rá is szolgált erre a minősítésre. Kossuth emlékiratainak kiadását üzleti célra és jutalékszerzésre használja fel. Kieszközli Kossuthtól a maga számára emlékiratai kivonatolásának engedélyezését. Az iratok rendezésének munkájára becsületes magyar hírlapírók és képviselők helyett egy szélhámos zsidót, *Gunst Henriket* viszi le Kossuthhoz.

Verhovay a kátyuba jutott függetlenségi politika új életre ébresztésén is sokat dolgozott. Ajánlatára *Csávolszky* bevette a szerkesztősége Lukács Gyulát és Hentalier Lajost. Az első feladat az egyetemi ifjúság megnyerése volt, mert minden új politikai mozgalom tőlük indult ki. Verhovayék ezt a feladatot gyorsan és teljes sikerrel megoldották. 1878-ban nem utolsó sorban Verhovay cikkeinek hatása alatt az egész országban nagy volt a törökbarát hangulat. Bécsben a külpolitika irányítói inkább az oroszok felé hajlottak. A plevnai ütközet után a szorongatott törökök melletti nagy rokonszenvtüntetésre készült az egyetemi ifjúság. A tüntetés megszervezésével foglalkozó ú. n. *hatvanas bizottság* ülésain résztvett Verhovay is. Felszólalásai valósággal lázba hozták az ifjúságot. Verhovay ekkor már a legnépszerűbb politikusok közé tartozott. Ilyenné tették mindenekelőtt nagyszámú sajtóperci. *A kassai toaszt* című cikkében

kemény bírálat tárgyává tette Albrecht főhercegnek, a magyar nemzeti törekvések ellen mondott beszédét. A tervezett törökbarát tüntetéssel kapcsolatban sikerült rábírnia az ifjúságot, hogy küldöttség keresse fel a miniszterelnököket és kérje számon tőle politikáját. A népgyűlés napján szinte az egész főváros talpon volt. A Múzeum terét és környékét óriási tömeg lepte el. Zúgva, hömpölyögve indult el hatalmas áradatként, amikor Verhovay kiadta a jelszót, fölvenni az egész népgyűlést Budára. Követeljük, hogy nyissanak szabad polgároknak szabad utat a kormány fejéhez.

A rendőrség nem mert szembezálni az óriási tömeggel, amelyet Pest utcái talán még sohasem láttak. A miniszterelnöki palotát teljesen körülzárták a fenyegetően morajló emberáradat, kő- és tojászapor hullt a palota ablakaira, majd az első csoportok benyomultak az épület előcsarnokába. A helyzet most válságosra fordult. Verhovay tudta, hogy ha most nem cselekszik, a következmények beláthatatlanok. Hirtelen beszélni kezdett, Tisza Kálmán politikáját megbélyegezte, azután lassan elterelte a hallgatóság figyelmét róla és így lecsillapította a kitörni készülő népszenvédélyt. Ezzel talán Tisza életét mentette meg. A válasz erre a cselekedetére az volt, hogy másnap letartóztatták és becsukták a Fortunába közönséges bűnözők közé. Hat hétig folyt ellene az eljárás, lázítás címén, az esküdtszék azonban felmentette. Népszerűsége nagyobb volt, mint bármikor. A nemsokára megtartott képviselőválasztásokon három kerület is megválasztotta képviselőjének: *Makó, Cegléd és Debrecen*, az utóbbi helyen magát Tiszát buktatta meg. A három mandátum közül a ceglédit tartotta meg, ezzel is kifejezésre akarván juttatni Kossuth eszméihez való hűségét.

Hermann Ottó jelöltsége miatt súlyos nézeteltérése támadt pártjával, elsősorban Eötvös Károllyal. Verhovay Hermann akarta jelöltetni függetlenségi programmal a megüresedett szeged alsóvárosi kerületben. Emiatt nemcsak a pártjának vezetőségével került összeütközésbe, hanem a jó szegediek se igen akartak kötélnek állni. Vonakodtak elfogadni Hermann. Főképp azért, mert zsidónak nézték. Végül is úgy megkedvelték, hogy nagy többséggel választották meg képviselőjüknek. Eötvössel való viszálya miatt Verhovay kivált az Egyetértéstől is. Röviddel később, 1881 január 1-én megindította a *Függetlenséget*.

*

A Függetlenség új korszakot jelentett a magyar sajtó történetében. Verhovay külsőben, tartalomban, beosztásban, szervezésben, terjesztésben egyaránt szakított az eddigi megszokottal, megmerevedett szokásokkal és hagyományokkal. Új, merész és bátor kezdeményező volt, tele fiatalos lendülettel és lelkesedéssel. Ekkor mindössze még csak harminckét éves volt. Jóformán anyagi eszközök, tőke és támogatás nélkül ment neki nagy merészen az új vállalkozásnak. Csak hite, akarata, fanatizmusa volt, de ez aztán legyőzhetetlen. Lapjának szokatlan, merész hangja, elevensége gyorsan népszerűvé tette a Függetlenséget.

Verhovay új lapja alig nyolc nappal a megindulás után máris nagy és csaknem végzetes következményekkel járó csatákba keveredett. A *frakkos banda* címen cikk jelent meg a Függetlenségben. Ez a cikk egész terjedelmében leleplezte és a nyilvánosság elé vitte a *Kisbirtokosok Földhitelintézeténél* folyó nagy visszaéléseket. Sikkasztások, csalások, hamisítások óriási halmazatáról volt szó. Ezek a visszaélések csaknem kivétel nélkül kisembereket károsítottak meg. A benfentesek a kormány kegyeltjei, akiket az összeomlásért a felelősség terhelt, a bukás előtt álló intézetből elvittek, kivontak mindent, ami mozgdítható volt. A Függetlenség kíméletlenül megírt mindent, nem tett kivételt az igazgatóság arisztokrata tagjaival sem, akik szintén tudtak a visszaélésekről. A *Nemzeti Kasszinóhoz* közel álló körökben nagyon kellemetlennek találták a Függetlenség leleplezését. A megtorlás valamilyen módját keresték. *Báró Majthényi Izidor* nevű ismeretlen nagyság magára vállalta Verhovay megfenyegetését. Néhány társával bement a szerkesztőségbe és felelősségre vonta Verhovayt. Rátámadni nem mert. A szerkesztőségben ugyanis már előre értesültek róla, hogy mi készül ellenük, úgyhogy asztalaikon töltött revolveerekkel várták az érkezőket. Majthényi felelősségre vonta Verhovayt, hogy merészelte a cikkben foglalt vádakot egy becsületes emberről — *Festetics Pál grófra* gondolt — megírni. Verhovay bizonyítékaira hivatkozott, Majthényi kétségbevonta ezeknek hitelességét. Verhovay erre megmutatta Festetics Pál gróf sajátkezű levelét, amelyben az értékek elvonására adott utasítást az intézet igazgatójának. Majthényi azonban mindenáron bele akart kötni Verhovayba, ezért a szerkesztőségi látogatást követő napon becsületsértő ízenetet küldött neki. Előkelő közéleti férfiakból álló zsűri egyhangúan megállapította, hogy Verhovaynak az adott eset-

ben nemcsak nem kötelessége, de joga sincs elégtételt kérni. Verhovay e határozat után mégis elégtételt kért. A feltételek egyszeri golyóváltás huszonöt lépésről. A párbajt a régi löversenytéren vívták meg. Mindkét fél az ötvenedik másodpercben lőtt, Verhovay azonban nem célzott, Majthényi — aki különben is ismert céllövő volt — célzott és golyója Verhovayt a nyelőső és a légső között találta el, megakadt a kulcscsont és a lapockacsont között. A golyót Verhovay egész életén át testében hordozta. Hetekig élet-halál között lebegett. Az eset mérhetetlen felháborodást váltott ki. A párbajt követő napon már hatalmas tömegek vonultak fel a Nemzeti Kaszinó ellen. A rendőrség nem boldogult a fenyegető magatartást tanúsító elkeseredett emberáradattal. Katonaságot kellett kivezényelni. A sortűznek két halálos áldozata is volt. Napokig tartottak még az utcai tüntetések, csak akkor csillapodott le némileg a hangulat, amikor híre járt, hogy Verhovay túl van a közvetlen életveszélyen. Hónapokig kellett ágyban maradnia. Ezalatt az idő alatt a Függetlenség sorvadni kezdett, barátai és munkatársai nem értettek a lapvezetéshez, hiányzott belőlük Verhovay lendülete és mozgékonyága. Amikor felgyógyult, már meglehetősen siralmas állapotban találta lapját. De hamarosan újra talpra állította. Új és új harcokat kezdett, új és új sikerekkel.

A magyar Drumont.

Eduard Drumont a nyolcvanas-kilencvenes évek ismert nevű francia antiszemita népszerűje volt. Ujságíró, aki közvetlen közelről ismerte azt a társadalmi posványt, azt a közéleti moesárt, amely a köztársasági Franciaországban úrrá lett, nem utolsó sorban éppen a zsidóság bomlasztó tevékenysége következtében. Jól ismerte azt a sok korrupciót, panamát, kijárást és vesztegetést, amelynek segítségével a zsidók döntő befolyásra tettek szert a francia közéletben. Megismerte a zsidók természetrajzát, önző, haszonleső, kapzsi, pénzsóvár lelkialkatát, a zsidóság szervezettségét és egységét, felismerte teljes mértékben azt a veszélyt is, amelyet a zsidóság elhatalmasodása rejtett magában. A magyar és német antiszemita mozgalmak sikerein felbuzdulva, maga is neki látott a társadalom ébresztés kockázatos és veszélyes munkájának. Könyvet írt *Le France Juiv* címen. Ez a mun-

kája páratlan sikert aratott. Egyik kiadását a másik után kapkodták szét. Hamarosan antiszemita lapot indít, majd pártot szervez antiszemita programmal. A francia antiszemita pártnak hosszú ideig jelentékeny szerepe volt a politikai életben.

Verhovayt annakidején *Istóczy* hasonlította Drumont-hoz. Valóban sok volt közöttük a hasonlóság. Ugyanaz a tűz, szenvedély és harckészség hevítette őket, ugyanaz a bátorság és igazságszeretet adott nekik elegendő lelki erőt a súlyos feladat vállalására. Ugyanaz a ragyogó, sziporkázó, merészen támadó írásművészet volt mindkettőjük főerőssége.

Verhovay első igazi találkozása a zsidókérdéssel a tiszzaeszlári per idejére esik. A függetlenségi párton belül már korábban is volt egy meglehetősen határozott antiszemita irányzat, elég, ha itt *Ónodyra*, *Simonyi* Istvánra hivatkozunk. Verhovayról már említettük, hogy fiatal korában zsidóbarát érzelmű volt. A tiszzaeszlári gyilkosság és ennek fejleményei azonban megingatták benne ezt a meggyőződést. Rájött arra, hogy szörnyű tévhitben élt. Éles szemével most egyszerre felismerte a zsidóság idegenszerűségét. Meglátta, hogy ez az idegen test pusztító kór a nemzet testében. A tiszzaeszlári perrel kapcsolatos példátlan üzemek, csalások, vesztegetések, hajszák, hazugságok Verhovayt mélyen megrendítették s még inkább az, hogy a zsidóság egységesen sorakozott fel a gyilkos sakterek védelmére s benn az országban és túl a határokon érdekazonosságot vállalt a gonosztevőkkel. A zsidóságnak még az a része is, amelyik előszeretettel hangoztatta, hogy ő már megmagyarosodott, inkább fogott kezét a gyilkos sakterekkel, mint a becsületes magyarokkal. A fajiság kötelékei diadalmaskodtak. Hiábavalónak bizonyult az emancipáció, jogok kiterjesztése, társadalmi befogadás, jólét, pénz, hatalom, mindennél nagyobb volt a *vérség hatalma*. Verhovayt ez a tapasztalat mélyen lesújtotta. Mély és kiolthatatlan igazságszeretete arra kényszerítette, hogy elítélje a zsidóság magatartását. Először megkísérelte a zsidóságot más viselkedésre bírni, amikor azonban látta, hogy ezek a törekvései semmi sikerrel nem járnak, hogy minden igyekezete hiábavaló, nem habozott a kemény és erőteljes támadásoktól sem. Tudta, hogy most minden eddigi ellenfelénél veszedelmesebb ellenséggel került szembe, de ez a felismerés sem tartotta vissza őt. A zsidóság elleni harca nem állott olyan, világos elvi alapon, mint például *Istóczyé*, liberális beidegzettsége sokszor hatott

zavarólag küzdelmeiben, de az igazság, a becsület és a tisztesség, a magasabb nemzeti érdekek mindég arra bírták, hogy a zsidósággal szemben helyt álljon és harcba szálljon.

A tiszaezlári per elején az antiszemita front álláspontját tulajdonképpen Verhovay és lapja, a Függetlenség képviselte. A Függetlenség volt jóformán az egyetlen fővárosi lap, amely ebben a perben egyedül a jog, a törvény és becsület útján haladt, mert az összes többi lapok el voltak kötelezve vagy a zsidóságnak, vagy a kormánynak, vagy mind a kettőnek. A tiszaezlári harcok idején Verhovaynak nem volt alkalma, hogy a maga antiszemita fel fogását elmélyítse és önmagában tudatosítsa. Erre csak évekkel később került sor, amikor már a zsidósággal kapcsolatban is sokkal több tapasztalattal rendelkezett s a közéleti harcokból kiszorítva, csendes magányban, végleges véleményét kiformálhatta a zsidóságról és a zsidókérdésről. Verhovaynak az a végleges ítélete, amely *Az ország urai* című munkájában kristályosodik ki, nem egyéb, mint egy szenvedélyes hangú vádlevél a zsidóság ellen. Alább idézünk néhány gondolatot ebből a vádlevélből:

«Tény az, hogy az ő szellemük uralja a világot. Tény az, hogy a XIX. század utolsó fele viselő is lett az ő vérüktől és jellemüktől. Tény az, hogy a huszadik századot a vér és jellem minden külső előnyével és minden belső fekélyével át fogja hatni. *Tény az, hogy a kibontakozás óriási rázkódtatásokba és nagy vérfürdőkbe fog kerülni*, mert végre az emberiség természete és rendeltetése, hogy nem tűri az erkölcstelenségek és fanatikus gyűlölködések pilléreire épült oltárát a hamis hitnek és meghamisított elveknek. Az arany borjút tömjénezhetik egyes korszakok és egyes nemzedékek, de az sohase lesz eszmény, míg az emberekben valami van abból, ami magasztos, ami isteni. *Lesznek vérfürdők és meglesz a végfelosztás.*

A zsidó kérdés osztja sorsban a bolygó zsidó sorsát. Batyújával, görbe husánggra támaszkodva, alázatosan kószálja be a bolygó zsidó a falvakat. Megugatják a kutyák, kicsúfolják a gyerekek, aztán elfelejtik, mintha ott se járt volna. Pedig testéből egy rész, szelleméből az egész ott reked minden egyes faluban, ott ódöng örökösen, ott él az a sábeszgyertya lángjában, ott az ajtófélfá megjelölésében, ott az imádságokban és zsoltárookban, melyek által kiváltságos népnek hiszi magát, melynek joga és kötelessége kiszákmányolni minden más népet a föld kerektségén.

A bolygó zsidó mindig vándorol, mindig űzi az a szellem, amely nem talál nyugalomra, mert kergetik erkölcsök árnyai, kincsszomjának lidércei.

Ez a zsidó mindenütt egyforma. Látható a kármentő mögött hamis iteével, látható a boltban hamis mérleggel, látható itt is, ott is, amint lesben kergeti, fogdossa és lövi a világhódítás fegyverével, a váltóval a vadat.

Olyan elvek, aminő a szabadság, egyenlőség és testvériség élve, nem borona a kezükben, hogy megporhanyítsa búzavetés alá a földet, hanem vetőgép, hogy elhintse búza közt a konkolyt és a gyomot.

A fölkennt királyokat parancsaikban köti az eskü, a törvény, az alkotmány. Rothschildot nem köti semmi. Törvényhozásoknak és kormányoknak szab irányt. Törvényeket alkottat, aminők neki tetszenek, törvények meghozatalát tiltja el, ha neki nem tetszik. A bőrzét nem lehet megadóztatni, mert Rothschild nem akarja, a borgyártást és borhamisítást nem lehet törvény által megtiltani, mert tiltakozik Rothschild. Szabad a család, szabad a hamisítás, szabad a fosztogatás, ameddig Rothschild úgy akarja. Szabad préda az egyes, szabad préda az állam, ameddig Rothschild úgy akarja.

Rothschild akarta, hogy ne legyen zsidókérdés az országában és nem is lett. Letiporták, agyondorongolták azokat, kik törvényes eszközökkel, a törvényhozás útján óhajtották megoldani a társadalmilag, közgazdaságilag és nemzetileg oly életbevágó kérdést.

Ledorongolták, mert különben nem kaptak volna pénzt. A megfeneklett pénzügyek, a megcsappant hitel, a hógomolyként növekvő deficit, a válságos mezőgazdasági viszonyok borzongatták a kormányzat lapockáit. Rothschild összeráncolta szemöldökét, a sajtó belefújt a jerikói kürtökbe. Fülhasító zajjal hirdették: «az antiszemita törekvések rossz hírbe hozták az országot, csökkent a bizalom a nemzet életképessége iránt, pénzügyi és nemzetgazdasági bajok vízözöne fenyegeti».

A tiszaezlári küzdelmekre visszaemlékezve Verhovay megjegyzi, hogy valamennyi harca közül ez volt a legnehezebb. A zsidóellenes közhangulatnak akkor nem is annyira a sakter-gyilkosság volt az oka, mint inkább a zsidóság viselkedése. Az egész zsidóság olyan zárt egységben állott a sakterek mellé, hogy ez mindenkit megdöbbentett.

«Ebben a megbonthatatlan összetartásban a legmoder-

nebb neológ csak oly fanatikuskak bizonyult, mint a legvakbuzgóbb szejard ortodox. Ebben az összeesküvésben, mely támadás volt a legszentebbek ellen, miket a keresztény társadalom a XIX. század eszméivel magáévá tett, Rothschild és Hirsch báró, Wahrmann Mór és Mandl Pál, Schossberger Dávid és Chorin Ferenc kezét nyújtottak Schwarz Salamon és társainak, a gyilkos saktereknek. Páris, London, Bécs, Budapest, mint a voltaoszlop gyűrtüi, érintkeztek Sadagorával, a csoda rabbi székvárosával.»

Verhovay annak idején, elsősorban Ónody tájékoztatásai alapján foglalkozott a tiszzaeszlári ügygel. Kezdetben csak egyszertű hírközlésre szorítkozott, minden magyarázattal vagy állásfoglalással nélkül. Csak később, amikor zsidó részről megindult az elködösítési hadjárat a sakterek megmentése érdekében, csak akkor szállt harcba Verhovay és a Függetlenség, de még ekkor sem antiszemizmusból kifolyólag, hanem a pusztaságért és a jog, a törvény szabad érvényesüléséért. Lassan kialakultak a harc vonalak, Verhovay most már elemében volt. Sorozatos, kemény támadásokat intéz a zsidók kiszolgálására vállalkozott lapok, közhivatalnokok, kormány és politikusok ellen. Verhovay leleplezései és támadásai sokak számára már elviselhetetlenek voltak. Valóságos maffia esküdött össze ellene. Mondvacsinált ürügyek alapján valóságos párbaj-lavinát zúdítottak a nyakába. Azt remélték, hogy ilyen módon megtörhetik, a harc feladására és hallgatásra kényszeríthetik. *Kenedivel, Horánszkyval* és társaikkal egymásután *12 párbajt* vívott. Ezek az emberek egytől-egyig a zsidóságnak akartak szolgálatokat tenni, hogy így pénzes zsákjaik közelébe férközhessenek. Nyíltan és névtelenül fenyegették, hogy elteszik láb alól. Százával kapta a mocskos hangú, gyalázkodó leveleket. Szervezett terrorral igyekeztek elnémítani őt. Egyformán kivették ebből részüket zsidók, ortodoxok, asszimilánsok, valamint nemzsidók. Egy Nagy Grosz Sándor nevű makkabeus, a Múzeumhoz címzett kávéházban, bottal akart Verhovayra támadni, de póruj járt, mert Verhovay revolverét fogta támadójára, aki erre jobbnak látta odébb állani.

Verhovay egyik legelszántabb ellenfele *Kozma Sándor* főügyész volt. Ádáz, elkeseredett harc folyt közöttük. Kozma hivatali állásában a zsidóbarát kormánypolitika kiszolgálására vállalkozott. Feladatát teljes odaadással végezte. Egyik legfőbb kötelességének Verhovay megsemmi-

sítését tartotta. Tudta, hogy Tisza Kálmánál ezzel szerezhethet a legtöbb érdemet. Egymást érték a jogtalanságok és törvényteleniségek, nap-nap után indultak perek a Függetlenség ellen, amíg végül sikerült is Verhovayt anyagilag tönkretenni s a tollat kiütni kezéből. A tiszaezlári per tartama alatt, Verhovay a nyilvánosság elé vitte Kozma Sándornak, mint főügyésznek felháborító szereplését, Kozma mögött azonban oly hatalmas erők állottak, hogy az elkövetett törvényteleniségek ellenére is állásában maradt. A hatalom urai nagyon jól tudták, hogy a sakterek felmentését csak Kozma Sándor tudja kierőszakolni. Verhovay támadásáért röviddel később Kozma Sándor kíméletlen bosszút állt, amikor a csángó pénzek elsikkasztásának hazug és becstelen vádját zúdította a nyakába. Kozma különben már pályája elején el volt jegyezve a zsidó érdekekkel. Amikor *Ráday Gedeon* gróf, mint királyi biztos az alföldi betyárvilágot felszámolta, elfogatta és lecsukatta a zsidó orgazdákat is. A *Pester Lloyd* emiatt hosszú cikkben támadta a királyi biztost, azzal vádolva, hogy a börtönökben kínszerszámok vannak. Ez a hír bejárta a külföldi sajtót is. Kozma Sándort küldték le az ügy kivizsgálására. Az ügyész úr azonban egysesyedül csak *Löw zsidó* börtönét kereste fel. Kozma jelentése után Rádayt állásától nemsokára felmentették, *Löw*-öt pedig szabadlábra helyezték. A tiszaezlári saktereket felmentő ítélet is elsősorban Kozma Sándor műve volt. A felmentés Verhovayt csak megerősítette a zsidóság elleni harcának jogosságában és helyességében. Megbizonyosodott arról, hogy a zsidóság nemcsak védelmébe vett, faji érdekből egy aljas bűncselekményt, hanem már akkora befolyással rendelkezik, hogy a törvényt és a jogot is lábbal tiporhatja, a kormányt kezében tartja. Kiderült, hogy a zsidóság az igazi hatalom és a törvény az országban. Most és ettől kezdve lett igazán antiszemita. Most már tudta, hogy miért van szükség antiszemitizmusra. Arra a kérdésre, hogy miért antiszemita, e szavakkal felel:

«Azért, mert nemzetem jobban szeretem magamnál s többre becülöm a zsidónál. Bámulatom a zsidók külön vallási és faji szervezete iránt, a lélektani rugója annak, hogy más módot a kibontakozásra nem ismerek: vagy a magyar társadalom szívja fel a zsidóságot, vagy a zsidó társadalom a magyar nemzetet. (Verhovay még nem tudhatta, hogy van egy harmadik megoldás is, a zsidók

eltávolítása a magyar nemzet testéből.) Most minden arra mutat, hogy a zsidóság az nemzetünkre, ami a hűsevő növény a pillangóra. Elég, hogy szárnyai érintsék levelét, azonnal összecukja azt és addig ki nem nyitja, míg föl nem esméztette. Más a mi erkölcsi világunk, mint a zsidók erkölcsi világa, mások nemzeti törekvéseink, mint a zsidók törekvései. Mások erényeink, mások vétkeink. *Vállásilag és fajilag iszonyú mélység tátong közöttünk, választó vonal gyanánt. És ezt a vonalat lehetetlen áthágni, amíg a zsidó csak addig magyar, míg a zsidóságnak kedvez, azon túl zsidó és mindig csak zsidó.*»

Verhovay eleinte az antiszemitizmus enyhébb, óvatosabb, liberálisabb formáját fogadta el. Inkább védekezni akart a zsidóság ellen és nem támadni. Nem tette magáévá az emancipáció hatályalanítására vonatkozó javaslatokat sem. A zsidókérdés megoldását két dologtól remélte, először a zsidók megreformálásától, másodszor a további bevándorlás megakadályozásától. Abban a tévhitben élt, hogy ezek a javaslatai a zsidóság kevésbé fanatikus és elfogult részében megértésre találhatnak. Tévedett. A zsidóság egységesen utasított el mindenfajta reformtervet, bármily szerény és óvatos is volt az, ha a zsidóság helyzetét érintette vagy éppen kissé korlátozta. De nemcsak a zsidóság, de a zsidó járszalagon haladó kormánypolitika sem akart tudni semmiféle olyan kezdeményezésről, amely a zsidóság térhódítását feltartóztathatta volna.

A parlamentben.

A parlamentnek 1878-tól 1887-ig volt tagja Verhovay. Az első egy-két évben még kizárólag a liberális és függetlenségi politikát szolgálja. A tiszzaeszlári per idején azonban kilép a függetlenségi pártból és Istóczy antiszemita pártjával működik együtt. Egyideig tagja is volt a pártnak, de állandó szoros együttműködésre impulzív természeténél és lobogó temperamentumánál részben talán liberális beidegzettségénél fogva nem volt képes. Eleinte nem tudta egészen megérteni Istóczyék következetes és radikális antiszemitizmusát. Sokáig rabja volt annak a meggyőződésnek, hogy a zsidók reformálhatók, megjavíthatók és magyarosíthatók. Pedig talán, ha kezdetől fogva őszintén együtt dolgozik Istóczyékkal, sokkal

nagyobb eredményeket érhettek volna el. Csak amikor már mindenéből ki volt fosztva, a közéletből is ki volt rekesztve, csak akkor ismerte meg végleg és igazán a zsidóságot, csak akkor látta be, hogy a magyarság és a zsidóság között nincs és nem is lehet helye kompromisszumnak, kiegyezésnek. Ebben a harcban a két fél közül el kell valamelyiknek pusztulnia. Amikor Verhovay mindezzel tisztába jött, megkísérelte Istóczyékkel egyetértésben és az ő szellemükben feltámasztani a függetlenségi antiszemita pártot, de kevés sikerrel. Nem járt eredménnyel, lapindítási kísérlete sem, a *Független Magyarország* két évi fennállás után megszűnt.

Antiszemita szellemben első ízben a *tapolcai kérvény* tárgyalásakor szólalt fel. Élesen szembeszáll a szabadelvűség hazug, zsidó értelmezésével, az *elvek és jelszavak elé helyezi a nemzet igaz érdekeit*. Ekkor terjesztette be a zsidók megreformálásáról szóló határozati javaslatát, amelyben sok helyes gondolat és ötlet volt ugyan, de végeredményben célját tévesztett kísérlet. A zsidóság elleni harcának igazi színtere azonban nem a parlament volt, hanem a sajtó.

Az 1887-es választásokon alig néhány szavazattal maradt kisebbségben *Cegléden*, egykori legjobb barátjával, *Komjáthy Bélával* szemben, aki függetlenségi párti programmal, de csak a kormánypárt hathatós támogatásával tudta Verhovayt megbuktatni. Megbuktatása érdekében a legerkölcstelenebb eszközöket is felhasználták. Nem is annyira a bukást, mint inkább azt, hogy éppen legjobbnak hitt barátja vállalta magára kibuktatását, nagyon szívére vette Verhovay. Nagyon rossz emberismerő volt. Leghívebb barátai és bizalmasai hagyták legrútábbul cserben. Olyanok, akiket többnyire ő emelt ki az ismeretlenségből és az ő segítségével tudtak csak közéleti szerephez jutni. Komjáthy Béla is ezek közé tartozott. Ez az ember nemcsak Verhovay politikai pályájára mért csapást, ő volt a Függetlenség összcsemlésének közvetlen előidézője is, mert a birtokaira betáblázott kauciót, egyik napról a másikra felmondta.

Ellenfeleinek kíméletlen hajszája és üldözése nem bántotta annyira, mint a hozzá legközelebb állóknak, testi-lelki jóbarátainak árulása és hűtlensége.

Távol a világtól.

Néhány évi bizonytalan élet után, mindenből kiábrándulva, végleg búcsút mondott a közéletnek. Feleségül vette *Kövér Amáliát*, özv. *Szmetanovics Jánosné, battonyai föld-birtokosnőt* s ide vonult vissza gazdálkodni. Sokáig csendes, magába zárkózott életet élt. Csak egyetlen egyszer került szóba a politikai életbe való visszatérése. *Gyula* város ellenzéki polgársága akarta őt megnyerni képviselő-jelöltjének. Már az összes gazdakörök meg is választották elnöküknek, de az utolsó pillanatban, állítólag felesége kívánságára, visszalépett a jelöltségtől. A birtokot rövid idő alatt, nagy szorgalommal mintagazdasággá fejlesztette. A környékbeli birtokosokkal később mozgalmas társadalmi életet élt. Hol az egyik, hol a másik kúrián gyakran mulatták át az éjszakákat. A multa nem szívesen emlékezett vissza. Halála váratlanul következett be *1906 április 20-án*.

Kétségtől egyike legmarkánsabb, legérkesebb egyénisége volt korának. Megalkudni, alkalmazkodni sohasem tudott. Nem tudta elhallgatni a közéleti visszasságokat és igazságtalanságokat. Benne minden igaz ügy őszinte pártfogóra talált. Minden kérdést, minden ügyet a magyarság egyetemes érdekei szempontjából nézett. Ennek a szempontnak minden egyebet alárendelt, elsősorban a saját érdekeit és céljait. Sohasem kereste a címet, a rangot, a hatalmat, a pénzt, a vagyont, mindig közérdekből emelt szót. Végzete az volt, hogy olyan időkben szállt síkra a becsület, a tisztesség és az igazság mellett, amikor az önzés, a képmutatás, a szűklátókörűség volt a divat. A tisztakálmáni korszak mindenesetre egyik legnagyobb és legveszélyesebb ellenfelétől szabadult meg, amikor sikerült őt a közéletből kiüldöznie. Fél századdal nagy harcai után csak tisztelettel és csodálattal gondolhatunk rá, aki a hatalom minden elnyomásával és a zsidóság minden erőszakával szembe helyezkedett. Hogy a tiszzaeszlári rémtetteről az egész világ tudomást szerzett és a zsidóságnak nem sikerült ezt az ügyet elsüllyeszteni, az végeredményben neki köszönhető.

Halálakor, 1906-ban, a zsidóság már zavartalanul birtokolhatta az ország anyagi és szellemi hatalmát, többé már nem volt számára ellenfél sem az élő, sem a halott Verhovay. A legtöbb zsidó lap visszaemlékezésében egy érdekes egyéniségről számol be, akinek ifjúkori eltéve-

lyedései megbocsáthatók. De akadt egy-két olyan zsidó lap is, amelyik Verhovay halálát is arra használta fel, hogy a még lappangó antiszemita erők elé odaállítsa, elrettentő példaként, vigyorgó ábrázattal a bukott Verhovayt és sorsát. A *Pesti Napló* például a következőképp méltatta a halott Verhovayt:

«Verhovay... Ő is volt valamikor győzedelmes, diadalmas és ünnepelt. Amikor a függetlenség nemes ígét hirdette és amikor a mágnások céllövője leterítette és amikor az így nyert népszerűséggel az antiszemizmus katonája lett: győzedelmes és ünnepelt volt. Verhovay is a negyvennyolcas vezér dicsőségével akarta betakarni gyűlölködő programjának sivár mívoltát. Egy ideig sikerült. De az idő gyorsan széttépte a dicsőséget, a gyűlölet kivigyorgott mögüle, a gyűlölet embere megbotlott és Verhovay elhagyatva, egyedül, bukottan vándorolta végig a maga szomorú életútját.

A halottnak béke... De, amikor a közéletben fel-támadni látjuk Verhovay szellemét, amikor a gyűlölet emberei megszorodva, nálánál ravaszabb és gonoszabb elmével törtetnek előre és úgy látszik, diadalra törnek, akkor lehetetlen el nem mondani, hogy az ő diadaluk csak káprázat, csak egy állomás, amelyen át gázolva a nemzet és a nemzetek a haladás örök törvényei szerint, az ember-szeretet örök ideáljai felé robognak. *Az ő sorsuk is az lesz, ami Verhovayé volt. És legyen is az.»*

Egyetlen lap volt csak — a Szemere Miklós támogatásával megjelent *Keresztények Lapja* — amelyik érdemeihez méltó módon mert megemlékezni róla. Befejezésül idézünk cikkéből néhány sort:

«Verhovay Gyula halálát megírták a lapok, de csak átsiklottak rajta, méltatás nélkül. Nagyon természetes, nálunk minden zsidó monopólium még a halhatatlanság is. Akármilyen kurtán bántak is el a zsidó lapok az antiszemita Verhovay Gyulával, az, aki a magyar újságírás történetét valaha meg fogja írni, másként ítél majd.

Verhovay Gyula szépen és lelkesítően írt. Cikkei hatottak. Nagy tőkével, óriási reklámmal nem lehet elérni ma azt, mit ő egyetlen cikkével, A kassai toasztalról elért.

Uralta az utcát. Féltek tollától, de sokan követték, maga a turini remete is kegyencei közé emelte. *A gyengét nem bántotta.* Személyeskedésnek nevezték az ő irányát, pedig nem volt az, csak a hatalom gyengítése minden áron

és csak abban az esetben, ha meggyőződése volt... Tudott felfedezni és kegyetlenül leleplezni. Ostorozta a bűnt, a hibát, vétket, de soha lelkiismerete ellenére...

Sokat olvasott, tanult. Nem igaz, hogy nem volt képzettsége. Letette az államtudományi jogi vizsgát. Jól olvasott és azt, amit olvasott, meg is emésztette. Számtalan újságíró-t képezett és ma politikai szerepet játszó egyének, pályája kezdetén, nestora volt és kerülethez juttatta.

Szorgalma és kitartása erejét bámulni lehetett, talán még álmában is hivatásáról álmodott, reggeltől késő éjjelig annak élt.

Egy lapnak sem volt még eddig annyi nagytehetségű és országoshírű munkatársa, mint a Függetlenségnek, annyi barátja és annyi ellensége. Nem udvarolt senkinek. Nem férközött a háloszobákba, a családi szentélyekbe, de ütött keményen a leghatalmasabbon is.»

*

Verhovay volt egyébként az egyetlen úttörő antiszemita és fajvédő harcos, akinek neve nem merült egészen feledésbe. Igaz, hogy az ő emlékének megörökítéséről sem a huszas évek keresztény nemzeti felbuzdulása gondoskodott, hanem az óceánontúli derék magyarok. Amerikába szakadt magyar véreink egy csoportja 1886 február havában *Hazletonban* egybegyűlt *Pálincás Mihály* házánál, hogy önszegélyző egyesületet alakítson. Amikor az egyesület neve került szóba, *Mogyorossy Árpád* nevű tanár, akinek jóhíre volt az amerikai tudományos körökben is, a Rockefeller-család nevelője is volt, *Verhovay* nevét ajánlotta. Az indítványt a jelenlévők egyhangúan el is fogadták. Fél évszázad alatt az egyesület hatalmasra növekedett, ma az amerikai magyarság legnagyobb társadalmi szervezete s ma is büszkén viseli *Verhovay Gyula* nevét. Az amerikai magyarok *Verhovay Segély Egylete 1931-ben* díszes síremléket készíttetett, *Verhovay* hamvait átvitették a battonyai temetőbe. Az emlékmű leleplezése az amerikai magyarok három kiküldöttjének jelenlétében, lélekemelő fényes ünnepség keretében ment végbe. A battonyai magyarok pedig kegyelettel őrzik élete utolsó szakában közöttük élt és elhalt nagy magyar fajvédő harcosnak, *Verhovay Gyulának* az emléket.

IRODALOM:

Verhovay Gyula: Liberalizmus és conservativizmus.

— — Az ország urai.

— — Az álarc korszaka.

EGAN EDE

(1851—1901.)

Ki volt Egan Ede?

Neve a nyolcvanas években szakkörökben már általánosan ismert. A mezőgazdasági reformterveknek egész sorát ő kezdeményezi. A legképzettebb, legtapasztaltabb gazdasági szakemberek között emlegetik. Nemcsak ötletei és tervei vannak, hanem gyakorlati javaslatai is. Minden kérdést, amelyhez hozzá szól, a legalaposabban, a leglelkiesmeretesebben tanulmányoz. Reformterveinek megalkotásánál minden lehetőséget a leggondosabban mérlegel és csak alapos megfontolás után lép javaslataival a nyilvánosság elé. Amilyen termékeny ötletekben és tervekben, éppolyan szívós és következetes azok végrehajtásában. Munkában nem ismer akadályt, pihenést vagy fáradtságot. Hihetetlen energiával tud egy-egy jó ügy szolgálatába szegődni. Nem nyugszik, amíg eredményt nem ér el. Sok figyelemre méltó és nagy jelentőségű kezdeményezése közül megemlíjtjük a tejtermelés fokozása érdekében kifejtett nagyszabású munkásságát. A tejszövetkezeti eszmének meghonosítása és elterjesztése érdekében is hihetetlenül sokat fáradozott. Cikkek és tanulmányok egész sorát írta ezekről a kérdésekről. Meg volt győződve arról, hogy a tejjgazdálkodásra Magyarország meőgazdaságában még igen fontos szerep vár. Már évtizedekkel ezelőtt hangoztatta, hogy gazdálkodásunk egyoldalú, gabonatermelésre való beállítottsága nagy veszélyeket rejteget magában, nemcsak a változékony időjárás miatt, de a tengerentúli verseny jelentkezése következtében is. A tejjgazdálkodás felkarolásával egyidejűleg az intenzív *havasi* állattenyésztés megszerve-

zését sürgette. Svájc példája lebegett előtte. A Kárpátok dús havasi legelőjének kihasználását egyik legfontosabb feladatunknak tartotta. A havasi szarvasmarha-tenyésztés fontosságát növelte szemében még az a körülmény is, hogy jól ismerte a kárpáti tót, rutén és székely nép nyomorúságos nehéz helyzetét. Az alatt a néhány esztendő alatt, míg országos tejjgazdasági felügyelő volt, irányítása alatt felvirágzott az ő kezdeményezésére alakult *budapesti tejszövetkezet*. Már itt megmutatkozott pompás szervező képessége. A felügyelőség az ő vezetése alatt az országban mindenütt szorgalmazta, tanáccsal és támogatással elősegítette a tejszövetkezetek alakulását. Havasi tejjgazdaságokat létesített, megszervezte és magas színvonalra emelte a tejjgazdasági szakoktatást, ösztöndíjakkal külföldre küldött gazdákat a tejjgazdálkodás tanulmányozására, felkarolta a tejjgazdasági szakirodalmat, a tejjvizsgálat és tejjellenőrzés rendszerének megszervezését is kidolgozta. A hazai lótenyésztés helyes irányba terelésén is sokat dolgozott. Közben állandóan éber figyelemmel kísérte a szomszéd államok mezőgazdasági viszonyainak alakulását. Megfigyeléseiről és tapasztalatairól alapos és kimerítő tanulmányokban számolt be. Másrészt arra is volt gondolja, hogy a külfölddel a magyar mezőgazdaság helyzetét megismertesse. Tanulmányutat szervez Magyarországra német gazdák részére. Németnyelvű tanulmányokban részletes képet ad a magyar mezőgazdaság fejlettségéről. Állandóan tanul, de sohasem elégszik meg az elvont elméleti ismeretekkel.

Egan neve tulajdonképpen a *hegyvidéki akcióval* kapcsolatban lett országosan ismertté. Akarata ellenére belekerült a legvadabb és legszenvedélyesebb viták ütközőpontjába. Sajtóban és parlamentben támadták és védelmezték őt. Hónapokig kavargott személye és munkássága körül a vihar. Vádak, gyanúsítások, rágalmak röpködtek feléje. Vasidegekkel állta, túrta a hajszát. Ez a kíméletlen és alantass hajsza fordította igazában feléje a magyar társadalom jobbik részének figyelmét és érdeklődését.

De ki is volt hát ez a férfiú, akit annyi támadás és olyan szenvedélyes gyűlölet ostromolt. És mi volt a vétke, amit sehogysem lehetett neki megbocsátani? Ezekre a kérdésekre akarnak feleletet adni ezek a sorok.

Az *Egan-család* ír eredetű. Történeti adatok szerint az O'Egan-család Írország egyik főrangú törzsének a hajtása. Írország örökös főbírói méltóságát a család töltötte

be. A családból John Egan M. P. a Dallinakill kerület országgyűlési képviselője volt, 1754-ben született és 1810-ben halt meg. Ennek fia, *James*, aki 1783-ben született s 1834-ben halt meg, a XIX. század elején hagyta el ősi hazáját és Magyarországon telepedett le. *James* fia volt *Eduárd Edének* az apja, aki megvette a borostyánkői uradalmat, előbb *Sina Simon báró* magyarországi uradalmának igazgatója, később *Batthyány Gusztáv herceg teljhatalommal felruházott jószágkormányzója*, s 30 éven át *Festetics György gróf gazdasági tanácsosa*. *Eduárdnak* két fia volt, *Lajos*, aki a fiúmei kormányzóság kötelékében teljesített szolgálatot és *Ede*, aki mezőgazdasági pályára lépett.

Egan Ede 1851-ben született *Csáktornyan*. A szombathelyi főgimnáziumban végezte tanulmányait, majd Szászországban egy nagyobb erdőgazdaságban gyakornokoskodott, azután a *hallei* egyetemen s a *bécsi mezőgazdasági főiskolán* végezte felsőbb tanulmányait. Nagyobb utazásokat tett külföldön, azután 1878-ban egy 30.000 holdas poroszországi uradalom vezetését vette át. Három év múlva atyja meghalván hazajött és családjá birtokán gazdálkodott. Már ekkor jelentős irodalmi működést fejtett ki magyar és német nyelven önálló művekben és szaklapokban. Elsősorban, mint már említettük, a tejjgazdaság és a szarvasmarhatenyésztés kérdései foglalkoztatták. Ezirányú munkássága vonta magára a kormány figyelmét is, úgyhogy 1883-ban megbízták a tejjgazdaság országos felügyeletével. Ezt a munkakörét nagy odaadással töltötte be. Elsősorban a havasi gazdálkodásra igyekezett a közfigyelmet irányítani. Ebből a tárgykörből előadást is tartott a Tudományos Akadémia nemzetgazdasági bizottságában. 1890-ben megvált állásától. Már előbb megnősült. Egy poroszországi nagybirtokos leányát vette el. Állásáról lemondva, kiköltözött Poroszországba apósa birtokára. Nyolc évig élt külföldön. Amikor hazatért, éppen abban az időben indult mozgalom a felvidéki képviselők körében, a rutén nép megsegítése érdekében. *Egan* nyomban megindította tevékenységét a havasi mezőgazdaság érdekében. A szegedi gazdasági kongresszuson előadást tartott *Magyar állattenyésztő, fel a havasra* címmel, egyidejűleg a rutén földön szerzett tapasztalatairól emlékiratot készített a megindítandó akcióra vonatkozólag. *Darányi* földművelésügyi miniszter lelkes fáradozását és a tervezetében foglalt helyes

elgondolásokat végül is azzal jutalmazta, hogy kinevezte őt miniszteri megbízotti minőségben és széles hatáskörrel a hegyvidéki akció vezetőjévé.

Ezzel a kinevezéssel kezdődött valójában Egán kálváriája. Az ő páratlan emberi tulajdonságairól, közvetlen, lekötelező egyéniségéről, végtelen igazságszeretetéről, mély szociális érzékéről, sokoldalú képzettségéről, alapos tudásáról, hihetetlen szorgalmáról, munkakedvéről és munkabírásáról, leleményességéről és szívósságáról maradandó, örökbecsű emléket állított *Bartha Miklós a Kazár-földönben*. De erről szólnak a rutén nép körében sok helyütt még ma is élő legendák és történetek. Lehettek és bizonyára voltak Egánnak is hibái, de ezek eltörpülnek nagysága és értékei mellett. Mérhetetlenül szerette hazáját és azt a fajtát, amelyhez bár nem kötötték őt vérségi kapcsolatok, de kevesen tudtak nálánál jobban megérteni és megbecsülni. Mindég, minden cselekedetével hazájának és nemzetének akart szolgálatot tenni.

A rutén akció.

A 18. század második felében és az egész 19. század folyamán végbement nagyarányú galíciai és orosz-lengyel zsidóbevándorlás hatása elsősorban és a legnagyobb mértékben a ruténektől lakott északkeleti országrészben, *Máramaros, Ung, Bereg vármegyékben* volt érezhető. Itt ugyanaz a folyamat ment végbe, ami korábban, illetve ezzel egyidejűleg a szomszédos Galiciában és Bukovinában az ottani lengyel és ukrán földművelő paraszt népességgel történt. A jámbor, hiszékeny, nagy tömegekben tanulatlan ős lakoságot a bevándorolt és elszaporodott zsidóság, kivetkőzve minden emberi érzésből, elvetve minden erkölcsi gátlást, megtagadva minden szánalmat vagy könyörületet, kizárólag a harácsolás brutális ösztöneitől hajtva, valósággal mindenéből kifosztotta és saját földjén földönfutóvá tette. Ebben a tevékenységében a zsidóság kímélet és irtalom nélkül, könyörtelenül felhasználta minden eszközt, amely célja elérésében segítette. Ennek a könyvnek más fejezeteiben már többször szó esett a bevándorolt zsidóságnak, erről a minden képzeletet felülmúló élısdiségéről, úgyhogy most csak egy-két lényegesebb körülményre óhajtunk kiterjeszkedni. Abban a csendes, fegyvertelen fajközi harcban, amely

az új honfoglaló zsidóság és a szülőföldjét, viskóját, pár barázdányi kis földceskéjét — amely számára az életet jelentette — tíz körmével védelmező ruténség között kifejlődött, az előbbinek elsősorban az igénytelen, egyszerű és szívós ellenfelének ellenállóerejét kellett megtörnie. Erre a célra a leghatásosabb eszköznek a *pálinka* bizonyult. A zsidó szatócsok és korcsmárosok ösztönzésére ennek fogyasztása valóságos népszennvedéllyé lett. A *pálinkaivás* társadalmi ragálya szörnyű pusztítást vitt véghez a rutén nép soraiban. Nemcsak erkölcsi ellenállóereje roppant meg, nemcsak szellemi képességei satnyultak el, nemcsak értelme halványodott el, de anyagilag is teljesen tönkre ment. A *pálinka* pestis nyomán csökkent fizikai ereje és munkaképessége is. A legsötétebb nyomor zúdult rá. A *pálinkaivás* néhány évtized alatt tehetetlen, nyomorult páriává tette ezt a népet. Amikor azután ráébredt szerencsétlen helyzetére, úgy érezte, nincs számára szabadulás ebből a pokolból, nem látott más kivezető utat, mint újra a *pálinkát*. Amíg kezdetben a *pálinka* volt romlásba taszítója, most úgy érezte, a *pálinka* egyedüli vigasztalója, barátja, sőt életcélja. Az így harcceptelenné tett ellenfelet a zsidóság most már könnyűszerrel foszthatta ki mindenéből, vagyonából, emberi önérzetéből, szabadságából, becsületéből egyaránt. Az uzsora, a csalás, a hamis eskü, a hamis váltó és más hasonlók mindennapi és megszokott eszközök voltak a zsidóság kezében. Ilyen ellenféllel, ilyen harcmodorral és harci eszközökkel szemben még a harc edzettebb és ellenállóképesebb ellenfélnek is alul kellett volna maradnia. Hát még a ruténeknek? Alig indult meg a küzdelem, máris eldőlt a zsidóság javára. A rutének mindenütt kiszorultak kicsiny falvaikból, apró házacskáikból fel a hegyoldalra és az erdőszélekre. Elvesztették kis földjeiket, csak a robot és a *pálinka* maradt meg számukra. Csak tengethették nyomorult rabszolga életüket a zsidóság kegyeiből, de csak azért, mert zsidó rabszolgatartóiknak szükségük volt rájuk.

Már magában véve ez a zsidó invázió is pusztulást és megsemmisülést jelentett a rutén nép részére. Sajnos, ehhez azonban még egyéb súlyos bajok is járultak. Ezek aztán minden életlehetőségtől megfosztották ezt a jobb sorsra érdemes népet. A vármegyékre kiterjedő hatalmas mammut birtokok elvették előle a szabad levegőt, nemcsak termőföld nem jutott a rendkívüli szapora népnek, hanem még állatait sem tudta, hol legeltetni. Pedig a silány

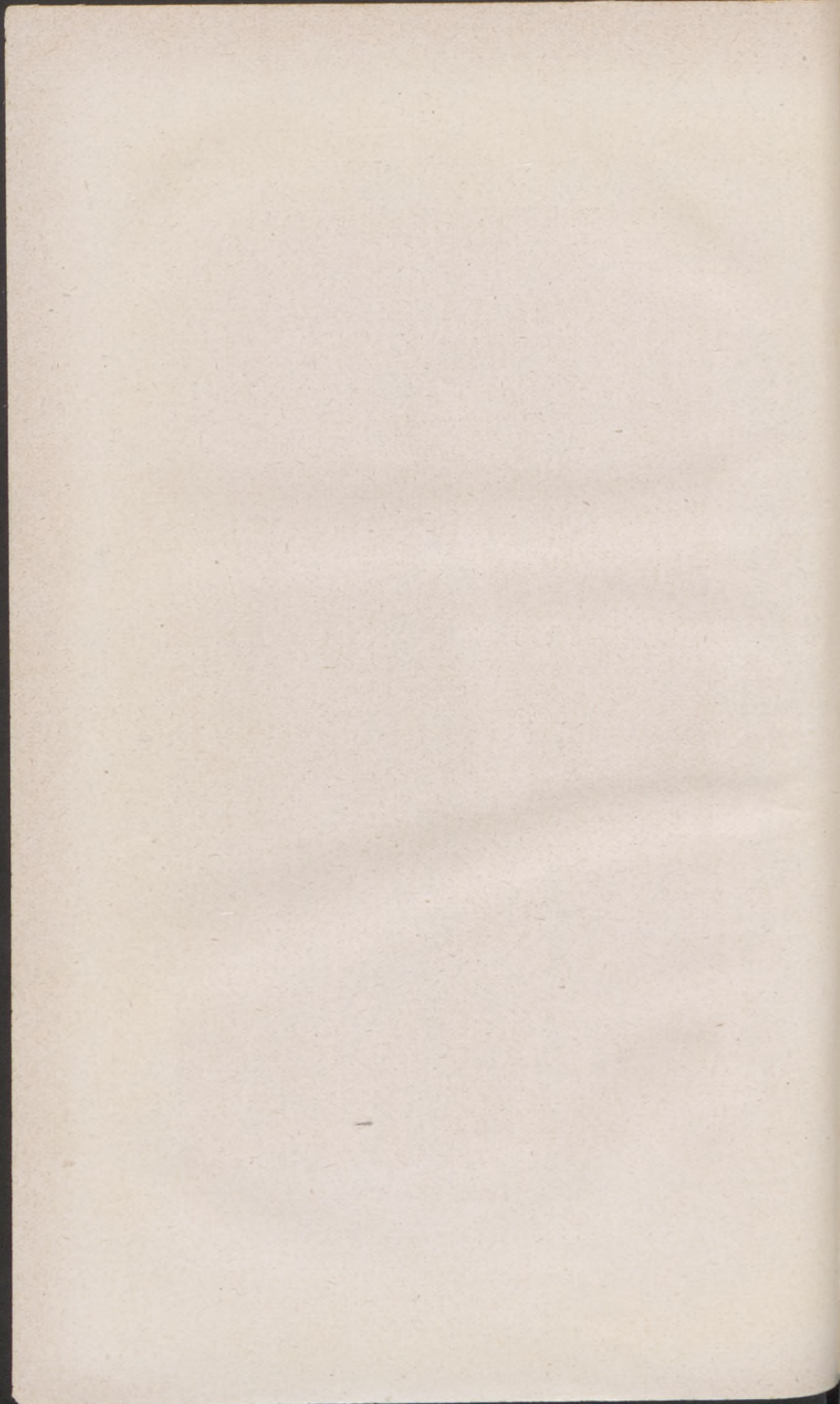
föld, a kedvezőtlen éghajlat amúgyis csak nagyon szegényes életet biztosítottak. Ebben a megnyomorított állapotban valóban nem volt más választás a tönkre jutott, elkeseredett rutén parasztnak, mint a kivándorlás — ha volt elegendő pénze — vagy a teljes megsemmisülés.

A tizenkettedik órában, a kilencvenes évek végén, a rutén nép szellemi vezetői, a görög-katolikus papság élén *Firczák István* munkácsi püspökkel együttműködve, a helyi közigazgatás néhány lelkiismeretes vezetőjével egy akarattal összefogott azzal a határozott szándékkal, hogy a kormány beavatkozását és segítségét kéri. Beható tanácskozások után megállapították a legszükségesebb tennivalókat, javaslataikat emlékiratba foglalták és eljuttatták az illetékes miniszterekhez. Mindenekelőtt *a további zsidó bevándorlás ellen foglaltak állást, az állami iskolák számának szaporítását kívánták, a háziipar, nevezetesen a halina szövés, a kosárfonás, a faszerszám-gyártás felkarolását* és más hasonlókat javasoltak. A kormányban, főleg *Darányi Ignác* akkori földművelésügyi miniszterben meg is volt a segíteni akarás szándéka és akarata, csak a megfelelő, a hozzáértő ember hiányzott, akire rá lehetett volna bízni egy ilyen nagyjelentőségű akció megszervezését és lebonyolítását. Olyan valaki kellett, akiben meg van a szükséges sokoldalú szakismeret, vagy rátermettség, erély és találmányosság, emberismeret és akaraterő, legfőképpen pedig az ügy iránti lelkesedés.

Egan ebben az időben tért haza külföldről, hallott egyetmást a ruténföldi állapotokról. Érdekelte a dolog, elment a helyszínre, hosszú hónapokat töltött a beregi és máramarosi hegyvidéken. Mint marhakereskedő járta be a vidéket, közvetlen kapcsolatba került a néppel, megismerhette helyzetét. A szerzett benyomások és tapasztalatok minden sötétensejtését felülmúlták. Egan megborzadva és megrendülve látta az irtózatos nyomort, a leírhatatlan szenvedést, a mérhetetlen sok gonoszságot és kegyetlenséget. Igazságérzete fellázadt, úgy érezte, hogy segíteni kell a magára hagyott és tehetetlenül vergődő népen. *Firczák* püspök akciója éppen kapóra jött neki. Tapasztalatairól részletes jelentést készített, egyben megjelölte az utakat, módokat és eszközöket, amelyekkel véleménye szerint ki lehetne emelni súlyos helyzetéből a ruténföld népét. *Darányi*, aki Egant már régóta ismerte és sokra értékelte, nyomban tisztában volt azzal, ha valaki, hát Egan az az

Egan Ede

em
ot
vi
ak
fe

fo
ba
te
jé
kín
ko
ne
tal
tós
da
me
bac
Eri
kez

em
utá
cso
kez
vid

ind
a l
nép
det
szo
del
rom
a r
bér
holo
oszt
és
évro
jófo
jese
ked

ember, aki a hegyvidéki akciót megtudná szervezni és ott valóban komoly eredményeket tudna elérni. Egán rövidesen, mint miniszteri megbízott át is vette a hegyvidéki akció irányítását a lehető legszélesebb hatáskörrel és teljes felelősséggel.

Egan előre megállapított tervei szerint nyomban hozzáfogott a munkához. Figyelmét semmi se kerülte el. Tudatában volt annak, hogy csak egységes, átfogó, mindenre kiterjedő akcióval lehet eredményt elérni. Kedvenc eszméjének, a havasi állattenyésztésnek felkarolására most bőven kínálkozott alkalom. A havasi állattenyésztés és tejgazdálkodás meghonosításával új keresetforrásokat akart a ruténeknek biztosítani. Tirolból külön inthali gulyát hoztak a ruténföldi állattenyésztés fellendítése érdekében. Jelen-tős legelőterületeket vettek bérbe a szomszédos nagy uradalmaktól a rutén parasztoknak. Életlehetőségek teremtése mellett gondoskodni kellett arról is, hogy valamiképp kiszabaduljon a nép a *zsidó pénz- és áruuzsora karmaiból is*. Erre csak egyetlen mód volt, *hitel- és fogyasztási szövetkezetek* létesítése.

Egyébként az egész hegyvidéki akció megindításáról, ennek okairól és működéséről Egan az akció fennállása után eltelt második év elején, *1900 február 12-én Munkácson* megtartott értekezleten részletesen beszámolt. A következőkben mi is az ő jelentése nyomán ismertetjük a hegyvidéki kirendeltség működését.

A földművelésügyi minisztérium által *1897-ben* megindított akció tulajdonképpen nemcsak a rutének, hanem a Kárpátokban lakó valamennyi válságos helyzetben lévő nép megsegítését célul tűzte ki maga elé. Az akció kezdetét jelentette volna csak a rutének között Bereg megye szolyvai járásában megindult munka. A miniszteri kirendeltség teljes egyetértésben a minisztériummal főképp három irányban dolgozott. Elsősorban *földet* kellett szerezni a nagy földhiányban szenvedő népeknek. A miniszter kibérelt tehát a gróf Schönborn-uradalomtól 25 évre *12.622 hold földet*. Ezt azután *41 községben 4303* földműves között osztotta ki. Eleinte a földeket csak próbaévre adták ki és csak a szerzett tapasztalatok alapján adták ki újabb 11 évre. Ez a megoldás lehetővé tette, hogy a bérlő a földet jóformán a sajátjának tekintse és azon a lehető legbelterjesebben gazdálkodjék. A béretek kiosztásánál a nyereszkedés teljesen ki volt kapcsolva. Elvi okokból azt sem en-

gedték meg a bérlőknek, hogy társaságokba tömörüljenek, nehogy ezekben a gazdaságilag gyengébbek az erősebbeket kihasználják. A termelés színvonalának emelése érdekében a kirendeltség a beregi Verhovinában *három mintagazdaságot* létesített. Nagy súlyt fektetett a havasi legelők fejlesztésére. Az állattenyésztés színvonalának emelése érdekében két év alatt *1600 darab tenyészállatot* importáltak. E téren olyan áldozatokról van szó, aminőket egyetlen más ország sem hozott még. A földművesek ezeket az állatokat 5, illetve 4 évi részletfizetésre kapták. A tőke visszafizetésének megkezdésére tulajdonképpen azonban csak a második év letelte után került sor.

Az akciónak egyik legfontosabb feladata a *tisztes séges hitelellátás biztosítása* volt. Csak ettől lehetett remélni a hegyvidéki nép közgazdasági megerősödését és pénzügyi önállóságát s azt, hogy végre kiszabadul elnyomói kezéből. Földhitel ezen a vidéken egyáltalában nem létezett. A vidéki kis pénzügyintézetek sem nyújtottak jelzálogkölsönt ezen a vidéken, mert a tapasztalat szerint, ha egy-egy parasztbirtok árverésre került, a vidék összes uzorásai és kocsmárosai kartellszerűen összefogtak, a birtokot egészen alacsonyra értékelték, az árverésen összejártak és 20—30 holdas birtokot potom pár forintért vettek meg, a pénzügyintézet pedig a kölcsönre csúnyán ráfizetett. A szegény nép csak személyi hitel formájában kapott pénzt. *A legelterjedtebb minimális kamat tíz forint után hetenként egy forint, egy évre tehát 52 forint.* De nagyon sokszor ennek kétszerese, sőt négyszerese is. Egyetlen megoldás a hitelszövetkezet volt. A szolyvai járásban másfél esztendő alatt 11 ilyen hitelszövetkezet alakult. Az új intézmény jelentőségét természetesen a kereskedők (értsd zsidók) sokkal hamarabb felfogták, mint a parasztok. tömegesen akartak belépni a szövetkezetbe. Az a veszély fenyegetett, hogy mindenütt többségben lesznek és a hitelszövetkezetek hamarosan kezükre jutnak. Hogy ezt megakadályozza, a kirendeltség minden egyes hitelszövetkezet megalakulását közvetlenül kezében tartotta. A kölcsönök kiutalásánál a szövetkezetek nagy körültekintéssel és elővigyázatossággal jártak el. Pontosan megállapították, hogy a kölcsön mire kell, ha uzorásnál fennálló adósság kifizetésére kellett, akkor a szövetkezeti igazgatóságának egyik tagja számolt el a hitelezővel, ha marhavasárlásra kellett a pénz, ugyancsak az igazgatóság egyik

tagja ment ki a vásárba. A szövetkezetek elnöke mindenütt a helybeli lelkész. A 11 szolyvai járásbeli szövetkezet hét hónapi működése alatt 481 esetben folyósított kölcsönt 54.249 korona erejéig. Kétségtől ez a hitelszövetkezeti akció képezte a kirendeltség munkásságának legjelentősebb részét.

A szövetkezetek megalakítása természetesen nem ment mindenütt símán. Különösen Zugon és Kisszolyván kellett nagy akadályokkal megküzdeni. Mindkét község közel a galíciai határnál fekszik, kereskedői rövid idő alatt tetemes vagyont sefteltek össze, úgyhogy nem egy Karlsbadba ment nyaralni. Ezekben a községekben 25, illetve 18 éven át még a községi bíró is zsidó volt. Zugon az egész községi birtoknak két harmada már a nem keresztények kezén van. Többségben vannak a képviselőtestületben s mint pénzhatalmak uralkodnak az egész vidék felett. Hatalmuk és összeköttetésük elér egészen Budapestig. A szövetkezet alakuló gyűlésére 4—5 ember jött csak el. A templomból kijövő nép (maga a templom is olyan területen áll, amely a zsidó) megrekedt a kocsmában. Egán maga volt kénytelen áthozni őket a kocsmából. Utasításai alapján meg is alakult a hitelszövetkezet. A kereskedők azonban a népet csakhamar lebeszéltek a dologról, úgyhogy ezek a részleteket nem voltak hajlandók fizetni. A község két papja teljesen reménytelennek látta a helyzetet, menekülni akart és áthelyezését kérte. Itt tehát olyan emberre volt szükség, akinek volt bátorsága szembe szállni a zsidók terrorjával. Külön püspöki engedéllyel megjelent Kisszolyván és Zugon Egán megbízásából Thegze Géza lelkész, akinek házát két év alatt négyszer gyújtották fel, mert hívei körében meg merte szervezni a hitelszövetkezetet. Éjszaka banditák törtek be lakásába, feleségét megszurtták, ő maga csak úgy menekült meg a haláltól, hogy az ágy mellett álló fegyverrel leütötte egyik támadóját.

A beregi zsidóság kezdettől fogva gyanakodva és ellenségesen nézte az állami akciót. A hitelszövetkezetek megalakítása már túlságosan idegessé tették őket. Az áruraktárak felállításával aztán vége lett türelmüknek. Ettől kezdve fanatikus harcot hirdettek minden ellen, ami az állami akcióval összefüggött. Valósággal üldözőbe vettek mindenkit, aki az állami akcióhoz csatlakozott. Őröket állítottak a szövetkezeti áruraktárak elé, hogy oda paraszt ember be ne merjen menni. Akik ennek dacára ott vásá-

rolták be szükségletüket, azoknak nem voltak hajlandók örölni. Ez annál is nagyobb baj volt, mert az összes mal-
mok használatra zsidók kezében volt. A zsidók gyujtogatással,
sőt halállal is megfenyegették azokat, akik a hitelszövet-
kezetekkel kapcsolatban állottak. Az áruraktárakat, ha nem
lettek volna már az első naptól kezdve biztosítva, már
régen mind lángba borították volna. A zsidók nyílt ellen-
szegülése akkor érte el tetőpontját, amikor híre járt, hogy
a miniszteri kirendeltség eljárt a pénzügyminisztériumnál,
hogy a hitelszövetkezeti raktárak részére italmérsi enge-
délyt is adjon. Miért határozta el magát erre a kiren-
deltség? A hegyvidéken a pálinka ma már nem luxus cikk.
Az élcsigázott és rosszul táplálkozó népnél a pálinka
már az élelmiszer szerepét játssza. Akit a nép sorsa érdekel,
arra kell törekedjék, hogy ez a fontos tápszer hamisítatlan
formában jusson el a néphez. Továbbá, hogy a nép a
kocsmák demoralizáló hatása alól szabaduljon ki. A nép
ma már nem a pálinka miatt megy tönkre, hanem azért,
mert a pálinka tíz kézen megy keresztül. Mindenki önt
hozzá vizet, de hogy mégis erős legyen, vitriolt vagy más
maró és egészségtelen anyagot kever hozzá. Másrészt a
nép fő megrontója a kocsmák, mert itt berúgatják, hogy
ebben az állapotában ebből a jámbor népből mindent ki-
vegyenek. Aki a népnek a pálinkát adja ezen a vidéken,
az tartja őt a kezében. A hitelszövetkezetek nem akar-
tak kocsmákat nyitni. A poharankénti kimérés tehát szí-
gorúan tilos volt. Csupán arról volt szó, hogy a nép ott-
honi fogyasztásra hamisítatlan pálinkát kapjon, másrészt
kiszabaduljon a kocsmák hatása alól. Csodálatos módon a
*pénzügyminisztérium a kirendeltség felterjesztését nem
fogadta el és az engedély megadását attól tette függővé,
hogy a községek képviselőtestületei a meglévő kocsmák
mellé óhajtsák-e még egy italmérés engedélyezését.* A zsi-
dóknak ez újabb alkalmat adott arra, hogy minden erejü-
ket mozgósítsák az akció ellen. Az Ung megyei zsidók
főrabbijuk vezetése alatt monstre küldöttségben kérték Fir-
czák püspököt, hogy akadályozza meg a hitelszövetkezeti
italmérést. A küldöttségek egész sora járt az illetékes
pénzügyi igazgatóságoknál, pénzügyminisztériumban és be-
folyásos tényezőknél, valamint a galíciai csodarabbiknál.

A hitelszövetkezetek mellett nem kevésbé fontosak,
sőt talán még fontosabbak az áruraktárak. Csak ezek segít-
ségével lehetett kiszabadítani a népet az áruuszorából. A

falusi szatócs, ha a paraszt fizetni akar, nem fogadja el a pénzt. Csak így érheti el célját, azt t. i., hogy két-három év után számoljon vevőjével, aki ekkor már fizetni nem tud, jön a váltó, a kötelezvény és az árverés. A tömegcikkelnél a szövetség megelégedett 5% haszonnal, míg a drágább, finomabb áruknál a haszonkulcs felemelkedett 12—15 százalékra. Az áruraktárak csakhamar közkedveltségnek örvendtek. Egy év alatt a szolvai járásban 12 elárúsító hely nyílt meg, amelyek állandóan emelkedő forgalmat bonyolítottak le.

Eredmények és ellenségek.

Egán munkácsi jelentésében, mint láthatjuk, nyílt és őszinte képet rajzolt a helyzetről. Az elért eredményekről alig szólt, csak néhány számot sorakoztatott fel. Beismerte, hogy a munka legkezdetén állanak még csak. Amit eddig végeztek, az részben csak kísérlet volt, a cél az, hogy ami jól bevált, azt tovább vigyék más területre is. Nem becsülte csülte le Egan a fennálló akadályokat és nehézségeket sem. Közleg, kertelés nélkül rámutatott ezekre is. Beszámolójának ebben a részében, bármennyire is óvakodott az érzékeny pontoktól, nem hallgathatta el a zsidóság ellenes magatartását sem, amely helyenként már gyilkos gyűlöletté fajult. Egan kezdetben nem volt antiszemita. Ha végül is azzá lett, a zsidók tették őt ilyené. Nem azzal jött a ruténföldre, hogy a zsidóknak, mindenképpen ártson, hanem, hogy a ruténken valamiképp segítsen; legkevésbé ő tehetett arról, hogy ebben a törekvésében szembe találta magát a zsidó érdekekkel. Az kétségtelen, hogy a két nép harcában Egán habozás nélkül a ruténség oldalára állott, mert ez volt a gyengébb, az elhagyatott, a kifosztott, mert ennek oldalán volt az igazság. A harcot a zsidósággal Egán nem kereste, azt rákényszerítették, neki szerepénél és küldetésénél fogva nem lehetett kitérni ez elől. Egan a kihívást elfogadta. S megindult egy kegyig menő kíméletlen harc.

A becsületes és tárgyilagos kritikától Egan sohasem riadt vissza. Sőt inkább kereste és várta ezt. A gyűlölettel és gonoszsággal szemben azonban kíméletlen volt. Tulajdonképpen már az akció megindulásakor szembekerült a

zsidósággal, mert ez kezdettől fogva ellenségét látta benne. Egyszerre, szinte parancsszóra minden mozgásba jött, az egész zsidóság, a verhovinai utolsó kis zsidó szatócstól fel a befolyásos budapesti szerkesztőig és nagykapitalistáig, képviselőig, minisztériumokig, egyszerre mindenki megmozdult és felvonult Egan ellen. Kímélet nélkül támadták őt emberi becsületében, megállapították, hogy tudatlan, tájékozatlan, könnyelmű, pazarló, dilettáns, nyilt és burkolt rágalmak egész özöne zúdult rá. Egan azonban hallgatott és tovább dolgozott. A tények és eredmények mindenben igazolták őt. Ezekkel viszont sohasem kerkedett. E helyett az érdeklődők részére kétszer is olesó tanulmányutat rendezett a Verhovinára, hogy saját szemükkel győződjenek meg a valóságról. Nem kényelmes, luxus kirándulások, hanem kora hajnaltól napestig tartó fárasztó, nehéz túrák voltak ezek a kirándulások, de aki vette magának a fáradságot és részt vett ezen a tanulmányúton, az sok-sok élmennyel és tanulással gazdagodott. Nemcsak Verhovina vadregényes havasait ismerhette meg, hanem láthatta azt a mérhetetlen és leírhatatlan nyomort, amelybe jórészt a zsidó parazitizmus taszította ezt a népet, de láthatta Egan egy-két esztendő munkájának nagyszerű eredményeit is, a hitelszövetkezeteket, az áruraktárakat, a boltokat, a földbérletet, a havasi legelőket és magát az önbizalmát visszanyert, reménnyel és hittel teli rutén népet. A tanulmányút során érintett falvakban mindenütt papjai élén felsorakozik hálát és köszönetet mondani ez a nép, amelyik most már érzi, hogy törődnek vele, segíteni akarnak rajta. Egan nem kímélte ezeken az utakon vendégeit, mindenüvé elvitte őket, mindent meg akart mutatni nekik. Minden faluban szövetkezeti gyűlés volt, az áruraktár megtekintésére is sor került s nem maradt el a látogatás a havasokra. Az 1899 őszén rendezett tanulmányút programjából, amely szeptember 6—12-ig, tehát egy hétig tartott, bemutatjuk két nap programját annak szemléltetésére, hogy mennyire igyekezik Egan kihasználni az időt, hogy a látogaóknak minél többet nyujthasson. Szeptember 8, reggel 5 óraker indulás Szolyváról, reggel 6 óraker érkezlet Bereg Szt. Miklóson, fél 8-kor érkezlet Frigyesfalván, 10 óraker érkezlet Felső Viznyicén, délben 13 óraker indulás lóháton, Felső Viznyicéről, Puznyákfalván, Patkanyocson át Nagy Mogyoróásra, délután 4 óraker érkezlet Nagy Mogyoróson, meghálás Munkácson. Szeptember 11-én, reggel

5 óraker indulás Vereckéről, 7 óraker a beszki emlékek tekintése a galíciai határon, visszatérés Vereckére, délelőtt 10 óraker villásreggeli Vereckén, 11 óraker ebéd Alsó Vereckén, 12 óraker indulás Alsó Vereckéről Volocra, délután 1 óraker Volocra-ról indulás lóhátán a Fircákhasvára, 4 óraker indulás a Fircákhasváról a Névtelen havasra, meghálás a Névtelen havason. A tanulmányutakon elsősorban az Egan által meghívottak vehettek részt, az 1899-ben a résztvevők között találjuk Darányi Ignác földművelésügyi minisztert, Hagara Viktor beregi, Török József gróf ungi főispánokat, Pirkner János állattenyésztési felügyelőt, továbbá Majláth József és Széchenyi Imre grófokat. Ott volt Bartha Miklós is, aki erről az útról írta meg örökszép dokumentumul a Kazár földön-t. Éppen ezeken az utakon is megmutatózó nagyszerű tények és eredmények fokozták fel a vég-sőkig a zsidóság dühét és bosszúját. A zsidóság érezte, ha Egan még sokáig folytathatja munkáját, ha az akció tevékenységi körét a szolyvai járásból kiterjesztik a szomszédos járásokra, sőt egész Bereg és Máramaros vármegyékre, akkor a rutén nép feltartóztathatatlanul kicsúszik kezei közül, kiszabadul a lelketlen uszorosok és a kapzsi pálinkamérők karmaiból, visszanyeri életkedvét, bátorságát, egyszerűen, nem lesz többé szabad prédája a zsidó élődsiségnek. Ezt nem tudta elviselni a zsidóság, létében érezte magát fenyegetve, ez volt tehát bosszújának igazi rúgója. Egan hihetetlen lelki nyugalommal tért napirendre az ellene irányult támadások felett. És amikor Munkácson végre alkalom adódott a megszólalásra, most se támadt, inkább csak védekezett és bizonyított. Jelentése már ismertett részében is beszélt már a zsidóság magatartásáról, de még inkább ki kellett erre térnie, amikor a jövő feladatairól szólt, amikor a zsidóság mindenütt érvényesülő hatását, befolyását és mindent elnyomó hatalmát kellett érzékeltetnie.

A kirendeltség további feladatai közül kiemelte Egan *a tagosítás keresztülvitelét, a havasi legelőterületek megfelelő kezelésének biztosítását, a vadászati törvény módosítását, elvégre is a szegény hegyvidéki paraszt, ha zabot vet, azt saját használatára vesse, ne a vadsértésnek. Nem lehet fentartani azt az állapotot, hogy a vadsértés a nép kenyerén és krumpliján hízzék, végül pedig újabb és újabb legelőterületeket kell biztosítani a népnek. A legfontosabb azonban a jogrend helyreállítás az északkeleti országrészben, mert ott ma a hamis eskü uralkodik és lehetetlenné*

tesz minden igazságszolgáltatást. Ahol akármilyen igazságtalan és valótlan ügy bizonyítására könnyűszerrel lehet kapni 50 krajcárért, fél óra alatt nem egy, de akár száz tanut is, ahol például *Bilkét* vagy *Szaploncát* általában úgy ismerik, hogy ott a lakosság nagy részének a hamis eskütevés rendszeres kenyérkeresete, az olyan vidéken, ahol rendszeres taksája van a gyujtogatásnak aszerint, hogy szalma-, cserép-, vagy zsindelyfedeles házat kell felgyujtani, ahol a rablás, az útonállás és a gyilkolás az áldozat testalkata, kora és ereje szerint lesz díjazva, ahol az ellentanu retteg a vádlott bosszújától, ha ellene vallani merne, ahol a gyujtogatás és gyilkolás veszélye a bírót is fenyegeti, ahol emberemlékezet óta nem tudnak olyan esetről, amikor a szegény paraszt a más hitű — zsidó — ellenfelével szemben igazságot kapott volna, ott nem lehet európai értelemben vett igazságszolgáltatásról beszélni. Az igazságszolgáltatás rákfeneje a hamis eskü. Itt csak két módon lehet segíteni. Esküdjék ki-ki a saját Istenére. Tehát vissza kell állítani a rituális esküt, vagy ha erre azt mondják, hogy ez lehetetlen, úgy nem marad más hátra, mint azokban a megyékben, ahol ez az undorító rákfene demoralizálja közéletünket, az eskü bizonyító erejét el kell törölni.

Az olyan vidéken, mint amilyen az északkeleti hegyvidék, ahol a bevándorlók a törvény kijátszását, mint külön mesterséget űzik és ahol ennek fortélyai apáról-fiúra szállnak, csak külön, kiveteles intézkedésekkel lehet a bajon segíteni. A törvénykijátszás elképesztő példái ismeretesek ezen a vidéken. Meg kell akadályozni például az olyan eseteket, amikor az írni, olvasni sem tudó szerencsétlen paraszttal olyan szerződést iratnak alá, amely szerint, per esetén, az edelényi vagy titeli járásbíróság lesz az illetékes. A nyomorult földműves, akinek legtöbbször annyi pénze sincs, hogy gyermekeinek kenyeret adjon, hogy gondolhat arra, hogy oly messzire elutazzék a bírói tárgyalásra. Elmarasztalják. Nap-nap után ismétlődnek olyan esetek, amikor a szegény paraszt birtoka azért vész el, mert oly szerződést iratnak alá vele, amelyben állítólag birtokából csak egy fél holdacska ad el, a szerződés szövege azonban az egész birtok eladásáról szól.

Előadása utolsó szakaszában Egan, végül magáról, a maga külön harcáról és helyzetéről is beszélt. Hangoztatta, hogy mindazért, amit erre vonatkozóan mond, kizárólag ő

a felelős. «Érzem — mondotta többek között — hogy most teendő nyilatkozatom, tekintetbe véve a nálunk ma uralkodó áramlatokat, állásomba kerülhet — *de ha bukom is, legalább kötelességemet teljesítettem.* A személyes szempont itt egészen mellékes. A rám bízott ügy tekintetében azonban egy hajszálnyira sem engedhetek koncessziót, az ügynek minden körülmények között győznie kell.» A sokat emlegetett *kivándorlás oka* itt a határmenti vármegyékben, a bevándorlásban keresendő. Ezek a bevándorlók, Egan szerint, nem azonosak az igazi, a *palesztinai szémita zsidókkal*, a vörös, szőkés, magastermetű, kerekfejű, vad, vak, merő, fanatikus galíciai és ruthénföldi zsidók az egykori *kazárok* leszármazottai. (?) Mindenütt ellenséges, gyűlölködő magatartást tanúsítanak, erőszakosak, fortélyosak, hatalomra vágyók. A hegyvidéki kirendeltség nem zárkózott el előlük, juttatott nekik a földbérletekből, a tenyészállatokból, bevonták őket itt-ott a hitelszövetkezeti akcióba is. Mindent megtett, amit megtehetett tehát, hogy békességben lehessen a zsidósággal, de a túlsó oldal nem méltányolta ezt a szándékát. Nem érez ellenséges szándékokat a zsidósággal szemben, nem *is antiszémita*, a szó megszokott értelmében, *de nem szereti a zsidót, mint fajt, mert félti tőlük az országot, az ország nemzeti jellegét és az existenciáját.* Ha a zsidók befolyása továbbra is ily mértékben terjed, előbb-utóbb tönkretesznek bennünket, ha nem válnak őszintén és igazán minden fenntartás nélkül magyarrá. Mert nem lehet magyarnak tekinteni az olyan zsidót, bármilyen hangzású is a neve, aki a párisi Alliancétól kapja az utasításokat, aki a magyarral szemben, zsidónak a pártját fogja, bármit követett is el. Az utóbbi évtizedekben, minden ellenőrzés nélkül, betodult vagyontalan és minden lelkiismeret nélküli zsidó proletár tömeget, haladéktalanul meg kell rostálni. A legnagyobb részük különben is olyan, akinek nincs semmiféle foglalkozása. Semmi szükség sincs arra, hogy mi olyanokat tűrjünk el magunk között, akik csak a mi népünk kiszípolozásával tartják fenn magukat. Senki sem veheti tőlünk rossz néven, ha mi a véreinket védjük, ez nem felekezeti kérdés, hanem az önfenntartás kötelessége. Éppen ezért az akcióval szemben kifejtett nyílt ellenszegülést és titkos aknamunkát többé nem nézhetjük el. Mindenki ellen, aki az akció ellenségei mellé áll, késhegyig menő harcot hirdetünk. *Feladatunk ugyan nem a harc — állapította meg beszéde végén*

Egan, — de küzdeni fogunk, ha a kardot a kezünkbe erőszakolják.

Egan beszéde mély hatást gyakorolt a jelenlevőkre. Hallgatósága ismételten hangos tüntetést rendezett mellette, előadása végén pedig szünni nem akart a taps és az éljenzés. A felszólalók az akciónak a többi vármegyére való kitjesztésére tettek javaslatokat. A jelenlevő liberális érzelmű képviselők, a tömeghangulattal nem mertek szembehelyezkedni, csak egy-két bizonytalan célzásban helytelenítették Egan beszédének a zsidókérdésre vonatkozó részleteit. A budapesti zsidó sajtó azonban felekezeti ügyet csinált Egan beszédéből. Antiszemitizmussal, gyűlölködéssel, elfogultsággal vádolták, az akció éléről való eltávolítását követelték. *Darányi* ellen is heves támadások hangzottak el. *Egan*, hogy minisztere helyzetén könnyítsen, nyilatkozatot adott ki, amelyben beszédének félreértésre alkalmat adó, egyes kitételeit magyarázta meg. *Darányi* egyébként a leg-határozottabb formában Egan védelmére kelt, bizalmáról biztosította, sőt hatáskörét még ki is terjesztette.

Már-már úgy látszott, a zsidóságnak bele kell törődnie abba, hogy *Egan*t nem lehet helyéről kiemelni, amikor váratlanul segítségére sietett *Páris Frigyes* kir. ügyész, aki magánszorgalomból a szövetkezeti kérdés terén végzett bizonyos tanulmányokat s ezen a réven akart bejutni a hegyvidéki kirendeltséghez. Noha, csak arról volt szó, hogy a kirendeltségnél, mint *Egan* helyettese működik majd *Páris*, azonban szakismereteire hivatkozva irányt akart szabni az akció egész munkásságának. *Páris*, hogy célt érhesen, kicsinyes szempontokból kiindulva, bírálhatja *Egan* működését; bíráló megjegyzései belekerülnek a zsidó lapokba, úgyhogy csakhamar újabb támadó hadjárat indul meg a hegyvidéki kirendeltség munkája ellen. *Páris*sal kezdetben maga *Egan* kereste a kapcsolatot, szüksége lett volna megértő munkatársra, akivel megosztja a teendőket, maga kérte *Páris* beosztását az akcióhoz. Amikor azonban látta, hogy összeférhetetlen, sőt merőben más gondolkozású ember, akiből minden gyakorlati érzék hiányzik, hamarosan szakított vele. *Páris* iránt érzett ellenszenvét fokozta még az a körülmény is, hogy időközben tudomására jutott, hogy *Páris*nak szabadkőműves és zsidó körökkel vannak kapcsolatai. Kézenfekvőnek látszott a feltevés, hogy *Páris*t ezek a zsidó szabadkőműves körök igyekeztek *Egan* mellé csempészni, hogy szemmel tarthassák, munkáját nehezítsék és az egész

kirendeltségben zavarokat támasszanak. Páristól azonban nem lehetett egykönnyen szabadulni. Darányi végül is Egan és Páris vitájában ismét az előbbinek adott igazat. Páris évekkel később, amikor már Egan nem élt és Darányi sem volt miniszter, egy kis könyvecskében próbálta szerepét tisztázni. Ebben újra felsorakoztatta azokat a kifogásokat az akció ellen, amelyeket korábban a zsidó lapok hangoztattak állandóan. Azt, hogy Egan nem alapos, nem körültekintő, elragadja a szenvedély, erőszakos, nem keresi a kapcsolatot a társadalommal, szembeszáll a hatóságokkal, nem mérlegeli a lehetőségeket, légvárakat épít, ellensége a zsidóságnak. Páris, mint saját visszaemlékezéséből is kiviláglik, liberális, humanista szellemben szerette volna vezetni az akciót, ő úgy akart használni a ruténeknek, hogy közben semmitse ártson a zsidóknak, a szövetségzetekkel szemben a kereskedelmet vette védelmébe, hosszú, tizenöt-húsz esztendő munkaprogramot csinált, a zsidókérdést úgy akarta megoldani, hogy földművelésre szoktatja a zsidókat. Páris egyébként a leghatározottabban tagadja, hogy a zsidóság kezében eszköz lett volna a rutén akció ellen, jóhiszeműségére és ellentétes meggyőződésére hivatkozik. A tények azonban megcáfolják védekezését. Nyilván Darányi Ignácnak is más volt a meggyőződése, mert Páris saját bevallása szerint, kihallgatása során közölte vele, hogy az a gyanú ellene, hogy «egy titkos koalíció megbízásából a rutén akció szétrobbantására vállalkozott».

A vég.

A nagy viták azután lassan elcsitultak. A zsidóság úgy érezte, hogy ezt a harcot egyelőre elvesztette. Egant nem lehetett helyéről eltávolítani. A végső harcot bizonyára nem adták ugyan még fel vele szemben, de Egan egyelőre nyugodtan dolgozhatott. Új, nagy terveket forgatott fejében. Új eszmék, új ötletek foglalkoztatták. *Máramarost* szerette volna minél hamarabb teljesen bekapcsolni a kirendeltség munkájába. De ez egyelőre nehezen ment. Éjt nappallá téve tárgyalt, tanácskozott, dolgozott az új sikerekért.

A nagy harc kellős közepén 1901 szeptember 20-án mint a derült égből a villámcsapás, úgy jött a le-sújtó hír: *Egan Ede* a reggeli órákban, az ungvári országúton, egy kis dombtetőn, *golyótól találva, meghalt*. Az

egész ország mély megdöbbenéssel fogadta a hírt. Verhovina és népe pedig sötét, fájdalmas gyászborult. Elvesztette nagy jötevőjét, fáradhatatlan pártfogóját és megmentőjét. *Hogy halt meg Egan Ede?* Erre a kérdésre ma sem tudunk kielégítő feleletet adni. Szemtanuja az esetnek nem volt. Egan kísérője a lövés pillanatában nem tartózkodott mellette. A tények és a körülmények egymásnak sok tekintetben egészen ellentmondanak. Csak annyi állapítható meg, hogy Egan, kezében vadászfegyverével, felkapaszkodva a meredek domboldalon, alig tehetett néhány lépést, eldőrdült a halálos lövés. A nagy körültekintéssel lefolytatott vizsgálat adatait és eredményeit nem közölték a nyilvánossággal. A vizsgálatot többször megisméltették, de a homályos kérdéseket nem lehetett tisztázni. Hivatalos álláspont szerint csak *szerecséltenség* történhetett. A budapesti zsidó sajtó gyanús buzgósággal az első perctől kezdve azt akarta elhitetni a közvéleménnyel, hogy *Egan öngyilkosságot követett el*, valószínűsíteni igyekeztek ezt a feltevést azzal, hogy Egan az utóbbi hetekben el volt már keseredve, nagyon lehangolták a kedvezőtlen hírek, súlyosan gyötörte az idegbaja is, bizonyára ilyen lelkiállapotban határozta el magát az öngyilkosságra. Ezzel szemben azok, akik közelről ismerték azt az elfajult küzdelmet, amely Egan és az egész hegyvidéki kirendeltség ellen folyt, akiknek tudomásuk volt azokról a halálos fenyegetésekről, amelyben Egannak nap-nap után része volt és akik ismerték a verhovinai banditavilágot, tudták, hogy Egan *állandó életveszedelemben* forgott. De tudta maga Egan is, hogy életére törnek, ezért akart már korábban nagyobb összegű életbiztosítást kötni. A budapesti életbiztosítók csak Darányi közbelépésére voltak hajlandók vele megállapodást kötni. A rutén nép, a magyar közvélemény nagyobb része határozottan meg volt győződve, hogy *Egan gyilkos merénylet áldozata lett*. A boncolás és többszöri helyszíni szemle Egan útitársának, *Rochlitz* főerdésznek vallomása, barátainak, munkatársainak, *Török* főispánnak és *Firezák* püspöknek vallomásai egytől-egyig kizárták az *öngyilkosság lehetőségét*. Ennek a feltevésnek ellentmond elsősorban Egannak magának az egyénisége és a természete. A halálát megelőző napon hosszabb időt töltött együtt *Firezák* püspökkel, akivel az akció részleteit, újabb eredményeit és legközelebbi terveit beszélte meg, részletesen összeállította másnapi munkaprogramját és szállodai

szobát is rendelt magának Munkácson. Tehát készült a másnapi munkára. Nem foglalkoztathatta az öngyilkosság gondolata. A körültekintő vizsgálat a szerencsétlen véletlent is kizártnak tartotta. Ezzel szemben mind több jel szólt a gyilkosság mellett. A lábnyomok, amelyeket a helyszínen találtak, a vérnyomok, a lövés módja, a fegyvervizsgálati eredmény közzétételének elmulasztása, mind amellett bizonyított, hogy előre kitervelt orgyilkosság történt.

De bármi történt is azon a kora őszi reggelen az ungvári országúton, Egan Ede nem volt többé. A magyar közélet szegényebb lett egy kemény, markáns, harcos egyéniséggel, a rutén nép pedig árván maradt. A hősi harc véget ért, újra sötétség borult Verhovinára, a zsidóság pedig újra szabadon folytathatta üzemeit. A bosszúállás gonosz és sötét ösztönei azonban még sokáig nem pihentek el Egan halála után. A *Budapesti Napló*, hónapokkal később, mikor már a hátósági vizsgálat kétségkívül megállapította, hogy öngyilkosságról nem lehet szó, szószerint azt írta: «a nyomozás minden kétséget kizáróan kiderítette, hogy Egan öngyilkosságot követett el». Az *Egyenlőség*, amely különben az Egan elleni támadások céljára külön rovatot is nyitott, kijelentette, hogy *a rombolás munkáját nem szabad tovább folytatni, nem lehet tűrni, hogy a közvagyont ezentúl is lelketlenül elpocsékolják.*

Egan halála mély és osztatlan részvétet keltett az egész magyar társadalomban. Az egyetemi ifjúság külön gyászistentiszteletet rendezett lelkiüdvéért. Rövidesen nagyszabású szoborgyűjtési akció indult meg. Bár a költségek hamarosan egybegyűltek, a szobor felállítására máig sem került sor. De Egan elvesztését legjobban mégis csak a rutén nép fájlalta. A legegyszerűbb rutén paraszt is megértette, hogy a veszteség irtózatossá nagy és szinte pótolhatatlan. Évek, sőt évtizedek múlva is áhitattal és szeretettel emlégették a *pán főnagyságot*, aki annakidején egész szívvel-lelkekkel, minden tudásával, akaratával, sőt életével is melléjük állt. *Dudinszky Nesztor*, az ismertnevű rutén papírő a rabszolgák földjéről írott munkájában többször is idézi Egan emlékét:

«Már 1868 óta folyik a rablóhadjárat... a kazárpusztítás, csak egy ember találkozott, ki bátran merte odavágni a bosszút lihegő, bámulatosan vakmerő kazárhadnak, „ne tovább, csürhehad”. S az oly titokzatos körülmények között mult ki. Sok rutén emberrel volt alkalmam már beszélni,

mindegyik, mikor felemlítettem az Egan nevet, levette kalapját és szomorúan felnézett az égre, mintha onnét esdené vissza az atyját. Némelyik meg is próbálta idézni: „Pán főnagyságos, megöl a nyomor, ha vissza nem jössz!”»

«Kisbereznán szövetkezeti gyűlés volt. A gyűlésen megjelent Egan Ede is. Szigorú kötelességévé tette a falusi bírónak is a szövetkezeti gyűlésen való megjelensét. Összegyűlt a nép. Bocskoros, kiéhezett alakok, kik között időgesen járt-kelt egy pirosképű, feketeruhás, barna alak — hosszú pajesszel. A szegény rutén nép tiszteletteljesen nyitott neki utat — hisz a kezében volt. Megérkezett Egan Ede — megnyitotta a gyűlést. Hol a bíró? — kérdezte fürkészve. Itt vagyok, nagyságos úr, — szolt és előlépett a kaftános. Erre Egan a nép közé vegyűlt, hosszasan beszélgetett velük, aminek eredménye az lett, hogy a zsidó bírót felfüggesztette.»

Hideg, téli szellő tarol át a völgyeken. Sívít, majd elcsendesedik. Megkavarja a hópelyhes ködfoszlányokat s újra előjön egy pár pillanatra. Azután megint kezdi az örült hajszajárást...

Hajszolja hideg lehetőségét, behálózva a hegyeket, végigboronálva a csermelyek egykedvű habbodrait...

S valahol Ungvár mellett, ez örült hajszajárásban szilárdan áll egy kereszt s néz a Kazárföld felé...

Szilárdan áll itt, amilyen szilárd, törhetetlen volt az a férfiú, kinek emlékére emeltetett, Egan Ede...

A mulandóságot szimbolizáló, kusza, ködös, téli idő eszembe juttatja azt a keresztet s azt a férfiút... eszembe juttatja egy népnek mérhetetlen szenvedését s egy népnek zokogása fül el soraimban, egy öntudatára még nem ébredt nép zokog bennem, egy elhullott hős emléke előtt...

Egan Ede meghalt... elérte minden ember osztályrésze, a halál. De ki idézte elő, rejtélyes az még most is...

Comsummatum est. Meghalt a nagy népmentő. De mégis nem múlhatott el anélkül, hogy emléke ne maradjon fenn... Fennmaradt a sok jótett, a nagy jövőre jogosító, de még csak megindulóban lévő munkaterv... kérdés volt, vajjon utódai a tervezetből lesznek-e képesek örök emléket állítani nagy elődjüknek. Ehhez nagy talentum, óriási fizikum, nagy munkaerő, végtelen jószív, hatalmas energia, fanatikus igazságszeretet, megértő lélek, egyenes gerinc s lelkiismeret kellett. Ehhez egy új Egan Edére volt szükség... s épp ezért hívei gyűjtést rendeztek *szobrára*,

hogy ércben álljon követendő példaképp az a férfiú, ki megvetett rangot, fizetést, címet, nyugodalmat csak azért, hogy egy nép szent ügyét szolgálja, sőt odavetette életét...

Nagy összeg gyült egybe, el is készült a szobor, mely Szolyván lett volna felállítandó, sőt pár évvel ezelőtt az erre létesült bizottság át is vette azt a bizonyos szobrot s a szobor még sincs sehol...

Joggal kérдем hát, nemcsak az adakozók, de az egész rutén nép nevében, *hol van Egan Ede szobra?*

Süvít a hideg téli szellő... s valahol egy nép sír Egan Ede után... valahol az igazság követeli a nagy férfiú szobrát... valahol oly szomorú a táj a hóval borított, fekete Verhovinán...

Egan Ede szobrát a liberális Magyarország elsikkasztotta, a mai fajvédő Magyarországnak becsületbeli kötelessége ezt az ügyet felülvizsgálni és a szobor felállításáról gondoskodni.

IRODALOM:

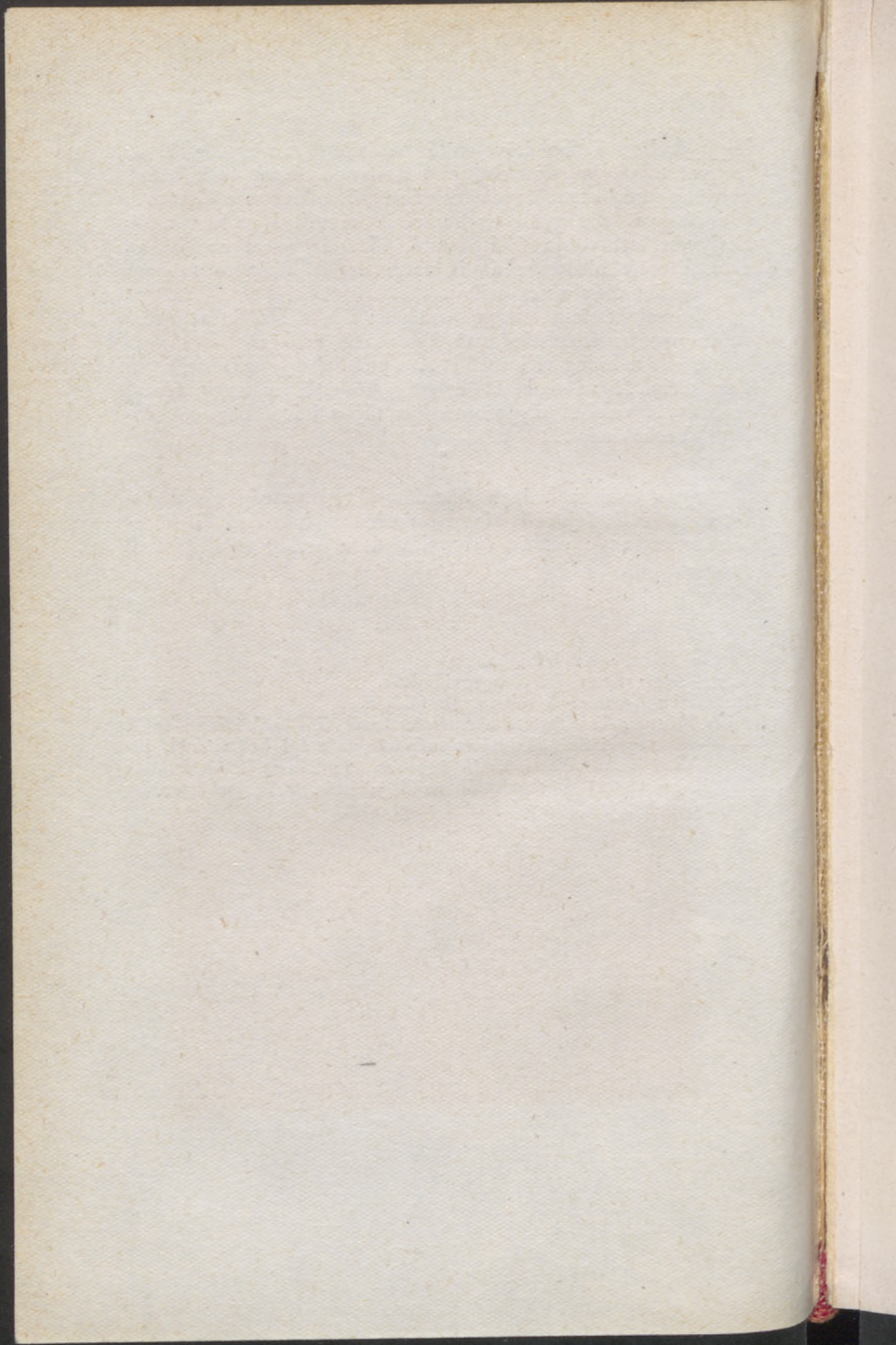
Bartha Miklós: Kazárföldön.

Bihar Jenő: Egan Edét meggyilkolták.

Dudinszky Nesztor: A rabszolgák földjén.

Páris Frigyes: Tájékoztató a rutén actionál való működésem felől.

— A hegyvidéki földműves nép közgazdasági helyzetének javítását célzó állami akció ügyében Munkácson 1900 február 12-én tartott értekezletről szóló jelentés. Felterjeszti borostyánkői Egan Ede miniszteri megbízott.

Bartha Miklós

közé
mezn
fana
tette
a ne
kája
telm
fogla
ellen
alatt
szély
saját
gond
tám
ciója
végi
harf
Látj
látó,
vágó
Látj
zetis
bujt
hívó
jük,
tos

BARTHA MIKLÓS.

(1847—1905.)

Harc a magyar hegemoniáért!

A századforduló legszámottevőbb politikai egyéniségei közé tartozik. Ha politikai és világnézeti magatartását elemezni próbáljuk, elsősorban mint a *függetlenségi* gondolat fanatikus harcosa lép elibénk, aki tollal, szóval, ha kellett tettel is, mindenkivel szembeszáll a magyarság jogaiért és a nemzeti becsületért. Bartha Miklós függetlenségi politikája azonban nem csupán üres közjogi formulákon való értelmetlen nyargalászás, nem konok ellenzékieskedés. Állásfoglalását magasabb nemzeti célok irányítják, nem osztrák-ellenes, helyesebben dinasztia-ellenes érzelmeinek hatása alatt lesz a függetlenségi politika híve, hanem, mert veszélyeztetve látja a *magyarság hegemoniáját*, vezetőszerpét saját hazájában. Egész politikai pályáját ez az eszme, ez a gondolat irányítja: *megvédeni minden nyílt vagy rejtett támadással szemben a magyarság dunavölgyi szupremációját*. Ez az eszme áthatja egész valóját, egész lelkületét, végigkíséri őt egész közpályáján. Látja a feltornyosuló viharfelhőket, érzi, katasztrófába dönthetik a magyarságot. Látja az udvari kamarilla titkos elnyomó törekvéseit, rövidlátó, sokszor megalázó taktikázását, nemzeti becsületünkbe vágó követeléseinkkel szemben tanusított bizalmatlanságát. Látja a többnyire bécsi biztatás nyomán fellángoló nemzetiségi izgatást. Látja, miként kapnak vérszemet a felbujtogatott nemzetiségek, miként vetemednek erőszakos, kihívó cselekedetekre a magyarsággal szemben. Látja erejük, szervezettségük növekedését és ezzel együtt céltudatos állambomlasztó tevékenységük fokozódását. Aggodalom-

mal néz tehát a jövőbe és szenvedéllyel száll szembe ezekkel a veszélyekkel. Kíméletlenül és szívósan harcol mindenhol és mindenkivel, ahol és akitől a magyarság életérdekeit látja veszélyeztetve. Ugyanaz a lobogó temperamentum fűti őt, mint egykor Verhovayt. Mint Erdély szülőtte, jól ismeri szűkebb hazájának viszonyait, látja a népi egyensúly megbomlását és a magyarság pozíciójának hanyatlását, fokozatos térvesztését, a szász vezetők némelyikének magyar-ellenes agitációját, az oláh sovíniszták izgatásait. *Erdély védelméért és megtartásáért száll tehát síkra.*

De nem kerülte el figyelmét a másik nagy veszély sem, amely szintén egyre fenyegetőbb arányokban bontakozott ki: a zsidó térfoglalás, a zsidó bevándorlás, vagy ahogyan ő nevezte, a kazár veszély. Nem tartotta őt vissza véleményének őszinte elmondásában az sem, hogy állásfoglalásával szinte az egész zsidóság ellenszenvét, haragját és bosszúját magarázúdította.

Látta a kormányhatalom tehetetlenségét, rövidlátását és tétozását és látta a zsidó sajtó által megfertőzött magyar közvélemény tájékozatlanságát és felületességét. Egész életén át kétségbeesett harcot folytatott a hatalmasok *tehetlensége* és a tömegek *tudatlansága* ellen.

Barthát politikai harcaiban sohasem vezette türelmetlenség vagy gyűlölet, a nemes értelemben vett liberalizmusnak hódolva, mindig a megértést, a megegyezést keresnek hódolva, mindig a megértést, a megegyezést kereste. de úgy, hogy a magyarság létérdekei, erkölcsi tekintélye, politikai vezető szerepe megóvassék. Nem akart elnyomást vagy igazságtalanságot másokkal szemben, de nem volt hajlandó ilyesmit megtűrni a magyarsággal szemben sem. A mély és izzó fajszeretet, szenvedélyes magyarságtudat, erős szociális igazságérzettel párosult nála. Nyugtalanította őt a vérbeli magyarságnak, a magyar föld népének szociális és kulturális elmaradottsága. Teljes mértékben tudatában volt annak, hogy a magyarság hatalmi állásának megtartása és növelése nem érhető el másként, csak a nagy tömegek életszínvonalának emelésével, mert csak ezután remélhetjük magyarságtudatuk erősödését. Senki sem látta oly tisztán és világosan azt az élet-halál harcot, amelyet a magyarságnak ellenséges erőkkal idebent, saját hazájában meg kellett vívnia. Bartha Miklós kétségbeesetten gondolt ennek a küzdelemnek végső következményeire. Ez a *nemzeti veszélytudat* fűthette őt,

amikor remek vezércikkeit megírta, amikor izes magyarsággal, megkapó közvetlenséggel, máskor maró gúnnyal és kegyetlen iróniával vesz védelmébe egy-egy magyar ügyet, egy-egy magyar igazságot. Szembeszállt bárkivel, ha valaminek helyességéről és igazságáról meggyőződött, nem törődött a következményekkel.

Kevesen ismerték olyan közelről, olyan alaposan a századforduló idejében egyik legsúlyosabb, legnyomasztóbb belső betegségünket, a *nemzetiségi kérdést*, mint éppen Bartha Miklós. Elsősorban az erdélyi helyzetet ismerte jól, ahol éppen a legválságosabb és legbonyolultabb volt a probléma, de nem kerülte el figyelmét a szerb, a horvát és a rutén kérdés sem, egyformán tájékozott volt ezeken a területeken is. A legélesebben helytelenítette — mert látta következményeit — a kormány felületes, gyökértelen, a messzebb távlatokat nélkülöző, csak látszat-eredményekre törekvő nemzetiségi politikáját, amely kéthalkeszes intézkedéseivel csak támadási és rágalmozási felületet nyújtott anélkül, hogy a magyarság tekintélyét és pozícióját valóban erélyesen megvédte volna. A közigazgatás hibát-hibára halmozott s végeredményben nem tudott következetes és erős lenni ott és akkor, ahol és amikor erre a legnagyobb szükség volt, elnézte a kihívásokat és izgatásokat, amelyek gyakran teljes mértékben kimerítették a nemzetárulás és a nemzetgyalázás fogalmát is. Meghúnyáskodó volt, ahol erélyesnek kellett volna lennie és erős volt, ahol talán elnézőbb is lehetett volna.

Bartha nagy hibának tartotta például, hogy a kétés, züllött egzisztenciákat nemzetiségi vidékekre telepítették, mint közhivatalnokokat, ahol ezek az elemek a nemzeti szellemet, a magyar állameszmét alantas színvonalon képviselték. A legszelejtesebb, a legsilányabb emberanyag került ilymódon az idegenajkú városokba és vidékekre. Hogy mindenféle élhetetlen és tekerdő alakok — írja Bartha — álláshoz és kenyérhez jussanak, elhelyezik őket mindenféle állásokba a nemzetiségi vidékeken. Magyar nemzeti szempontból ezt a leghelytelenebb eljárásnak kell minősítenünk. A nemzetiségek ugyanis az ilyen henye, léhűtő, tehetségtelen emberek után ismernek meg bennünket. Minél több az ilyen eset, annál kirívóbb és annál indokolatlanabb az ott élők szemében a magyarság szupremációja. A kenyérhez juttatásnak ez a rendszere nem magyar nemzeti politika, hanem magyar nemzeti komizság.

A legnagyobb mulasztás Bartha szemében az volt, hogy a vérbeli magyarság anyagi, gazdasági, szellemi és erkölcsi emelése érdekében évtizedeken át jóformán semmi sem történt. A magyar vidékek elhanyagoltak voltak és elszegényedők.

Bartha Miklós nevét, mint fiatal publicistáét, már korán szárnyaira kapta a hírnév. Mint az általa alapított, megindított, ma is fennálló kolozsvári napilapnak, az *Ellenzéknek* szerkesztője, elsősorban Erdélyben nagy tekintélynek és népszerűségnek örvendett. Országoshírvé az ellene elkövetett brutális merénylet után lett. 1830 elején lapjában pársoros cikkben védelmére kelt azoknak a magyar önkénteseknek, akiket a kolozsvári közös gyalogezred egyik hadnagya magyar kutyáknak nevezett. A hadnagy elégtételt kért a támadásért. Ezt azonban Bartha megtagadta. Erre a kényes helyzetbe került hadnagy egyik társával a szerkesztőségben, a fegyvertelenül is elszántan védekező Barthát össze-vissza kaszabolta. Bartha arcán, fején, kezén, karján nem kevesebb, mint 24 sebet kapott és napokig élet-halál között volt. Amint az esetnek híre ment, hamarosan több ezer főnyi tömeg verődött össze az utcán a szerkesztőség előtt és hatalmas tüntetést rendezett a katonaság ellen, elégtételt követelve. A felháborodás hamarosan országos lett. A képviselőházi ellenzék zajos jelenetek között követelt elégtételt. A kolozsváriak népes küldöttséget menesztettek Bartha ügyében a királyhoz. A király a polgárság és katonaság közötti béke fentartásáról mondott szép szavakat, a tettesek felelősségre vonására azonban sohase került sor.

Bartha Miklós 1847 november 14-én született az *udvarhelyi Ragonfalván*. Édesapja *Bartha Gergely*, akit, mert részt vett a szabadságharcban, egy évi börtönre ítélték. Miklós odahaza végezte az elemi iskolát, járt a segesvári szász iskolába, majd az udvarhelyi kollégium diákja lett. Már kollégista korában megnyilatkoztak írói képességei. 1866-ban a budapesti egyetem jogi karának hallgatója. Élénk részt vesz az ifjúsági mozgalmakban. Már ott látjuk őt az ifjúsági vezérek között. Ebben a korában szövődnek első kapcsolatai a hirlapírással. Atyja halála arra ösztönzi, hogy állást vállaljon. 1872-ben hazatér, megválasztják megyei aljegyzőnek. 1873-ban, 26 éves korában a *székely-*

udvarhelyi kerület képviselőjévé választja, Tisza Kálmánnak a függetlenségi eszmékkel szemben tanúsított hűtlensége mélyen kiábrándította a politikából. Elkedvetlenedve hazatér és ragonfalvai kis gazdaságát igyekszik rendbeszedni. Közben minden szabadidejét a tanulásra fordítja. Rendszeres politikai közgazdaságtörténelmi tanulmányokat folytatott. 1879-ben ismét szerény hivatalt vállal Kolozsváron. A hírlapírás iránt érzett vonzalmát nem tudja legyőzni, még ebben az évben belép a kolozsvári *Magyar Polgár* szerkesztőségébe. 1880 október elsején megindítja az *Ellenzéket*. Lapja hamarosan közkedvelt lesz és Erdély legelterjedtebb, legtekintélyesebb ujságja. Az *Ellenzék* új szint, új hangot, új szellemet jelentett a magyar sajtó életében. Hasábjain folytat éveken keresztül harcot Bartha Miklós a magyarság jogaiért, érdekeiért és becsületéért. 1881 májusában Barthát Kolozsvár egyik kerülete és Szilágy-somlyó is megválasztja képviselőjének. A függetlenségi pártnak és politikának egyik legkimagaslóbb vezető személyisége. Irányiék romantikus irányzatával szemben Ugron realisabb, a valósággal és az egyetemes nemzeti érdekekkel inkább számoló felfogását tette magáévá. A parlamenti élet mindjobban a fővároshoz köti, kapcsolatai meglazulnak az *Ellenzékkel*, írásai ettől kezdve, legnagyobb részét a *Magyarországban* jelennek meg.

Mint szépirót és mint közírót, nem kell őt méltatnunk. Irodalmunk halhatatlanjai közé tartozik. Elbeszélései, cikkei a magyar írásművészet örökszép remekei. Fínom derű, egyszerűség, elmélyedés, színes, ragyogó képek, a természetből vett hasonlatok teszik páratlanul élvezetessé szemléletessé stílusát. Fény, napsugár, élet sugárzik felénk írásaiból. Harcos egyéniség volt, szinte kereste s élvezte a nehéz csatákat, de épenúgy át tudta engedni magát a csend, a magány, a békesség lélekemelő hangulatának is. De ha valamilyen magyar sérelemről volt szó, akkor írói fegyverzetének egész arzenáljával felvonult. Vihar tombolt, villámok cikáztak írásaiban. Leghatásosabb fegyvere azonban a megsemmisítő gúny és az irónia. Ebben felülmúlhatatlan, utolérhetetlen volt. Akit egyszer tolla hegyére vett, menthetetlenül neveltség tárgyává lett. Sokan nem bírták elviselni Bartha kíméletlen harcmódorát. Innen ered a sok párbaj, amelyet meg kellett vívnia.

Bár mindvégig kitartott a függetlenségi párt mellett, mindig a józan, realpolitikai álláspontot képviselte. Negyvennyolcat nem önmagáért vallja programjának, hanem mert megingathatatlan a meggyőződése, hogy az udvari kamarillával az együttműködés lehetetlenség, a közös politika súlyos, esetleg végzetes hátrányára van a magyarságnak. De azt is tudta, hogy az állandó és örökös közjogi viták elvonják a magyar közvélemény figyelmét más, talán még ennél is súlyosabb létfontosságú problémáktól, így elsősorban a *nemzetiségi kérdéstől*. Politikai és közírói munkássága sokfelé lekötötték ugyan Bartha Miklóst, de a nemzetiségi kérdést mindvégig éber figyelemmel kísérte. Újra és újra hozzányúl ehhez a témához. A józan, öntudatos magyar álláspontot talán egyedül ő képviseli ebben a kérdésben.

Hajlandó a teljes jogegyenlőség alapján mindent megadni a nemzetiségeknek, de elvárja, megköveteli a teljes, az őszinte és fentartás nélküli lojalitást a magyar állameszme iránt. A nemzetiségi probléma tulajdonképpen Bartha negyedszázados közpályája alatt nőtte ki magát a magyar élet végzetes kérdésévé. Több mint húsz esztendőn át, egyedül és tehetetlenül ő állt őrhelyén. Nem akarták őt megérteni. Hiába figyelmeztetett, kért, követelt, buzdított. Azt hitték, hogy mindaz, amit mond és hirdet, merő ellenzékieskedés csupán. Sokszor támadta a kormányt és pártját tehetetlenségéért, kapkodásáért, erélytelenségéért, de kíméletlenül támadta a nemzetiségi uszítást is. Szívesen látta volna a békés és testvéri együttműködést, senki se tett nála többet ennek őszinte megvalósításáért. De fájdalommal kellett látnia, hogy mindezen törekvései a dákóromán gondolat megszállottjai részéről, a legridegebb elutasításban részesülnek.

Élete utolsó szakaszában, amikor nyilvánvalóvá lett, hogy az elszakadási törekvések mind nagyobb erőre kapnak a nemzetiségek körében, Bartha is a legkérlelhetlenebb nemzeti ellenállás, s a faji önvédelem ügyének szószólójává lett. A leghatározottabban elutasítja azt a megállapítást, amely szerint a magyar birodalom területén a magyarokon kívül más nemzet is élne. «Magyarország területén — — — a törvény csak magyar nemzetet ismer. Az intézményeket csak a magyar nemzet alakító keze hozta létre. Igenis, vannak emberek, akik oláhul beszélnek, amint-hogy sokan németül is, tótul is, szorbül is beszélnek, de

nemzet csak egy van, a politikailag egységes magyar nemzet, amelynek a magyar fajbéli polgárokkal teljesen egyenrangú tagjai az oláh, tót, szerb, német fajhoz tartozó egyének.»

A nemzetiségi kérdés megoldásánál Bartha szerint a legfontosabb alapelv az *államegység feltétlen megóvása*.

Az utolsó huszonöt év eseményei bebizonyították, hogy a Kárpátoktól körülzárt térségben egyedül a Bartha Miklós által képviselt nemzetiségi politika lehet építő, maradandó és helytálló. A trianoni katasztrófa bebizonyította, hogy a kiegyezés utáni fél évszázad magyar nemzetiségi politikája súlyos és végzetes tévedésektől volt terhes, mert nem tudta megóvni a magyar birodalom területi és politikai egységét.

A közelmúlt néhány esztendő eseményei viszont bebizonyították, hogy a középdunai medence zárt földrajzi egység, amelyben számbeli erejénél, történelmi szerepénél, faji sajátosságainál, szellemi és erkölcsi képességeinél fogva, a magyarságot illeti a vezetés. Minden olyan kísérletnek, amely a magyarságot meg akarja fosztani vezető szerepétől és szét akarja tagolni a Kárpátmedence politikai, földrajzi és állami egységet csak ideig-óráig tantható fenn, s előbb-utóbb össze kell omlania.

A kazárkérdés.

Tulajdonképpen a nemzetiségi kérdés vezette el Bartha Miklóst a *zsidó-*, illetve a *kazárkérdés felismeréséhez is*. Erdélyben csak az oláh és a szász nemzetiségi törekvésekkel találta szembe magát. Az erdélyi probléma mindvégig érdeklődése középpontjában maradt, de amint felkerült a nagypolitika, az országos politika központjába, a fővárosba észre kellett vennie, hogy nemcsak Erdélyben van nemzetiségi probléma, hanem az ország más vidékein is. A nemzetiségi kérdés tehát nem különleges erdélyi, hanem egyetemes magyar probléma. A napi politikai és közírói munkássága megakadályozta őt abban, hogy egy összefoglaló munkában rendszeres és átfogó képet rajzoljon a nemzetiségi helyzetről és kijelölje az egészséges fejlődés útját. Meg kellett elégednie azzal, hogy mint éber őrálló figyelje az eseményeket, a viszonyok alakulását és szavát mindannyiszor hallassa, amikor arra szükség volt. Pedig

aligha volt valaki, aki alkalmasabb lett volna helyes, eredményes és építő magyar nemzetiségi politika elméleti és gyakorlati rendszerének megalkotására.

Az erdélyi kérdés mellett a kilencvenes évek vége felé jutott el Bartha a rutén kérdésig. Ebben az időben figyelt fel Darányi Ignác földművelésügyi miniszter is a ruténföldi állapotokra. Nyomban felismerte, hogy itt sürgős és mélyreható beavatkozásra van szükség. Ekkor kapott megbízást a hegyvidéki akció megszervezésére Egan Ede. Bartha — akit Eganhoz és Darányihoz szíves kapcsolatok fűztek — maga is tanulmányozni kezdte a ruténség nyomorúságos helyzetét. E munkája során elkerülhetetlenül szembe kellett kerülnie a zsidókérdéssel is.

Bartha helyzete felette nehéz és kényes volt. Abban az időben már elhalkultak az utolsó antiszemita hullámok is. Istóczy és Verhovay nem voltak már tagjai a törvényhozásnak, csendes emberek lettek. Évek óta nem hangzott el a magyar közéletben egyetlen támadó vagy bíráló hang a zsidóságról. A sajtót a zsidóság már csaknem koriátlanul uralta. Bartha maga sem volt legalább is pályája első felében kimondottan antiszemita. Bár elejtett megjegyzései, nyilatkozatai arra engednek következtetni, hogy ösztönyszerűen érezte a zsidóságban az idegent, a másik fajt; a veszedelmes versenytársat, amellyel szemben nem tudunk helyt állani. Bartha kétségkívül nem volt mentes korának liberális eszmevilágától sem, de nem tartozott a doktriner liberális politikusok közé, akik eszmék és jelszavak rabjai voltak. A sajtóval való évtizedes, bensőséges kapcsolatai során módjában volt tapasztalni, miként özönlötte el a zsidóság a redakciókat, miként honosított meg ott egy idegen, a magyarságtól egészen távol álló szellemiséget. De megtévesztette őt, legalább kezdetben, a zsidók látszat asszimilációja, nyelvi, társadalmi alkalmazkodása a befogadó magyarsághoz. Hitt a zsidók magyarosodásának lehetőségében. Azonban Erdélyben és az ország belsejében, a fővárosban csak ezzel, a külső áthasonulásra törekvő zsidósággal találkozhatott. A Ruténföldön egyszerre a zsidóságnak egy másik, megdöbbentően idegen arcával találta magát szemben. Éles szemével nyomban felismeri a rutének és zsidók egymáshoz való viszonyában a szociológiai valóságot, azt, hogy a zsidóság könyörtelenül kizsákmányolja mindenből, kifosztja a védtelen és ellenállásra képtelen ruténséget. Mély emberi igazságérzethől is őszinte rokonszenvet érez a ruté-

nek iránt. Sokra értékeli bennük a magyarsággal való százados egybeforrásukat is. Egyike ez a nép azoknak, amelyik jóban, rosszban híven kitartott a magyarság mellett, kivette részét Rákóczi és Kossuth szabadságharcából, nincsenek és nem is voltak elszakadási törekvései — írja róluk. Igénytelen, egyszerű és becsületes ez a hegyvidéki nép, kopár, kicsi földjén örökös harcban áll a mostoha természettel. Évszázadok óta éli a maga egyszerű, küzdelmes életét, kicsiny hegyi falvaiban. Míg egyszer csak a nagy hegyeken túlról egy idegen fajta özönlik át sűrű, végeláthatatlan áradatban. A jövevények ravaszok, óvatosak, hízelgők, alázatosak és alattomosak. Egyre többen és többen telepednek meg falvakban és városokban. Üresen, kis batyúval, de sok fufanggal, szívóssággal és gyűlölettel eltelve érkeznek. Nem dolgoznak, csak vesznek és adnak. Minden az ő kezükön megy keresztül. Hitelt is szívesen adnak, amíg meg van rá a fedezet; a kis ház, föld, tehén, de ha már nincs mit elvenni, dobra ütni, éppolyan könyörtelenek tudnak lenni, mint amilyen szívesek voltak előbb. Szemrebbenés nélkül tagadnak, csalnak, hamisítanak, esküsznek hamisan.

Két egészen ellentétes természetű fajtának százados, vértelen harca közeledett a vége felé, amikor Barthaék felkeresték ezt a vidéket. Az egyik a rutén; jámbor, hiszékeny, becsületes, tudatlan, a másik a zsidó; agyafúrt, kapzsi, mohó, erkölcsi gátlások nélkül, nem ismer kíméletet vagy szánalmat, nem válogat eszközeiben. A rutén nép rabszolga, megtúrt pária lett saját földjén. Bartha Miklós mindezt jól látta, emberi és magyar érzése lázadozott ez ellen az állapot ellen. Nyomban tisztába jött a részletjelenségekkel is, megértette, hogy miként jutott teljesen tönkre a rutén nép, miként lett testi-lelki elsatnyulás a sorsa, hogy gyors és radikális beavatkozásra van szükség. Néhány cikkben tárta fel a közvélemény előtt e helyzetet. Alighanem sejthette, hogy felszólalása ebben a kérdésben a zsidóság faji érzékenységét sérteni fogja. Az asszimilált zsidókhoz szól tehát, magyarságukra és hazafiasságukra hivatkozik, s az ő segítségüket és támogatásukat kéri. *Az ő kedvükért kazárkérdést csinál a zsidókérdés legsötétebb, legláztóbb formájából.* Lehet, hogy tiszta meggyőződésből, mert eleinte maga se tudta vagy akarta elhinni, hogy a zsidó és a zsidóság olyan, vagy olyan is lehet, mint amilyennek a Ruténföldön megismerte. Az is lehet, hogy kezdetől fogva politikai opportunusból csinált csak kazárkérdést a zsidó-

kérdésből. Így akarván megfosztani a zsidóságot attól a lehetőségtől, hogy őt és fellépését az antiszemitizmus olcsó frázisával bélyegezhesse meg. Az antiszemitizmus akkori-ban ugyanis egyet jelentett a legsötétebb reakció vádjával.

Mi is volt tulajdonképpen a kazárkérdés Bartha Miklós fogalmazásában? Amilyen helyes, szükséges és égetően sürgős volt a ruténföldi zsidókérdés felvetése, éppannyira téves és helytelen volt annak kazárkérdéssé minősítése. Már a kiindulás is hamis történelmi feltevéseken alapszik. A Kr. u. V—VI. században, a Fekete-tenger mellékén, a Don és Dnyeper folyók táján állott fenn a kazár birodalom. Lakói turk eredetű mongol-tatár fajú népekből állottak. A Kis-Ázsia és Kaukázus felől beszivárgó zsidó kereskedőknek sikerült a khagán és az udvari előkelőségek kegyeibe férkőzni annyira, hogy ezek át is tértek a mózesi hitre. A kazár birodalom megsemmisülése után az itt megtelepült zsidó szórványok, szétszóródtak a Balti-tenger és a Fekete-tenger közötti térségen. Később megsaporodtak délről és délnyugatról érkező újabb zsidó betelepülőkkel, kisebb mértékben elkeveredtek mindenütt a befogadó népekkel is. Végül is kialakult a keleti-askenázi zsidóság a maga ismert faji testi-lelki jellegzetességeivel. A hazai zsidó történészek és ujságírók előszeretettel állították be ezt a dolgot úgy, hogy a keleti zsidóság tulajdonképpen *kazár* eredetű s mint ilyen, bizonyos rokonságban van a magyarsággal is. Ma már nagyon jól tudjuk, hogy ezek a feltevések minden tárgyi alapot nélkülöznek. Kétségtelen ugyanis, hogy a kazár nép nem követte fejedelmét és a néhány előkelő udvari embert s nem vette fel a zsidó vallást. Sőt a fejedelemnek zsidó hitre térése nagyon is hozzájárult a birodalom széteséséhez, mert az elégedetlen köznép nagy tömegei a szomszédos rokon népekhez csatlakoztak, így a kabarok a magyarokhoz. Természetesen a több százados együttélés során az itt élő vagy itt élt és elvónult, vagy megsemmisült fajták vérelemei kisebb-nagyobb mértékben bejutottak a zsidóságba is. Ezzel magyarázható a keleti askenázi zsidóságnak tarka, bizonytalan, sokszor egészen zavaros, tájak, országok, a változó környezet szerint nagyon is eltérő faji arculata. A sokféle-séget és a kevertséget egyetlen más népcsoportnál sem figyelhetjük meg ilyen nagy mértékben. Ennek a nagyfokú kevertségnek a következménye nyilván a *keleti zsidóságnak a szeparáddal szemben is annyira feltűnő alacsonyabb*

rendősége testi, lelki és szellemi vonatkozásban egyformán. Fanatizmusa, szadizmusa, feldúlt idegállapota, fokozott ösztönélete egyaránt ennek a zavartvérűségnek eredménye. Az *alpesi, dinári, keletbalti, északi vérelemek* egyaránt felismerhetők a zsidóságnak ebben a törzsében, de mégis elsősorban az *elbázsiái és a szemita vérelemek az uralkodók és jellegzetesek*. A gyakorlott szem az idegenvérbeütések és a környezeti hatások dacára is nyomban felismeri az ősi, az eredeti faji alkatelemeket. De ugyanaz a gyakorlott szem kétségkívül felismeri az askenázi zsidó tiszta gettó tenyészetét és a befogadó népek környezetéhez gyorsan és tagadhatatlan művészettel alkalmazkodott asszimilált formája közötti vérségi, faji, lelki és szellemi azonosságot.

Bartha Miklós azonban, aki pedig oly éles és éber szemekkel figyelte a természet jelenségeit, fűt, fát, virágot, s aki találó képekkel és hasonlatokkal tudta érzékeltetni a ruténföldi zsidóság parazitizmusát, *nem tudta felismerni az ú. n. asszimilált magyar zsidóban a mimikri csodálatos változatát*. Nem tudta meglátni a gettót a civilizált városi étellel, a kaftánt európai szabású öltözékekkel, a zsargont rontott, kevert magyar nyelvvel felcserélő zsidóban a «kazár»-t, a keleti zsidót. Kétségtelen, hogy ez a zsidó mimikri alapos és tökéletes volt, minden kis részletre kiterjedt, de a befogadó népek álarcát magára öltő zsidó életstílusa, erkölcsi világa, szellemi magatartása, *miben sem különbözött a lényegét tekintve a gettó zsidóétól*. Bartha Miklós egyideig nyilván abban a hitben élt, hogy ez a mimikri zsidóság egy egészen elütő, egészen más, fajilag is különböző csoportja a zsidóságnak, mint a kazár zsidóság. Az események azonban hamarosan kiábrándították ebből a hitéből. A rutén helyzetről, a zsidó élőlétéről mély realizmussal és őszinte igazságra törekvéssel megírt cikkei az egész zsidóság körében általános felháborodást váltottak ki. Egyszerre csodálatos egységbe forrott a zsidóság, mint mindig, amikor egyetemes faji érdekről van szó, nem volt többé ortodox vagy neolog, asszimilált magyar vagy kazár, fanatikus talmudista vagy ú. n. kultúr-zsidó, egyszerűen csak zsidók voltak, zárt, tökéletes egységben. A kazár zsidók ügye, sorsa, gondja és baja talán jobban fájta a budapesti felvilágosult zsidó intellektuelleknek, tőzsde- vagy szerkesztőségi zsidóknak, mint maguknak a máramarosi vagy munkácsi bochereknek. Mindenesetre min-

den zsidó a maga helyén, parlamentben, börzén, redakcióban, szatócsboltban és vezérigazgatói irodákban felvonult Bartha ellen. *Bartha is antiszemita, elfogult, sötét zsidógyűlölő* — ez volt az általános szólam. Akadtak zsidók, akik hajlandók voltak elismerni, hogy a rutének valóban válságos, sőt nyomorúságos helyzetbe kerültek a zsidóság elszaporodása következtében, de ezek is nyomban hozzátették, hogy mindez csak természetes következménye az életrealóbb, élelmesebb, mozgékonyabb fajta ügyességének, ezt a folyamatot nem lehet és nem is szabad feltartóztatni. Magasabb államérdekből is az a kívánatos, hogy az életképesebb népelemek szaporodjanak és többségbe kerüljenek. Ez a talmudista szociológiai érvelés, amilyen tetszetős, éppannyir hamis. A Ruténföldön valóban fajok harca folyt, de hogy milyen eszközökkel, milyen módszerekkel harcoltak egymás ellen a szembenálló felek, azt éppen Bartha Miklós mutatta be lenyűgöző hatású cikkeiben.

A rutén helyzettel foglalkozó első cikkét Bartha 1898 október 6-án írta a *Reggeli Ujságban* *A ruténkérdés* címen: «Hazánknak egyetlen vidéke sincs oly siralmas helyzetben, mint Máramaros, Ung, Bereg és Ugocsa vármegyék azon helyei, ahol rutének laknak. A helyzet egyaránt sötét úgy gazdasági, mint kulturális szempontból.

Megdöbentőbb példát arra, hogy az organizmus miként satnyul el és vész ki, ha túlságos mértékben borítják el az élősdiek, alig mutathat fel az anyatermészet, mint a rutén lakosságnál. Ez a nép erkölcsileg szörnyen depimálva, testileg elsatnyulva, rohamosan hanyatlik a pusztulás lejtőjén. Intenzív állami beavatkozás nélkül a szemünk láttára hal ki egy különben jóindulatú, békés, szorgalmas, hazánkhoz és nemzetünkhöz melegen ragaszkodó faj. Akik még bírják a munkát, ezrével vándorolnak ki Amerikába, a többiek nyomorognak, éheznek a lelki csüggedésnek, reménytelenségnek elijesztőleg demoralizált állapotában.

Az a sőpredék, amely Galiciából ellenőrizhetetlenül nagy tömegekben árasztotta el a Felvidék ezen részét, végkép kiszívta a rutén nép életerejét.

Az uszora mindennapos és általános jelenség — írja cikke más helyén Bartha. — Tíz fillér után 1, 2, 3 fillér kamatot szednek havonta a lelketlen zsidó uszorások. Az évi kamat nem ritkán 360—500% között ingadozik. Ilyen körülmények között a paraszt földje, háza, marhája előbb-

utóbb az uzorásé lesz. A zsidó a parasztot jobbágyként továbbra is birtokában hagyja. Lassan minden a zsidóé, az övé a paraszt földje, háza, lábas jószágja és mindezek tetejébe a parasztnak és egész családjának egész évi munkája is, neki szánt, vet, arat, kaszál, fuvaroz. Az uzorának egyik jellegzetes helyi formája a marhauzSORA. A zsidó vesz 70 forintért egy pár tinót. Felhízlalásra a parasztnak adja 100 forintért. Két év után eladják 140 forintért. A zsidó levonja a neki járó 100 forintot, a fennmaradó 40-et elosszák, a zsidó kapott 70 forintja után 50 forintot, de ezenfelül két éven át a paraszt hetenként két nap-számot ingyen csinál a zsidónak.»

A ruténségre kettős iga nehezedik, állapítja meg Bartha egy másik cikkében: *az egyik a galiciai zsidók jobbágysága, ez a nyomor igája, a másik a szellemi hátramaradás, az iskolázás hiánya, ez a tudatlanság igája.*

«Mindenkinek tudja, hogy nemzeti harcainkban az idegen nyelvű fajok közt a legmegbízhatóbbnak mutatkozott a rutén nép. Soha a magyarok szabadságügyétől ez a nép el nem tántorodott. Nemzetiségi követelést sohasem támasztott. Különleges fajtendenciákat nem ápol. Hazánk, nemzetünk egységén nem rágódik őrlő szű gyanánt. Nagy nyomorrával küzdödvé, még sem jut eszébe, nemzetiségi izgatásnak hódolni.»

Egan Ede védelmében.

Tulajdonképpen a rutén-, illetve a kazárkérdés füzte egészen szorosra Egan Ede és Bartha Miklós közötti barátságot. Bartha nagyon jól ismerte a ruténföldi állapotokat. Többször járt fenn, hosszabb-rövidebb időt töltve ott. Kezdetről fogva éber figyelemmel kísérte az Egan által vezetett hegyvidéki akciót. Tudta, milyen emberfeletti hősiességet folytat Egan a gonoszszággal, a hazugsággal, a csalással, az élősdizsidósággal és a rutének tudatlanságával. Becsülte páratlan tudását, lelkiismeretességét, hihetetlen akaraterejét, leleményességét és példátlan erélyét. Tudta, hogy felbecsülhetetlen értékű és jelentőségű az a munka, amelyet Egan végez. Éppen ezért lelke mélyéig felháborodott a sajtóban és a parlamentben megismétlődő hamis vádaskodásra alapított Egan ellenes támadások miatt. Tudta, hogy itt a zsidóság kíméletlen, irgalmat nem ismerő bosszúhadjárataról van szó. Azt is mélyen fájtalta, hogy

Darányin kívül jóformán senkisé — még azok sem, akik tudatában voltak az Egan-akció jelentőségének — állott ki a megtámadott mellett. Egész politikai és közéleti súlyával védelmére siet. *A Magyarország 1900 február 16. számában cikket ír Egan Ede címen.* Ebben behatóan ismerteti a hegyvidéki akció munkáját és Egan szerepét:

«Négyszázezer ember szenved gazdasági rabszolgaságban ezen a vidéken — írja cikke bevezető részében. — Állandó itt az éhtifusz. A liszt fele fakéreg. A lakóház, istálló és pajta egybe építve. Ember, sertés és juh együtt lakik. Egan hosszú hónapokon át tanulmányozta a helyzetet. Községről községre járt. Átnézte a bírósági beadványokat, perek aktáit, végig böngészte adóhivatalok és megyei levéltárak iratkötegeit. Behatóan vizsgálta a nép viszonyát a paphoz, hatóságokhoz és a kocsmához. Minden lépésében bizonyosság, tettvágy, akaraterő és jó lelkiismerete kísérte. 1897-ben elkészítette véleményes jelentését a ruténföldi helyzetről. A jelentést a földművelésügyi minisztérium sokszorosította. Ez a jelentés volt «életem legizgatóbb olvasmánya». Csak neveket és tényeket sorol fel Egan, a kép mégis irtóztató. Jelenetről jelenetre egyre nagyobb arányokban tárul fel a végpusztulás. Egan megállapításai egyszerű tények voltak, de ezek a tények kiáltottak, jajveszéltek és vádoltak. «Aki olvasta, szeme könnybe borult a szájalomtól és vérbe borult a dühtől.» Az elnyomottnál látta a verejtékes szenvedést, az elnyomónál a bestiális kegyetlenséget. Eleinte csak az volt a baj, hogy kevés volt a föld és kevés volt a munka. Később azután özönleni kezdett a galíciai proletárság. Semmitse hozott magával, csak erős életösztönét. Jött, mint a sáskahad. Tömege több volt, mint amennyit a talaj eltartani képes. Ráveti tehát magát az emberre, mert élni csak kell. Miután nem tudott élni a földön, ellepte a népet.

A mozgékonyabb, az eszesebb, az életrevalóbb, embertelenebb fél mindég legyőzi a helyhez kötött, tapasztalatlanabb és élheterlenebb félt. Ez történt a Felvidéknek ezen a részén. A ruténnek immár semmije sincsen. «Háza, kertje, földje, önmaga és családja, barma és jövődjé albérlébe került. Uzsorakultúra dül minden képzeletet felülmúló mértékben. Föld, ház, juh, pénz, pálinka, napszám, legelő és ki tudná még felsorolni is, hogy milyen fajta uzsora. Minden a bevándorlók kezén már: fuvarozás-vállalat, famunka, legelő, regalebérlet, italméresi jog, keres-

kedelmi élelmezés. Rákóczi hű katonái a galiciai proletárok rabszolgáivá lettek. Az a legnagyobb baf, hogy a bevándorlók zsidó hitűek. Ez kiváltságot jelent. Nem tudunk objektívek, igazságosak és erélyesek lenni. Ha a bevándorló unitárius, kalvinista, luteránus stb. lenne, erélyesen elbánnánk velük. De ezek a jöttmentek zsidók, akiknek szokásai, erkölcsitelensége, üzérkedése, embertelensége egy félszeg szellemi áramlat védelme alatt áll. Hiába mondd, hogy nem azokról van szó, akik összeolvadnak, antiszemita leszel, meggyaláznak. Egan megtalálta a segítség módját. Pompás érzékkel, nagyszerű körültekintéssel figyelembe veszi az ember testi-lelki állapotát, az összes köz- és magánviszonyokat. Mátis szép eredményt ért el. Ezért folyik a hajsza ellene.»

És ez a hajsza csak nem akar elülni. Sőt nap-nap után fokozódott. Minél nagyobbak voltak eredményei, minél inkább érezhetővé vált munkájának hatása, annál nagyobb lett a pánik, a kétségbeesés, a gyűlölet és a bosszú a felvidéki zsidóság körében. A zsidó lapokban újabb támadó, rágalmozó, lekicsinylő cikkek jelentek meg Eganról és munkájáról. Felbukkan Páris Frigyes volt alügyész, akinek szerepéről már az Eganról szóló fejezetben megemlékezünk. Bartha két cikkben is foglalkozik Párisal és kíméletlenül megrója őt áskálódásaiért. Megírja róla, hogy tulajdonképpen nem értett semmihez, csak intrikált, megakarta akasztani a kirendeltség lázas munkatempóját, kényelmével nem tudta összeegyeztetni a napi 16—18 óras munkát, «nyugodt» mederbe akarta terelni az akció munkáját. Az egész ember nem egyéb bürokratikus savanyúságnál. Egan helyét akarta elfoglalni, holott sem mezőgazdasági, sem állattenyésztési szakismeretekkel nem rendelkezett, az akciónál pedig mindkettőre nagy szükség volt. Páris nem értett munkájához, de gyűlölte főnökét, gyanúsított, rágalmozott, vádaskodott. Vádjairól a lefolyt vizsgálat során egytől-egyig kiderült, hogy alaptalanok.

Az Egan elleni akciók tehát nem jártak sikerrel. A zsidóság azonban nem akart bele nyugodni a játszma elvesztésébe. Hamarosan új vádak, új gyanúsítások bukkantak fel: Egan szórja a pénzt, felesleges dolgokra költekezik, az akció kiadásai nincsenek arányban a költséggel, munkája rendszertelen, kapkodó. Ezek az újabb támadások végül is arra bírták Barthát, hogy terjedelmes cikksorozatban teljes részletességgel világítsa meg az egész felvidéki, helyesebben hegyvidéki helyzetet; a rutének nyo-

morát, a zsidók elviselhetetlen kizsákmányolását, a hegyvidéki akció kezdetét, működését, eredményeit és hatását, ezzel kapcsolatban Egan személyét. Ebből a cikksorozathból született meg később Barthanak a *Kazár földön* című maradandó és örökbecsű munkája. Ez a könyv, mint szociográfia, mint riport, mint természetleírás, táj- és néprajz egyformán páratlanul áll a magyar irodalomban. Csodálatos, meglevenítő erővel jellemzi Bartha benne a zsidóság és a ruténség közötti faji harcot. A zsidó élősdiséget, azt a szövevényes, bonyolult, alattomos, agyafúrt, tervszerű, mindent elsorvasztó, elpusztító, kizsákmányoló, sajátosan és kizárólag zsidó társadalmi életformát oly élethű, szemléletes és lenyűgöző módon tárja elénk, hogy hatása alól lehetetlen szabadulni. A zsidó alakok és az egész zsidóságnak jellemzése is olyan életteljes, természetes és ötletes, hogy alig vetekedhetik vele más hasonló természetű munka. Bartha művét az élő Egan hősi harcának méltatására írta, de mire a cikkek könyvben megjelentek, Egant már orryilkos golyó terítette le a munkács-ungvári országúton.

Egan harca az ügyért — amelynek szolgálatába szegődött — és emberi becsületéért, halálával még nem ért véget. Ellenségei még halála után sem tudtak s nem akartak megnyugodni. A bosszú és a gyűlölet kísértetei még mindég előlopakodtak, hogy sárral dobálják meg emlékét.

Bartha már a Kazár földben közvetlen és megkapó módon jellemzi Egan egyéniségét.

«Ő nem úgy nézi fajunkat, annak tulajdonságait, jellemét, szokásait, szenvedéseit, hazaszeretetét, amiként mi nézzük, akik atomrészecskék vagyunk a nemzet vérkeringésében. Ő kívül áll. Nem belénk olvadt, hanem belénk szeretett. Jobban félt minket, mint mi magunkat. Jobban ismer minket, mint mi magunk. Jobban is szeret minket. A szerelmes imádatával tekint fajunkra. Szép vonásainkat körülfonja a művész áhítatával. Népviseletünk elragadja. Népdalainktól megrészegül. Egész mivoltunk átalakul, megszépül, tökéletessé válik az ő lelkében. Nincs ezt miért tovább fűzni. Szerelmes a fajunkba. Ezzel minden meg van mondva.

Tervkészítésben körültekintő, alapos, a legapróbb részletre kiterjedő. A végrehajtásnál villámgyors, rácsap a munkára, mint a sas az áldozatára és gyorsan, kímélet nélkül végez vele. Szótárának legantipatikusabb szava a

«le
tar
dar
szá
hav
fal
van
mir
és
Mil
zék
szal
bar
Ügy
kon
téb
zott
szil
össz
ked
aka
mos
cikk
egy
hog
vol
mar
köv
lék
har
pot
lem
és
lésé
áll
meg
lás
orsz

«lehetetlen». Nem tud kibékülni azzal, hogy amit ő jónak tart, azt megtenni ne lehetne.

A raktárakban hány, vet, emel, rakosgat, mint egy darabont: a boltokban vizsgál, számít, leveleket, bárcákat, számlákat revidiál és rovancsol, mint egy könyvelő: a havas tetőkön gyalogol, csúszik, kapaszkodik, szalonnát pirít, falomban hál, mint egy erdőkerülő. Azonban nótái is vannak, ha jó a cigány, a szalón parkettjén oly biztosan jár, mintha sohase távozott volna onnan.»

Most, hogy Eganról holta után még mindég méltatlan és lekicsinylő, sőt gyanúsító hangok hallatszanak, Bartha Miklós, mint hű bajtárs, nyomban védelmére siet. *Az Ellenzék 1901 október 8. számában Egan Edéről* írott hosszabb cikkében elmondja, hogy milyen őszinte és igazi barátság fűzte Eganhoz: Engem szeretett. Bennem bízott. Ugy emlegetett, mint legjobb barátját. Ezt a barátságot komolyan fogta fel. Férfiú volt teste-lelke minden izületében. Bátor, szókimondó és egyenes. A hazugságtól irtóztott. A pózokat megvetette, a komédiázást utálta. Jelleme szilárd s átlátszó volt, mint a legtisztább gyémánt. Lelke össze volt forrva az én lelkemmel. Nem álmodozott, cselekedett. Pozitív szellem volt, megdöbbentő energiával. Látni akarta a sikert, tehát sietett. «Amíg éltél, meghurcoltak, most halva vagy, megrúgják sírodat!»

Tíz nappal később, ugyancsak az Ellenzékbe írott cikkében (Emléket Egannak) Bartha gyűjtést indítványoz egy felállítandó Egan-emlékmű céljaira. Ebben elmondja, hogy Egannak se címe, se rangja, se nyugdíjigénye nem volt. Így esett el a munka csataterén. «Magyarország adósa maradt Egan Ede kiváltságos és hősies szellemének, aki élt követelés nélkül és meghalt jutalom nélkül. Állítsunk emléket Egan Ede teszteletére!»

Az Egannal megvívott közös harc emlékei sohasem halványodtak el Bartha emlékezetében. A kazárföldi állapotokat élete hátralévő éveiben is mindvégig éber figyelemmel kísérte. Őszintén fájalta az Egan által elindított és oly szép eredményeket felmutató mozgalom megfeneklését. Több cikkben sötét színekkel ecseteli a kazárföldi állapotokat, újabb sürgős beavatkozást, a hegyvidéki akció megindítását sürgeti. Főleg az állandó galíciai bevándorlás aggasztja. Új népvándorlás című cikkében (Magyarország, 1902 január 24) a hatalmas arányú oroszországi

zsidó kivándorlásra figyelmeztet: «Közel egy millió zsidó indult meg Galícia felé. A valamirevaló elem itt vissza is marad, a rostaalja azonban tovább vándorol. Románia közigazgatási és rendőri úton védekezik. Ebben a kérdésben nem ismer liberalizmust. Aki nem tud bejutni Romániába és aki a galíciai rostából, mint hasznavehetetlen gíz-gaz kihullik, az mind hazánkba tódul. Mi nem védekezünk, annyian jönnek hozzánk, ahányan akarnak. Hogy honnan jön, miből él, senki sem kérdi. Ahol tegnap még nem volt kaftános alak, ott ma van 1—2, holnap már 15 mutatkozik. Különös, hogy a keleti marhavész ellen nagy éberséggel védjük szarvasmarha-tenyészetünket. Pedig ez csak gazdasági kérdés. Az orosz-lengyel zsidók ellen azonban nem védelmezzük hazánk népeit, pedig ez is gazdasági, emellett erkölcsi, nemzeti és kulturális kérdés is.

Mindenki tudja, hogy ezek a bevándorlók fanatikusan ragaszkodnak szokásaikhoz. Dogmatikus érzéssel állapítják meg e szokásokat. Cselekvésüket, táplálkozásukat, világnézetüket, ruházódásukat a legmerevbb religió hagyományos törvényei szabályozzák. Lényükből történek ki, földnák életrendjük zárkózott merevségét. Lelki üdvösségük összenőtt a pajésszal, a kaftánnal, a kóser táplálékkal és sok más babonával.

Magyarország pedig százerével helyezi el azt a kultúrára képtelen elemet. Elhelyezi a nép legalsóbb rétegei között, mintha csak penészgombát rakna a boroshordókba. Mesterséggel sem lehetne jobban kieszelni, hogy miként rontassék meg a népanyag. A bevándorló seregek az az előnye van népünk felett, ami az élősdinek a gazdanövény felett.»

Ezek a bevándorlók mindenütt egyformák. A megtelepültek olyanok, mint a jövevények. Foglalkozásuk pénz-, áru-, kocsmauzsora. Amikor szükséges csálnak, hamisítanak, orgazdaságot folytatnak. Szokásainkhoz nem alkalmazkodnak, erkölceinkkel nem törődnek, nyelvünket nem beszélnek, a nemzet testébe nem olvadnak. Ez egy rossz és kártékony fajzat, amelynek tömegeit sem elbírn, sem megemészteni képesek nem vagyunk. Kész és nagy veszedelem hazánkra ez a bevándorlás. A mi vezéreink pedig el vannak telve közösügyes és liberális bölcsességgel és nem gondolnak hazánk védelmére.

Bartha Miklós hosszabb betegeskedés után 1905-ben halt el. A magyar társadalom őszinte és mélyrészvéte kísérete utolsó útjára. Vele a világháború előtti liberális Magyarországnak egyik legharcosabb fajvédő egyénisége tűnik el a közéletből.

Bartha az Egennel együtt vívott harc végső tanúságaként élete utolsó éveiben már belátta, hogy nincs külön *kazárkérdés*, hanem csak egységes, egyetemes zsidókérdés. Magyarország egymillió zsidója egyformán tagja annak az idegen faji tenyészetnek, amelynek felvidéki néppusztítására éppen ő hívta fel a közvélemény figyelmét. Igen, Bartha Miklós is belátta, hogy egy hatalmas, egységes, ezeraróú, ezerkarú zsidó front áll szemben hódítóként a magyarsággal, uralva lassan mindent, ami hatalmat és befolyást jelent. Mialatt a magyarság tönkre megy, elszegényedik, kivándorol, azalatt a zsidóság gyarapodik, sokasodik és elhatalmasodik. Ez a felismerés mély aggodalommal töltötte el. Azt kellett látnia ugyanis, hogy a magyarság két malomkő, két végzet, két veszedelem között órlódik tehetetlenül, ellenállásra képtelenül. Az egyik veszedelem az ország területi, állami egysége ellen törő növekvő lendülettel, a másik ugyanakkor belülről morzsolja fel faji, erkölcsi, szellemi, népi erőnket. Ki a megmondhatója, melyik a nagyobb, a végzetesebb ellenfél? Egy emberöltő szakadatlan küzdelmei után kellett Bartha Miklósnak ráébrednie arra, hogy a nemzetiségi veszélyen kívül, amelyik ellen ő elsősorban harcolt, van egy másik, rejtettebb, de talán még az előbbinél is nagyobb veszély és ez a *zsidóság*. A nemzetiségi izgatás ellen legalább nyílt harcot lehetett folytatni, de a zsidósággal szemben már ez sem lehetséges, oly nagy erő, akkora hatalom birtokosa.

IRODALOM:

Bartha Miklós összes munkái. (Gyűjteményes kiadás.)

Kemény Gábor: Ez a föld Magyarország!

keve
élete
mélt
sége
ninc
álló
volt
mod
jáva
kelt
vel
más
tete
föle
agge
az
lass
vesz
ame
ó r
csele

lapc

SZEMERE MIKLÓS

(1856—1919.)

*«Szólok, mert szeretem fajom
s akarom, hogy éljen szabadon-
boldogan, ne vesszen el!»*

Egy magyar úr.

Saját kora sem ismerte őt helyesen és igazán, még kevésbé ismerik az utána jött nemzedékek. Társadalmi élete a nagy nyilvánosság előtt folyt ugyan le és így méltán hihették sokan, hogy Szemere Miklós élete, egyénisége, emberi természete nyitott könyv előttük, amelyben nincs semmi titok, nincs semmi rejtély. De akik közel állottak hozzá, azok tudják, hogy valójában kettős énye volt. Az egyik a társasági ember, aki lekötelező, finom modorával, ötletességével, szellemességével, mély kultúrájával, világlátottságával, tiszteletet parancsoló és figyelmet keltő nagyúri magatartásával, jótekonyságával, bőkezűségével mindenütt szeretetnek és közkedveltségnek örvendett. A másik a töprengő magyar, aki olthatatlan szeretettel viseltetett fajtája iránt, a napi politika kicsinyes marakodásai fölé emelkedve figyelte a közélet zajlását és nem titkolt aggodalommal látta ennek a közéletnek elposványosodását, az erkölcsi normák elhalványodását, az ősi magyar erények lassú elsorvadását, az idegen szellem, erkölcs és gondolkozás veszedelmes térfoglalását. Rajongásig szerette fajtáját, amelynek egyik legtisztább, legeredetibb képviselője éppen ő maga volt. Kevés szóval, de annál több áldozattal, cselekedettel, mindent megtett érte, amit csak tehetett.

Szemeréről saját korának közvéleménye a liberális lapok célzatos közlései nyomán egészen hamis képet ka-

pott. A mindég szenzációra éhes bulvár sajtó felnagyítva, eltorzítva, kiszínezve találta fel olvasóközönségének Szemere társadalmi életének egy-egy mozgalmasabb epizódját. Ezekből az újságcikkekben Szemere Miklós csakugyan úgy lép elénk, mint egy kártyázó, lóversenyező világfi, aki gavallérosan, bőkezűen szórja a pénzt. Kétségkívül a századforduló magyar társadalmi életének egyik legnépszerűbb, legtöbbet emlegetett alakja. De az is bizonyos, hogy ez a társasági élet csak látszat, csak külsőség volt, amely mögött egy olyan lélek, egy olyan egyéniség lakozott, amelyet mély és tiszta hazaszeretet, a közdolgok iránti önzetlen érdeklődés, sokoldalú tudás, mély politikai kultúráltság, széles látókör, a politikai vezetők, az államférfiak ösztönös képességei és a nemzet sorsa iránt táplált komoly felelősségérzet jellemeztek.

Igen, a társadalmi látszatok mögött egy serény, mozgalmas, alkotó és építő közpálya húzódik meg. Csak a szakemberek tudják, hogy Szemere Miklós egyaránt felbecsülhetetlen jelentőségű, jórészt úttörő munkát végzett a magyar céllövő sport fejlesztése és a hanyatló hazai lötenyésztes felvirágoztatása terén. Messzire vezetne, ha mi ebben a keretben ezeket és más hasonló természetű építő, szervező és kezdeményező munkásságát jelentőségéhez mérten méltatni akarnánk. Meg kell elégednünk e helyütt azzal, ha Szemere Miklósnak szorosán vett közéleti tevékenységét ismertethetjük és őt, mint a magyar fajvédelem egyik legbuzgóbb, legodaadóbb előharcosát mutathatjuk be.

Ha a Szemeréről készült képeket elnézegetjük, egy imponáló, lenyűgöző megjelenésű, délceg, kemény és büszketartású, tiszteletet ébresztő, magyar úr áll előttünk. A honfoglaló magyarság törzsökös, turáni vezetőrétegének jellegzetes képviselőjét látjuk magunk előtt. Szemeiből a vezetésre hivatottak öntudata, szellemi felsőbbség, büszkeség, de nem hiúság; emberség, jóság, de erély, nyíltság és őszinteség sugárzik felénk. A volgai vagy a honfoglaló, országszerző és szervező magyarság vezéreit képzeljük ilyeneknek. Szemere a magyarságnak azt a réteget, típusát képviseli, amely századok véres tusáiban elvérzett, csaknem egészen kipusztult. Lelki-szellemi adottságai tökéletes kiegészítői ennek a testi külső alapján megalkotott képnek. Előkelő, finom, mégis közvetlen modora, őszinte, szókimondó természete, minden kérdésben a lényeg felismerése, elmélyedés, előrelátás, logikus gondolkodás, szen-

vedélymentes helytállás, józan mértéktartás, megfontolt-
ság, állhatatosság, egyaránt hivatottá tették őt arra, hogy
fontos szerepet töltsön be a magyar politikai életben.
Áldatlan belső viszonyainkat mi sem jellemzi jobban, hogy
ezt az őt méltán megillető helyet és szerepet ő sem, miként
oly sok más vezetésre hivatott egyéniség nem kaphatta
meg, főleg azért, mert nem volt hajlandó a pártpolitika
mindennapi marakodásaiban is részt venni.

Szemere Miklós a zempléni megyei *Kis Azaron* született
1856-ban. Édesapja Szemere István, édesanyja *Oroszláni*
Török Mária. A Szemere családról ismeretes, hogy a leg-
régibb magyar nemesi családok egyike. Leszármazását egé-
szen a honfoglaló *Huba vezér*ig tudja visszavezetni. Miklós
ősei között csak egyetlen egy idegen szerepel. *Szemere*
Kelemen visegrádi várkapitány vette feleségül Mátyás ki-
rály feleségének, Beatrixnek udvarhölgyét, Stolcz Mag-
dolnát. Az ősök közül számosan beírták nevüket a magyar
történelem lapjaira is. A honvédelem véres és hősi feladatát
mindig híven teljesítették. Ott hullatják vérüket a mohi és
a mohácsi csatában. Perlasz ostrománál elesik Szemere Pál
a 10-es honvédszászlóalj parancsnoka. Szemere István, Miklós
atyja Budavár ostrománál sebesült meg. Szemere János a
hírhedt josphstadtai börtönben elvesztette szemevilágát.

Miklós a középiskolát Miskolcon, Sárospatakon és a
bécsi Terézianumban végezte. Ezután jogi tanulmányokat
folytat *Gensben*, *Oxfordban* és *Kolozsváron*. Középisko-
lás korában nevelője, *Felméri Lajos* a korán elhunyt ki-
váló pedagógus volt, aki kétségkívül mély hatást gyako-
rolt Szemere egész életfelfogásának kialakulására. Az állam-
tudományi doktorátust a budapesti egyetemen szerezte meg.
Később letette a diplomáciai vizsgát is. Eleinte a külügy-
minisztériumban szolgált, majd követségi attasé, illetve tit-
kár lett. Ebben a minőségében hosszabb időt töltött Szent-
péterváron, Párisban és Rómában. A diplomáciai szolgálatból
kilépve, hazatért, hamarosan élénk résztvett a magyar
közéletben. Az ország különböző részein ismételtlen meg-
választják képviselőnek. Minden magyar és emberbaráti
mozgalmat fejedelmi bőkezűséggel támogat. Különösen nagy
szeretettel foglalkozik az ifjúság ügyeivel. A legszorosabb
kapcsolatot tartja fenn az egyetemi fiatalság nemzeti irányú
mozgalmaival és szervezeteivel. Már korábban nagyobb
utazásokat tesz külföldön. Bejárja nemcsak Nyugat-Európát,
de a Balkánt is. Mindenütt becses és értékes kapcsolatokat

teremt a politikai élet iránvívóival és sok őszinte barátot szerez a magyarságnak. Utazásai nem üres szórakozást jelentenek, hanem rendszeres tanulmányokat. Eles szemmel figyeli meg a különböző országok és nemzetek belső életviszonyait, meglátja azt, ami erő és érték életükben, de látja gyengéiket is. Tanulmányozza az európai országok belső politikai életét, népi és társadalmi viszonyait. A világnyelvek mind-egyikét kitérően beszéli. Nemzetközi kapcsolatai szinte az egész kontinensre kiterjednek. Beható politikai, katonai, történelmi tanulmányokat folytat. A külföldön látottak mély hatást gyakorolnak rá. Elsősorban a nyugateurópai országok nevelési rendszerének friss lendülete s az élethez közelebb álló volta köti le figyelmét.

Közállapotainkat aggodalommal szemléli. Az erkölcsi színvonal süllyedése, a *fair play* hiánya, az önzés, a haszonlesés, a *gyűlölködés*, a *blazirtság* és a *közömbösség* elhárapódzása, a *hazugság* és a *képmutatás* terjedése, tehát mindaz, ami sokaknak és magának az egész közvéleménynek fel sem tűnt, annyira megszokottá vált, arra készteti, hogy kíméletlen és kertelés nélküli bírálatot mondjon közviszonyainkról.

Első nagyobb feltűnéstkeltő szereplése a *Nemzeti Kaszinó 1897. évi Széchenyi-lakomáján* elmondott serlegbeszéde volt. Szemere ebben a beszédében minden pártpolitikai vonatkozást mellőzve, lesujtó képet fest közállapotainkról. Széchenyi nemzedékére célozva így szól:

«Azokban a generációkban, tisztelt uraim, meg volt a *virtus*. Tiszta volt az agy, lelkes volt a szív és acélosak az izmok s termékékből építhetett Széchenyi István, ha ma akar építeni valaki, annak az új Széchenyinek a mai nemzedékben csak jó, ha vályog lesz rendelkezésére.

Bizonyos társadalmi nihilizmus felé evezünk, amelynek nem távoli partján kéklenni látom a mottót: „Magyarországon a tisztességes embernek túlnagy handicap-teherrel kell befutni az életpályát. Nem jutalmazzuk kellően az erényt és nem büntetjük illően a rosszat.

Széchenyi szelleméhez kell visszatérnünk, ha azt akarjuk, hogy újra boldog legyen a magyar.»

Szemere beszéde minden oldalról nagy vitát váltott ki. Úgy hatott, mint a derült égből lesujtó villám. A millenium fényében és dicsőségében sütkéreztünk éppen, amikor ez a beszéd egyszerre merészen és leplezetlenül rávilágított a külső látszat és a belső valóság között tátongó

barátot
jelen-
figyeli
onyait,
yengéi-
olitikai
mind-
szinte
atonai,
átottak
pai or-
élethez

erkölcsi
haszon-
g elha-
tehat
ménynek
i, hogy
özviszo-

eti Ka-
erlegbe-
part-
közáll-
l:

eg volt
célosak
ván, ha
a mai
e.

melynek
gyaror-
teherrel
lően az

zt akar-

ltott ki.
a mille-
n, ami-
nül rá-
tátongó

Szemere Miklós

szé
éri
ige
tov
gel
kö
sze
az
ke
gié
és
Sz
mü

a
me
ifj
spe
ga
a
me

ter
int
évi
sor
a
zsi
ne
zsi
lat
ság
sze
ter
ha
táv
ide
ko
fél
az
tán
áll
Ug

szakadékra és kiáltó ellentmondásra. Szemerét támadások érik, Bartha Miklós két vezércikkben is védelmére kel, igazat ad neki, de hiányolja, hogy nem ment egy lépéssel tovább és a belső bajokat nem tárta fel teljes részletességgel. A támadások miatt Szemerét politikai barátai zártkörű vacsorán ünneplik. Az egyetemi ifjúságnak nemzeti szellemű és keresztény érzelmű része, amelyik éppen ebben az időben szervezkedik *Kereszt-mozga'om* néven, nagy lelkesedéssel ismeri fel Szemere Miklósban annak az ideológiának közéleti szószólóját, amelyért a maga mozgalmát és tömörülését létrehozta. Kinyomatja sokezer példányban Szemere pohárköszöntőjét és zárt egységben sorakozik fel mögötte.

Ez a kapcsolat Szemere és a nemzeti hagyományokhoz, a faji eszméhez hű ifjúság között mindvégig változatlanul megmaradt. Szemere összetartásra, helytállásra buzdította az ifjúságot, a legmesszebbmenően támogatta kulturális és sportéletüket. Hogy a fiatalág egy csoportja az erősbödő galileista szabadkőműves áramlatokkal szemben kitarított a magyar eszmék mellett, abban nem kis része volt Szemere Miklósnak.

A nemzeti művelődés fontos kultúrintézménye, az egyetem ellen akkoriban már két irányból is fokozódó rohamot intézett a szabadkőművesség és a zsidóság. A hallgatóknak évről évre mind nagyobb hányada került ki a zsidóság sorából, egyes fakultásokon és évfolyamokon a zsidóság már a számbeli többséget is elérte. Más oldalról mind több zsidó kapott egyetemi katedrát. A zsidó professzorok közül nem egy leplezetlenül hirdeti a kozmopolita materialista zsidó eszméket, nyíltan szembehelyezkedve a nemzeti gondolattal, a magyar és keresztény hagyományokkal. Az ifjúság keresztmozgalma előbb titokban, majd nyíltan is szembefordul ezekkel az állapotokkal, követelte az egyetem magyar és keresztény jellegének biztosítását, a zsidó hallgatók számának leszorítását, a zsidó professzorok eltávolítását. Az ifjúság bátor megmozdulásáról sok szó esett idehaza, sőt a külföldön is. A hivatalos liberális zsidóbarát kormánypolitika rossz szemmel nézte a mozgalmat, attól félt, hogy a társadalom más köreiből is visszhangja támad az ifjúság állásfoglalásának, másrészt a zsidósajtó sorozatos támadásai is nyugtalanították, ezért minden hatalmában álló eszközzel elnyomni igyekezett az ifjúság szervezkedését. Ugyanakkor tekintélyes közéleti férfiak, mint *Bartha Mik-*

lós, Kaas Ivor és Szemere Miklós a leghatározottabban védelmükbe vették a fiatalságot. A keresztmozgalomban tömörült ifjúság, természetesen, nem elégedett meg azzal, hogy érzelmeinek külsőleg kifejezést adjon, a maga művelésére, szellemi fegyverzetének gyarapítására vitaestéket, előadásokat rendezett. Ezek keretében a legégetőbb magyar kérdéseket: a telepítést, a szövethazai mozgalmat, a központosítást, a be- és kivándorlást tárgyalták meg. Hogy az ifjúság Szemere iránti ragaszkodását és tiszteletét méltóképp kifejezhesse, engedélyt kért tőle arra, hogy a keresztény egyetemi ifjúság nagybizottságának tagjaiból szervezendő társaság a nevét felvehesse. Szemere örömmel adta meg erre az engedélyt, így alakult meg a *Szemere Miklós Célűlvő Társaság*, amely fedő szerve volt a Magyar Kultúrligának. Ez a szervezet néhány év alatt jelentős társadalmi tényezővé nőtte ki magát. A magyar értelmiség nemzeti gondolathoz és faji eszméhez öntudatosan ragaszkodó elemeinek ez a tábor lett jóformán egyedüli társadalmi egyesülése. Itt, ebben a társaságban találkoztak már a világháború előtt, pártállásukra való tekintet nélkül mindazok a férfiak, akik a zsidóságnak, a szabadkőművességnek és az uralkodó liberális szellemnek nemzeti életünkre gyakorolt bomlasztó hatását felismerik. Egyedül ennek a szervezetnek volt elég ereje ahhoz, hogy a radikális zsidó szabadkőműves aknamunkával szembeszálljon és a magyarság erkölcsi, szellemi, faji hagyatékát védelmébe vegye és a nemzeti ideálok mellett bátran helyt álljon. A Szemere Miklós Társaság nem volt politikai szervezet a szó megszokott értelmében, de egész fennállása alatt híven szolgálta az egyetemes magyar nemzetpolitikát. Becsülte a hagyományokat, ápolta történelmünk szent örökségét, de a korszerű politikai, társadalmi fejlődés mellett szállt síkra. Minden erejével a hivatástudatukat elvesztett vezető osztályokat akarta kiemelni fáradt közömbösségükből. Jelentősége mindebből magától következik. Ha munkásságának hatósugara nem volt elegendő nagy, ezért a felelősség a magyar értelmiséget terheli, amelyik nem, vagy csak későn eszmélt rá a Társaság fontos küldetésére.

Csak a világháború vége felé, amikor a forradalom előjelei napról-napra sokasodtak, amikor az uszító zsidó sajtó, a Világ és a Népszava már nyíltan lázadásra bujtoztatott, csak amikor a végenyészet hideg lehellete suhogott végig a magyar rónákon, csak akkor fordult a tömeg-

érdeklődés a Szemere Miklós Társaság felé. Mindenki érezte, hogy a rombolás erőinek feltartóztatása, ha még egyáltalában lehetséges, csakis a nemzeti erők összefogása által érhető el. A tábor munkásságát maga Szemere Miklós irányította, az ő akaratereje, bizkodása tartotta együtt a tagokat s tartotta meg bennük a lelket. A Társaság közvetlenül az októberi zsidó forradalom kitörése előtti hetekben nagyszabású szervezkedésbe kezdett, hogy ha kell, fegyverrel is megakadályozzon minden erőszakos, felforgató törekvést. A forradalom alvilági erői gyorsabbak voltak. Még mielőtt a szervezett nemzeti erők sorompóba léphettek volna, a fővárost, majd az egész országot birtokába vette a csőcselék. A forradalom hullámainak piszkos kavargása között a Szemere Miklós Társaság, amíg lehetett, igyekezett összefogni a nemzeti erőket és menteni, ami még menthető. De az ellenforradalom vádjával terhelten, működését nem sokáig folytathatta. A vörös rémuralom pedig még helyiségeit is feldúlta. Csak az ellenforradalom után indult meg munkája, most már fokozott erővel, de Szemere Miklós nélkül, aki röviddei a proletárdiktatura után, a sok lelki megrázkódtatás következtében, hatvannégy éves korában elhunyt. Az általa életrehívott szervezet számos nagyjelentőségű nemzetvédelmi akciót kezdeményezett és hajtott végre.

*

Szemere, ámbár évtizedeken át szerepelt a magyar politikai élet első vonalában, mind végig fölébe tudott emelkedni a napi politika torzalkodásainak. Bár benne élt politikai életünk zajlásában, mégis nagyobb, magasabb távlatból nézte az események alakulását, talán éppen ezért látott a legtöbb kérdésbenn világosabban, mint mások, akiket a szűk pártszemlélet elvakított. Saját korát uraló politikai problémák közül a közjogi kérdésben a becsületes és őszinte megegyezés híve volt. Azt szerette volna, ha a nemzet és az uralkodóház; mindkettő saját jól felfogott érdekében megérti egymást. Onmagában ezt a becsületes megegyezést végre is hajtotta. Megteremtette az összhangot az uralkodóház iránti hűség és a magyarság nemzeti becsületébe vágó kívánságok között. Mindég a legnagyobb tisztelet és hódolat hangján szól az uralkodóról, egyike volt ama keveseknek, akik még a zárkózott Ferenc Ferdinánd

bizalmát és barátságát is megtudták nyerni. A dinasztia iránti hűsége azonban nem gátolta őt abban, hogy idehaza, a parlamentben vagy Bécsben a delegációk ülésein ne emeljen szót a magyarság jogos és méltányos nemzeti követeléseinek teljesítéséért.

Az, hogy kívül állt a pártkereteken, egyrészt mindenütt számos őszinte barátot és lelkes hívet szerzett neki, másrészt azonban azt eredményezte, hogy politikai eszméit, szándékait és törekvéseit soha sem tudta megvalósítani. Ha felszólalt, legtöbbször valamennyi párt helyeselt neki, hiszen valahányszor, ha szót emelt, közügyet tett szavá és sohasem pártszempontból. A magyar multban gyökerezett, de a jövőbe pillantott és mindég európai távlatokban gondolkozott. Mély és tiszta idealizmusát mindenki, még ellenefelei is megcsodálták. Politikai mondanivalói többnyire a *honvédelem* és a *fajvédelem* gondolat-körében mozogtak. A felvetett vagy felvetődött kérdésekhez inkább általános elvi szempontból szólt hozzá, a gyakorlati részletkérdések már nem érdekelték annyira. *Mindezt a magyarságért, a magyar fajtáért*, körülbelül ez volt egész politikai pályafutásának lényege, értelme és célja. Az ő szemében három tényezőtől függött a magyarság sorsa és boldogulása, ezek a következők: először a *céltudatos, előrelátó, cselekvőképes külpolitika* — erre a kérdésre még visszatérünk — a korszerűen felszerelt, a céllövésben, különösen jól kiképzett és lendületes szellemű *hadsereg*, végül harmadszor a *magyar föld* s a vele összeforrt magyar földműves nép. Fegyver, föld és hivatása magaslatán álló diplomácia, ez a három kérdése foglalkoztatta őt vég-eredményben egész életén keresztül. De nem kerülték el figyelmét a mindennapi élet kérdései sem. Nem egy érdekes eszmét ő hozott szóba először. Itt csak a sajtóval összefüggő kérdéseket említjük meg a meglazult sajtó-erkölcsök helyreállítása, a sajtó és a kapitalizmus kapcsolatai, sajtótörvény alkotása, újságíróképző iskola felállítása, mind olyan kérdések, amelyeket nagy érdeklődés mellett tett szavá. Egyik legfőbb törekvése az volt, hogy újra úrrá tegye a magyar közéletben a *beosületeséget*, az *őszinteséget*, a *tisztességet*. Nem egyszer megírta, elmondta «a magyar politikai élet kormányzása nem ideálokon nyugszik», felette sok a hazugság és a képmutatás. Kevés szóval aligha mondtak oly súlyos bírálatot a magyar politikai liberálizmus erkölcsi hiányairól, mint Szemere. Példaképe

Széchenyi volt, az általa kijelölt úton látta a magyarság jövőjét biztosíthatónak. Nem ismerte a megalkuvást, nem alkalmazkodott senkihez, sem nem hízelgett, sem felfelé, sem lefelé.

Parlamentari beszédeit a rövidség és a tömörség jellemezték. Minden felesleges szószaporítástól óvakodott, kerülte a hamis pátozt és hatást kereső pózokat és mégis valami nemes emelkedettség, méltóságteljes ünnepélyesség esendült ki szavaiból. Nem pályázik szónoki babérokra, előadás módja egyszerű, természetes, közvetlen, mégis mély benyomást gyakorol hallgatóságára. Stílusát választékosság jellemzi, mely történeti kultúra érzik ki előadás módjából. Ritkán bár, de itt-ott megcsillan a finom derű és a gúny is szavaiban. Beszédeinek hatását és jelentőségét mi sem bizonyítja jobban, hogy a sajtó pártállásra való tekintet nélkül csaknem szóól-szóra közli és legtöbbször kommentárokkal kíséri. Írásai — négy politikai essayje jelent meg az *Ideál*, a *Piatal Véreim*, a *Fair platy*, később még a *Modern argonauták* — is a nemzeti közszellem egészséges irányban való fejlődését tárgyalják.

Cselekvő külpolitikát.

Félévszázad múltán, a legtanulságosabbak talán külpolitikai vonatkozású cikkei és írásai. Hihetetlen, mennyi éleslátás, reális politikai érzék élt benne. Kevesen tudták a nemzetközi eseményeket, az erőviszonyokat olyan pontosan és olyan helyesen mérlegelni, mint Szemere. Diplomata képességei alapján fontos hely illette volna meg őt a monarchia külpolitikájának irányításában. Sok minden bizonyára másképp alakult volna, ha reá hallgatnak. A legképzettebb, legtanultabb, legtehetségesebb diplomaták egyike volt.

Elsősorban a *pánszláv veszélyt* ismerte fel a maga teljes nagyságában. Éveken át figyelmeztetett az oroszok háborús készülődésére, támadó szándékára s a szerbekkel való együttműködésükre. A növekvő szláv veszéllyel szemben cselekvő és erélyes külpolitikát követelt. Ha másképp nem megy, katonai beavatkozással számoljuk fel a pánszláv fenyegetést. De semmi esetre sem szabad megvárnunk, amíg a szerbek katonailag teljesen felkészülnek, hogy azután számukra kedvező pillanatban indítsák meg a háborút a

kettős monarchia ellen. Ne engedjük át a kezdeményezés előnyét ellenségeinknek. — Szemere kitűnően ismerte az orosz belső viszonyokat, a szociális kiegyensúlyozatlanságot és a százfelé húzó népi erőket. Különösen sokat foglalkozott az ukrán kérdéssel. Bizonyosra vette, hogy Oroszország háború esetén a monarchia haderejének nem tudna ellenállani s hogy egy ilyen háború elkerülhetetlenül az orosz mesterséges állam-monstrum teljes szétesésével végződne. Hasonlóképp elkerülhetetlen szükségességnek tartotta a szerb sovinizmus erélyes letörését. «Magyarországnak meg kell szállani Belgrádot» hangoztatta nem egyszer. Tíz évvel az 1914-es világháború kitörése előtt már nyomatékosan figyelmeztetett arra, hogy délkeleten, a Balkánon a monarchiának és közelebbről nekünk magyaroknak *természetes szövetségeink a bulgárok és a törökök*. Kapcsolatainkat velük úgy szellemi, mint gazdasági téren minden eszközzel ki kell mélyíteni. Bár e tekintetben is elsősorban reálpolitikai megfontolások vezették, nem titkolta, hogy a két balkáni néphez a közös turáni származás, a közös vérség kötelekei is hozzáfűznek. A maga részéről mindent elkövetett, hogy közöttünk és a két nép között őszinte és igazi barátság jöjjön létre. Többször járt kint Bulgáriában és Konstantinápolyban. Meghitt baráti viszonyban volt a török és a bolgár politikai élet számos vezetőjével. Szemere e kapcsolatainak nem kis része volt abban, hogy a világháború idején a két népet sikerült szövetségesünknek megnyerni.

A bolgárokról a delegáció 1906 december 21-én tartott ülésén többek között a következő meleg szavakkal emlékezett meg:

«Távol áll tőlem minden érzelmi politika. Sőt kimondom minden köntörfalazás nélkül, hogy érzelmi politikát csinálni a legnagyobb luxus, mi sem bírjuk, meg hatalmasabb nemzetek is belebuktak.

Van egy Balkán állam, amelynek lakossága legmunkásabb, a legszorgalmasabb, a legkitartóbb. Népe ural-altáji faj, de nyelvét elvesztette és nyelve tisztára szláv lett.

Nem nehéz kitalálni, hogy a bolgárokról beszélek.

Hadseregük mintaszerűen van szervezve. Nagyon jó katonák, rendszeren gyakorlottak a céllövésben.

Nekünk a bolgárok nem vétettek soha. Sem Ausztriának, sem nekünk nincs bolgár alattvalónk egy sem. Bolgár irredenta nálunk nem létezik, oda nem vonzódik tőlünk senki.

Minden politikai érdekünk parallel megy és sehohsem ütközik. E mellett a Richelieu-féle elv szerint ők a szomszédunk szomszédai.

Mi sem volna tehát legtermészetesebb, minthogy mi a bolgárokkal a lehető legjobb lábon legyünk. Ők erősek, rájuk lehet támaszkodni is.

A Balkán félsziget japánjai a bolgárok.

Kitartó, munkás, vitéz nép, akiket honorálni kell. Ez az ifjú nemzet megcsinálja útját egyedül, szabadon, idegen segítség nélkül, csak hagyjuk, de ne akarjuk őket nyomni.

Török és bolgár meg fogják egymást szépen érteni idővel, a legkomolyabb elem ők a Balkánon...

Szemere mindíg életbevágó fontosságot tulajdonított a Németországgal való szövetségünknek. Vilmos császárt személyesen is ismerte és róla mindíg a legnagyobb tisztelet és a hódolat hangján emlékezett meg.

Különösen a világháborút közvetlenül megelőző években sürgette nála szokatlan szenvedéllyel és türelmetlenséggel külpolitikánk aktivitását. A passzívítás, amelyet mi folytatunk, azt jelenti, hogy állandóan nagy hadsereget kell fegyveres készenlétben tartanunk. Ha felkészültünk és ütőképesek vagyunk, habozás nélkül számoljunk le a mind fenyegetőbb pánzláv orosz-szerb veszéllyel. — *«Török testvéreinkkel előzzük meg a szlávokat»* — írja egyik külpolitikai cikkében a világháború kitörése előtt valamivel. Figyelmezteti a török népet, hogy amelyik nemzetnek már nincsenek politikai követelései, az már nem emelkedhet, csak süllyedhet. Az Oroszország védnöksége alatt álló pánzláv-irányzat egyformán veszedelmes reánk és Törökországra. Oroszországra és Szerbiára célozva, a helyzetet a következő rövid mondatban jellemzi: «ha nem akarjuk, hogy minket aprítsanak fel, akkor meg kell barátkoznunk azzal a gonddalattal, hogy mi vegyük mütét alá őket».

«Nem vezetjük, de elszenvedjük a külpolitika súlyos eseményeit», állapítja meg néhány hónappal a világháború kitörése előtt. Az orosz sajtó már nyíltan ír Ausztria-Magyarország feldarabolásáról. Kétségtelen, ha Oroszországot nem tesszük ártalmatlanná, azaz nem osztjuk fel, minket szed majd szét. Részünkre a halogatás, a passzív békeszeretés a fenyegető veszedelemmel szemben, annyi, mint a harakiri, a biztos halál. Találó kifejezése volt a Ballhausplatz tehetlenségének jellemzésére *«eunuch külpolitika»*. Szemere,

mint látjuk az 1914-es eseményeket, évekkel előbb pontosan megjövedolte, de mennyire másképp alakulhattak volna az események, ha a monarchia külpolitikáját Szemeréhez hasonló férfiak irányítják, akik nem elszenvedik az eseményeket, hanem kemény kézzel maguk szabják meg azok alakulását.

Magyar sorskérdések.

Noha érdeklődése elsősorban a külpolitikai kérdésekre irányult, nem kerülték el figyelmét a belső magyar sorskérdések sem. Nemzeti életünk erkölcsi megújulásának szükségét sohasem szünt meg hangsúlyozni, de ezenkívül csaknem valamennyi időszerű közéleti kérdésben is hallatja szavát.

1. Sokat foglalkozott kedvenc tárgyával, az *ifjúság nevelésének* kérdésével. Életravalóbb, mozgékonyabb, szellemileg felkészült, testileg fejlett ifjúságot szeretne látni. Sürgeti, hogy legyen vége az egyoldalú oktatásnak, fordítsunk végre gondot a jellemképzésre is. «Karddal szereztük a hont, pennával nem fogjuk megtartani.» Már évtizedekkel ezelőtt az ifjúság katonai nevelésének megszervezését kívánta. Ebben a törekvésében nem ismert fáradságot, cikkek és beszédek egész sorában foglalkozik ezzel a kérdéssel. Megértésre és meghallgatásra azonban nem igen talált. «Katonai érzés, hadi erények és illő hadi organizáció nélkül pedig egy faj csak báb, amely a szomszéd nemzetek kényére-kedvére van bízva. Deszélyeztetve van mindég léte. Nincs is létjoza.» Az ifjúsági céllovezet megthonosítása érdekében minden áldozatot meghozott. Saját költségén lövöldét állít fel, tanfolyamokat, versenyeket rendez, hazai és külföldi neves versenyzők részvételével, díjakat tűz ki. Érthető, hogy a Magyar Célloevők Lapja, — amely szintén Szemere anyagi támogatásával indult meg — a legnagyobb lelkesedés hangján ír róla:

«Ki hitte volna csak egy-két évvel ezelőtt, hogy rövid idő múlva egy magyar céllovezeteti tanfolyamról beszélhessünk egy magyar szaklapban? S ime a hihetetlen dolog valósággá lett — megvan az ifjúsági céllovezeteti tanfolyam és meg van a céllovezeteti pártoló, terjesztő szaklap. Szemere Miklós országgyűlési képviselőnek köszönhetjük mindkettőt. Ő volt a mozgalom megindítója. Ő a félelmet, aka-

dály
az
csős
meg
lyos
mer
sát
fölla
jövö
dott
inté
küld
a fe
ben
lövö
a f
hely
poet
által
denü
gyer
vála
szer
dem
nem
közü
nyilv
meg
De
emb
adón
refo
vála
letes
polit
sem.
nem
a n
nemz

dályokat nem ismerő zászlóvivője. Az ő nevéhez fűződik az első ifjúsági céllövészeti tanfolyam megalapításának dicsősége s az általa ébresztett fölbuzdulás, érdeklődés vetette meg alapját e szaklapnak. Visszagondolok arra a sok aggályoskodásra, kétségbeejtő nemtörődömségre, amellyel Szemerere Miklósnak az országgyűlésen elhangzott lelkes fölhívását széles rétegekben fogadták, megpezsztül ereimben a vér, föllobog lelkemben a lelkesedés lángja s bízom egy szebb jövőben.»

A honvédelmi nevelésről 1902 április 29-én elmondott beszédében a húsz évvel később megalkotott *levente* intézmény első szószólója «mindenféle elemi iskolákban, különösen a falvakban a 10 éven felüli fiúgyermekeket a fegyverfogásban, a 12 évet meghaladottakat a céllövésben oktadni kell, oda kell fejleszteni a nemzetet, hogy a céllövés nemzeti passziója, sportja legyen. Lehet erre nevelni a fiatalságot és odavinni, hogy a korezmai virtuskodás helyett a céllövésben legénykedjenek.

Nagy nemzetek megengedhetik maguknak a luxust s poeizsálhatnak a honvédelem terén is, álmodhatnak az általános lefegyverzésről is, de nekünk elsősorban küzdenünk kell a létért, ha mint nemzet élni akarunk.

Hozzuk be tehát a nevelésbe a 10 éven felüli fiúgyermeknél a fegyverkezelést és a céllövést.»

2. *A szocializmus, helyesebben a szociáldemokrácia és a választó jog* kérdésében egyike volt azoknak, akik a korszerű és tiszta magyar álláspontot képviselik. A szociáldemokrata áfiumtól óvta a magyar munkásságot, akik nemzetközies, azoknak nem lehet joguk a magyar közügyekbe beleszólni. Elismerte a szervezettségükben megnyilvánuló erőt, sürgette a magyar föld népének hasonló megszervezését, hogy ellensúlyozhassák az idegen befolyást. De ugyanakkor sietett kijelenteni, hogy legyenek minden emberi és polgári jogai egyformák munkásnak, munkaadónak, törvényhozónak egyaránt. Minden igazi szociális reformot meg kell valósítani, de minél hamarabb. Legyen választójoga mindenkinek, aki arra érdemes. Minden becsületes, dolgozó tagja a nemzetnek részesüljön egyformán politikai jogokban. Nem szabad ebből kirekeszteni a nőket sem. A nők választójogának Szemerénél buzgóbb szószólója nem volt nálunk. Abból a megfontolásból indult ki, hogy a nők választó jogban részesítésével a politikai magyar nemzet lélekszáma megkétszereződik.

Komoly szóval helytelenítette Kristófyéknek azt a kísérletét, hogy a szociáldemokráciával és a nemzetiségekkel törjék meg a magyar nemzeti ellenzékét. Ha ez sikerülne, egyet jelentene a magyar faj hegemoniájának megtörésével. Már pedig *magyar államférfiú legjobb ideálja csak a saját vére, a magyar faj boldogulása lehet.*

Nálunk azonban a valóságban semmi se történik a népért. A nép nem is leli boldogulása feltételeit, tehát igen sok kivándorol. A népeket ugyanis az erő tartja fenn és nem a paragrafus. Paragrafusokkal, újságcikkekkel és beszédekkel nem lehet egy országot fentartani.

3. *A judaizmusban* rejlik idegen szellemiséget s ennek terjeszkedését veszedelmesnek tartotta a magyarságra nézve. Mélyen belelátott a zsidóság faji lényegébe. A zsidókérdés európai jelentőségével is tisztában volt. A népi nacionalista zsidó törekvést a cionizmust, többre becsülte a mikri zsidóságnál. Amikor 1905-ben a cionisták kongresszuszt tartottak Pozsonyban, ő is üdvözlő táviratot küldött. Alláspontja a zsidókérdésben mentes volt ugyan minden szenvédélytől, de világos és határozott volt: *legyünk éberek és védekezzünk minden eszközzel a judaizmus további terjeszkedése ellen, mert mint mondotta, nekik megy nálunk legjobban a soruk, jobban, mint akárkinek. Nálunk sok irányban már ők a közélet urai.* Ugy hogy már morális bátorság kell a kérdéshez szólni. Nem gyűlöletről, csak jogos önvédelemről van szó; «az önvédelem törvények által biztosítva van egyeseknek, nemzeteknek pedig az önfenntartás törvénye által, egyenesen parancsolva van».

Hogy a zsidók tevékenységének hatását megítélhessük, elég, ha figyelembe vesszük, hogy az országban ott a legnagyobb a nyomor, ahol a legtöbb a zsidó. Itt megfigyelhetjük, hogy pusztítja el egyik faj a másikat. Szemere a kilencvenes években még nem tartozott az aktív antiszemita táborhoz, egyelőre csak a védekezést kívánja, nehogy az idegen faj elnyeljen bennünket. Csak később, amikor a zsidóság hatalmi törekvései mind határozottabb formát öltenek, amikor a magyarság és a zsidóság közötti faji harc egyre kíméletlenebb formát ölt és nyilvánvalóvá lesz, hogy ez a harc az elsőbbségért és a politikai hegemoniáért is folyik, akkor áll be ő is a zsidóellenes küzdelem aktív hacosainak sorába.

*

Amikor a Szemere Miklós Társaság már jelentékeny társadalmi szervezetté fejlődött, felvetődött egy nemzeti szellemű és a magyar faji eszményeket ápoló folyóirat megindításának gondolata. Szemere nyomban felismerte a gondolat jelentőségét. Ismert bőkezűségével megteremtette az anyagi alapjait *A Cél* című folyóiratnak. Ez a lap a Szemere és a körülötte csoportosult tábor által képviselt eszméknek harcos terjesztőjévé lett. Egyike volt annak a néhány lapnak, amelyik nyíltan és határozottan szembe helyezkedett a *zsidó-radikális-szabadkőműves* politikai, szellemi és gazdasági törekvésekkel. Fennállása első éveiben, főleg a szabadkőművesség elleni küzdelem lesz legfontosabb hivatása. Az összeomlásig sokat foglalkozott *A Cél* a tót, oláh és szerb nemzetiségi törekvésekkel is. Felemelte szavát a földbirtokreform, a felekezetek közötti megértés, a nemzetvédelem faji szellemben való megújulása, szellemi életünknek zsidó befolyástól való megszabadítása érdekében.

Szemere maga is számos értékes és tartalmas cikket írt *A Cél*-ben. 1912 júliusában, *Véreim!* című cikkében, mintegy tömören összefoglalja nézeteit a magyar helyzetről: «*A magyar politika napja chaosban fürdözik. A jelen pillanat nemzetünk életében nem dicsőséges és babérleveleket nem terem. A chaosban karmolja, marja egymást a magyar, amint bírja. Keleti méltóság, hová lettél? Barátunk alig van. Egyedül Vilmos császár. De a jó szomszédok emberiségéből nem is fogunk megállani. Önérzettel és józanul csak a saját karunkban bízhatunk. Jogot népeknek csak az erő ad, nem a paragrafus, a holt betű csak öl.*

Öseink karddal szereztek a hont és csak azzal lehet fenntartani. Ezt szem elől téveszteni nemcsak halálos véték és bűn, de mi több, öngyilkos könnyelműség és fatális ostobaság. Vitézeket kell nevelni és erényes honleányokat, akkor bárcsak egy millió magyar lenne, megáll az is».

A világháború kitörése Szemerét nem érte váratlanul. Annak bekövetkezését már évekkkel, sőt évtizedekkel előbb jelezte. Aggodó szeretettel figyeli a csatatereken küzdő, vérző vérbeli magyarság sorsának alakulását. Már a háború elején egy szép és nemes gondolattal lépett a nyilvánosság elé: «*Földet a vitézeknek*». Szemerének ebben a javaslatában, tulajdonképpen a Vitézi Rend megteremtésére irányuló első kísérletet kell látnunk. Szemere azonban nemcsak

gondolatot, hanem példát is akart adni. Ezért 1915 szeptemberében közzétett nyilatkozatában többek között bejelenti a következőket: *A világháborúból nálunk, mint nyertesek a seregszállítók, mint hősök pedig a mi véreink, a magyar nép, a magyar paraszt kerül majd ki. A hazáért vérüket ontó katonáknak meg kell adni a politikai jogokat. A harcban kitűnt vitézeket külön földadományokkal kellene jutalmazni. Ezzel kapcsolatban telepítéseket kellene csinálni, amint azt Bocskay is cselekedte. Erre a célra Szemere, nyomban fel is ajánlja a háború befejezése utánra, szülővőráraljai, 963 magyar holdas birtokát a harcban résztvett katonák közötti szétosztásra azzal a kikötéssel, hogy ott megtelepedjenek és ha még nem nősek, családot alapítsanak.*

1917 végén, amikor külön béke megkötéséről szóló hírek keringtek mindenfelé, Szemere méltatlankodva emel szót a gyávaság és kishitűség ellen: «... a békecikknek, a békebeszédnek ellenfeleinknél azt a hatást keltik, mint *a gyászjelentés*, hogy már a ravatalon vagyunk és ki is vagyunk terítve, csak temetni kell. Csak olyan békét találok elfogadhatónak, amely legalább részben kárpótol az óriási, mérhetetlen veszteségekért, amely a jövőnket biztosítja és amely azoknak a vitézeknek, akik a háborút híven átküzdötték, átszenvedték és életben maradtak, becsületet jövedőt biztosít, nem pedig az egész országnak ő velük együtt a békében is, örök szenvedést nyújt és koldusbotot».

1918 tavaszán, Szemere már sejtette a végveszély közeledtét. Kétségbeesve látta, hogy mialatt a háború fáradalmaitól kimerült nemzeti társadalom minden erejét a választójog körüli szenvedélyes vitákra fecséreli, azalatt belopakodott az országba a bolsevizmus és pokoli gyorsasággal végzi romboló és mérgező munkáját. Szemere a nemzeti erők összefogásával egységes védelmi arcvonalat szeretett volna kialakítani. A politikai és társadalmi élet vezető személyiségeit közös megbeszélésekre hívta össze és ismertette előttük a helyzetet: *A bolsevista bacillus veszélye fenyegeti Európát, a civilizációt, de mindenekelött bennünket. A külső ellenésséggel szemben megvédett a hadsereg, a bolsevizmus ellen nekünk kell megvédeni magunkat. Minden erőnket össze kell fogunk, legfőképpen nem szabad felülni az uszító törtetők nagy hangú hatalmi vágyainak. «A jó politika nem kockajáték és a magyar nemzet jövő-*

dőjéről, Magyarországról van szó. Utolsó órában beszélek, harangozás előtt.» A Végzet azonban másképp rendelkezett felőlünk. A bolsevista pestis útját nem lehetett feltartóztatni. Az alélt magyarság nem tudta, hogy milyen szörnyű méreggel akarják gyógykezeltetni a vörös zsidó, politikai kalandorok. Mire megértette, késő volt!

Szemerét az összeomlás lelke mélyéig megrendítette. A háború izgalmi és a két zsidó forradalom borzalmi lelkileg nagyon megviselték, egészségét egészen aláásták. Súlyos beteg lett. A Gondviselés akaratából még megérhette a vörös, zsidó rémuralom végét és az ellenforradalom győzelmét. Azzal a tudattal húnyhatta le szemét, hogy bár gyötrő válságok, rettentő tanulságok és iszonyatos áldozatok után, de a romokon mégis új életet kezd majd a magyarság.

IRODALOM:

- Szemeré Miklós összes munkái. (Beszéddek, cikkek, röpiratok.)
— — cikkei A Cél 1910—1918. évfolyamaiban.
— — és a magyar ifjúság. Szerkesztette Kovács Lajos.
— — Fiatal véreim.
— — Ideál.
— — Fair Play.
— — Modern argonauták.

t
F
h
r
n
é
l
á
p
á
é
A
t
A
s
é
k
l
v
p
al
ta
to
k
zs
d
k
ta

KISS SÁNDOR

A faji gondolat előharcosa.

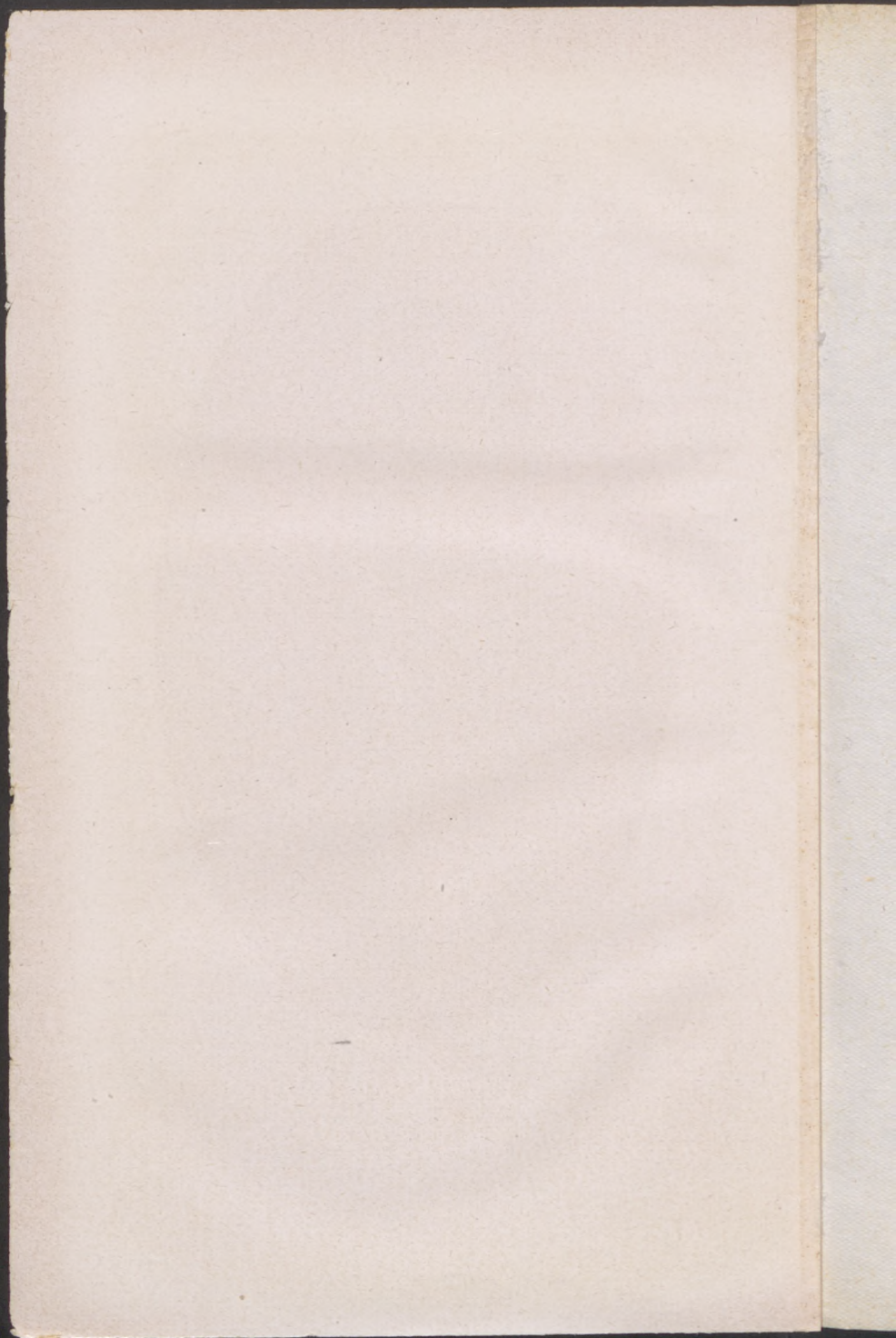
A kilencszázas évek elején a magyar közélet már a teljes bomlás és szétesés vigasztalan képét tárja elénk. A politikai ellentétek, a választójogi, közjogi és vámpolitikai harcok, mind szenvedélyesebben kiéleződtek. Egyre gyakoribbak a korrupciós tünetek, vádak és gyanúsítások. A nemzetiségek kihasználva a belső politikai nyugtalanságot és pártharcokat, a magyarság ellenálló, védekező erejének lassú csökkenését, fokozódó erővel támadnak a magyar állam egysége, a magyar birodalmi gondolat és a magyarság politikai főhatalma ellen. A kizárólag zsidó irányítás alatt álló marxista proletár szervezkedés is növekvő sikereket ért el a rohamosan szaporodó ipari munkásság körében. A szociáldemokrata szervezetek egy-egy választójogi tüntetés alkalmából, tízezres tömegeket vonultatnak az utcára. A zsidóság zavartalanul birtokába vehette az ország gazdasági erőforrásait, a gazdasági életet irányító intézményeket és szervezeteket. Nagyjából már kiépítették azt a jellegzetes kapitalista gazdasági szervezetet, amely egyedül és kizárólag a kíméletlen és korlátlan profitszerzést ismerte és vallotta a maga céljának. E zsidó kapitalista tőkés, hitel, pénz, ipari és merkantil szervezet segítségével, rövid idő alatt hatalmas vagyon és jövedelem mennyiségek halmozódtak fel a zsidóság kezében. A pénz, a vagyon, a tőke birtokában a zsidóság fokozódó jólét, társadalmi, politikai és kulturális befolyás részesévé vált. A rohamosan vagyonosodó zsidósággal szemben ott állt a politikailag széttagolt, gazdasági helyzetében megrendült magyarság. A zsidó profitkapitalizmus, a városi proletáriátust használta ki a vegetatív létfenntartást is alig biztosító munkabérékkel, a mező-

gazdasági proletáriátus egyre duzzadó tömegeit pedig a vármegyényi birtok testek nyomorították meg. A társadalmi érvényesülés egyetlen útját és lehetőségét ezek a tömegek a kivándorlásban látták. A legvégzetesebb baj azonban nem a magyarság anyagi leromlása volt, hanem a szellemi, lelki, erkölcsi, faji erejének hanyatlása. A zsidóság évezredek tapasztalatai alapján, nagyon jól tudta, hogy csak akkor élvezheti tartósan a kezei között felhalmozott hatalmas vagyontömeget, ha gondoskodik arról, hogy a kifosztott és kizsákmányolt magyarság ne ébredhessen helyzetének világos tudatára. A közvélemény olyan értelmű, állandó befolyásolásáról kellett gondoskodni, amely eltéríti a figyelmet a zsidóságról, a zsidóság növekvő vagyonosodásáról. A zsidó kézben lévő vagy a zsidó irányítás alatt álló budapesti sajtónak jutott ezen a téren a legfontosabb szerep. Ez a sajtó bámulatraméltó ügyességgel oldotta meg a reá háruló, nem csekély feladatot, amely tulajdonképpen abból állt, hogy állandóan újabb és újabb politikai, társadalmi, közéleti meglepetésekkel, szenvedélyes vitákkal kösse le a közvélemény figyelmét.

Zsidók képviselték a magyar sajtóban a legszélsőségesebb álláspontot a kapitalizmus, a szocializmus, a liberalizmus, a konzervatívizmus, a negyvenyolc és a hatvanhét, valamint minden egyéb más kérdésben is. A zsidóság azonban nemcsak arra törekedett, hogy magáról a figyelmet elterelje, de nagy szívóssággal és nem csekély eredménnyel dolgozott azon is, hogy zsidó szellemiséggel töltsen minél szélesebb rétegek gondolkodását és lelkiületét. Ebben a munkában is a sajtónak jutott a döntő szerep, de kivette részét belőle a budapesti zsidó magyar irodalom és színház is. A néhány évtizedes «zsidó kultúrunka» eredménye, hogy középosztályunk jelentékeny részének szellemisége, erkölcsi felfogás és elétszemlélete fokozatosan telítődött zsidó elemekkel. Észrevétlenül zsidó eszmékért és eszményekért lelkesedtünk, zsidó köz- és szépírókon nevelődtünk. A vezető osztályoknak ezzel a lelki elzsidósodásával együtt járt vérségi elzsidósodásuk is. A szaporodó vegyes házasságok az anyagiakon és szellemieken kívül, vérségi kapcsolatokat is teremtettek. Sok szájú és sok érdekű összeköttetés jött így módon létre, elsősorban a politikai vezetést nagyjából még mindig a kezében tartó főnemesség és az új zsidó plutokrácia között. A zsidóság részéről ez az érdekszövetség, különleges fajuralmi célokat szolgált s így

Kiss Sándor

minden tekintetben helyes és célszerű volt. Nem így azonban a magyar vezető osztályok részéről. Ezek elsősorban, sőt kizárólag egyéni és osztályérdekből vállalkoztak a zsidósággal való szövetségre, mellőzve a magasabb, egyetemesebb nemzeti érdekeket. A főnemesség részéről tudatosnak mondható ez a zsidósággal való szolidaritás. Magatartásában, mint említettük, anyagi, hatalmi és osztályérdekek befolyásolták. Hanyatló osztályhelyzetét akarta megmenteni és fenntartani a zsidóság anyagi erejével. Ha ebből az érdekszövetségből volt is előnye a főnemességnek, még nagyobb előnyt jelentett az a zsidóságnak, mert ily módon a legmagasabb politikai és társadalmi védelmet biztosíthatta magának. A középosztály és a zsidóság között kialakult együttműködés azonban már teljesen egyoldalú volt. Arról nem is szólván, hogy a zsidóság térfoglalásának következményeit elsősorban ez az osztály érezte meg. A vezető rétegek zsidó kapcsolataiknak kialakulásával egyidejűleg léleklében mindjobban eltávolodtak a magyarság zömétől.

Ebből a válságos helyzetből csak egyetlen kivezető út volt. Még pedig az, hogy a magyarság világosan felismeri helyzetét, a bomlás és hanyatlás válság állapotát, szakít ellenségeivel szemben eddig tanúsított tunya és közömbös magatartásával, minden erejével megkísérli visszahódítani elvesztett pozícióit és biztosítja magának az őt megillető vezető szerepet. Ezt a feladatot a zsidóság által mélyen fertőzött vezető rétegek azonban csak abban az esetben tudták volna teljesíteni, ha átérzeve a faji eszmének a népek életében betöltött fontos szerepét, maguk is telítődnek ezzel a gondolattal s ez irányítja politikai, társadalmi magatartásukat. *A faji gondolat* ebben az időben a kultúrnépek szellemi életében már fontos szerepet játszott. Tudományos kutatásban, politikai törekvésekben, társadalmi mozgalmakban egyre inkább érezhető a hatása. Hozzánk sehogyse tudnak eljutni ezek az új európai szellemi áramlatok. Távollatásukról gondoskodik a zsidóság, tudván, hogy az új eszme térhódításával feltétlenül együtt járna saját kiváltságos helyzetének összeomlása.

A kevesek között, akik ösztönszerű megsejtéssel igyekeztek áttörni a zsidó szellemi blokádot, ott találjuk *Kiss Sándort*. Neve az 1918-as zsidó forradalom előtt és utána lett széles körökben ismertté. Ebben az időben jelentek meg azok a cikkei és tanulmányai, amelyek a zsidó veszély lényegére és következményeire igyekeztek a magyar társa-

dalom figyelmét felhívni. Írásainak kíméletlen őszintesége, bátor és nyílt állásfoglalása, világos és meggyőző logikája mély hatást gyakoroltak. Nem volt ezekben a cikkekben nyoma sem az olcsó demagógiának, mégis minden soruk, megállapításuk ökölbe szorította a kezét. Tulajdonképpen Kiss Sándornak ezek az írásai tették nálunk az összeomlás előtt közvetlenül tudatossá a zsidókérdés igazi lényegét, azt, hogy itt két fajilag ellentétes csoportnak, a zsidóságnak és a magyarságnak, a létért, az elsőbbségért vívott élet-halál küzdeleméről van szó, nem csupán vallási, felekezeti, gazdasági, társadalmi antiszemitizmusról. Ezekből a cikkekből tudta meg a közvélemény nálunk először, hogy a zsidóság milyen bomlasztó anyag a nemzet testében.

Kiss Sándornak a zsidókérdésben elfoglalt álláspontja szerves kiegészítője volt annak a faji világszemléletnek, amelyet már fiatal korában kialakított lelkében. A magyar faji világnézet kialakításához Kiss Sándor kezdetben magától jutott el, csak később volt alkalma a fajkérdés és az antiszemitizmus nemzetközi irodalmába is bepillantani. Réális életszemlélet, éleslátás, a társadalmi jelenségek lényegének felismerése, mély fajszeretet, az önálló vélemény- és ítéletalkotás képessége tették őt hivatottá a magyar fajvédelem ideológiája megalkotásának fontos szerepére. Kétségtelen, hogy a faji eszme, a fajvédelem gondolata, Kiss Sándor írásai nyomán került bele először a magyar közgondolkozásba.

Már a világháború előtt megjelent első tanulmányai-
ban is a faji eszme jelentőségét méltatja. (A fajiság és a nevelés. A magyarság küldetése a fajok létharcában.) Ezekben a tanulmányaiban Kiss Sándor már teljes határozottsággal hitet tesz a faji gondolat mellett. A fogalmak, amelyeket használ, pontosan, világosan körül írtak, egész okfejtése logikus és következetes. A modern természettudományok új eredményeire hivatkozik, mindene előtt arra, hogy az élő világában állandó a fajok létküzdelme. Ebben a létküzdelemben elősorban azoknak van esélyük a felülkerekedésre, akikben erősebb a fajiság érzése. A történelem arra tanít, hogy a turáni fajtáknak legfeljebb csak faji öntudatuk volt, ez pedig magában véve csak passzív adottság. Az indogermán fajtánál, főleg azonban a zsidóságnál, már faji önértéket figyelhetünk meg, ami aktív sajátosság. Ugyancsak a történelemből meríthetjük azt a tanulságot, hogy a fajok fennmaradása és boldo-

gulása nem annyira a harcaiasságtól, még kevésbé a műveltségtől, mint inkább a faji önértettől függ. A turáni fajták azonban a faji önérték helyett inkább hajlamosak a fajtunyaságra. (Lásd a húnok, avarok, bolgárok, tatárok sorsát.) Felvetődik a kérdés, vajjon milyen sors vár a turáni magyarságra? A kiegyezés utáni korszak nem sok jóval bíztat. Turáni faji örökségünk arra készítetett bennünket mindég, hogy előzékenyek legyünk az idegenekkel szemben. Az idegenek legtöbbje viszont tunyaságnak, gyengeségnek minősítette ezt a magatartásunkat. Legjellemzőbb erre Deák politikájának csődje. Deák megcsinálta a hatvanhetes kiegyezést, szabad kezet biztosított a horvátoknak, messzemenő jogokat nyújtott a nemzetiségeknek s végül emancipálta a zsidókat. Ennek a jellegzetes *turáni tunya fajpolitikájának* következménye a nemzetiségek terjeszkedése és a zsidóság elhatalmasodása lett. A nemzetiségek faji *beolvasztása helyett megelégedtünk felületes látszat asszimilációval.* Ezek a kérdések a létet vagy nem létet jelentik a magyarságra nézve — írja már jóval a világháború előtt Kiss Sándor. A turáni fajközömbösség nem állhat többé helyt a faji önértettel telített nemzetiségek és a zsidóság nyomásának.

Hogyan tehetne szert erre a hiányzó faji önértetre a magyarság, erre a kérdésre is megfelel Kiss Sándor egy másik tanulmányában. (*Fajtság és a nevelés.*) Egyedül céltudatos nevelői munkával telíthetjük a magyarságot, mindenekelőtt a magyar ifjúságot a faji létharcban nélkülözhetetlen faji önértettel. Nevelési rendszerünk alapvető hiánya, hogy csak az egyéniséggel törődik, csak ezt látja s emellett teljesen mellözi a *fajtságot.* (*Ezt a szót is Kiss Sándor alkalmazta először.*) A nevelésnek pedig a fajtsághoz kell alkalmazkodnia, mert csak ebben az esetben szolgálhatja igazán a fajtákat létükért és fejlődésükért vívott harcukban. Kiss Sándor már negyedszázaddal ezelőtt megállapította, *«egy fajnak, nemzetnek pedagógusai koruk nemzedékének köznevelését és közoktatását fajuk sajátosságainak figyelembevételével kell irányítsák».*

A helyesen alkalmazott faji nevelés egyformán tekintettel van a faji erényekre és hibákra és arra törekszik, hogy a tárgyilagosan értékelt fajtságot a fajközi küzdelemre minél alkalmasabbá tegye. A nemzetnevelés nem pótolhatja a fajnevelést, minthogy a nemzet is sokkal tágabbkörű fogalom, mint a faj. A fajneveléssel kap-

csolatos teendőket Kiss Sándor három csoportba foglalta össze: 1. *kutassuk fajiságunkat, 2. ennek megfelelő pedagógiai módszereket és eszközöket kell teremtenünk, 3. ezeket azután a köznevelés minden ágában alkalmazzuk is.*

Az 1914—18-as világháború véres eseményei, népeknek egymással vívott élet-halál harca, Kiss Sándort mindinkább megerősítették a faji eszme döntő fontosságának tudatában. Világok e véres tusájában Kiss Sándor nemcsak politikai, materiális célokért és érdekekért folyó küzdelmet látott, hanem a fajok élet-halál harcát. De látta azt is, hogy a magyarságot, bár ebben a küzdelemben irtózatos véráldozatokat hoz, nem a faji eszmények, nem a faji önérzet irányítja s éppen ezért, mialatt kinn a csatatereken elvérzik, közömbösen eltűri, hogy idebennt a nemzetiségek mind nyiltabban és kihívóbban az országot szétdarabolásán dolgozzanak, hogy a zsidóság hathatósan támogatva ezt a törekvést, a politikai és állami főhatalom megszerzésén munkálkodjon.

1916 elején *Feladataink* címen írja Kiss Sándor első cikkét A Célban. Ebben leplezetlenül feltárja a helyzetet. Mindenekelőtt rámutatott arra, hogy a nagy világmérfőközésben a faji öntudat fokozza a népek végső teljesítőképességét, csak mi nem tudunk méríteni ebből a nagy lelki energiaforrásból. A faji eszméről, a faji öntudatról mindenütt lehet beszélni, csak nálunk nem, mert hozzánk nem engedni eljutni ezeket az eszmeáramlatokat egy fajidegen, uralgó réteg akarata. Csak a faji öntudat hiányával magyarázható, hogy már a világháború előtt sokat veszítettünk politikai vezetésben. A hatalmi, az erkölcsi, a szellemi hanyatlást most még betetőzte a világháború. Véreink legjobbjai elhullanak a csatatereken, megmaradnak a selejtesebbek és satnyábbak. A háború befejezésekor harcosaink számban megfogyatkozva, testileg-lelkileg megviselve, térnek majd haza. Pedig a háború után a fajok harca, ha más eszközökkel is, változatlan erővel tovább folyik majd, de ebben mi már csak megcsappant erővel és kisebb esélyekkel vehetünk majd részt szemben azokkal a fajokkal, amelyeket a világháború is többé-kevésbé megkímélt. Faji érvényesülésünk és megmaradásunk legfőbb feltétele, hogy minden erőnkkel törekedjünk nemesíteni, erősíteni és kiterjeszteni fizikai és szellemi fajiságunkat. Minden élő szervezetnek, tehát a fajoknak is, legfőbb törekvésük a fennmaradás, a tökéletesedés és terjeszkedés,

amelyik fajta erről lemond, vagy erre már nem képes, már a hanyatlás, a visszafejlődés és a pusztulás útjait járja. Tudatosan, de még inkább ösztönösen erre kell törekednünk nekünk magyaroknak is. Tapasztalható-e azonban ilyen törekvés nálunk? Sajnos, ösztönösen, alig tudatosan, egyáltalában nem törekszünk erre. Ezen az állapoton másként nem lehet segíteni, csak úgy, ha egész uralkodó közéleti ideológiánkat, az összes divatos vezérszólamokat felülvizsgáljuk, hogy vajjon mennyiben szolgálják faji meg erősödésünk ügyét. Elsősorban a szabadság, egyenlőség, testvériség jelszavát kell mellőznünk, mert ezeket a tetszetős frázisokat mozgékonyabb, öntudatosabb fajok ellenünk használják ki. Az új eszme, amelynek jegyében közéletünknek át kell alakulnia, a *fajvérség eszméje*. Ebbe a közösségbe azonban nem foglalhatjuk bele azokat, akik csak nyelvben, külsőleg símultak hozzánk, de egyébként más faji gondolkörben élnek. A fajvérség, mint törekvés, mint ösztön, mint biológiai és szellemi valóság ősi, sőt örök adottság. Ez zárja szoros egységbe az azonos vérűeket, ez ösztökél szoros faji összetartásra, ez sugalmaz eszméket, mozgalmakat, törekvéseket, intézményeket és törvényeket.

A faji gondolatrendszer kiépítésében jelentős lépéssel megy tovább Kiss Sándor egy másik igen érdekes tanulmányában, amely *A faji eszme* címen jelent meg A Cél 1917-es évfolyamának első számában.

Itt már világosan tisztázza a maga faji felfogásának csaknem valamennyi fontosabb alapkérdését. Kiss Sándor faji ideológiája nem azonos a szorosabb értelemben vett természettudományos *antropológiai faji állásponttal*. A faji megkülönböztetésnél Kiss Sándor nézete szerint a fizikai bélyegeknél fontosabbak az *erkölcsi, a nyelvi és lélektani jegyek*. Ezek figyelembevételével beszélhetünk német, angol, francia, magyar stb. fajról. Kiss fajfogalma tehát *a nemzeté s az embertani fajfogalom között foglal helyet*. A kettőt mintegy összekapcsolja s felhasználja a maga fajfogalmának megalkotásánál. A faj, Kiss értelmezésében, több, mélyebb, sokrétűbb, erőteljesebb és határozottabb, mint a nemzetfogalom, másrészt viszont nem oly merev, mint a szigorúan természettudományos fajfogalom, se nem bontja szét alkotó elemeire a néptesteket, sőt szoros egységbe fogja őket. Kétségtelen viszont, hogy Kiss faji meghatározása nem áll exakt alapon, nála nem természet tudományos módszerekkel megfogható, lemérhető, elemez-

hető fajiságról van szó. Nem azonos azonban Kiss Sándor faji álláspontja azzal a Szekfű-féle ismert elmélettel, amely a magyarságtól meg akar tagadni minden *faji adottságot* és jellegzetességet, régen eltűntnek jelenti ki a magyarság faji lényegét, csak *fajmozaikról, népfajokról, legfeljebb történeti fajról* akar hallani. Kiss szemében igenis élő valóság a magyarság fajisága, amelyet életre akar kelteni, fel akar fokozni. Lényegében Kiss Sándor fajfogalma *szellemi, társadalmi, politikai fajfogalom*. Ha a fajtudományok és a fajkutatás szemszögéből ez az elmélet nem is állhat helyt minden tekintetben, *nemzetpolitikai szempontból lehet, hogy sokkal hatékonyabb, tömegek megnyerésére, befolyásolására sokkal alkalmasabb, mint az elvont és csak kellő szakképzettség alapján érthető antropológiai fajfogalom*.

Fentebb már említett e tanulmányában Kiss Sándor rámutat arra, hogy míg a nemzeti eszme a XIX. század s a francia forradalom szülöttje s inkább közjogi fogalom (t. i. egy államhatalom alatt álló polgárok összessége), addig a faji eszme inkább a *modern természettudomány, a darvini filozófia terméke, ma még talán nem oly szabatos és világos, de tartalmasabb és több oldalú, mint a nemzetfogalom*. Mindenesetre ismernünk kell a nemzet és a fajfogalom közötti különbséget, mert csak akkor tudunk a *nemzet- és a fajpolitika* között különbséget tenni. A magyarság, mint nemzet, önértetes, de mint faj tunya és mindent eltűr. A faji öntudatraébredés kifejezője a *faji érzés* jelenléte. Ez két elemből áll, a *fajszereletből és a faji ellenszenvből*. Tehát egy *pozitív cselekvő és egy negatív védekező tényezőből*. Az utolsó félévszázadban minden művelt faj önmagára eszmélt, felismerte létérdekeit, elhatárolta magát más fajoktól. Faji vetélkedés kezdődött mindenütt, nálunk is, a nemzetiségek és a zsidóság részéről. Ugyanakkor a zsidóság kizárólagos kultúruralma révén gondoskodott arról, hogy a faji eszme semmiféle formában el ne jusson hozzánk. Minden ilyen szándékot brutálisan elnyomott, ugyanakkor széles kaput tart olyan külföldi hatásoknak, amelyek romboltak, bomlasztottak és fajiságunkat aláásták.

Kiss Sándort a faji eszme jelentőségének felismeréséhez elsősorban a zsidóság és a nemzetiségek állam- és nemzetellenes tevékenységéről szerzett közvetlen élettapasztalatai vezették el. Különösen a *zsidóság fajidegen*

magatartása keltette fel figyelmét. Korának liberális felfogása egyáltalában nem befolyásolta őt a zsidóságról megalkotott véleményének kifermálásában.

Mint a nagykovácsi református gimnázium diákja, már fiatal korában értékes útravalót kapott irodalom tanárától, *Mészöly Gáspártól*, a zsidóságra nézve. Mészöly nem rejtette véka alá tanítványai előtt sem azt a meggyőződését, hogy a zsidóságot a maga egészében idegen és káros néptestnek tartja a magyarságon belül.

Kiss Sándor 1884 április 10-én született Nagykovácsán. Édesatyja Kiss Sándor, anyja Füle Kovács Erzsébet. Mindkét ágon századokra visszamenően kisbirtokosok, földművesek az ősei. Elemi iskolába Nagykovácsán járt, itt tett érettségi vizsgát az Arany János gimnáziumban. A budapesti egyetemen a bölcsészeti karon folytatta tanulmányait, sok gond, nélkülözés között. Szülei nem tudták hathatósan segíyezni tanulmányai folytatásában. Miután megélhetését a fővárosban nem tudta biztosítani, vidéken házitanítóskodott. Előbb Pozsony megyében, majd Beregben Szolyva mellett. Itt találkozott a zsidó élősdiség jellegzetes formáival, amelyet később olyan beható és alapos tanulmányozás tárgyává tett. Ugyancsak mint házitanító hosszabb időt töltött *Szabolcs* megyében is. Itt viszont alkalma volt a zsidóságtól fertőzött magyar társadalom belső romlottságát, faji tunyaságát és tudatlanságát közelebről megismerni. Látta a nemzetiségi vidékeken a tehetetlen és kétbalkezes, feladatával tisztában egyáltalában nem lévő közigazgatás végzetes mulasztásait. Látta a vidéki dzsentrinek, ennek a hanyatló, haladó osztálynak tehetetlenségét, korlátolt osztályszemléletét és beteges úrhatalmosságát. Sokszor közelebb állónak érezte magához a nemesi kúriákba betolakodott élősdi zsidóságot, mint saját küzködő, robotoló, szegény és nincstelen fajvérét. Kiss Sándor lelkében ezek a tapasztalatok mély nyomokat hagytak, egész életre szóló döntő felismerésekké váltak, véglegesen meghatározták későbbi politikai és társadalmi felfogását.

1908-ban nyerte el a középiskolai tanári oklevelet. A következő évben a szarvasi tanítóképző tanára lesz. Később ennek az intézetnek igazgatója. Ilyen minőségben ma is itt működik.

Már első írásaiban, amelyeket mint tanárjelölt írt a Nagykovácsi Ujságban 1906-ban, őszinte képet rajzol a

zsidóság élősdí és bomlasztó szerepéről. Már akkor annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy a nemzeti összeomlásnak előbb vagy utóbb, de elkerülhetlenül be kell következnie, ha nem tudunk gátat vetni a zsidóság káros társadalmi, gazdasági tevékenységének.

Szembn a zsidó forradalommal.

A világháború második-harmadik esztendejében már rohamosan sokasodtak a társadalmi szétesés és a nemzeti katasztrófa előjelei. A zsidóság féktelen garázdalkodása akkor már sokak szemét felnyitotta, de egyelőre még senki sem mert a zsidó hatalmi törekvésekkel szembehelyezkedni. Kiss Sándor mély aggodalommal látta a háborús erőfeszítésektől kimerült ország és az elcsigázott társadalom fölé tornyosuló viharfelhőket. Mitse törődve azokkal a veszélyekkel, amelyeket fellépésével magára és családjára zúdíthat, megjelentette A Célban *Fajunk védelméről* című cikkét, amelyben leplezetlenül feltárja a magyarság és a zsidóság közötti fajközi harc egyre kedvezőtlenebb kilátásait:

A fajok pusztulását két dolog okozhatja: *belső organikus rothadás* által előidézett szétmállás vagy *nemzeti katasztrófáktól kiváltott megsemmisülés*. Az utóbbiból nincs menekvés, a előbbi feltartóztatható, elkerülhető, ha a veszély órájában felébred a *faji élniakarás* érzése. A turáni népek, amilyen pompásan helyt állanak nyílt harcokban, éppannyira áldozatai lesznek fajtunyaságuknak a békés létküzdelmekben. Leigázott alattvalóik többnyire túléltek és beolvasztották őket. Ennek a végzetes turáni fajtunyaságnak következménye nálunk a zsidóság és a nemzetiségek tényerése és felülkerekedése.

A két veszéllyel szemben a védekezés módjai és eszközei nem egyformák. A zsidósággal szemben a helyzet különösen nehéz, mert hiányoznak belőlünk a leg-
elemibb készségek és képességek az idegen faji lényeg, érdeke és törekvés felismerésére. Ha mégis akadtak közöttünk, akik meglátták a zsidóságban egy idegen faji imperializmus hordozóját, ezeket megfosztotta a szólás- és gondolatközlés szabadságától a zsidóság kíméletlen sajtó és irodalom cenzurája. Eppen ezért a legelső és leg-sürgősebb teendő ennek a zsidó szellemi terrornak a

lekt
szah
hata
mes
köz
és

kéro
nál
egy
ság
ráj
ték
a sz
tart
den
az
solh
hang

újab
véle
gyel
térés
zsid
újab
közé
abba
Egyi
nyug
terül
niszt
válas
társ
nélki
zsid
hetj
kodu
tozás
lénye
verei
amel
lizmi

leküzdése. Ha ez sikerült egyszer, a zsidókérdést nem szabad többé elaludni hagyni mindaddig, amíg a zsidóság hatalmát teljesen meg nem törtük. Félre kell tenni minden mesterségesen szuggerált szégyenérzetet. Tudományos eszközökkel és módszerekkel fel kell tární a magyar nép és a zsidóság közötti faji küzdelem minden részletét.

Mi a tilka a zsidóság győzelmének? — teszi fel a kérdést Kiss Sándor? Egyszerűen az, hogy a zsidóságnál öntudatosabb faj nincs a földkerekségén. A faji és az egyéni érvényesülés eszközeinek felismeréséhez a zsidóság pompás érzékekkel rendelkezik. Így mindenekelőtt rájött a zsidóság arra, hogy milliók nyomorából és verejtékéből táplálkozó jóléte csak addig tartható fenn, amíg a szellemi irányítást a kiuzsorázott társadalomban kezében tartja. Ennek megszerzéséhez és megtartásához mindenekelőtt azt a lélektani törvényt használja fel, hogy az egyesek és a tömegek hihetetlenül könnyen befolyásolhatók. Természetesen csak megfelelő érdekes és hatásos hangulati képzetekkel.

A kiegyezés utáni évtizedekben a zsidóság mindég újabb és újabb *uszító eszméket* dobott a magyar közvéleménybe. Ily módon sikerült magáról elterelni a figyelmet és megakadályozni a magyar közvélemény észreterését. Ezeknek az uszító eszméknek alkalmazásában a zsidóság utólrérhetetlen ügyességet tanusított. Valósággal újabb és újabb *indulatviharokat korbácsolt* fel a magyar közéletben s így sikerült megakadályoznia a tömegeket abban, hogy nyomorúságos helyzetük felismeréséig eljussanak. Egyik uszító eszme a másikat követte, nem volt megállás, nyugalom vagy pihenés egy pillanatra sem (önálló vámterület, önálló nemzeti bank, katonai engedmények, miniszterek közéleti botrányai, szociáldemokrata tüntetések, választójogi blokk stb.). Odáig fajultak az állapotok, hogy társadalmunk már meg se tudott lenni uszító eszmék nélkül. Nyilvánvaló, hogy ilyen körülmények között a zsidóságnak ezt a lélektani befolyását csak úgy győzhetjük le, ha még hatásosabb uszító eszmékről gondoskodunk. (Ilyen eszmék lehetnek a *zsidóbevándorlás korlátozása, a parasztvédelem, az uzsora, a család stb.*) A lényeges az, hogy a zsidóság ellen csak saját fegyvereivel lehet sikeresen harcolni. Az egyik ilyen fegyver, amelyet ki kell csavarnunk a zsidóság kezéből, a *szocializmus*. Évekkel később, a fasizmus és a nemzeti szocializ-

mus is ennek a felismerésnek jegyében indította meg harcát a politikai hatalomért. A szocializmus gondolatát a zsidóság nem idealizmusból, hanem faji érdekből karolta fel. A modern természettudományok eredményeit is a maga céljaira igyekszik felhasználni, holtott ezek eredeti mivoltukban a faji öntudat kifejlődését szolgálták volna, a zsidóság közvetítésében azonban éppen ellenkező hatást váltanak ki.

Abból az alapelvből kiindulva, hogy a zsidóság elleni faji harc sikerének legfontosabb előfeltétele önmagunknak és a zsidóságnak, tehát a két szembenálló fél faji képességeinek, tulajdonságainak világos ismerete, egy másik tanulmányban (*Zsidó fajiság — magyar fajiság*) beható vizsgálat tárgyává teszi Kiss Sándor ezt a kérdést is. Újból állást foglal ama meggyőződése mellett, hogy az antropológiai fajiságnál sokkal nagyobb jelentőségű a faji harc szempontjából a *népek szociális, szellemi fajisága*. A zsidóságnak ezt a szociális fajiságát vizsgálva, főleg annak *három* ismertető jegyére hívja fel a figyelmet, ezek az *egyetemesség, az ellenálló erő és a határozottság*. Eppen ellenkezőek a magyar fajiság jellegzetes vonásai. Kiss Sándor véleménye szerint nagy előnyt biztosít a zsidóknak nagyobb értelmi képességük is. A nagyobb intellektus a zsidóság több évszázados sajátos létküzdelmével magyarázható. A birtokos nemességnek ez alatt az idő alatt nem kellett szellemi erőfeszítést kifejtenie a létért és az érvényesülésért, a jobbágság nagy tömegei viszont különleges osztályhelyzetüknél és sorsuknál fogva már eleve ki voltak rekesztve az értelmi képességek fejlesztésének lehetőségéből. A zsidókkal körülbelül hasonló osztályhelyzetű városi polgárság száma pedig nálunk viszonylag jelentéktelen volt, ahhoz, semmiesetre sem elegendő, hogy a zsidóság előretörését feltartóztathatta volna.

Uralmi céljainak elérésében hathatósan segítette a zsidóságot az egyéni és a tömeg befolyásolás eszközeinek helyes, célszerű és céltudatos alkalmazása.

«A zsidónak minden szava, arcjátéka, cselekedete telve állandó feszültséggel, amely arra irányul, hogy befolyásoljon rajta kívülállókat, egyént vagy tömeget. Ez a sajátosog altitűde szakadatlan szellemi éberséget, ernyedetlen akarati nekifeszülést követel és erre semmiféle más faj nem képes annyira, mint a zsidó. Folyton figyeli önmagát, szavainak, mozdulatainak hatását, a vele szemben álló egyén vagy

csoporthatározó állapotát, hogy a vezetést, a kezdeményezést soha ki ne engedje a kezéből. Az üzleti siker mindig a két üzletkötő fél lelki kapcsolatának minőségétől függ: *aki befolyásol, nyer, aki befolyásoltatik, veszít.* Azért a zsidó minden körülmények között hatni, irányítani, befolyásolni törekszik. Ezt a befolyásoló ösztönt támogatja a zsidó szellem elevensége, kezdeményező volta. Bármit csinál a zsidó, az ő lelki tevékenységének mindig a befolyásoló ösztön teszi az alaptonusát: üzletben, politikában, irodalomban, művészetben.»

Lényeges mindebben még az is, hogy a zsidó befolyásolás alakja sohasem parancs vagy rendelkezés, hanem rábírás, rábeszélés, útmutatás, megegyezés, terelgetés, uszítás, izgatás, buzdítás. Ezt a módszert alkalmazzák a zsidók a politikában, szépirodalomban, színpadon, üzletben, tudományban, de legfőképpen az újságírásban.

A zsidó fajiság egyik legfeltűnőbb vonása még a *féktelen zsidó faji önértzet*: «Nincs nép, amely annyira tisztelné a multját, annyira becsülné a fajtát, oly exkluzív féltékenységgel munkálná a jövőjét, mint a zsidó. A faji önértzet segíti a zsidót abban, hogy faji sajátosságairól ne mondjon le, a zsidó szokásokat, életelvet, erkölcsöt utódaiba is bele nevelje. Szóval, a faji önértzet szolgálja a faji konzervativizmust, a faji állhatatosságot, de következik is abból, hogy fajának hosszú, változatos multja miatt oly büszke a zsidó». Ezzel a zsidósággal szemben ott áll a *faji önértzet, sőt faji öntudat nélküli magyarság, amelyik «Nem érti, mit tesz fajnak lenni, jól sem foghatja faji hivatását, faji jövőjét. A magyar nem olyan büszke erényeire, mint a zsidóság büneire.»*

Ismert jellegzetes vonása még a zsidó fajiságnak a *bujaság*. Erről Kiss Sándor többek között a következőket írja: «A zsidó bujaság szintén az évezredek sorsnak a szüleménye. A zsidó mindig emberek között élt távol a természettől, kényelemben, testi munkától nem járva. Az örökös szellemi élet idegrendszerét izgékonnyá nevelte, aszszonyainak puha, dologtalan élete, mindenkor kész melegsága volt a buja ingereknek. A szaporodástól való félelem, a zsidóság nemi életét nem mérsékelte, mert nem kellett tartania a vagyonmegosztástól az ivadékok között, minthogy a zsidó ivadék vagyona elméjében, neveltetésében és erkölcsi elveiben volt. A bujaság olyan feltétlen attribútuma a zsidó fajiságnak, hogy mindent beszennyez vele, ami-

hez hozzá nyúl. Szépirodalmat, társalgási nyelvet, művészetet, sőt még a tudományt is (pedagógia, lélektan, jogtudomány, esztétika). A bujaság korlátait, a szemérmert, a mértékletességet a zsidó lépten-nyomon gúnyolja és üldözi. Minthogy a bujálkodás, a test önzése szépen összefér a zsidó fajiság általános önző jellegével».

*

Alig néhány hónappal az októberi zsidó forradalom kitörése előtt írta Kiss Sándor *Irodalmunk elzsidósodása* című tanulmányát. Ebben már nyíltan rámutat a zsidóságnak gazdasági és szellemi életünkben elért fajuralmára. Amit nálunk a világháború előtt általában magyar irodalomnak neveztek, az nagyjából már zsidó irodalom volt. Nálunk ugyanis az a felfogás uralkodott, hogy az irodalom nemzetiségét kizárólag nyelve határozza meg. Irodalmunk elzsidósodásának mindenesetre az volt a legkiábrándítóbb jelensége, hogy akadt a vér szerinti magyar írók között is egy számottevő réteg, amelyik lélekben, erkölcsben, felfogásban, gondolkozásban a zsidósághoz asszimilálódott, szinte beolvadt a zsidóságba. Ezek a fajtájuktól elszakadt magyar írók a zsidók által nyújtott érvényesülési lehetőség fejében viszonzásul írásaikban a zsidóságot legtöbbször ízléstelenül dicsérik, sőt magasztalják. A zsidó magyar irodalomnak természetesen semmi köze a magyarsághoz. Idegensége, magyartalansága egyformán meglátszik, nyelvben, stílusban, tárgyban, erkölcsi felfogásban stb.

«A legkedveltebb zsidótéma a szerelem. Még pedig nem az a szerelem, amit eddig szépnek, költőinek, vonzóknak tartottunk, az illemtartó, érzelmes, törvényességre törekvő, kíméletes, hanem a szemtelen, falánk, követelő, törvénytelen és ártani akaró. A földkerekség összes írói együttvéve nem írtak meg annyi házasságtörést, költői szép gyanánt, amennyit a mi zsidó modern irodalmunk földolgozott húszesztendő óta drámában, regényben, különösen novellákban. Ebben a tárgyban egyszerre jut érvényesülésre a zsidó bujaság, törvénytörés, család és uszítás ösztöne. Nem is képzelhető ennél ideálisabb zsidó irodalmi téma. Különösen a háború éveiben lendült fel a házasságtörésre, hűtlenségre, szeretekezésre való uszítás üzlete, úgyhogy szépirodalmunk valósággal kerítőirodalommá aljasult. Ime a hungarák exportőrjei és a kerítőirodalom művészei, megint csak egy fajból kerültek ki. A hűtlenségkultusz, a sze-

relmi uszítás, mint irodalmi téma, üzletnek is kitűnően bevált a háború alatt. A férj, az apa kint kuksolt a lövészárókban, sárban, fagyban, ezer kintól gyötörve, itthon meg a szépirodalom nevelte a családját hűtlenségre, piszokra, cédaságra. Hány száz, hány ezer, hány tízezer magyar családi tűzhely borult lángba ezeknek az írói fenevadaknak az uszítására. Milyen becstelen volt ez az üzlet és milyen jól jövedelmezett?»

Kiss Sándor írásai mély hatást gyakoroltak a maguk idejében a lázas, forrongó állapotban lévő közvéleményre. A társadalomnak az a része, amelyik még nem veszítette el józan ítélő és tájékozódó képességét, fellelegzett, magára eszmélt, bizakodás töltötte el, sietve kereste az utakat és módokat, miként lehetne az erőket összefogni, megszervezni és a fenyegetően közeledő zsidó forradalmat feltartóztatni. A radikális forradalmi táborban is felismerték Kiss írásainak jelentőségét. Érezték, hogy ha egyszer a tömegek valóban ráébrednek arra, hogy csakugyan a zsidó tömegszédítésnek és tömegszuggesztiónak áldozatai s hogy a forradalmi bujtogatás csak a zsidóság mérhetetlen gazdagságának, harácsolásának, faji egyeduralomra törekvésének leplezésére szolgál, akkor elkerülhetetlen lesz a megtorlás. Más út nem volt, mint megelőzni, ellensúlyozni azt a tömegébresztő munkát, amelyet Kiss Sándorék elkezdtek. *Zsidó marxista oldalról tehát még gyorsabb ütemben folytatták a lelkek forradalmasítását.* A zsidó lapok idebenn és a frontokon nyíltan hazaárulásra bujtogattak. A szakszervezetekben sztrájkokra, lázadásra szervezték a csőcseléket és a katonaszökevényeket. A forradalom ellenes erők szervezkedése elkésett. Akik a hatalom birtokában a zűrzavart és a szétesést feltartóztathatták volna, habozó magatartásukkal megadták az utolsó biztatást is a romboló erőknél.

A nemzeti erők szervezkedésének egyik legfőbb mozgatója Szemere Miklós volt. Ő ismerte fel Kiss Sándor felvilágosító munkájának nagy horderejét. Sok ezer példányban kinyomatta cikkeit és megküldötte a magyar közélet valamennyi számottevő egyéniségének, s elárasztotta velük a magyar értelmiséget. 1918 kora tavaszától Szemere, a Nemzeti Kaszinóban rendezett néma-vacsorákon igyekezett összehozni a nemzeti mozgalmak vezetőit. Gyakran ott volt ezeken a vacsorákon Kiss Sándor is. Szemere később is, mindvégig fenntartotta a kapcsolatot Kissel, akit továbbí munkálkodásra buzdított. Őt tartotta a zsidók ellen

megindított önvédelmi harc apostolának. A zsidó forradalom kitörését azonban már nem lehetett megakadályozni. Uldözés, terror és megfélemlítés lett osztályrésze a nemzeti mozgalmaknak és ismert harcosaiknak. Kiss Sándor ezeket a hónapokat állandó rettegés között, Szarvason töltötte. A környék zsidósága és a kommunista csőcselék, jól ismerte politikai felfogását, bosszújoktól és megtorlásuktól kellett tartani.

A zsidó elődség lényege.

Az ellenforradalom után, Kiss Sándor is — miként sokan mások — azt hitte, hogy tíz hónap szörnyű és felejthetetlen tanulságai után a magyarság végleg megszabadítja magát a zsidó uralom minden fajtájától. Rövidesen kiderült azonban, hogy ezek a remények aligha válnak valóra. Az ellenforradalom eseményeinek lázas kavargásában olyan elemek bukkantak felszínre, akikből az *erkölcsi alap, a helytállás, a felkészültség, a politikai ösztön és előrelátás* a nagy feladatok megoldásához egyaránt hiányzott. Elmaradt a *zsidóság felelősségrevonása és elmaradtak az igazi, fajvédő szociális reformok* is. Minden visszazökkent a régi kerékvágásba. Két-három évvel az 1918—19-es zsidó forradalmak után újra a *zsidósággal szövethetett liberális* politikai és társadalmi erők vették kezökbe az országvezetést. A zsidóság nemcsak zavartalanul birtokolhatta mindazt, amit évtizedeken át, főleg a világháborúban összeharagsolt, hanem új, minden eddigit felülmúló konjunktúrák nyíltak meg előtte. A zsidóság és magyarság társadalmi helyzetében fennállott vagyoni aránytalanságok még jobban eltűntek. A megcsönkített országban ezrével tengődtek vagónlakásokban, nyomortanyákon a menekültek, a tisztviselők hatalmas tömegei kerültek bé-listára, az értelmiségi szabad pályákról teljesen kiszorult a magyar fiatalság, számottevő munkás- és paraszttömegek vándoroltak ki, egyedül a zsidóságnak kedveztek a körülmények.

Ebben a helyzetben a zsidóság újra a régi és jól bevált taktikához folyamodott. Újabb és újabb uszító eszmékkel terelte el magáról a nyomorba és nélkülözésbe zuhant tömegek figyelmét. Az eredmény most sem maradt el, a magyar társadalom szembenálló csoportjai szenvedélyes, elvi vitákat folytattak egymással, mialatt a zsidóság újabb és újabb pozíciókat hódított meg.

Akik, mint Kiss Sándor, világosan felismerték az ellenforradalom eszmei és gyakorlati csődjét és kétségbeesve látták a zsidóság újabb növekvő elhatalmasodását, megkísérelték felvilágosítani a helyzetről a közvéleményt. E téren kevesen tettek oly sokat, mint Kiss Sándor. Éveken át cikkek és tanulmányok egész sorában a legnagyobb lelkiismeretességgel és részletességgel tárta fel a zsidók fajiságának természetét, a zsidókérdés társadalmi lényegét. Kétségkívül úttörő munkát végzett ezen a téren. Mellőzve az apró-cseprő napi politikai vonatkozásokat, magasabb társadalomtudományi szempontból vizsgálja a kérdést, sohasem feledkezve meg a gyógyulás útjainak kereséséről sem.

A *Zsidókórság* című cikkében a zsidókérdést *fertőzéses társadalmi betegségnek* nevezi: «Előidézi egy jellegzetes parazita, a zsidófaj, ha elszaporodik és uralomra vergődik a társadalomban. A zsidófaj nem dolgozik, nem termel, hanem rátelepedik más népek dolgozó társadalmára, mint a tetű az állati testre, az aranka a pillangós virágú takarmányfélékre, vagy mint a bacillusok az állati szervezet belső szerveire stb. és így él, szaporodik, virul a fertőzött társadalom szerveinek és szöveteinek a rovására. A zsidófaj elszaporodása és uralomra vergődése a zsidókórságnak nevezhető társadalmi fertőző betegséget idézi elő, mely minden társadalomban ugyanazokat a beteges tüneteket váltja ki és adott körülmények között a társadalom elpusztulására vezet.»

A világháború bebizonyította, hogy a zsidókórsággal szemben *nincs immunitás* s hogy a társadalom egyéb betegségei nagy mértékben elősegítik e kóros fertőzés elterjedését. Az is kitűnt, hogy a zsidókórság iránt az egyes fajták más és más *hajlamosságot* mutatnak. A turáni fajták, tehát a magyarság is, igen *fogékonyak*.

A zsidóság azonban sehohsem tudja zavartalanul kifejteni parazita életformáját, ha nincsenek *segítő társai* a befogadó nép körében. A zsidók e szövetségeseinek, *kiszolgálóinak* találó társadalomrajzát kapjuk a *Zsidócsahos* című tanulmányban. Kít kell zsidócsahosnak tekinteni, mi a szerepe, mi a hivatása? «A zsidó parazitizmusnak ez a hivatásos harcosa sohasem zsidó, hanem a *fertőzött társadalomnak fajtagadó fia*... A zsidócsahos kötelessége tagadni a zsidóság bűneit, magasztalni erőnyeit, hogy ne kelljen mindezt maguknak, a zsidóknak tenni, mert ez szemet szúrna a népnek.» A zsidócsahosok szerepét játszották töb-

bek között Eötvös Károly, Lengyel Zoltán, Fényes László, Károlyi Mihály, Hock János, Baltazár Dezső stb. A zsidók és zsidócsahosok közötti kapcsolat egyedül álló a maga nemében. A zsidócsahos véleménye, álláspontja a zsidókérdésben nem meggyőződés, hanem lelki diszpozíció eredménye, nem ura saját akaratának és gondolatának, lesi, várja a zsidó parancsait. Sokszor már nem is normális, fizikai, helyesebben pszichikai jelenségről van szó, hanem egy sajátságos elmekórtani állapotról. Vannak emberek. írja Kiss Sándor, akik már születésüknél fogva diszponálva vannak arra, hogy *zsidócsahosok* legyenek. Olyan a lelki-ségük, idegalakzatuk, hogy nem tudnak ellenállni a zsidó-szuggeszióknak.

«Igen fontos kötelék a zsidó parazitizmus és a zsidócsahos között az *anyagi érdek*. Az átlagember nagyon hajlandó jónak, helyesnek tartani az olyan állapotot, amelyből hasznot húz. A zsidócsahosok hasznot látnak a zsidó parazitizmusból, tehát az a természetes meggyőződésük, hogy ez az állapot így jó és helyes, ez ellen küzdeni bűn és ostobaság. Mindazok szívesen küzdenek a zsidó parazitizmusért, akik személyes hasznát érzik annak. Jó példa a mágnások viselkedése. A mágnások kivétel nélkül részvényesei, felügyelőbizottsági és igazgatósági tagjai zsidó nagyipari, kereskedelmi és hitelvállalatoknak. Munka nélkül, pusztán a nevükért dús jövedelmeket húznak osztalékok, jutalékok címen. Világos, hogy nekik ez az állapot kedves, jó és igazságos. Tehát túlnyomó részük zsidócsahos is.»

A zsidókórságnak, mint jellegzetes és elterjedt társadalmi betegségnak, természetesen éppen úgy megvannak a kórtünetei, mint bármelyik más betegségnak. Kiss Sándor ezeket is elibénk tárja *A zsidókórság terápiája* című igen érdekes tanulmányában. A zsidó parazitizmus által fertőzött testben először izgalmi állapot figyelhető meg, fokozatosan egészen át és átszövik a gazdaszervezetet az élősdiék. Ennek pusztulásából él a parazita mindaddig, amíg az teljesen felbomlik, ekkor azután elhagyja. A zsidó élősdi tenyészet a maga bomlasztó munkájába be tudja vonni a gazdaorganizmus bizonyos rétegeit is.

A védekezésnek általában három módja lehetséges: 1. *profilaxis* (megóvás a további fertőzés ellen), 2. a *társadalom serkentése az önvédelemre*, 3. a *társadalom ellenálló erejének növelése a parazita támadás ellen*, illetve a parazita életlehetőségeinek a csökkentése. A védekezés leg-

egyszerűbb módja; ne fogadjuk be a zsidókat. Kiss Sándor véleménye szerint, az is bebizonyosodott, hogy a zsidókórság elleni küzdelemben az egyházak nem fejthetnek ki jelentősebb tevékenységet. *A faji önvédelem, faji harc*, amelynek csak természet adta törvényei vannak s ezek felette állanak minden vallási korlátozásnak. A keresztény kurzus moddóságének magyarázatát is ebben lelhetjük. Milyen intézmények, berendezkedések védhetik a társadalmat a zsidó parazitizmus ellen? Kétségtelen, ahol nagyok a társadalmi ellentétek és a szociális elégtelenség, ott gyorsan és könnyen nat a zsidó fertőzés. A zsidóság sikerének titkát valójában abban találhatjuk, hogy egyszerre fosztogatással és a kifosztottak izgatásával bomlasztja a társadalmat. Messze-menő szociális reformok a legbiztosabb ellenszerei a zsidó-fertőzésnek. Tétovázó, félreformokat alkotó kenetteljes szónoklatokkal dolgozó kurzuspolitika azonban nem érhet el eredményeket. Harcos és cselekvő antiszemitizmusra van szükségünk, ha le akarjuk gyűrni a zsidó tömegszuggesziót.

A zsidókérdésről vallott nézeteinek tömör és világos összefoglalását találjuk Kiss Sándornak abban a tanulmányában, amely *A zsidókérdés természettudományos felfogásban* címet viseli. A társadalmi élődsiségnek sok fajtája közül minden bizonnyal a zsidóság által gyakorolt a legveszedelmesebb. *Kiss Sándornak a zsidó parazitizmusról kifejtett elmélete a nemzetközi antiszemita irodalomban is eredeti és úttörő.* A zsidó élődsiség gondolatával találkozunk ugyan már a XIX. század antiszemita irodalmában, de szociológiai módszerekkel Kiss Sándor nyúlt először ehhez a kérdéshez. Csak évekkel utána foglalkozott vele behatóan, *Arno Schickedanz Sozialparazitizmus in Völkerleben* című munkájában.

A zsidók túlnyomó többségükben nem produkálnak javakat — írja Kiss — hanem abból élnek, amit mások verejtékes munkával állítanak elő. *A zsidóság egy az egész világot behálózó hatalmas parazita szervezetet alkot.* Ennek a szervezetnek tagjait faji, vérségi, erkölcsi, szellemi, vallási, gazdasági szálak fűzik egymáshoz. Ez a zsidó élődsi világszervezet mindenütt tevékenyen és tudatosan dolgozik a gazda népek ellen. Az élődsi életformával függ össze a zsidók testi, főleg idegrendszerbeli selejtessége és satnyasága. Másrészt viszont a parazita életmód bizonyos képességeket is kifejlesztett, megerősített és tökéletesített. *A tettetés, a befolyásolás, a család, a tömegszédítés nélkülözhetetlen élő-*

feltétele a zavartalan és sikeres élszködésnek. Beható kutatással kellene tisztázni még azt, hogy milyen lelki tényezők segítik a zsidóságot káros és kóros életformájának zavartalan kiélésében. Hogy van valami rejtélyes, titokzatos, egyben megborongató a zsidó lelkiségben az abból a tényből is kiviláglik, hogy kétezer év óta Lucifert mindig zsidóként ábrázolták. Az emberiség már ósidők óta érzi, hogy a zsidóságban valami rejtélyes, sátáni erő működik.

A fáradt, elcsigázott társadalmi szervezet sokkal fogékonyabb a zsidókóros fertőzés befogadására, mint az egészséges. A zsidókóros fertőzés teljes kibontakozását rendes körülmények között egy *alkalmazkodási*, asszimilációs folyamat előzi meg. Csak az asszimilált zsidó tudja a társadalmi élszködést a maga tökéletes mivoltában kifejezni. Csak neki vannak meg a szükséges tapasztalatai, ő ismeri a viszonyokat, a körülményeket. A zsidó élszködés által előidézett kór lázas betegséghez hasonlít. Lehet a láz állandó vagy ismétlődő. A tetőpontjára emelkedő lázállapot a forradalmi. Az általános pusztulásban és zürzavarban csak a zsidócsahosok maradnak épségben, sőt látszólag még gyarapodnak is, de csak átmenetileg, mert az általános pusztulás elől ők se menekülhetnek.

Végül megvan a zsidó parazitizmusnak az a képessége is, hogy a szétbomlasztott társadalom alkotó elemeit újjá tudja szervezni. Az így létesült új társadalmi szervezet azonban már egészen a zsidóság akarata, szándéka szerint formálódik ki, ezen már nem csak élszködik, hanem a szó szoros értelmében uralkodik is.

Új zsidó forradalom felé!

Új zsidóforradalom réme fenyeget, írja 1922 áprilisában Kiss Sándor. A zsidóságnak három évvel az ellenforradalom után teljes mértékben sikerült újra a liberalizmus felé szorítani a magyar életet, másrészt minden erejével arra törekszik, hogy ismét viszályokat szítson a széttagolt magyar társadalomban. A tömegnyomor fokozásával, terjesztésével és a tömegelégületlenség felszításával a zsidóság megint új szociális forradalom előkészítésén fáradozik. Elősegíti a zsidóság aknamunkáját az a körülmény, hogy az első és második nemzetgyűlés idején a kormányok éppúgy, mint a törvényhozás mit se törődtek

a tömegek szociális helyzetével, nem alkottak megfelelő törvényeket a szociális egyensúly biztosítására. A reformok kerékkötői elsősorban a mágnások és a zsidók voltak.

Mindezeket nem ok nélkül állapítja meg 1922-ben Kiss Sándor. A gazdasági dekonjunktúra mindjobban érezhetővé válik, az általános zürzavar és bizonytalanság e nehéz óráiban a zsidóság mindjobban előtolakodik. A tömegek forradalmi ösztöneit csak úgy ellensúlyozhatjuk, ha szemét felnyitjuk és *harcos antiszemitává* tesszük. A tömegeknek ugyanis — ez lélektani törvény — mindég szükségük van egy eszmére, egy gondolatra, amelyben hisznek, bíznak, remélnek, ez az eszme vagy az *internacionalizmus* vagy az *antiszemitizmus*. Az antiszemita eszmének, ha azt akarjuk, hogy a tömegek kitartsanak mellette, úgy *pozitív fajvédelemmel kell párosulnia*. Az agrárproletáriátus földhöz juttatása a legsürgősebb feladat. E reform nyomán nemcsak a számra legnagyobb proletárréteg tömege csökkenne jelentékenyen, de egyidejűleg nagy mértékben csökkenne a zsidóság és a vele együttműködő mágnásosztály politikai és társadalmi befolyása is.

A zsidóság hatalomra jutásának okait, körülményeit és folyamatát vizsgálva, Kiss Sándor mindinkább arra a meggyőződésre jut, hogy a zsidó élősdiség kifejlődése csak úgy volt lehetséges, hogy szolgálatkész megfizetett segítő-társai akadtak a nemzsidó társadalom körében. Ezek vállalták a zsidóság védelmét az antiszemita tömegek felé. E társadalmi jelenség vizsgálata során Kiss Sándor figyelme mind jobban a *mágnásosztályra* terelődött. A felső tízezerről köztudomású volt, hogy már jóval a világháború előtt nálunk is a legszorosabb *családi és üzleti kapcsolatba került a zsidósággal, illetve a zsidó plutokráciával*. Politikai hatalmát, befolyását és tekintélyét a zsidóság védelmére használta fel. Különösen az ellenforradalom idején mutatkozott meg egészen leplezetlenül a zsidóság és a főnemesség közötti érdekszövetség. Az ellenforradalmi mozgalmakban és szervezetekben a főnemességet seholye lehetett látni, sem tekintélyével, befolyásával, sem anyagi erejével nem támogatta a fajvédő törekvéseket. Vagy közömbösen elfordult a magyarság nagy életreébredésétől, vagy éppen elutasító és ellenséges álláspontra helyezkedett és a zsidóság védelmére sorakozott fel a közélet porondján. A főnemesség nagy többségének ez a viselkedése méltán keltett visszatetszést a fajvédő és antiszemita érzelmű tömegekben.

Általános volt az a meggyőződés, hogy a főnemesség képtelen megérteni a magyarság kifosztott és kizsákmányolt tömegeinek helyzetét, nem tudja megérteni ezeknek a tömegeknek érzelmeit, mert lélekben, gondolkozásban teljesen elszakadt a népi magyarságtól.

Kiss Sándort a főnemességnek erre a szerepére már 1918-ban figyelmeztette Kinszky gróf, az ismert osztrák arisztokrata, aki, amikor megtudta, hogy Kiss antiszemita cikkeket ír, mosolyogva helyeselt és megjegyezte, hogy akkor rövidesen a főnemesség elleni cikkeket fog írni, mert a főnemesség eszközül adta oda magát a zsidóságnak. Valóban így is történt. Kiss antiszemita tanulmányaiban mind gyakrabban volt kénytelen megróni a arisztokráciát zsidóbarát magatartásáért. Végül is külön tanulmány-sorozatban tette vizsgálat tárgyává a főnemesség történelmi szerepét, társadalmi helyzetét, neveltetését és élet-körülményeit, valamint politikai magatartását. Ezekben a cikkeiben, bár teljes tárgyilagossággal, de határozottan és éles hangnemben, kétségkívül jogos bírálatban részesíti a főnemesi osztályt. Az első cikk a főnemesség történelmi értéke címen 1923 elején jelent meg *A Célben*. Itt mindjárt felvetette a kérdést, miért hatalmasodhatott el nálunk újra a zsidóság, miért hanyatlott az öntudatos magyarság ellenálló ereje? Bárhogy vizsgáljuk is a kérdést, újra és újra a főnemességhez, a nagybirtokos mágnásosztályhoz jutunk el, mint gátlóokhoz. A nagybirtokos főnemesség egyértelműleg a zsidó parazitizmus mellett foglal állást s ennek javára értékesíti óriási gazdasági erejét és társadalmi tekintélyét. A főnemesség köréből indult ki a mozgalom 1867-ben a zsidók emancipációja érdekében. A főnemesség, mivel megfelelő ellenszolgáltatást kap érte, üzleti osztalék, igazgatósági jutalék, hírlapi magasztalás, politikai támogatás formájában, bűnös egykedvűséggel nézi, miként falja fel az új hatalmasság a legmagyarabb köznemesi és polgári réteget. Néhány évtized alatt a zsidóság rémületes hatalomná fejlődik, amely immár teljes öntudatossággal törekszik célja, a *politikailag megszervezendő zsidó fajuralom felé*. A XX. század elején már minden kétséget kizáróan a zsidóság Magyarország korlátlan ura és nem a király. A nagybirtokos főnemesség, mint egy ember, hódol az új hatalomnak, sőt szövetségre lép vele. Az egész főnemesség csaknem kivétel nélkül zsidóbarát.

E cikkének egyes kitételei miatt Kiss Sándor ellen

osztályelleni izgatás címén eljárást indított az ügyészség. Tanulmányának többi részei már csak töredékesen jelentek meg A Népbén. A per főtárgyalására Kiss terjedelmes védő iratot készített (megjelent A Célben), ebben pontrólpontra igyekszik megcáfolni az ügyészség kifogásait. Tiltakozik az izgatás vádja ellen, hivatkozik arra, hogy egész életében a zsidó forradalmi izgatás ellen harcolt, csupán tárgyilagos, de őszinte és leplezetlen bírálatot akart mondani a főnemességről. Arról a rétegről, amelynek ifjúsága a nemzet legtragikusabb óráiban és legválságosabb helyzetében léha és üres szórakozásokkal tölti idejét, *Magyar Országos Ricsaj Szövetséget* alakít s egészen távol tartja magát a magyarság nehéz létharcától. A sajtóper három évig húzódott. Végső fokon a *Kúria 1926-ban hirdetett ítéletet* s egyhónapi fogházra ítélte Kiss Sándort. Az ítéletet később kegyelmi úton 1,500.000 korona pénzbüntetésre változtatták. Kiss Sándor ettől kezdve nem írt többé fajvédelmi cikkeket. A fajvédő közírás számára többé nem létezett. Egy értékes, nagyszerű és bátor harccsal megfogyatkozott az amúgyis ritkuló fajvédőtábor Kiss Sándor kiválása a fajvédő szellemi harcosok sorából nagy, szinte pótolhatatlan veszteség volt. De nem tehetett másként, így is sok bántás, gáncs, mellőzés és hajsza nehezedett rá az ítélet után.

Kiss Sándort a magyar antiszemita, fajvédő szellemi törekvésekben, munkássága alapján fontos hely illeti meg. Működésének javarésze a legválságosabb időkre esik. Azalatt az öt esztendő alatt — 1917—1922-ben — írta felvilágosító cikkeinek és tanulmányainak legnagyobb részét, amikor azokra legnagyobb szükség volt s amikor azok megírása a legtöbb veszéllyel járt, a legtöbb bátorságot, a legnagyobb áldozatot és kockázatot jelentette. Ha figyelembe vesszük, hogy öt esztendő alatt kerek két tucat értékes tanulmányt és dolgozatot írt, annál inkább fájlalnunk kell, hogy immár csaknem két évtizede hallgatásra kényszerült. Mennyi új, értékes eszmét kaphatott volna még tőle a magyar antiszemitizmus?

Kiss Sándor új utakon járt, új eszméket, új gondolatokat népszerűsített nálunk. Írásait tudományos alaposság, önállóság, eredetiség, a stílus világossága és a bátor őszinteség jellemezték. Kiss Sándor ama kevesek közé tartozik, akiknek a fajvédelem szolgálata nemcsak semmiféle előnyt, könnyebb érvényesülést, de még erkölcsi elismerést sem

hozott, hanem ellenkezőleg csak igazságtalan hajsztát és keserűséget. De Kiss Sándor nem is várt soha elismerést munkájáért. Mély idealizmus, izzó fajszeretet, a magyarság szolgálatának fanatikus akarása készítette őt arra, hogy a legvéstzerhesebb időkben hirdesse meg azokat az eszméket, amelyeknek beteljesülését éppen most reméljük.

IRODALOM:

Kiss Sándor cikkei:

- Fajtság és nevelés. Nemzeti Kultúra, 1911. VI—VII. sz.
- A magyarság kilátásai a fajok létharcában. Nemzeti Kultúra, 1914. 125. oldal.
- A faji eszme. A Cél, 1917. 1. sz.
- Fajunk védelméről. A Cél, 1917. 11. sz.
- Zsidó fajtság — magyar fajtság. A Cél, 1918. 1—2. sz.
- Irodalmunk elzsidósodása. A Cél, 1918. 8. sz.
- Faji önértet. A Cél, 1919. nov.
- Zsidókórság. A Cél, 1921. február.
- A zsidókórság patológiája. A Cél, 1921 március.
- A zsidókórság terápiája. A Cél, 1921 április.
- A zsidó társadalombomlasztás kétsarkisága. A Cél, 1921. szept.
- A zsidó tömegszédítés problémája. A Cél, 1922. február.
- Új zsidó forradalom felé. A Cél, 1922 április.
- A zsidókérdés természettudományos felfogásban. A Cél, 1922. jún.
- További cikkek A Nép, Új Lap, Hazánk, Nemzeti Elet című lapokban.

DÁNÉR BÉLA.

Harc az új Magyarorszáért!

Az a harc, amelyet a magyar antiszemitizmus úttörői a 67-es kiegyezést követő időtől kezdve szinte megszakítás nélkül folytattak a hamis eszméktől, hamis jelszavaktól és előítéletektől végzetesen megfertőzött szabadelvű Magyarországon uralkodó társadalmi, politikai, gazdasági, erkölcsi normák és formák ellen, mint láttuk sohasem elsősorban a politikai hatalomért, e hatalom birtoklásáért és tűnő politikai sikerekért folyt. Ennél sokkal többről volt szó. Élet-halál harcról. Az új hódítók, a jövővények, a zsidók beözönlő áradata ellen folyt a kétségbeesett küzdelem, s mindaz ellen, amit a zsidóság elszaporodása, térhódítása magával hozott. A zsidóság ellen folyt ez a küzdelem, amelyik megjött ide csupaszon, üres kézzel, de a törzsi összetartás s a vérségi egység, a faji morál, a századokon át kiformalódott merkantil- és üzérkedési képességek birtokában, hogy ezek segítségével rövid időn belül egész társadalmi osztályokat kiforgasson helyükből. A kor uralkodó eszméi, a zsidóság, kitűnően közismert alkalmazkodási képessége, a mozgó tőke — amely csodálatos módon csak a kiválasztott nép kezében halmozódott fel — szinte korlátlan befolyáshoz juttatták a zsidóságot.

A zsidóság által képviselt külön szellemiség is mélyen benyomult a magyar közgondolkodásba. Belső bomlást, zavart és széthasadást okozva. Kialakult kultúréletünkben egy külön zsidó-magyar szellemiség, amely külsőségeiben magyar volt, azonban ez a magyarság vagy inkább magyarkodás torz, hamis és groteszk volt s mélyen megrontotta formában, érzésben, tartalomban egyaránt a tiszta és igazi magyarságot. A társadalmi, politikai és szellemi süllyedés

megalázó érzése kényszeríti a magyar fajvédelem első harcosait arra, hogy kilépjenek a küzdőtérre. A kiegyezést követő korszak csaknem minden évtizedének meg voltak a maga buzgó, áldozatkész fajvédő előharcosai. Előbb Istóczy, majd Verhovay, később Egán és Bartha Miklós, majd Szemere Miklós próbálták felébreszteni a nemzeti lelkiismeretet. Egyikük sem folytatott ú. n. reálpolitikát. Nem mérlegelték, hogy vállalkozásukat mennyi siker koronázhatja, hogy céljaik elérésére mennyi a kilátás. Magatartásukat egyetlenegy szempont vezette, hátha sikerül a magyarságot ráébreszteni helyzetének reménytelen voltára. Ennek a küldetésnek vállalása egy életre szóló lemondást, kirekesztettséget és idegölő harcot jelentett egy mindenre elszánt bosszúálló, erős és hatalmas ellenféllel szemben. Nemcsak a zsidóság szünetnélküli, idegölő hajszájával szemben kellett helytállaniuk, de a mindenkori hivatalos kormányhatalom is ellenséges, vagy legalábbis ellenszenves magatartást tanúsított az antiszemita, fajvédő törekvések vezetőivel szemben. Mégis mindég voltak, akik hűséggel és odaadással vállalták ezt a sorsot.

Ennek a munkának keretei nem teszik lehetővé, hogy a magyar antiszemitizmus szellemi előharcosainak mindegyikéről megemlékezzünk. Azokon kívül, akikről ebben a munkában beszámolunk, számosan voltak még, akik ott állottak az első vonalban és becsületesen kivették részüket az úttörés nehéz és küzdelmes munkájából, akik hősei és fanatikusai voltak egy eszmének, egy igazságnak.

Azok közül, akik a magyar antiszemitizmus és a magyar fajvédelem szellemi arcvonalának kialakításából bőségesen kivették részüket, akik tollal, szóval, eszmékkel és gondolatokkal gazdagították a magyar fajvédelem szellemi fegyvertárát, akik megkíséreltek világosságot vinni abba a zürzavarba, amelyet a zsidóság mesterségesen támasztott a magyar szellemi életben, feltétlenül meg kell említenünk *Dánér Bélát* is.

Dánér az ellenforradalmi idők egyik legszelebb látókörrű, legképzetebb, legönzetlenebb és legfanatikusabb egyénisége. 1884-ben a háromszékmegyei Uzonban született. Középkoláit Brassóban végezte. Egyetemi tanulmányokat Budapesten folytatott. Mint egyetemi hallgató már jelentős szerepet játszott a nemzeti irányú jobboldali ifjúsági mozgalmakban. Kiváló sportember volt. A főiskolai sport egyik leglelkesebb úttörője. 1911-ben bírói

oklevelet szerzett. Bírósági jegyző lett a fővárosban. A világháború kitörésekor az első között került ki a tűzvonalba. Negyvenegy hónapot töltött a harctéren. Egész sor katonai kitüntetés birtokosa lett. Mint a monarchia egyik legkiválóbb, legbátrabb, legvakmerőbb tüztisztját ismerték. Egy-egy merész bravúrja sokáig szóbeszéd tárgya volt katonai körökben. Katonái rajongó szeretettel vették őt körül. Ő is szíven viselte minden egyes legényének gondját, baját. Az összeomlás után bekapcsolódott az ellenforradalmi szervezkedésekbe. A vörös rémuralmat követő idők egyik legtartalmasabb, legértékesebb közszereplője. Az önzetlenség, az áldozatkészség mintaképe. Nemcsak a tollat forgatta pompásan, hanem kitűnő szónok is volt. Közvetlen, szenvedélyes hangú beszédei mély benyomást gyakoroltak a hallgatóságra. Különösen a parasztság körében volt igen népszerű. Hortobágy címen lapot szerkesztett, amely a Tiszántúl egyik legharcosabb, legradikálisabb antiszemita fajvédő lapja lett. Az első nemzetgyűlési választásokon a hajduszoboszlói kerület választotta meg képviselőjévé keresztény nemzeti egyesülés párti programmal.

Dánér sokat dolgozott az Ébredő Magyarok Egyesületében. Jelentékeny része volt abban, hogy egy időben ez az egyesület az ország leghatalmasabb társadalmi szervezétévé fejlődött. Tagjainak száma több százszázra emelkedett. Dánér később egyik alapítója volt a Fajvédő Pártnak, amelynek munkájából ugyancsak alaposan kivette részét. Állandóan járta a szervező és agitációs gyűléseket. Bátor és kemény beszédeiért mindenütt lelkes ünneplésben volt része. Sokat dolgozott a Fajvédő Párt lapjába, a Szózatba. Cikkeiben legfőképpen a zsidókérdés gyors és radikális megoldását követelte. Nem lehetett őt elnémitani sem gúnyjal, sem rágalommal, sem fenyegetéssel, sem revolvergolyóval. Hiába követtek el ellene merényletet a Fajvédő Párt helyiségében, amikor is majdnem életét oltotta ki zsidó támadójának golyója. Dánért ezek a támadások és merényletek csak még keményebb, még elszántabb harcra buzdították. Mint királyi főügyész terjedelmes beadványban foglalt állást az ellen a kúriai döntvény ellen, amelyik nálunk a zsidóságot hivatalosan felekezetté minősítette. Elveiből nem alkudott, nem engedett, sem lefelé, sem felfelé. Amikor az említett beadványa miatt szembe került feletteseivel, lemondott állásáról inkább, semmint álláspontját megváltoztassa.

Dánér Béla *Bartha Miklós* nyomdokain haladt. Őt is Erdély földje küldte a magyar közéletbe. Azok a veszélyek, amelyek ellen már Bartha Miklós is egy egész életen át elkeseredett harcot folytatott, Dánér idejében, aki egy nemzedékkel később kapcsolódott be a közéletbe, már sokkal nagyobbak voltak, szinte félelmetessékké nőttek. A nemzetiségi bomlasztás és izgatás már nyílt bujtogatássá fajult. Az erdélyi végeken a helyzet ekkor már válságosra fordult. Dánér ennek a nemzetiségi aknamunkának egyik főfészkéből, Brassóból figyelhette ezeket a jelenségeket és ítélhette meg következményüket. Ezzel a kívülről támogatott és megbiztatott államellenes tevékenységgel párhuzamosan bent az ország belsejében a fővárosban egy másik, nem kevésbé veszedelmes bomlasztó hadjárat indult meg. Az ország szívében egy nagyhangú zsidó fiskálistnak döntő szava van a közügyek vitelére. Budapest politikai, gazdasági, szellemi és társadalmi életét a zsidó plutokrácia, a Vázsonyi Weiszfeld-féle getto demokrácia, a Kunfi—Garami által vezetett szociáldemokrácia és a Jászi Jakobovics—Pikler-féle radikális szociológia és a zsidó kézben lévő sajtó uralja. A végeken a nemzetiségek, az ország szívében a zsidósággal szembe fordított idegen és ellenséges rohammal szemben pedig ott áll tehetetlenül, erőtllenül, célt és irányt tévesztve sorsának megadva magát, a magyar társadalom. Kevesen voltak akkor, akik oly mélyen átértették ennek a tragikus helyzetnek terhét, mint Dánér Béla. Milyen belső meghasonlások és gyötrődések mehetett át, amikor az a balsejtelem rémlett fel benne, hogy bajtársai százezreinek hősi erőfeszítése és véráldozata hiábavaló, mert az arcvonal mögött minden meglazult és felbomlóban van.

Bartha Miklóshoz hasonlóan Dánér is már a világháború kitörése előtt nyomatékosan sürgette az oláh irredenta törekvésekkel szemben a cselekvést, az erőteljes harc megindítását nemcsak, vagy legalábbis nem kizárólag köz-igazgatási és rendészeti eszközökkel, hanem politikai, társadalmi, gazdasági és szellemi téren. Sajnos, ebben az irányban jóformán semmi se történt. Ellenkezőleg szabadon folyhatott a Jászi-féle defetista és áltudományos propaganda, amelynek egyedüli célja az volt, hogy az ország bomlasztó nemzetiségi törekvéseit és igényeket belülről is alátámassza.

A frontélet fáradalmi és megpróbáltatásai közepette

is a magyarság jövőjén és sorsán töpreng. 1917 elején már sejtí az elkerülhetetlen végzetet:

«Hátunk mögött a belső rothadás, amely mocsokkal, lehangoltsággal, iszappal lepi be fegyvereink csövét és rozsdát von kardunk élére. Lépjén bár száz ellenség nyiltan szembe velünk — bátran, nyugodtan nézünk a szemébe. De a belső féreg rágódását nem sokáig bírják el már izmaink. A kard kihull kezünkéből.»

Dánér kinn a harctéren saját szemével figyelhette meg a belülről megindított bomlasztás következményeit; a hadsereg lelki ellenálló erejének és harcképességének hanyatlását. Nyilvánvaló volt, ha ez a folyamat zavartalanul mehét tovább, akkor elkerülhetetlen lesz a külső összeroppanás is. Ezért küldi haza kétségbeesett cikkeit s követeli a defetizmus és lélekrombolás megfékezését. Szenvedélyes szavakkal követeli a faji egységet, öntudatot, összetartást; gyors és hatékony magyar fajvédelmet sürget, amely le tudja gyűrni még idejében az ellenséges erőket. Féltre kell lökni, el kell taposni a hamis jelszavakat és programokat, most, amikor a nemzet élet-halál harcát vívja. Dánér nem tud szabadulni attól az érzéstől, hogy: *mintha valami lassan emészti idegen méreg folydogálna a nemzet szervezetében körös körül, amely tőri, mossa, morzsolja a magyar fajiság nemzetfenntartó tulajdonságait és energiáját.* Ezeket írja 1917 vége felé, amikor a zsidó radikális és szociáldemokrata választójogi agitáció és a nemzetiségi izgatás már egészen nyiltan s merészen jelentkezett, a zsidóság pedig kihívóan szembe vigyorgott a végzet útjain támolygó magyarsággal s az ellenség zsoldjában álló gyáva törtetők, üresfejű demagógok, alig leplezték hazaáruló szándékukat s nyiltan szövötköztek külső ellenségeinkkel az ország belső ellenálló erejének megtörésére.

A zsidóság ebben az időben már nem csinál titkot abból, hogy nem elégszik meg az ország anyagi és szellemi életének irányításával, részt kér, sőt egészen magának kívánja megszerezni a politikai vezetést is. Dánér hosszabb cikkben ismertette ennek a zsidó hatalmi törtetésnek útjait, módjait és eszközeit. Csemegivel kezdődött ez a folyamat és Vázsonyival végződött. Csemegi olyan jogrendszert alkotott, amely a zsidóság különleges faji bűneit és faji érdekeit a legmesszebbmenő védelemben részesítette. A Csemegi-Nash jogrendszer tette lehetővé a zsidóságnak,

írja Dánér, hogy néhány évtized alatt kezébe kaparíntsa a pénzt, a tóket az egész országban.

Amikor a vagyon már együtt volt, mi következett utána: a *hatalom!* Hogyan szerezhették még a zsidóság a politikai hatalmat: az *általános titkos választójoggal*. Dánér határozottan meg volt győződve, hogy a radikális szociáldemokrata oldalról a világháború végén követelt általános választójog bevezetése végzetes katasztrófába sodorja az országot, döntő szerephez juttatja egyrészt a nemzetiségeket jelentékeny számuk miatt, másrészt a zsidóságot a kezében felhalmozódott óriási tőkeerő következtében. Valóban nem lehetett semmi kétség afelől, hogy a Vázsonyi által szerkesztett választójogi tervezet, ha valóban életbe lépett volna, — minthogy a sajtó csaknem száz százalékgig a zsidóság kezében volt s csaknem minden számottevő pénzforrás felett is rendelkezett, — a jól szervezett, anyagi erőforrásokkal rendelkező zsidó, radikális, marxista és nemzetiségi erők hatalmas előretörését eredményezi. Ahogyan Csemegi-Nash a zsidó érdekek szem előtt tartásával szerkesztette meg a büntetőtörvénykönyvet, hogy ezzel lehetővé tegye a zsidóságnak a vagyoni, az anyagi túlsúly megszerzését, ugyanúgy 1917-ben Vázsonyi Weiszfeld Vilmos, a demokrata politikai front mindenható vezére, a zsidóság érdekeinek szem előtt tartásával szerkesztette meg a választójogi törvénytervezetet, hogy a zsidóság részére lehetővé tegye a *politikai és az állami főhatalom megszerzését*.

«Nem tudok szabadulni attól a gondolatától, hogy végzeteszerű összefüggés van Csemegi és Vázsonyi szereplése között.»

De ki is ez a Vázsonyi Vilmos? kérdezi Dánér Béla. «Magyarnak vallja magát, talán táblát is hord nyakában, amelyre fel van írva. De azt hiszem, a legutálatosabb idegen típust ma Magyarországon mégis ő képviseli. Ontelt az önimádásig. Pökhendi az utolérhetetlenségig és hiú a betegességig. Sérteget kifogyhatatlanul jobbra, balra, de elégtételt soha senkinek nem ad. Hát magyar típus ez? Van ebben az emberben egyetlen magyar vonás. Nincs! Mint ahogy egyetlen csepp magyar vér sincs az ereiben.»

És mi volt Vázsonyinak és politikájának végső és igazi célja? Erre a kérdésre ő maga felel meg nagyon jellemzően: *Napról-napra dolgozzunk, tegyük a szenvedélyek tüzes katlanává az országot, itt békének, nyugalomnak egy pillanatra sem szabad lennie.*

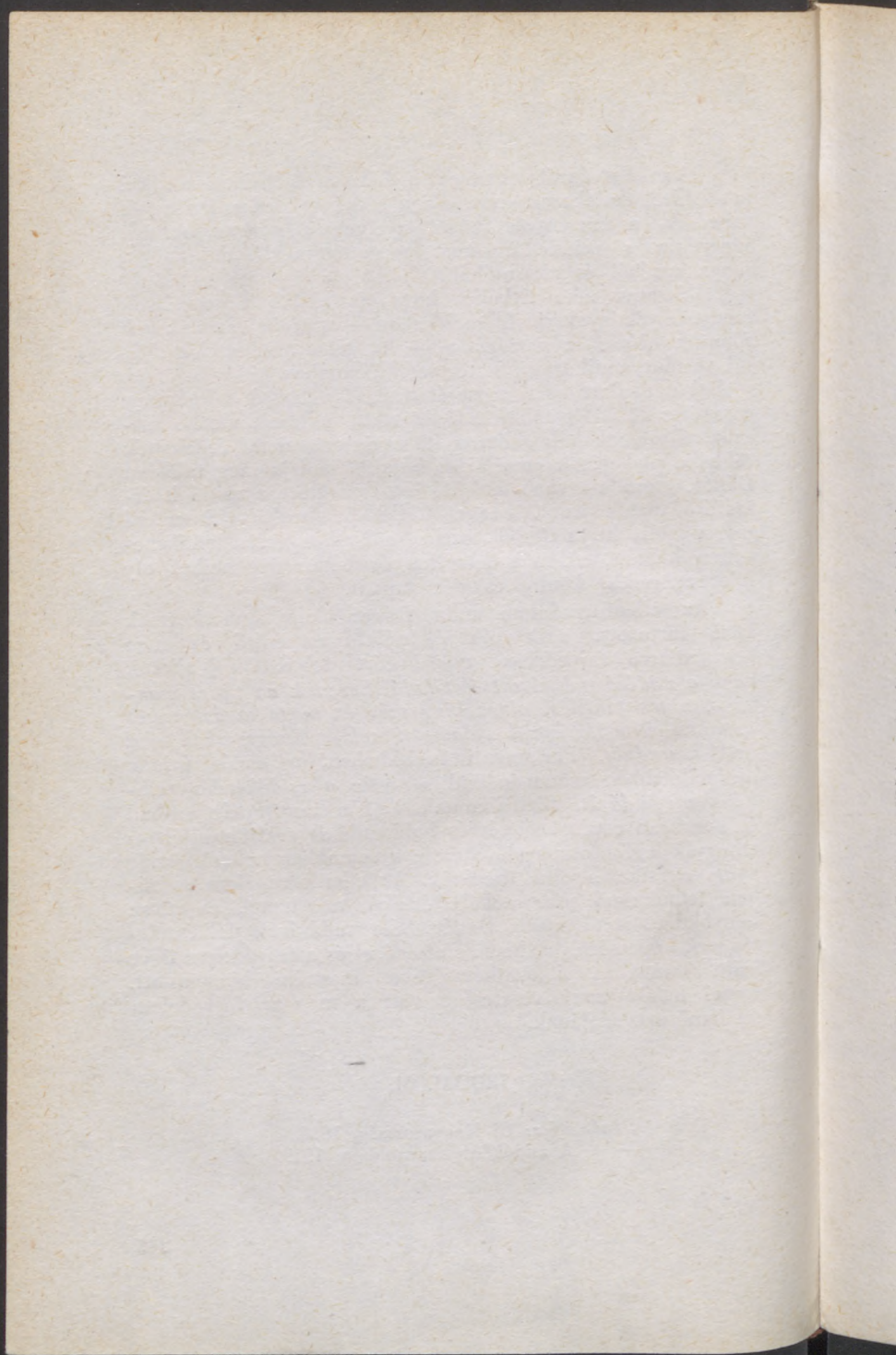
Tisza Istvánról ugyanez a Vázsonyi, mint politikai szadistáról emlékezett meg, aki a szegények ellen őriöng és tobzódik, a szuronyok mögül nyelvel, a porban heverőt megrúgja s mindedig nem mutatta meg, mit tud a maga eszéből és akaratából.

Vázsonyi nem titkolja, hogy az alsóbb néposztályok szenvedélyét igyekeznek felkorbácsolni — *a plebejusoknak kell jönniük ebben az országban* — hangoztatta állandóan. És mi történt, amikor miniszter lett? Nyomban kiderült, hogy plebejusok alatt csak a saját fajtáját értette. Most már semmitse törődött többé a felizgatott, feltűzelt alsóbb társadalmi rétegekkel. Vázsonyit egyszerre nem érdekelték többé a plebejusok gondjai és bajai, állapítja meg találóan Dánér, annál nagyobb érdeklődést tanusított a zsidó hadiszállító családok iránt. Ezeket kellett elsősorban kimenteni szorongatott helyzetükből, ezeket a haszonszerzés lelkiismeretlen hiénáit, akiknek lelketlen és bűnös üzelmeihez oly sok szenvedés, könny és vér tapadt.

Az ellenforradalom után Dánér Béla ama kevesek közé tartozott, akik pihenés nélkül az építő és meg nem alkvó fajvédelem győzelméért dolgoztak. Vallotta, *hogy a zsidósággal vívott élet-halál harcunkban nincs megállítás, nincs pihenés, nincs kiegyezés és megalkuvás, a két szemben álló fél közül valamelyiknek szükségszerűen alul kell maradnia*. Parlamenti beszédeiben, agitációs útjain, újságcikkekben szünet nélkül sürgette a zsidókérdés radikális megoldását. Biztosítanunk kell a magyarság szabad és korlátlan érvényesülését és boldogulását saját hazájában; ez egyik legfontosabb előfeltétele a romokban heverő ország gyors és sikeres újjáépítésének. Az ellenforradalom sodrában felbukkanó sok, csekély értékű, nagyhangú és fűrgő könyökű, törtető közül Dánér Béla tudásával, felkészültségével, képességeivel, becsületességével és a fajvédelem ügye iránt tanusított áldozatkészségével messzire kimagaslott. Korai halála nagy vesztesége volt a magyar fajvédelem szellemi arcvonalának.

IRODALOM:

Dánér Béla: Új Magyarország, 1918.
— — A zsidókérdés megoldása, 1919.

GÁLÓCSY ÁRPAD.

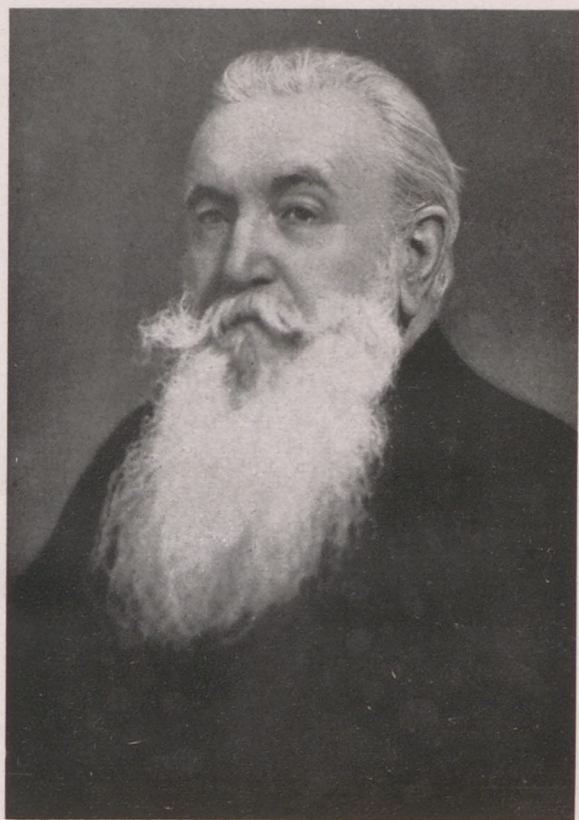
A marxizmust meg kell semmisíteni.

1923 nyarán egyszerű, igénytelen külsejű kis nyomtatvány került forgalomba a főváros munkásnegyedeiben. A kis füzet a Közérdekű Levelek címet viselte. Havonta kétszer jelent meg, felelős szerkesztője és kiadója Gálócsy Árpád volt. Ezek a röpiratok hamarosan a nemzeti társadalom legfontosabb szellemi harci eszközévé lettek az újra meginduló, bomlasztó marxista agitációval szemben vívott harcában. A Közérdekű Levelekre megindulásuk idejében már valóban nagy szükség volt. Az 1919-es ellenforradalom mindent elsodró lendülete már nagyon el lanyhulóban volt. Minden visszazökkent a régi kerékvágásba. A neoliberais közszellem mindjobban úrrá lett az országban. A zsidóság is egészen magához tért már első ijedtségéből. Már újra irányított és mind nagyobb befolyáshoz jutott. A zsidósággal együtt a hazai marxizmus is elérkezettnek látta az időt, hogy szavát újra hallassa. A magyar közvélemény könnyen felejtett és hamar megbocsátott. Pedig az 1918-as és 1919-es események még meglehetősen közel voltak ahhoz, hogy egészen a feledés homályába engedjük süllyedni őket. Az 1918 októbertől 1919 augusztusáig el-telt szörnyű kilenc hónap szégyenét és gyalázatát nem lett volna szabad könnyelműen kitörölni emlékezetünkől. A nemzeti önvédelem legelemibb parancsa azt követelte tőlünk, hogy a vörös rémuralom szörnyű tanúságaiból okuljunk és egyszer s mindenkorra kiirtsuk az országból a marxizmus minden formájának még a csíráját is. Erre azonban nem került sor. A marxizmus végleges felszámolása 1919-ben nem történt meg. Sőt, 1921-ben már a hivatalos kormánypolitika tárgyalásokba és alkudozásokba bocsátko-

zott velük. E tárgyalások során a magyarországi marxisták kötelező ígéretet tettek, hogy megtagadják multjukat és a nemzeti érdekekhez igazodnak. Ígéretük ellenében bevonulhattak a törvényhozásba is. A második nemzetgyűlési választáson huszonöt mandátumot szerzett a kormány jóvoltából a marxisták magyarországi pártja. Ez a fordulat méltán váltott ki megütközést a nemzeti társadalom legszélesebb rétegeiben. Alig két esztendő telt el csak azóta, hogy a majdnem kizárólag zsidó vezetés alatt álló marxista-szociáldemokrata- és kommunista-pártok romlásba és végzetes katasztrófába döntötték az országot s most ime ennek a politikai irányzatnak képviselői helyet kapnak a törvényhozásban. Az események hamarosan azokat igazolták, akik nem hittek a marxista ígéreteknek. A társadalmi-forradalmi bujtogatás, ha más hangszerelésben is, ha óvatosabb jelzőszavakkal és burkoltabb formában is, de mégis csak újra felütötte a fejét. A nemzeti közvélemény megdöbbenve vetette fel a kérdést: miképp történhetik meg az, hogy ugyanazok, akik benn ültek a szovjettanácsban, akik jelentős szerepet játszottak a vörös rémuralom előkészítésében, megszervezésében és irányításában, most bekerültek a magyar törvényhozásba is? Csak rövidlátás és tudatlanság magyarázhatja meg ezt a fordulatot. Mi tehát a legsürgösebb teendő az adott helyzetben? Vezetők és vezetettek gyors és alapos felvilágosítása a marxizmus lényegéről, alapelveiről, arról, hogy miképp festenek a marxi eszmék a gyakorlatban, kik ennek a szellemi fertőzésnek kieszelői, terjesztői és megvalósítói, mik a marxi eszmék beteljesedésének következményei a nemzeti társadalomra, parasztra, munkásra, családra, egyházra, államra nézve.

A Közérdekű Leveleket Gálócsy Árpád elsősorban e cél szolgálatában indította meg. Nemcsak kiadta, szerkesztette ezeket a röpiratokat, de a legtöbb cikket is ő maga írta. Gálócsy már régebben is tevékeny részt vett a különböző nemzeti mozgalmakban. 1918 őszén egyik alapítója volt az ország területi integritásának védelméért szervezkedő Területvédő Ligának. De részt vett minden komoly nemzeti irányú megmozdulásban. Szervezőképessége, agilitása szinte nélkülözhetetlenné tette személyét. Bőséges élettapasztalat, éles megfigyelőképessége, széleskörű olvasottsága következtében otthonosan mozgott csaknem valamennyi közéleti kérdésben. Akár közgazdasági, szociális, politikai, nemzetiségi kérdéstről volt szó, mindig

is-
és
oc-
ési
jó-
lat
eg-
ta,
ta-
ég-
nek
ny-
kik
mi
el-
jra
ve-
gy
en-
en,
na-
ság
ir-
ek
ól,
ék
ki-
ék
ra,
ve.
e
sz-
ga
a
la-
ért
len
es-
ét.
es-
k-
gi,
lig

Gálócsy Árpád

me
por
lás
szá
vol
fol
sze
ny
a
vol
de
ny
sze

zat
Ne
ne
Le
sor
sze
ká
fü
új
be
eg
ha
s
A
sá
va
m
tö
la
ti
ny
az
ag
vá
an
m
be
H
vo

meg volt a maga egyéni nézete, mindig tudott új szempontokat belevinni a kérdések megvitatásába. Állásfoglalását minden kérdésben mindig a fajmagyarság érdekeinek százzázalékos szolgálata határozta meg. Kitűnő debatter volt. Ellenfeleinek érveit könnyűszerrel zúzta szét és cáfolta sorra. Őszinte és egyenes jellem, soha senkivel szemben sem rejtette véka alá meggyőződését és véleményét. Szavaiért mindig helyt állott. Nem a kiegyezések, a megalkuvások, hanem a harc és a küzdelem embere volt. Nézetei közdolgokban határozottak, világosak s minden tekintetben kiforrottak. Szóban és írásban biztos és nyugodt fölényvel, de tüzzel és temperamentummal szállt szembe ellenfeivel.

Amikor Gálócsy elindította munkatársaival füzetsorozatát, valóban tisztán csak a közérdek szolgálata vezette. Nem pályázott semmiféle elismerésre, népszerűsége. Senkinek még a neve sem szerepelt a röpiratokon. A Közérdekű Levelek hamarosan nagy népszerűsége tettek szert első sorban az érdekelt munkásság körében. A párt és a szakszervezet egyoldalú, elfogult szellemi terrorja után a munkásság értelmesebb része nagy érdeklődéssel fogadta a füzeteket, amelyek a mindenható marxi dogmákat egészen új megvilágításba helyezték, lerántották róluk a leplet, bebizonyították értelmetlenségüket és tarthatatlanságukat, egyben megmutatták azt az utat, amelyen a munkásságnak haladnia kell, ha saját osztályhelyzeién is javítani akar s az egész nemzeti közösség ügyét is szolgálni akarja. A Közérdekű Levelek a munkásosztály társadalmi, gazdasági helyzetét és jövődjét fejlődését egészen új és a valósághoz alkalmazkodó, az adottságokat szemelőttartó megvilágításba helyezte. Amikor Gálócsy Árpád a munkástömegek felvilágosításának munkáját magára vállalta, tulajdonképpen olyan feladatra vállalkozott, amelyhez évtizedeken át senki se mert, vagy nem tudott nálunk hozzányulni. Ezért lett úgy az ipari, mint a földműves proletáriátus az idegbeteg és törtető, lelkiismeretlen zsidó intellektuelek agitációjának szabad prédájává, beteges és aljas hatalmi vágyainak ugródeszkájává. Gálócsy most felismerve a veszélyt, amely abban rejlik, ha a munkásságot nem szabadítjuk ki a marxista szellemi szédelgés hatása alól, egymaga próbálta behozni az egész magyar értelmiség évtizedes mulasztását. Hogy ezek a törekvései nem voltak hatástalanok és nem voltak hiába valóak, azt éppen a szociáldemokrata rész-

ről ellene intézett sorozatos durva támadások bizonyították. A marxista vezetők nagyon jól tudták, hogy Gálócsy tömegfelvilágosító munkája előbb-utóbb éreztetni fogja hatását a félrevezetett munkástömegek körében. Mind többen és többen lesznek, akik kiábrándulva fordítanak hátat a gyökértelen, az élettől idegen, sivár, csak gyűlöletet szító, minden nemesebb eszményt megsemmisítő marxi ideológiának. Gálócsy, mint bányamérnök, életének jelentékeny részét a munkásság körében töltötte el. Kitűnően ismerte a munkásság észjárását, gondolkozását, életviszonyait. Vita irataiban az ő szellemükben és az ő gondolkozásmódjuk szerint szólt hozzájuk. Írásaiból az élet lehellelte árad ki. Amikor füzeteket olvassuk, az az érzésünk, hogy szemtől-szembe állunk az íróval, aki nem a holt betű, hanem az élő szó erejével igyekszik bennünket meggyőzni.

Bár Gálócsy közéleti küzdelmeinek java része a marxizmussal, a szociáldemokráciával és a bolsevizmussal vívott szellemi harcban telt el, érdeklődése és működési területe kiterjedt a magyar nemzetpolitika csaknem minden területére. Sokat foglalkoztatta őt a nemzetiségi kérdés. Itt sem vezette egyoldalúság, elfogultság, vagy éppen türelmetlenség, de minden olyan törekvéssel a legélesebben szembe szállt, amely a magyarság jogait akarta csorbítani, vagy a magyar állameszmét és az ország területi egységét akarta veszélyeztetni.

A zsidókérdés tekintetében a tiszta magyar fajvédelmi álláspont buzgó előharcosa volt. A zsidó veszélyt oly nagynak tartotta, hogy annak elhárítása érdekében az egész magyarság egységes és szervezett erejét latba kell vetnünk. A zsidóság olyan ellenséges mérgező és fertőző idegen test a magyar társadalom szervezetében, amelyet minél hamarabb el kell távolítani, ha biztosítani akarjuk a nyugodt és zavartalan nemzeti fejlődést.

A legtöbbet és a legszívesebben mégis a marxizmus és a szociáldemokrácia elleni harc foglalkoztatta. Figyelmét itt semmi sem kerülte el. Kitűnően ismerte a marxizmus egész ideológiai és szellemi fegyvertárát: Marx, Engels, Bebel, Kautsky és a többi marxista teoretikus írásait éppúgy, mint a különböző kiáltványokat, kongresszusi határozatokat és programokat. Elsősorban arra törekedett, hogy saját állításaikkal, nyilatkozataikkal bizonyítsa alaptételeik értelmetlenségét, tarthatatlanságát és a bennük rejlő ellentmondásokat, a társadalombomlasztó és nemzetpusz-

tító célokat. Gálócsy különösen azt igyekezett kimutatni, hogy a marxizmus és annak politikai szóvivői, mennyire nem riadtak vissza a legnemtelenebb eszközök igénybevételétől sem, hogy céljukat elérjék.

Az osztályharc elméletével szembe állítja az osztálykeveredés valóságát. Rámutat arra, hogy éles osztálykülönületről és osztályelhatároltságról nem lehet beszélni, mert ilyen a valóságban nincs. A válaszfalak az egyes osztályok között egészen elmosódnak. Nem szólva arról, hogy állandóan végbemenő folyamat az osztálycsere, a társadalmi emelkedés és süllyedés. A munkaadó és munkavállaló közötti érdekellentét mesterséges felfokozásával szembe állítja Gálócsy az érdekek összehangolását. A Kommunista Kialtványnak apja a gyűlölet, anyja a tudatlanság, írja egyik levelében. Tele van hamis előítéletekkel és ostoba téveszmékkal. A társadalom fejlődésére vonatkozó jóváindulásaira egytől-egyig rácsúszott az idő. A Kialtvány nagyképűen megállapította száz évvel ezelőtt, hogy az ember a gép rabszolgájává alacsonyodik majd le, holott a valóságban a gép urává lett.

Nem győzte eleget hangsúlyozni Gálócsy, hogy a marxizmus különböző árnyalatai, irányzatai között a lényegben nincs semmi különbség. A szociáldemokrácia és a kommunizmus (a bolsevizmus) eszközeikben, módszereikben, a követett taktikában eltérhetnek valamennyire egymástól, de a végső cél egy és ugyanaz. A szociáldemokrácia nyomban bolsevizmussá lesz, amint a politikai viszonyok ezt lehetővé vagy éppen szükségessé teszik. Egyébként a szociáldemokrácia sem nem szociális, sem nem demokrata, nem egyéb hazug képmutatásnál. Szólás- és sajtószabadságot ígér és követel, de ha hatalomra jut, minden más eszmét, gondolatot és törekvést kíméletlen eszközzel elnyom. A Közérdekű Levelek csaknem minden száma újra és újra bizonyította, az idézetek és adatok egész tömegével hirdette, hogy a szociáldemokrácia és bolsevizmus a marxizmus iker gyermekei. Egy töről fakadnak és egy cél felé vezetnek. A szociáldemokrácia taktikai okokból a kommunizmus helyett a szocializmus szót használja, ennyi a különbség közöttük. A két elnevezés alatt azonban ők mindég egy és ugyanazt értik. Gálócsy nagyon jól ismerte a hazai marxista párt és szakszervezetek belső életét, szellemét, vezetőinek gondolkodását, a kétszínűséget, a taktikázást, amely politikájukat jellemezte. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt

1918. évi programjának bevezetésében például a következőket jelenti ki: «...mint a világ valamennyi szociáldemokrata pártjának Marx Károly és Engels Frigyes 1848. évi Kommunista Kiáltványa a párt programjának a forrása. Ez a kiáltvány az osztályöntudat bibliája és az osztályharc szükségességének evangéliuma. A program abból az elvi megállapodásból indul ki, hogy a kapitalista termelőeszközök társadalmosítása, mint a kizsákmányolás és elnyomatás megszüntetésének módjával új társadalmi rend válik szükségessé. A proletárságot helyzetével megismertetni, feladatának tudatára ébreszteni, testileg és szellemileg harcképesé tenni legközelebbi célja a Magyarországi Szociáldemokrata Pártnak.»

E célnak megfelelően a pártprogram többek között megállapítja, hogy magántulajdon a termelési eszközökben nincs. A munkásosztálynak meg kell hódítani a politikai hatalmat és céltudatos osztályharcot kell folytatni. Az osztályharc nemzetközi küzdelem. A párt nemzetközi párt, amely minden ország elnyomottaival együtt érez.

A Kommunisták Magyarországi Pártjának, a bolsevikieknek, ugyancsak 1918. évi programja a bevezetésben csaknem szószerint megegyezik a Szociáldemokrata Párt programjával. Ez a bevezető rész szószerint a következőképpen hangzik: «A bolsevikieknek elvi programja Marx és Engels Kommunista Kiáltványában van lefektetve. A szociáldemokraták és kommunisták egyaránt kommunizálni és kommunisták, közössé akarnak tenni minden termelési eszközt, amely most földbirtok, gyár, bánya, vagy tőke alakjában magántulajdon.»

Gálócsy óva intette a munkásságot attól, hogy higgyen vezetőinek, akik legnagyobb részét a párt- és szakszervezeteket, a munkásmozgalmat könnyű érvényesülésre felhasználó, zavarosfejű, lelkiismeretlen zsidó demagógok. Ha a munkások igazi kizsákmányolóik ellen akarnak fordulni, akkor azokat legkönnyebben saját párt- és szakszervezeteikben találhatják meg — írja az egyik Közérdekű Levélben.

Eredeti ötlete volt az, amikor mindazokhoz a közéleti szereplőkhöz, akiket a Népszava durva és alantas módon megtámadott, körlevelet intézett és felszólította, hogy egyéni becsületének szerezzen elégtételt és egyetemes nemzeti érdekből is indítson sajtópert a marxisták háziközlönye ellen. Gálócsynak ebből az akciójából kifolyóan rövid idő alatt nem kevesebb, mint 39 sajtóper indult a Népszava ellen.

E perekben kereken 500 millió korona pénzbüntetést vetettek ki a lapra. Ez a hatalmas összeg súlyos anyagi válságba sodorta a szociáldemokraták lapját.

A Közérdekű Levelek a legélesebben tiltakozott az ellen a terv ellen, hogy az igazságszolgáltatás sujtó keze elől külföldre menekült zsidó emigránsok hazabocsáttassanak. A Szociáldemokrata Pártnak erre irányuló akciójával kapcsolatban újra nyomatékosan rámutat arra, hogy ez a párt nem egyéb, mint egy kommunista tűzfészek, a bolsevizmus nálunk a Szociáldemokrata Pártból indult ki. A párt programjánál és politikai célkitűzéseinél fogva sokkal közelebb állt a bolsevistákhoz, mint a legradikálisabb polgári pártokhoz. «Magyarországon a bolsevizmusnak nevezett társadalmi pestisnek a szociáldemokraták a patkányai.»

Joggal hivatkozott Gálócsy arra a történelmi tényre, hogy 1919 március 21-én Kun Bélának a gyűjtőfogházban a szociáldemokraták segítségével szerezték meg a hatalmat. A kommunizmus és a szociáldemokrácia az örültek, vagy gazemberek világnézete. Akik ilyen elveket vallanak, azokat tehát vagy a bolondokházába, vagy fogházba kellene zárni.

Gálócsynak a marxizmus ellen vívott harca nem volt hiába való, a tudatlanok és közömbösek szemét felnyitotta, a munkástömegek körében pedig felébresztette a bírálattól és a szellemi terror alól való felszabadulás vágyát.

A magyar fajvédelem ügyét szolgálta hosszú éveken keresztül a Gálócsy által alapított, szerkesztett és kiadott Magyarok Lapja című hetilap. Ebben is a marxista, zsidó, liberális és szabadkőműves politikai és szellemi törekvések ellen vívott kemény harcokat. A Magyarok Lapja féltő gonddal kísérte figyelemmel a maradék ország határain túlmaradt magyarság nehéz sorsát, gyötrelmeit és keserves megpróbáltatásait. Híven ápolta az ősi magyar hagyományokat, erkölcsöket és eszményeket. Élesen szembeállt minden olyan kísérlettel, amely el akarta kótyavetyélni a négyszázéves idegen uralom után megszerzett nemzeti függetlenségünket, vagy csorbítani akarta a magyarságnak, mint államalkotó és fenntartó fajnak, a vezetésre való jogát. Emlékeztette a magyar közvéleményt a magyarság turáni eredetére, ebből folyó kötelességére, hivatására, szellemi kapcsolatokat teremtett a rokon turáni népekkel. A magyarság elhalványult faji öntudatát akarta régi

erejében, hatásában és nagyságában életrekelteni. A Magyarok Lapjának minden sora, minden betűje a magyar faji gondolat jegyében íródott, becsületes és tiszta szándékból fakadt.

Gálócsy Árpád mint bányamérnök európai hírű szakember volt. Élethivatása mellett azonban mindég volt ideje a közügyekkel foglalkozni. Minden idejét, erejét, képességeit, javait a közérdek szolgálatának szentelte. Minden igaz magyar ügy mellett elsőnek szállt síkra. Fáradhatatlanul dolgozik, munkabírása hihetetlenül nagy. Nem ismert pihe-nést, megállást. Mindég új és új feladatokat és tennivalókat talál. Egyéniségéből sugárzik az akaraterő és a cselekvőkészség. Neve ritkán szerepelt a nyilvánosság előtt. Befolyása, szava pedig sok-sok kérdésben döntő súllyal esett a latba. Ha sokan sokszor nem is értettek vele egyet, minden kérdésben — azt még ellenfelei is elismerték róla —, hogy szándékai tiszták, fegyverei becsületesek voltak. Nem várt és nem fogadott el soha semmiféle kiténtetést munkájáért. A legnagyobb elismerés az volt részére, ha fáradozásainak eredményeit láthatta. Harcos egyéniség volt, de a legkeményebb harcban is úr volt, magyar volt. Ellenfeleinek szívesen megbocsátott, csak egy dologban nem engedett soha egy jöttányit sem: az örök magyarság jogaiból.

Gálócsy Árpád emberi és magyar egyéniségét megkapóan jellemzik azok az alább következő sorok, amelyeket Méhely Lajos professzor írt A Cél 1934. évi decemberi számában halála alkalmából:

«Amíg velünk volt, amíg az ő nemes lelkéből kiáradó meleg sugárzás bővületében éltünk, nem is tudtuk méltóan megbecsülni a magyarságnak ezt az Isten különös kegyelméből bírt apostolatát, aki egymagában egyesítette mindazt az erőt, akarást, tudást, szeretetet és lelkesedést, amely az árva magyarság jobb jövőjének kiküzdésében oly multhatatlanul és oly hatványozott mértékben szükséges.

De most, hogy a mi drága testvérünk immár Hadúr számolyánál eseng az ő imádott drága népéért, dermedve érezzük azt a tátongó űrt, amely az ő elmúltával támadt és aggodalmas lélekkel kérdezzük: vajjon a mi nagy halottunk magasztos, de súlyos örökségét elbírja-e a mi gyöngé vállunk?

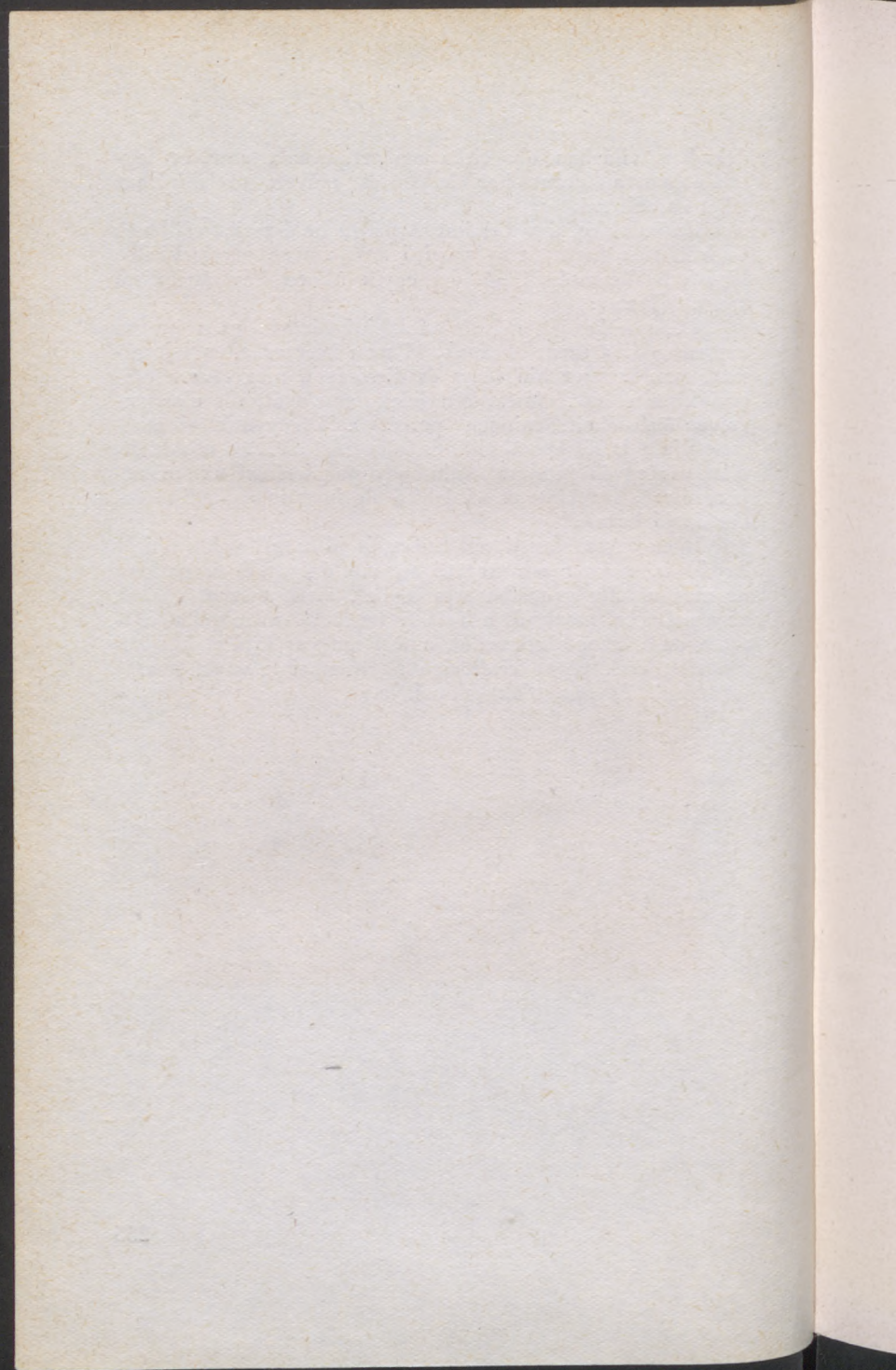
Mert Gálócsy a ragyogó mult nemes erényének volt a letéteményese s talán utolsó mohikánja annak a mai

dekadens világban oly ritka embertípusnak, amelyet legtalálébban a letűnt kor lelkes és művelt táblabíróihoz lehet hasonlítani.

Ha valakire, úgy Gálócsy Árpádra betűszerint ráillenek Tóth Lőrinc jogtudós és szépíró ama szavai, amelyekkel a Kisfaludy Társaság 1865. évi egyik ülésén Fáy Andrásról megemlékezett:

«... a lelkes és művelt táblabírót értem, ezen ingyen napszámosát a szent hazának, ki nem keresve anyagi jutalmat, nem keresve hiú fényt és dicsőséget, megvetve a csábító kitüntetések, címek, rendjelek maszlagát, sőt elhanyagolva önérdékeit, minden percét a közügynek szenteli, szolgálja a hazát becsületből és lelkesedésből... s mindezért nem vár egyéb jutalmat, minthogy polgártársai azt mondják róla: „A tekintetes táblabíró úr becsületes derék ember és jó hazafi.”

Ilyen egyszerűen derék ember és jó hazafi volt Gálócsy Árpád is, akinek sok nagyságos, méltóságos és kegyelmes úr még a lába nyomába sem léphet, mert a szent tűznek az a mértéke, amely őt a haza és nemzete szolgálatába állította, az a lobogó lelkesedés, amely magyar fajáért küzdeni rendelte, csak egyes kiváltságosak, a megihletettek, a zsolzmások és apostolok adománya.»

Méhelj Lajos

vá
tár
esz
jöv
let
am
po
vés
ral
po
biz
dés
ny
jel

nel
má
nel
zü
em
ny
fa
há
és
ma
tos
ma
ág
mé
vé

MÉHELÝ LAJOS.

Abból a politikai, szellemi, világnézeti, társadalmi válságból, amelyben évtizedek óta benne élünk, mind határozottabb formában nyomulnak előre azok az új irányító eszmék és elvek, amelyek a kultúremberiség fejlődésének jövődjét mutatják. Földrészünk egyre nagyobb területein lesznek úrrá ezek az új gondolatok és új igazságok, amelyeknek jegyében folyik az új állam és nemzetszervezés, a politikai intézmények kialakítása, a tudomány és a művészet megújhódása, a közgondolkodás átfarmálása. A liberalizmus és a marxizmus természetellenes jelszavaira épített politikai, társadalmi és gazdasági berendezések nem tudták biztosítani az emberiség zavartalan és helyes irányú fejlődését, sőt egy olyan válságot állandósítottak, amelynek nyomán a bomlás, a szétesés és a hanyatlás tünetei jelentkeztek.

Nagy gondolkozók, akik az emberiség lényegét, létének örök és végső törvényeit keresték, már a mult század második felében és a századfordulókort eljutottak ezeknek az új életirányító elveknek felismeréséhez. Elég, ha közülük itt *Gobineau*, *Chamberlain* és *Madison Grant* nevét említjük. Ők és az ő nyomdokaikon haladó más kutatók nyomatékkaal rámutattak arra, hogy az emberiségnek a fajiság eszményéhez kell igazodnia, másszóval a létet szabályozó nagy törvényszerűségeket kell kutatnia, megtanulnia és minden életmegnyilvánulásában alkalmaznia, ha fennmaradását és benső lényének szabad kibontakozását biztosítani akarja. Az első kutatók útmutatása nyomán hamarosan lázas tevékenység kezdődik a különböző tudományágakon belül, csakhamar meglepő és sohasem sejtett eredmények és felfedezések birtokába jutottunk. Az élet törvényeinek és a fajok lényegének megismerésére irányuló

olthatatlan szomjúságból hamarosan új és új tudományágak születnek, amelyek jórészt az elvont megfigyelés, mérés, adatgyűjtés, összehasonlítás eszközeinek segítségével igyekeznek eredményeiket létrehozni. Az embertanból és az örökléstanból egymásután sarjadnak ki a fajbiológia, a társadalmi embertan, az alkalmazott fajegészségtan és más részlettudományok. A nagyszabású tudományos kutatás nyomán egyszerre új és meglepő megvilágításba kerül az emberiség *multja, jelene és jövője*, az egyetemes emberi és a nemzeti történelem döntő eseményei és fordulatai, birodalmak dicsősége és hanyatlása, kultúrák kivirágzása és elmúlása, a politikai törekvések és szellemi mozgalmak. Egyszerre elvesztik belső értéküket és tekintélyüket régi jelszavak és megdönthetetleneknek hitt dogmák, míg mások egészen új értelmezést, új fogalmazást és magyarázatot kapnak.

Mint minden új korszakátváltó szellemi és eszmei törekvés, a *faji eszme, a fajiság gondolata sem tudott könnyűszerrel az élre kerülni*. Sok jóhízemű és becsületes bíráló mellett meg kellett küzdenie a tudatlansággal, a dilettantizmussal, a nagyképűek akadémikuskodásával. Természetesen, mint új tudománynak, mindenekelőtt ki kellett jelölni a maga helyét, szerepét, kapcsolatait más tudományágakhoz, meg kellett állapítani céljait és feladatait, ki kellett dolgozni módszereit és eljárásait és mint új eszmének, meg kellett határozni a maga világos és tiszta értelmét és tartalmát, ezért a *fajkutatás* tudománya és maga a *faji eszme* kezdetben nem lehetett mentes ellentmondásoktól és tévedésektől. De ezen az állapoton már régen túljutott mindkettő. És ha vannak is még tisztázatlan kérdései a fajkutatásnak — mintahogy minden tudománynak vannak — egészen bizonyos, hogy előbb-utóbb ezekre a kérdésekre is világosság derül.

Érdekes és viszonyainkra különösen jellemző, hogy amíg a nyugati kultúrnépeknél már több évtizedes *multja* volt tudományban és szellemi életben a fajkutatásnak és a faji gondolatnak, hozzánk nem tudtak ezek az új eszmék eljutni, míg ugyanakkor a nemzeti erőket szétmállasztó, a lelki és erkölcsi ellenállóképességet elernyesztő defetista, kozmopolita gondolatok szabad utat találtak és bebocsátást nyertek, Huszonöt, harminc évvel ezelőtt Kiss Sándor már említett tanulmányai igyekeztek a magyar társadalom figyelmét felhívni a fajkérdés jelentőségére.

De akkor már késő volt, a végkifejlést nem lehetett feltartóztatni. Ha keressük az okokat, hogy miért nem vett tudomást a magyar közvélemény a faji eszméről és miért nem próbált ebből erőt meríteni, akkor nyomban a zsidósággal és általa az egész magyar szellemi életre gyakorolt nagy befolyással találjuk szembe magunkat. A zsidóság ellenséges magatartása a faji eszmével szemben, könnyen érthető. Legjobban a zsidóság ismerte a faji eszme jelentőségét és hatását. A szétszórátás évezredekében a vérebe átment faji öntudatának köszönhette fennmaradását. Nagyon jól tudta a zsidóság, a befogadó népek körében csak addig élvezhet kivételes helyzetet, amíg ezek faji öntudatra nem ébrednek. Ha ez egyszer bekövetkezik, a zsidóság helyzete nyomban válságosra fordul. Ezért fojtott el tőle telhetően minden olyan kísérletet, amely a magyar társadalomban a faji megismerést és a faji összefogást akarta szolgálni. *Az 1918-as összeomlás nyomán a magyar társadalom végülis ráeszmélt, hogy hová vezet az, ha egy nemzet elszakad faji hagyományaitól, elveszti faji büszkeségét és faji öntudatát, a maga kárán ismerhette meg az ilyen magatartás következményeit.* A tömegekben meg volt a nagy feleszmélés, csak hiányzott valaki, aki ezt mint építő erőt felhasználja. Eszmék és jelszavak zürzavara, egyének, pártok és mozgalmak kavargása közepette elveszett, elsikkadt az ellenforradalom lényege, mire magunkhoz tértünk, már ismét ott voltunk, ahol 1918 előtt, a liberális Magyarországon. Hiába reméltük, nem jött létre az osztályok nélküli társadalmi egység, nem került sor a szociális reformokra, elmaradt a lelki megújulás is. Végül is az egész ellenforradalmi lendületből nem maradt semmi egyéb értékálló eredmény, mint a fajvédelem eszméje. Ebben sűrűsödött össze az újjáalakult Magyarországról alkotott elképzelés. Ez a szó jelentette a zsidóság nyomasztó anyagi és szellemi diktatúrájával szemben az ellenállást, ez jelentette a mélyen, a legalacsonyabb létszínvonal alatt tengődő vérbeli magyarság felemelését, ez jelentette a magyarság szellemi felfrissülését. *De a fajvédelem eszméjébe tudományos alapot, mélyebb tartalmat, messzesugárzó és lelkeket felrázó erőt, másszóval értelmet, életet egyetlen férfiú vitt s ez Méhely Lajos volt.* A fajvédelem az ő értelmezésében felemelő, erős, bátor és határozott új hitvallás volt a magyarságról. Az ő fajvédelmi tanításai és igazságai a tudomány

hívős, tárgyilagos világában születtek meg, hogy szét-sugározódva, fényt és tüzet vigyenek a tespedés és fásultság bágyadt sötétségébe. Sok élettapasztalat, elmélyedő kutatás, gondolkozás és mérlegelés után mint egy színes, gazdag, lenyűgöző, csodálatos eszmevilág lép elénk Méhely fajvédelmi gondolatrendszere. Egyik tanulmány a másik után születik meg és bennük megelevenedik a magyarság egész igazi multja, viharos századai, titokteljes jövődje, a modern faji világnézet körvonalai bontakoznak ki, amelynek minden megállapítása tudományos igazságokra, történeti, biológiai tényekre van alapozva és következetesen végigvezetve. Méhely egyformán keresi a mult bűneit, a bukás és a hanyatlás okait, valamint a Telemelkedés útjait és eszközeit. A magyar szellemi élet egy érdekes és eredeti gondolatrendszerrel lett gazdagabb, a magyarság pedig megismerhette önmagát, léte rejtelmeit, jövője titkait. A magyarság bizonytalan fogalma, homályos meghatározása, zárt világos, határozott fogalommá lesz. *Méhely fajvédelmi tanulmányaiban elsősorban a magyar faj fogalmával, lényegével és alkatával ismertet meg, a magyarság és a zsidóság egymáshoz való viszonyát vizsgálja, megállapítja a magyar fajvédelem feladatait és megalkotja a magyar világnézetet.*

A magyar faj.

A magyar faj kérdésének tisztázása alapvető fontosságú volt. Az e téren uralkodó zürzavar és bizonytalanság elosztatása már nem várathatott tovább magára. *Dan-e magyar faj, milyen a magyar faj?* Olyan kérdések ezek, amelyek döntő jelentőségűek a fajvédelmi világnézet kialakításánál. A magyar fajkutatás egyike volt a legelhanyagoltabb tudományágaknak. Volt egy-két bizonytalan értékű tapogatózás, folytak termet- és koponyamérések, de a gyűjtött anyag megfelelő értékelésével senki sem foglalkozott. A Magyarországon járt idegen kutatóknak kellett bennünket figyelmeztetni, a magyarság sajátos faji vonásaira.

Magyarország, a Duna középső medencéje, földrajzi helyzeténél fogva népek, fajták találkozóhelye. Európa legkülönbözőbb fajelemei érintkeznek itt egymással. Dináriak, alpesiek, északiak és keletbaltiak egyformán előfordulnak. A felületes szemlélő, aki csak a városok vagy a

városokkörnyéki települések emberanyagát veszi szemügyre, könnyen jut arra a véleményre, hogy nincs igazi magyar emberállomány. A kérdést történeti szempontból vizsgálva, hasonlóan könnyen juthatunk arra a hamis következtetésre, hogy a nagymérvű betelepítések és az állandó bekeveredés következtében nincs már vérbeli magyarság. Legfeljebb egyedek és töredékek, de nem összefüggően nagyobb csoportok. Az igazi magyarság, feloldódott és elkeveredett — hirdették egyesek. De az élesebb szemű és avatott kutatók felismerték, hogy a vérbeli magyarság igen is itt van, még pedig *jelentékeny számban a földműves és kisparaszt tömegekben, itt van továbbá már sokkal kisebb arányban a birtokos középosztály egy részében.* Ennek a tömegnek, amely az ország népességének jelentékeny százalékát teszi ki, meg vannak a maga sajátos embertani és lélektani jellegzetességei. Itt vannak, csak tudomást kell vennünk róluk és tudnunk kell őket felismerni. Eddig nem sokat törődünk ezzel a réteggel, legfeljebb néprajzi szempontból foglalkoztunk velük, újabban szociális tekintetben is jobban belevontuk gondoskodásunkba, de semmitse törődünk vele a fajiság szempontjából. A magyar közvélemény tekintélyes része hamar beletörődött abba, hogy a magyarság fajilag nincs többé, inkább csak mint eszme és gondolat létezik, de többé már nem hús és vér, nem élő valóság. *Méhely Lajos professzoré az érdem, hogy ezt a balhítet keményen és határozottan eloszlatta.* Sokoldalú tapasztalatai, vizsgálatai nyomán, hamarosan felismerte az igazi magyarságot.

Méhely professzor fajbiológiai kérdésekkel már régebben is foglalkozott, még a világháború elején írt tanulmánya «A háború fajbiológiájáról» méltán keltett nagy figyelmet és érdeklődést. Amikor 1918-ban ránk szakadt a nagy nemzeti szerencsétlenség, a balsors súlyos megpróbáltatásokat mért ránk és megsemmisült a magyar birodalom, *Méhely Lajos ennek a magyar tragédiának okait és magyarázatát kereste.* Az élettudomány és az örökléstan szemszögéből vizsgálta a kérdést és arra a végső eredményre jutott, hogy *a fajhűség hiánya, a faji öntudat hanyatlása, a magyar vér elapadása és megromlása, a magyarság számbeli csökkenése, az esztelen és természetellenes fajkeveredés, a selejtes korcsok, a zavarosvérű és zavaroslelkű félvérek elszaporodása és minden téren való előnyomulása, tehát a biológiai tudatlanság és tájékozatlanság az igazi oka nemzeti*

bukásunknak. A fajkérdéssel szembe tanúsított közömbösségünket egy másik, egy ellenséges ösztönű és idegen érdekű fajta használta ki, amelynél a *fajpolitikai gondolkodás* évezredekken át vérébe ivódott át.

A magyar tömegek faji öntudatra ébresztéséhez az első lépés a *magyarság faji mivoltának* tisztázása volt. Mik a biológiai, antropológiai, lelki sajátosságai annak a közösségnek, amelyhez sorsunk hozzá köt? Egyszerű és természetes kérdés ez, ismernünk kell magunkat, tudnunk kell, mik vagyunk. Mindeddig azonban nem kaptunk erre a kérdésre világos és határozott feleletet, olyat, amelyet a modern fajkutatás is helyesnek és érvényesnek fogadhatott volna el. *Méhely Lajos* adja meg erre a kérdésre a választ. Figyelembeveszi az eddigi eredményeket, megállapításokat, hazai és külföldi kutatók véleményét, maga is mér, kutat, vizsgál, megfigyel, felhasználja a segédtudományokat, a néprajz, az összehasonlító nyelvészet, a történelem eredményeit. Mind-ezeknek alapján megállapítja, hogy a *magyarság eredetét tekintve, két fajelemre bontható, amelyek mongoloid alapvonásaik révén szoros kapcsolatban vannak* egymással. Ez a két fajelem az *ugoros keletbalti* és a *törökös turáni*. Legjellemzőbb vonásaikat *Méhely* a következőkben foglalja össze: az *ugoros* fajta bélyegei a következők: termete zömök és alacsony; teste súlyos. A férfi átlagos testmagassága 163 cm, a nőé valamivel alacsonyabb. Koponyája mérsékelten rövid, arca alacsony és széles, álla kevésbé kifejezett. Alsóállkapcsa súlyos, szögletnyúlványainak tájékán szögletesen kiduzzadó, teste és felhágó szára csaknem derékszöveget zár be, miért is az arc csaknem négyszögű. Orra rövid, meglehetősen vastag, töve lapos és széles, az orr háta többé-kevésbé homorított, pizse orr s a vége vastkos. Szeme nem nagy, mert szemrése keskeny, a szeme világos színű, kékesszürke vagy szürkés-kék, sokszor olyan világos, hogy fehérnek látszik. A belső szemzugok távol állnak egymástól. A kissé rézsutos szemrés mongolos kifejezést kölcsönöz a szemnek, de mongolredő soha sincs rajta. Haja keményszálú, világos színű, hamvas vagy barnásszöke. A férfi szakálla világosabb, mint a haja, bajusza még világosabb, sokszor szinte szalamaszínű. Bőre szürkésfehér. A *turáni* fajtát az ugorral szemben valamivel magasabb és kevésbé zömök test, olajbarna bőr, fekete szem és haj, a férfiakat sűrű növéssű, fekete színű bajusz és szakáll, gyakori sasorr, kissé hátrahúzódtott áll, főképpen

pedig a rövid, de magas és nyakszirt tájkán többé-kevésbé lecsapott koponya jellemzi. Úgy látszik, hogy a szemet néha mongolredő is kiegészíti. A kétségkívül török eredetű palócok között, így például a borsodi magyar Noszvajon gyakrabban találkozhatunk vele. E két fajelemnek szerepét nemzeti történelmünkben Méhely olyképp világítja meg, hogy a honfoglaló magyarság hét törzse közül a lélekszámban legnagyobb magyar törzs ugor fajú volt. Ezzel szemben a többi hat törzs a török-tatár, turáni fajtához tartozott. A honfoglalás után turáni török vezérréteg alakult ki (ez volt a magyar birtoikos osztály), ellenben az ugorfajú többségből lett idővel a földművelő parasztság és jobbágyosság. A két fajelem szerencsésen kiegészítette egymást, mert a törökfajú vezérelem lendülete, szervező ereje, fékezhetetlen szabadságvágya és harcéltsége, valamint eszmei célokért hevülő s a nemzeti dicsőségért vakmerően küzdő, elszántsága emelte a nemzetet történelmi hivatásának magaslatára, ellenben az ugorfajú elem gondoskodott a polgári munka folytonosságáról s az erkölcsi és anyagi javak megőrzéséről, gyarapításáról. Mindkét fajta hosszú időn át megőrizte faji tisztaságát s nem olvadt össze egymással, de a turáni fajelem történeti, biológiai okokból a pusztulás szélére jutott. Az ugorfajú magyarság ereje azonban még töretlen, ebből a rétegből kell tehát kiindulnia a magyarság faji megújulásának. Ez a keletbalti-ugor elem képezi tehát a mai magyar fajt. Erre hivatkozva, mondhatjuk, hogy a magyar nép túlnyomó többségében fajilag is tiszta magyar, mert ugor fajú, vagyis magyar fajú. A vérbeli magyarságnak megvan a maga saját antropológiai fajtája, amelyet nem tagadni és lebecsülni, hanem szeretni és ápolni kell, ez ma a mi legfőbb kötelességünk.

Ime, itt van tehát a magyar faj, történelmünk hordozója, nemzeti létünk biztosítéka, multunk, jelenünk és jövődönk alapja. Méhely azzal, hogy hitet tesz a magyar faji eszme mellett, élesen szembe kerül nemcsak a hazai antropológia egy-két szűklátókörű művelőjével, de az ú. n. szellemtörténeti irányzattal is, vagyis a mai hivatalos történetírással. Ennek az egyoldalú történettudományi irányzatnak vezető személyiségei ugyanis munkáikban annak az álláspontuknak adnak kifejezést, hogy egy viharos, küzdelmes évezred során a magyarság faji állaga elszíntelenedett, elapadt, talán egészen eltűnt. A sok vérkeveredés során el kellett vesztenie ősi, eredeti faji vonásait. Nincs

már magyar faj, hirdették erről az oldalról, elveszett, elenyészett századok homályában. Nem lehet, nem szabad a magyarsággal kapcsolatban a faji fogalmat használni. Mi csak a legkülönbözőbb fajúakat egybefoglaló nemzetről, legfeljebb népfajról beszélhetünk. Így természetesen csak a biológia és az örökléstan világában járatlan emberek beszélhettek. Méhely a cikkek egész sorában támadja ezt az irányzatot, amely végeredményben csak arra jó, hogy növelje a magyarság faji elernyedését, öntudatának hanyatlását. Kemény szavakkal kárhozhatja a szellemtörténelem kisiklásait és menthetetlen tévedéseit. A tudomány fegyvereivel igyekszik bizonyítani állításai tarthatatlanságát. Ha volt magyar faj — mintahogy valóban volt is, úgy örökléstanian ismereteink szerint az nem tűnhet el, nem olvadhat nyomtalanul be egy másik népbe, fajtába. A fajfehérjék állománya nem enyészhet el, az átöröklési anyag nem semmisül meg. A magyarság faji állományának, ha keveredett is más fajúakkal — ez a keveredés korántsem volt oly nagyméretű, mint egyesek hirdetik és nagyobb arányokat csak a múlt század óta vett — ha a századok véres tusáiban meg is kellett ritkulnia — mégis meg kell lennie; *Méhely elsősorban magasabb nemzeti erkölcsi szempontból kárhozhatja a fajtagadó eszméket és tanokat; még akkor is, ha igazok is lennének ezek a tévtanok, százszor meg kellene gondolnia mindenkinek éppen a legsúlyosabb magyar válság, a trianoni korszak, a legnagyobb magyar tragédia idején és főleg akkor, amikor más népek éppen a faji eszmény jegyében akarják a végsőkig felfokozni nemzeti erőiket — hogy szabad-e a magyarságot megfosztani legszentebb eszményei egyikétől, mivel pedig ezek a tanítások nem igazak, híresztelésüket és terjesztésüket a legélesebben helyteleníteni kell.*

Méhely antropológiai és szerológiai vizsgálatokkal is igyekezett álláspontját bizonyítani. A saját és mások Magyarországon végzett vérvizsgálatai alapján azt a tapasztalati tényt szűrte le, hogy a magyarság nagy többségében minden bizonnyal a III. vércsoportba tartozik, ahol a fajkeveredés nagyobb arányú volt, ott ez a vérjelleg elhalványult és mindinkább előtérbe lépett a II. vércsoport. Vizsgálatainak másik érdekes és fontos tanúsága, hogy a különböző fajelemek keveredésénél többnyire a magyar faji öröklésanyag került ki győztesen, nagyobb átütő erejénél fogva. Becslése szerint Magyarország lakosságának

legalább ötödrésze a harmadik vércsoportba tartozó tiszta vérű magyar, ezekhez hozzá vehetjük az alig egy harmaddal kevesebb első vércsoportba tartozó félvérű magyarokat, valamint a második vércsoportba tartozók közül azokat, akik szintén foglalnak magukban magyar vért, úgy végeredményben megállapíthatjuk, hogy Magyarország lakosságának túlnyomó többsége magyar vérű és így magyar fajú. A Méhely által a veszprémmegyei Dudaron, Bakonyánán és a borsodmegyei Noszvajon végzett vizsgálatok, habár összesen csak kereken 1500 személyre terjedtek ki, mégis a magyar fajkutatás szempontjából döntő jelentőségűek voltak, mert ezek az adatfelvételek elsősorban terjeszkedtek ki úgy a legrészletesebb antropológiai szempontokra, mint pedig a vércsoportok vizsgálatára és ezek kombinációjára. A dudari adatgyűjtés eredménye szerint testmagasság szempontjából a vizsgáltak 44.9%-a alacsony, 31.1% közép termetű, fejforma tekintetében 61.7% a hipercephal, 31.6% a brachiocephal, az arcformák megoszlása következő volt: 33.7% euryprosop, 27% a mesoprosop, 17.4% a leptoprosop. A vizsgáltak 84.9% barna hajú, 15.1%-a szőke, 41.6% barna szemű, 30.3% kevert vegyes színű, míg 26% kék színű. A megvizsgáltaknak 52.9% az A, 12.6%-a a B, 8.5%-a az AB, míg 26-a az O vércsoportba tartozott, a vérmutató pedig 2.9 volt. Dudaron a lakosság túlnyomórészt magyar, tehát a magyarságra jellemző B vércsoportbeliek száma aránylag csekély. A dudari felvételek legfőbb eredménye abban foglalható össze, hogy minél nyugatabbra haladunk, annál nagyobb mérvű a magyarság vérkeveredése idegen fajelemelekkel. E vérkeveredés során az idegenek felvették ugyan a magyarság külső antropológiai jellegzetességeit, de vérminőségüket változtatlanul megőrizték.

Bakonyánán, amelynek lakossága többségében német, összesen 58.1% volt a közép, 21.9% a kicsi és 18.1% a magastermetűek arányszáma, a koponyaformák megoszlása a következő: 52.7% hiperbrachikefal,* 41% brachikefal, 4.8% mesokefal, 7.6% dolikefal, az arcformák megoszlása 29.8% széles, 31.7% közép széles és 29.8% keskeny, 66.3%-nak barna, 20.9%-nak szőke a haja, 39.1%-nak kék, 25.1%-nak kevert, 35.2%-nak barna a szemszíne. Vércsoportmeg-

* Brachikefal = rövidfejű, mesokefal = középfejű, dolikefal = hosszúfejű.

oszlás a következő képet mutatja: A 48.4%, B 11.7%, AB 4%, O 35.9%, a vérmutató 3.2%. *Itt a magyar vér erős átöröklődése figyelhető meg.* Sokszor az északi külső is B vércsoportot takar. Nagyjából hasonló eredményeket hozott a noszvaji vizsgálat is. Itt a koponyaforma-megoszlás a következő volt: mesokefal 4.74%, brachikefal 25.5%, hiperbrachikefal 54.94%, isokefal 14.62%. Az arcformáknál az arányszámok a következők: hipereuryprosop** 15.81%, euryprosop 23.52%, mesoprosop 23.32%, leptoprosop 25.10%, hiperleptosop 12.25%. Hajszíne 83%-nak barna, 8.1%-nak sötétszőke, 8.5%-nak szőke és 0.4%-nak fekete. Szemszíne 23.72%-nak barna, 44.07%-nak kevert és 32.21% kékszínű, a termet nagyság tekintetében 35.38% az alacsony, 54.15% a közép termet és 10.47% a magas termet. Végül a vércsoportok megoszlása: A 43.6%, B 18.18%, AB 7.66%, O 31.1% volt. Az adatok egybevetése Méhely szerint azt bizonyítja, hogy *Noszvajon egy alacsonytermetű barnahajú és szemű, szélesarcú és kerekfejű, túlnyomóan a B vércsoportba tartozó fajta alkotja a törzsököt. Ez a tisztavérű B vércsoportbeli törzsfajta az ún. kúnos vagy törökös magyarság kategóriájához tartozik*, ehhez később északról bevándorolt germán vagy szláv elemek csatlakoztak. Noszvajon is gyakori eset, hogy a vérstruktúra nem fedi az antropológiai képet és mongol kinézésű egyének az A vércsoporthoz tartoznak, mindenesetre a borsodmegyei vizsgálatok is bebizonyították a *vér és faj szoros benső kapcsolatát*, valamint azt, hogy a magyar fajta még nem tűnt el, sőt mindenféle fajtával való keveredés esetén is kivédhetetlen erővel oltja rá a maga mongoloid bélyegeit az utódokra.

A magyar faj tehát *élő valóság*. Ha eddig bűnös mulasztásból — amelynek tragikus következményeit most keservesen kell elszenvednünk — nem is ismertük, nem is törődöttünk vele, elérkezett a tizenkettedik óra a cselekvésre. A vérheli magyarság, amelyikről Méhely szól, *a magyar élet, cselekvés, akarat és szellem megtestesülése, ha ez elvész, a magyarság végórája is ütött*. Ha Méhely professzor egyebet sem tett volna, mint azt, hogy feltárta előttünk a magyar fajta *eredetét, lényegét, küzdelmes sorsát és végzetét*, ha mást nem cselekedett

** Euryprosop = széles- vagy alacsonyarcú, mesoprosop = közepesarcú, leptoprosop = keskeny- vagy magasarcú.

volna, csak annyit, hogy fellebbentette a fátyolt a mi magyar fajtánkról és reámutatva, figyelmeztet bennünket, hogy ismerjük meg, ápoljuk és oltalmazzuk minden veszélytől és ellenségtől, akkor is örök hálára kötelezte maga iránt a magyarságot. De Méhely Lajos tovább ment, megmutatta az utat is, mikép juthatunk egész közelébe a magyar fajkérdés titkának, hogy ismerhetjük meg a töviről-hegyire a magyar embert, másszóval kijelölte a magyar tudományos fajkutatás helyes és célszerű útját is. Sőt ezzel sem elégedett meg, hanem minden erejével arra törekszik, hogy a magyar társadalomban felébressze a *vértudatot, lángoló, buzdító szavakkal hirdeti a magyar faji fejlesztés és összefogás multhatatlan szükségét.* Ön-magunkra mutat s azt mondja, íme ilyenek vagyunk mi magyarok, bűneinkkel, erényeinkkel, gyarlóságainkkal és képességeinkkel, ahogy a Teremtő megformált bennünket. *Ez a mi magyar fajiságunk, legszentebb örökségünk, ezt kell védelmeznünk és az utánunk következő nemzedéknek átadni.* De erre csak akkor leszünk képesek, ha egész nemzeti életünk gyújtópontjába a faji gondolatot helyezzük. Ha egyéni munkálkodásunk és egész nemzeti közösségünk cselekedeteit és magatartását ez az eszme irányítja. Csak ez adhat erőt és lendületet a mélyre zuhant magyarság felemelésére. Csak a kemény és erős fajtudat adhat erőt a nyomasztó súllyal reánk nehezülő feladatok sokaságának megoldására, mint aminők a magyar lélek és erkölcs megszilárdítása, a magyar műveltség megőrzése és fejlesztése, a *magyarság társadalmi, politikai és anyagi boldogulásának előmozdítása, belső és külső ellenségeinek visszaszorítása.*

A zsidókérdés.

Amikor a huszas évek elején az ellenforradalom nyomán antiszemita hullám öntötte el az országot, általános volt a meggyőződés, hogy a zsidóságot bizonyára hamarosan sikerül kiemelni hatalmi pozícióiból. Ezek a remények azonban, mint tudjuk, akkor nem váltak valóra, a nagy lelkesedést és bizakodást nyomon követte a még nagyobb lehangoltság és kiábrándulás. Külső és belső okai egyformán voltak a sikertelenségnek. Az európai zsidóság körülbelül ekkor állott politikai és gazdasági hatalma tető-

pontján. Idebennt viszont, bár egységes volt a felfogás abban a tekintetben, hogy a zsidóság uralmi helyzete tovább nem tűrhető, azt is mindenki tudta, hogy a közelmúltban lezajlott két szégyenletes csőcselék-lázadás tulajdonképpen *a kispolgári és intellektuális zsidóság faji és nemzeti forradalma volt*, amelynek leplezett, de igazi célja a zsidóság nyílt hatalomra juttatása volt, azonban senki vagy csak nagyon kevesen ismerték *a zsidóság igazi lényegét, faji természetét, hatalmi helyzetét és erejét*. Így történt azután, hogy az ellenforradalmi erők csak portyázó, *politikai guerilla háborút folytattak*, tüntetések, gyűlések, tömegfelvonulások formájában a zsidóság jól kiépített gazdasági és szellemi erődvonalai ellen, ahelyett, hogy csendesbb, de szívósabb, tervszerű és céltudatos hadjáratba kezdtek volna. A felszínre dobott politikai vezetők, akik csak belekapaszkodtak az antiszemita jelszavakba, amikor más lett a széljárás, nyomban háttat fordítottak annak a programnak, amely szerephez juttatta őket. A jelszavak lassan elkoptak, az eszmék és fogalmak terén uralkodó zűrzavar is csak siettetta az elkerülhetetlennek látszó csődöt. Míg végül *Mékhely Lajos fajvédelmi gondolatrendszere*nek szerves kiegészítéseként értelmet és tartalmat ad *a zsidóság elleni küzdelemnek*. A politika ingatag és bizonytalan síkjáról átviszi a kérdést a tudomány csendesebb, de biztosabb és szilárdabb terepére, hogy világos és határozott alapot építsen a zsidóság ellen folytatott nemzeti önvédelmi harc alá. *A magyar tragédia élettudományi okairól* szóló nagyjelentőségű tanulmányában először ismerteti meg *a magyar közvéleménnyel a zsidóság faji lényegét*, először mutatja be a zsidóságot, mint szemitanéger-hamita-előázsiái alacsonyabbrendű *korcskeveréket*, amely a maga faji és vérségi idegenszerűségével minden népre és országra pusztulást hozott, ha csak ezek céltudatosan és elszántan nem védekeznek, úgy a zsidóság anyagi és szellemi elhatalmasodása, mint pedig a vele való vérségi keveredés ellen.

A magyarság irtózatossá bukásának egyik legfőbb oka — állapítja meg Méhely ebben a tanulmányában — éppen az volt, hogy megfeledkezett a faji lét legelemibb parancsáról, túrte és engedte a zsidóság hihetetlen arányú térhódítását a nemzeti élet minden ágazatában, sőt megtagadva a faji fenmaradáshoz szükséges *vértudatot*, vezető rétegei a zsidósággal való nagyarányú vérségi keveredéstől

sem riadtak vissza. *A világháború válságos órái nálunk faj-tudatától megfosztott tömegeket és fajilag zavaros öszszetételű diszharmonikus félvér korcsokból álló, súlyosan terhelt, vezető osztályokat találnak, amelyek a megpróbáltatások pillanataiban az idegen erők rohamával szemben, nem tudtak ellenállást kifejteni. Méhely hangsúlyozza; a zsidókérdés elsősorban és mindenekelőtt a vérség és a fajiség kérdése, a legfontosabb tehát, hogy a zsidóság faji lényegét ismerjük. Ezzel kapcsolatban, főleg a zsidók idegéleti terheltségét és közismert zavarait emeli ki, utal Fishberg megállapítására, aki szerint a zsidók eltompult agyveleje a legkisebb izgalomtól is megzavarodik. Nyomban felteszi a kérdést is, van-e népét és fajtát csak némiképp is szerető kormányfő, politikus, tudós, vagy csak bár józanészű ember is, aki megengedhetőnek tartja, hogy a zsidók mindenféle kórsággal terhelt beteg vérüket beömlésszék a magyar néptestbe? Pedig ez a pszichikai terheltség a zsidóvér romlottságának csak egyik oldala, mert a zsidóság nemcsak mindenféle kórság hordozója, hanem amellett még alacsonyabbrendű fajtaik keveréke, úgyhogy a zsidóvér befogadásával a magyarságot a faji fehérjék olyan bomlásainak tesszük ki, amelyek fajtánk végromlását okozhatják. Hiába minden keresztetződés más fajtákkal, ez az alacsonyabbrendű beduin és négervér a zsidók megkövesedett fajtajának kimozdíthatatlan alkotórésze, amely kisebb-nagyobb adagban mindig bennszunnyad az utódokban, hogy neki kedvező alkalommal teljes erővel fellobogjon. S minél távolabb áll a zsidóktól az a másik fajta, mellyel keresztetződnék, annál könnyebben és annál teljesebben üt ki az utódokon az ősi zsidó vér úgy, hogy már csak ebből a szempontból sem volna szabad a magyar-zsidó házasságokat megengedni, mert bár az örökléstörvények alapján még nem lehet megállapítani, hogy az ősi vércomponensek, mikor ütnek ki teljes erővel, már a pusztta lehetőségnek is tilalomfának kell lennie a vegyesházasságok megakadályozására. Az ilyen természetellenes vérkeveredésekből csak diszharmonikus korcsok jöhetnek létre, amelyekben a természet törvényének ellenére két erőszakosan egybeforrasztott, illetőleg csak egy testbe kényszerített, de tulajdonképpen ellenséges fehérje találkozik. Az ilyen esetekben az egyik fajta fehérjei állandó küzdelemben vannak a másikkal. Ami az egyes fajtáknak értékes, az sohasem fejlődhetik ki szabadon, mert a másik fehérje-complexum kitéríti fejlődése ter-*

mészetes útjából úgy, hogy az ilyen lény a szó igaz értelmében korcs marad, tele defektusokkal és selejtességekkel. *Az ilyen, rendszerint testileg is elnyomorodott, egyénekből hiányzik a tiszta fajú ember emelkedett belső szemlélete s lelki egyensúlya, mert testi tökéletlenségüket rettenő igazságtalanságnak érezvén, tehetetlen dühükben másokon, a körülöttük lévő világon iparkodnak magukat megbosszulni...* Minden eszközzel megakadályozandónak tartom, hogy a zsidók egyetlen csepp vére is beszivároгjon a magyar nép testébe, mert a magyar-zsidó házasságokból mindég csak zsidók születnek. Ha nem akarunk végleg elzsidósodni, akkor legalább ezentúl teljesen ki kell rekesztenünk a zsidókat minden vérközösségből. Ez jelenleg a mi legfontosabb feladatunk! — írja Méhely már 1922-ben.

Méhely fogalmazásában a zsidókérdés a valóságnak megfelelően, elsősorban *fajbiológiai problémává változott át*. Kétségtől nagy veszélyt rejtegetett magában az a tény, hogy a zsidóságnak sikerült néhány évtized alatt az egész magyar gazdasági és szellemi élet csúcspozícióit, egész első élvonalát meghódítani, *de ennél sokkal nagyobb veszély rejtőzött abban, hogy az áttért és lithű zsidók, mind nagyobb tömegekben keveredtek vérségileg össze a magyar közép- és felsőosztállyal*. A fajilag ép és egységes tiszta magyarság adott pillanatban bizonyára vissza tudja szerezni gazdasági kulturális függetlenségét és szabadságát a zsidósággal szembe, *de a fajilag megbontott és vérségileg fertőzött magyarságból hiányozni fog az a belső ható erő, amely egy ilyen felszabadító küzdelem végigharcolásához szükséges*. Amíg egész fajú zsidók foglalják el a nagyipar, kereskedelem, bank- és hitelélet, sajtó és színház vállalkozások vezető helyeit, addig mindig van remény arra, hogy kedvező viszonyok között a magyarság megszabadítja magát az idegen uralomtól, de ha fél- és negyedvér zsidók kerülnek ezekre a helyekre, tehát olyanok, akik vérükben örökölten hozzák a zsidó magatartást, a zsidó szellemet és a zsidó faji örökséget és akik másrészt a fennálló jogi és társadalmi formák szerint, már nem számítanak zsidóknak, akkor az a veszély fenyeget, hogy a látszólagos magyar felsőbbiség mögött végeredményben már Izrael akarata, szelleme és ösztöne uralkodik. Ezért szállt síkra Méhely a zsidóktól való teljes faji és vérségi elkülönítés mellett, mert enélkül a zsidóság elleni küzdelemünk nem lehet sikeres. Csak

most, az ő előadásai, cikkei nyomán ébredt rá a magyar közvélemény arra, hogy itt nem apró-cseprő politikai csetepatéről, nem egyszerű pozíció harcról van szó csupán, hanem *élet-halál harcról, két idegen fajta, kemény, könyörtelen, késhegyig menő küzdelemről, amelyben szükségszerűen egyiknek vagy másiknak alul kell maradnia.*

A zsidóság, természetesen, nyomban felismerte Méhelyben legveszedelmesebb ellenfelét. Tudta, hogy legsebezhetőbb oldaláról éri a támadás. Szokott haremodorában a gúny, a lekicsinylés és rágalmazás fegyvereivel próbálta ellenfelét elhallgattatni. Méhely válaszul a zsidósággal szembe felállított fajvédelmi álláspontját új és új szempontokkal egészíti ki. Szembe állítja *a zsidóság és a magyarság lelki alkatát.* «A zsidót, az ő közvetítő tevékenységében, ügyes, mozzékony, kitűnő tájékozottság, találékonyság és sokoldalúság jellemzi, mindazonáltal izgatott és csapongó fantáziájánál fogva mélyebb elmerülésre képtelen, úgyhogy mindég a külszínhez tapadó, pillanatnyi sikereket hajszoló és kapkodó lényé nem tud a gyakorlati szempontokon felülemelkedni, a zsidó nem analitikus, hanem szintetikus elme, azonban sohasem a tárgy belső lényege, hanem mindég annak célja érdekli. Az, hogy valamely tárgy, jelenség vagy eszme, szép, nemes, magasztos, avagy rút, ocsmány, vagy hitvány, ez a zsidót teljesen hidegen hagyja, mert mindég csak azt az egy kérdést intézi hozzá, mire való s miképpen hasznosítható? Ez a rideg, sokszor kíméletlen, sőt kegyetlen racionalizmus hozza magával, hogy *a zsidónak minden: üzlet.* Ennél sürgősebb és komolyabb életcél nem ismer s ennek feláldoz mindent. Vele szemben a magyar lelkület kevésbé szövevényes, egyszerűbb, erőteljesebb, egészségesebb, igazabb és ösztönösebb. A magyar bármilyen foglalkozási körben odaadóbb, elmélyedőbb, lelkesebb és lelkiismeretesebb a zsidónál, mert az élet követelményeit komolyabban megmérlegeli és minden követelességét mélyen átérzi, mely okból szellemi termékeit is alaposság s megbízhatóság jellemzi. Nyilvánvaló, hogy a magyar és a zsidó lelkület ily szöges ellentéte mellett egyszerűen lehetetlen, hogy ez a két emberfajta közös ideálokat kövessen. Lehetetlen, hogy a magyar osztozni tudjon a zsidó törekvésekben és éppoly lehetetlen, hogy a zsidó átérezhesse azt, ami a magyart hevíti.»

Méhely a maga világos, határozott, tudományosan meg-alapozott álláspontjáról, könnyűszerrel és biztos fölényrel

cáfolta meg mindazokat az áltudományos liberális elméleteket (Pollák Illés, Vikár Béla), amelyek a zsidók és magyarok faji rokonságáról, hazai zsidók kazár-ukráni származásáról szárnyra keltek. Az ellene intézett zsidó támadásokra pedig mindég a legnagyobb hidegvérrel és tárgyilagos-sággal adja meg válaszáat. A gyűlölettel szemben az *értelemhez szól* és figyelmezteti a zsidóságot, hogy saját érdekében áll a magyarsághoz való viszonyának becsületes és egészséges alapokra való helyezése, amihez az első lépés a zsidók mai kifejezetten parazita életformájának sürgős megszüntetése. Figyelmét közben mindvégig leköti a magyarság biológiai sorsának szemmel tartása. Tíz évvel ezelőtt megdöbbentő hatású cikkben tárja elénk a zsidó bujaságnak kiszolgáltatott magyar falusi nép elzsidósodását.

«A falvakban élő zsidó kocsmárosok a hatóság védelme alatt meggazdagodnak, házat, földet szereznek, kocsit, lovat tartanak és az egész falu nekik robotol, akik a nép nyomorát kihasználva, szemita, néger vérüket is bőségesen ráoltják a falu páriáira. A szegény magyar nép büntető törvényeink ezirányú silánysága miatt, tehetetlen préda a zsidók állatias bujaságának és pénzének hatalmában.

Mert a zsidó sohasem lehet más, mint ami az ő lényege s ha egy-egy magyar nőt megbecstelenít, vallásának szabályai szerint, nem is vétkezik, sőt Istenének tetsző cselekedetet hajtott végre, mert a leghíresebb rabbinusok, köztük Maimonidesz, a sas, «a zsinagóga nagy sasa» tanítják a Talmudban, hogy «a hitetlenek felesége használható».

«Ilyen erkölcsi és hitelvek láttára legkevésbé sem csodálhatjuk, ha a zsidó a nemzsidó nőt csak olyan vásári portékának tekintti, mint akár a nyúl bőrt vagy a rongyot. Nem csodálhatjuk, hogy a bordélyházak tulajdonosai, valamint a kerítők és leánykereskedők az egész világon zsidók, akik évente sokezer leányt adnak el leginkább a dél-amerikai örömtanyákra.»

Igaz ugyan, hogy a törvénytelen újszülöttek apja nem minden esetben zsidó, de az nagy különbség, amikor zsidó és amikor nemzsidó az apa. Mert az utóbbi legtöbbször feleségül veszi gyermeke anyját, vagy gondoskodik a gyermek eltartásáról, de a zsidó a legembertelenebb módon űzi el a boldogtalan teremtetést, aki szegényében vagy megöli magát, vagy kufár kuruzslók kezébe kerül s ha nem pusztul el rögtön, egész életére nyomorékja marad a mes-

ter
leá
ele
és
ink
kin
nő
kap
tele
gye
nag
fal
kör
pon
alap
tív
szél
meg
hog
is c

ki,
eszr
lehe
Mél
ame
mél
szer
lyek
elér
elme
meg
hata
mén
sorb
zésé
foly
tiká

terséges abortusnak. Így pusztul el évente sok ezer magyar leány és asszony, még pedig a fajfentartás legértékesebb elemei, mert mondanunk sem kell, hogy éppen a legszebb és legegészségesebb, tehát legmegnyerőbb nők esnek leginkább áldozatul. De nem minden csábítás ilyen tragikus kimenetelű. Nagyon sok esetben világra hozza a magyar nő a zsidó gyereket és sokszor megfelelő tartásdíjat is kap a zsidótól, de ebben sincs köszönet, mert a törvénytelen gyerek, amelyik minden körülmények között zsidó gyerek, rendszerint falura kerül, az anya szüleihez vagy nagyszüleihez, itt felnő s azután összeházasodik valamelyik falujabelivel s így terjed a zsidóvér a faluban és a környékén.

A két zsidótörvénnyel szemben Méhely elutasító álláspontra helyezkedik, mert ezek éppen a legfontosabb, a legalapvetőbb kérdésekben nem tartalmazznak semmiféle pozitív megoldást. T. i. *sem a magyarság és a zsidóság faji szétválasztásáról, sem a további magyar zsidó vérkeveredés megakadályozásáról nem gondoskodnak*. Nem lehet vitás, hogy a zsidósággal való együttélés helyes szabályozása, ma is csak a Méhely által felállított elvek alapján lehetséges.

Harc a magyar fajvédelem megvalósításáért!

Méhely azonban nemcsak eszméket hirdet, elveket jelöl ki, nemcsak buzdít, tanít s megalkot egy külön sajátos eszmerendszert, hanem keresi az utakat és módokat, miként lehetne az eszméket valóra váltani, átültetni az életbe. Méhely tudja, hogy az elveknek csak annyi értékük van, amennyire irányítják és vezetik koruk gondolkozását. *Eszmék és valóság legyenek összhangban*. Olyan intézmények, szervezetek, törvények és rendszabályok szükségesek, amelyek érvényt szereznek a fajvédelmi programnak. E cél elérése érdekében két utat kell járni: az egyik a csendes, elmélyedő, tudományos kutatás útja, a másik út a tömeg megszervezés, az új eszmék jegyében, a politika útja a hatalom eléréseért. Méhely mindkét úton fontos kezdeményező lépéseket tesz. Egyéniségének megfelelően első sorban a fajvédelmi tudományos kutató munka megszervezésén fáradozik. A liberális Magyarország és annak szervezésén folytatása a liberális konszolidációs rendszer kultúrpolitikája a legmerevebben elzárkózott a fajkutatás szolgálatá-

ban álló tudományágak felkarolás elől. Ugyanakkor a nyugat-európai kultúrnépek már több évtizedes tudományos kutatásra tekinthettek vissza, s egyetemi tanszékek, intézetek és jelentékeny irodalom szolgálja a fajkutatás ügyét mindenütt.

A legsürgősebbnek Méhely egy *Fajbiológiai Intézet* felállítását tartja. Előadások és cikkek egész sorában bizonyítja, hogy a tudomány és az egész magyarság érdekében milyen életbevágóan fontos ennek az intézetnek a megszervezése.

Egy új korszak bontogatja szárnyait, új érzésekkel s új eszményekkel telítvén a nemzeti társadalmakat — írja Méhely már 1927-ben. Egész Európában a győző és legyőzött államokban egyaránt egy nagy megmozdulás viharzik át a lelkeken, mely a faji érzés ápolását, a faji öntudat hatványozását ismeri legszentebb kötelességének. Balgák volnánk, ha nem értenők meg az idők szavát s mi is nem törekednénk nemzeti létünk alappilléreit megerősíteni s ehelyett ernyedtt lélekkel adnók meg magunkat az enyészet erőinek. Bennem él a hit, hogy még nem romlottunk meg annyira és még átérezzük azt a természet adta nagy igazságot, hogy *a fajta szentség, amelynek oltárt kell emelnünk szívünkben. Azonban az oltár nem elég, azon áldozni is kell tudni, még pedig nemcsak lelkesen, hanem okosan is.*

Mindenekelőtt arra kell áldoznunk, hogy végre-valahára megismerjük fajtánkat s tudnunk kell, hogy a befogadott idegen vérelemek mennyiben váltak előnyünkre vagy hátrányunkra, mert bizonyára könnyebb a bajnak elejét venni, mint a megtörtént romlást helyrehozni, amikor már többnyire csak tehetetlen sopánkodás és kétségbeesés jár a nyomában. Méhely, Lundborg svéd professzorra és mintaszerű intézetére hivatkozik és azt állítja élénk követendő példa gyanánt. Lundborg a svéd fajbiológiai intézetről írott ismertetésében rámutat arra, hogy a fajbiológia feladata, hogy a népeket megvédelmezze belső ellenségeik ellen, amelyek megsemmisítésére törnek. Méhely a Magyar Fajbiológiai Intézet keretében négy osztályt kíván felállítani és pedig egy nemzetségtörténeti és orvostdemográfiai osztályt, másodszer egy antropológiai osztályt, amely a bűnügyi biológiát is kutatása körébe vonja, harmadszor egy experimentális biológiát, illetve egy experimentális pathológiát és végül negyedszer egy örökléstani múzeumot. Javaslatára a Pázmány Péter Tudományegyetem

bölcsészeti kara már 1923 júniusában elhatározta a Fajbiológiai Intézet felállítását, az egyetem tanácsa azonban nem tartotta keresztláthatónak a tervet, sem pedig időszerűnek és így a kérdés lekerült a napirendről. De nemcsak az egyetemi tanács részéről hiányzott a megértés Méhely javaslatával szemben, az egész hivatalos ú. n. magyar kultúrpolitika is teljes érzéketlenségről tett tanubizonyiságot. Amikor megszámlálhatatlan milliók jutottak haszontalan és felesleges intézményekre, a magyar fajkutatók céljaira nem jutott egyetlen fillér sem. A magyar művelődés-ügy teljhatalmú irányítóját, Klebelsberg Kunó gróftot nem lehetett a fajkutatók ügyének megnyerni. A miniszter a fajbiológiánál sokkal fontosabbnak tartotta a halbiológiát. Nem csodálkozhatunk azon, hogy Méhely a legkeményebb harcot vívta ezzel a művelődéspolitikával és ennek vezetőivel.

A neonacionalizmusnak nevezett új politikai és művelődési eszménnyel szemben kérlelhetetlenül rámutatott ennek gyökértelen és erőtlenségére. A nacionalizmus egyedüli helyes értelmezése Méhely szerint a *vérközösségen alapuló nemzeti egység*. Politikusaink azonban nem értették meg ezt a gondolatot és éppen ezért semmit sem tettek az elhagyott, csüggedt és fáradt magyarság megerősítésére, felemelésére. «A magyarság mindenütt és mindenben háttérbe szorul minden erőfeszítése meddő és céltalan, mert sehohsem talál megértésre. A magyar föld már régen idegeneket táplál, országhatárunk őrizetlen kapuin nemzetirtó rajok özönlenek be s a mi véreink milliói a hazától elszakítva, idegenben vívják a létért való küzdelem haláltusáját. De a hatalom birtokosai mindezt nem látják. Észre sem veszik, hogy a magyar hazában már az idegen az úr. De azért nagy szegénységünkben is krözszi vágyak tombolnak bennünk s lidércfények és csillogó káprázatok homályosítják el tiszta látásunkat. Ilyen káprázatokból kifolyólag pazarolunk el milliárdokat olyan intézményekre, amelyekre semmi szükségünk sincs. S közben nem látjuk meg a magyar nép düledező viskóit és lázkóros emberanyagának testi és erkölcsi elesettségét. Ez a neonacionalizmus.»

De hiábavaló volt itt minden hivatkozás az új európai eszelleme, a népek lelkét eltöltő új eszményekre, arra a lázas kutatómunkára, mely a fajkérdés terén világszerte folyik, hiábavaló volt a hivatkozás a magyarság faji szét hullására és hanyatlására, népünk elsatnyulására, a magyar

tudomány szégyenletes mulasztásaira, senki sem értette meg, senki sem hallgatta meg ezeket a panaszokat és figyelmeztetéseket. Mialatt mi az «európai» kultúrfőlény útjait jártuk, azalatt idebent sorvadt és hullott a magyarság fajilag legbecesebb rétege. Mialatt mi jobb ügyszó méltó buzgósággal ennek a kultúrfőlénynek költséges légvárát építgettük, azalatt a magyarság milliói oly alacsony élet-színvonalon tengődtek, hogy a kulturális érdeklődés leg-
elemibb foka sem fejlődhetett ki körükben. Hiába képzelte el és hiába tervezte ki Méhely Lajos a magyar tudományos fajvédelem fellegvárát, a Magyar Fajbiológiai Intézetet, ahol szakemberek serege vizsgálja, kutatja és feltárja a magyarság eddig ismeretlen faji lényegét, biológiai alkatát és állapotát, faji megerősödésének útjait, eszközeit és törvényeit. Ez az intézmény a legszerényebb keretek között mindmáig nem jöhetett létre, mérhetetlen kárára a magyar fajvédelem ügyének. A közöny és a tudatlanság száműzte mindeddig a magyar tudományos élethől a legkorszerűbb és ma legfontosabb tudomány-
ágakat a fajegészségtant, a fajélettant és az embertant.

*

Bár magának a fajvédelem tudományos elméletének kidolgozása is nagy feladatot rakott Méhely vállaira s e mellett világszerte elismert és méltányolt zoológiai munkásságát is tovább folytatta, mégis időt és módot talált arra is, hogy kivegye részét a *Fajvédő Párt* megteremtéséből és irányításából is. Az új párt az ellenforradalom politikai és szellemi hagyatékának megtartására vállalkozott. Magába foglalta az értelmiségnek azokat a rétegeit, amelyek nem akartak beletörődni a liberalizmus újra való feltámasztásába, vagyis abba, hogy minden ott és úgy folytatódjék, ahol 1918-ban abbamaradt, valamint a zsidóság uralmi helyzetének további fennmaradásába, a magyarság millióinak szociális elesettségébe, a földbirtokmegosztás tarthatatlan aránytalanságaiba. A Fajvédő Párt körül a színmagyar paraszt- és birtokososztálynak azok a tömegei tömörültek, akik a maguk szűk osztály-szemhatára fölé emelkedve, a faji egység és közösség eszméjéig is fel tudtak emelkedni. Éveken keresztül a Fajvédő Párt volt az egyetlen elvi alapon álló ellenzéke az uralmon lévő liberális kormányrendszernek. A törvényhozásban vívott harcai, a szanalás, a népszövetségi kölcsön és a vele együttjáró

gyámkodás, a numerus clausus eltörlése, a korrupció és a protekció ellen emlékeztető fejezetei a magyar parlamentarizmus történetének. A Fajvédő Párt és az általa képviselt eszmék mögött tulajdonképpen sokkal nagyobb, tömeges erők sorakoztak fel, mint amekkorára parlamenti képviselőinek számából következtetni lehetett volna. A zsidósággal szövetségelt álkeresztény liberális politikai rendszer választási technikája, szavazási gépezete azonban kíméletlenül kiirtotta a fajvédő jelölteket. Körülbelül ugyanúgy, sőt talán még alaposabban, mint a nyolcvanas években Istóczy antiszemita pártjának jelöltjeivel cselekedtek Tisza Kálmánék. A Fajvédő Párt és sajtója, amíg létezett a *Szózat*, a *Nép* és a *Magyar Ujság*, bátor és elszánt harcot folytatott az uralmon lévő liberális, kapitalista, feudális rendszer ellen, ébren tartotta az ellenforradalmi program folytonosságát és jogosultságát.

A párt napi politikai tevékenységében *Méhely kevés részt vállalt, tudományos ideológiájának kidolgozása azonban csaknem kizárólag az ő érdeme.* Tőle származnak azoknak a fajvédelmi alapelveknek első megfogalmazásai, amelyek alapján a pártprogram megszületett. Méhely tette érzékelhető valósággá a magyar fajta fogalmát, ő hívta fel a figyelmet a faji eszme jelentőségére, a fajközösség megszervezésének és a fajhűség ápolásának szükségességére, ő ismertet meg a céltudatos és eredményes fajvédelem eszközeivel és eljárásaival. Előadásai és tanulmányai tudományos tartalommal és célkitűzésekkel teltették a Fajvédő Párt törekvéseit. *A marxista szociáldemokrácia mellett ezekben az időkben tulajdonképpen csak ennek a pártnak volt világos és határozott világnézeti alapja. Méhely értelmezésében a Fajvédő Párt a magyarság faji szabadságharcának letéteményese volt, egy nehéz, de magasztos küldetés hordozója.* A tudomány igazságait a magyarság életét irányító igazságokká akarta tenni s ezért kapcsolódott be a tőle különben egészen távolálló napjü politikába. Nemesak a párt programján, hanem egész politikai frazeológiáján és szellemén az ő tanításainak hatása volt érezhető. De kivette részét a párt napi munkájából is. Nap-nap után látjuk őt hol itt, hol ott az ország egyik-másik részében a szónoki emelvényen, ahol a fajtudomány mélyértelmű tanulságait csepegteti ismeretszomjas hallgatósága lelkébe.

A sok áldozatos munka és fáradság látszólag nem hozta

meg a remélt eredményeket. A Fajvédő Párt lassan felmorzsolódott abban a nyomasztó, nehéz harcban, amelyet hosszú éveken keresztül, szinte egészen egyedül kellett megvívnia a liberális kormányhatalommal és a zsidó nagykapitalizmussal szemben. A Párt 1928-ban bekövetkezett feloszlátását Méhely, Gömbös Gyulához intézett nyílt levelében eleinte helytelenítette, főleg azért, mert véleménye szerint a vérbeli magyarság életérdekeivel szemben, a kormányzat teljesen közömbös és érzéketlen. «Nem állíthatjuk, hogy tudatosan cselekszik a magyarság érdekei ellen, azonban mélyen fájjaljuk, hogy nem érti meg a magyarság szívdobbanásának ritmusát, nem törődik a magyarság életszükségleteivel, s nem karolja fel etnikumának, történelmi érdemeinek és politikai súlyának megfelelően. A mi kormányunk a magyarság életigényével szemben mindig a hűvös objektivitás s a humanizmus és liberalizmus elnyűtt palástjába burkolózik, ellenben más fajokkal szemben annál megértőbb és alkalmazkodóbb. Ez pedig, ha tovább is így tart, ez kikerülhetetlenül a magyarság végzetes megroppanására fog vezetni, mert a favorizált fajokkal szemben az egész vonalon háttérbe szorulva, nem fejtheti ki életenergiáját s végül teljesen enerválva, halálos nosztalgiába fog süllyedni».

Később Gömbös Gyulával folytatott eszmecsere után Méhely is helyesebbnek vélte a fajvédő eszméknek szellemi és társadalmi téren való terjesztését. Maga a Fajvédő Párt és politikai vezére, Gömbös Gyula, egyébként nem egyszer adta tanujelét Méhely iránt érzett hálájának. Gömbös 1925 december 14-én kelt levelében egyebek között a következőket írja: «Ez úton fejezem ki Előtted mély tiszteletemet és őszinte szeretetemet úgy a magam, mint az egész pártom nevében, kérve a Mindenhatót, hogy abban az apostoli működésben, amelyet az exakt fajvédelem terén csak egymagad harcolsz, adjon Neked erőt és kitartást».

Ha az a politikai keret, amelyben Méhely a maga új eszméit és igazságait hirdette, meg is szűnt, nem szüntek meg azok az eszmék hatni, amelyeket ide s tova két évtizede hirdetett. Ma már a fajvédelem örökbecsű gondolatai át meg átjárják a magyar nemzettest jobbik részének lelkét, mély meggyőződésévé és életirányító elveivé váltak. S ha a magyar közéletben egyre több szó esik fajvédelemről a magyar közvéleménynek legalább egy része megérti a fajiság törvényeit és ezeknek a magyarság életére kiható,

döntő fontosságát, úgy ebben bizonyára Méhely Lajosnak van a legtöbb érdeme.

A harmincas évek elején, amikor a zsidóság már egészen bebiztosítottnak érezte magát nálunk, hatalmi helyzetét is meggingathatatlannak tartotta s minden ellenkező hang, bírálat már elhallgatott és sűrű, fojtogató csend honolt a neonacionalista kultúrfölényes, újliberális magyar világra, már jóformán egyedül csak *Méhely Lajos és A Cél tartanak ki változatlan hűséggel és törhetetlen akarattal az ellenforradalmi elvek és igazságok mellett.* Amikor már érdekből vagy meggyőződésből mindenki módosította véleményét, amikor Méhely, mintha tíz év alatt mitsem változott volna a világ (a magyar közélet vezető személyiségei a zsidó sajtó és nagykapitalizmus kegyeiért és vállveregető leereszkedéséért esengenek), — távol e különös erkölcsű és becsületű világ zajától, a tudomány szentélyének léleknevesítő csendjében búvárkodva és elmélkedve, változatlan bátorsággal emel szót a magyarság életjogaiért. Nem befolyásolják őt a zsidó sajtó benyálazó, rágalmozó támadásai. És az sem veszi kedvét, amiről ma már sokan elfeledkeztek, hogy Méhely Lajosnak tíz évvel ezelőtt a Schadl-tanács bírái elé kellett állania, hitfelekezet elleni izgatás vétségével vádolva, mert a zsidók parazitáságáról, az ezzel együttjáró kizsákmányoló tevékenységéről és uralomvágyáról írt egyik cikkében, a tőle megszokott nyíltsággal és őszinteséggel. Tíz évvel az ellenforradalom után és tíz évvel a harmadik zsidó törvény megalkotása előtt, a Csemegi—Nasch-féle büntetőtörvénykönyv jóvoltából, két heti fogházat kellett akkor kapnia.

*

A faji eszme és a fajtudományok eredményeinek népszerűsítése mellett Méhely a pozitív fajvédelem, az elapadó magyar vér megmentése és megjavítása érdekében, közel másfél évtizeddel ezelőtt, nagyhorderejű javaslatokkal lép a nyilvánosság elé. Vélemélete értelmében ugyanis a tiszta magyarra a *III. vagy B-vércsoport a jellemző.* Ennek hátterbe szorulása, elapadása a magyar vér és ezzel együtt a magyar faj uralkodó szerepének hanyatlá át is jelenti. A magyar fajvédelemnek egyik legfontosabb feladata ennek a folyamatnak feltartóztatása, részben a *vértudat jelébbresztésével,* részben a *természetellenes, káros vérkeveredés megakadályozásával.* Méhely Güntherrel együtt azt vallja, hogy

a «vérörökségben kristályosodik ki az ember egész lénye és ez az örökség mindennél élesebben jellemez». A vérről sokáig azt hitték, hogy jelkép csupán, a fajiság jelképe, ma azonban már tudjuk, hogy biológiai jellegzeteségek hordozója. A vércsoport kutatások terén elért eredményeket és ezzel kapcsolatban a vérátömlesztések során szerzett tapasztalatokat, Méhely igen nagy jelentőségűeknek tartja, nemcsak az egyes emberek, hanem a nemzet és nemcsak az orvostudomány, hanem a népesedés és fajpolitika szempontjából is. Annak a véleménynek ad kifejezést, hogy a fajkeveredés elbírálásánál nagyon fontos a vércsoportok egymással szemben tanúsított viselkedésének a figyelembevétele is. Az orvostudomány körében szerzett tapasztalatok, továbbá saját nagyszámú megfigyelései alapján, arra a végső következtetésre jut, hogy élettanilag helyes, egészséges házasság csakis az azonos vércsoportba tartozó házaspárok között jöhet létre. De megengedhetők élettani szempontból még azok a házasságok is, ahol

a férfi	a nő
2	1
3	1
4	1, 2, 3

vércsoportba tartozik. Ha a házasság előtti kötelező orvosi vizsgálat és tanácsadás a vércsoport vizsgálatra is kiterjedne, úgy sok tragédia, könny és fájdalom, sok szenvedés lenne elkerülhető. Jóval kevesebb lenne a megnyomított életek, terheltek, korcsok, a zavart vérűek, a testileg-kellemesen szenvedő utódok száma. Méhely nagyon jól ismerte azokat a nehézségeket, amelyek a házasságnak vércsoportok alapján való szabályozás elé tornyosulnak, de úgy vélte, hogy magasabb nemzeti érdekből, de még saját jól felfogott egyéni érdekében is, meg lehet és meg kell hoznia mindenkinek azt az áldozatot, amely végeredményben egy-egy szerencsétlen házasságról való lemondást jelent csupán. Méhely javaslataival kapcsolatban tűnt ki csak, hogy mennyire tudatlan a magyar közvélemény biológiai és örökéleti kérdésekben. Mennyire érzéketlen olyan dolgok iránt, amelyek végeredményben a nemzet és az egyén sorsát, boldogságát vagy szerencsétlenségét döntik el. Most tűnt csak ki igazán, hogy iskolapolitikánk milyen súlyos mulasztásokat követett el, amikor iskoláinkban a legelső fokról a legfelsőig teljesen figyelmen kívül hagyta a biológiai,

örökléstani és fajegészségügyi ismereteket. Társadalmunk teljességgel képtelen biológiailag gondolkozni. Jellemző, hogy még sokan olyanok is, akik a házasság előtti orvosi vizsgálat mellett szót emeltek a vérvizsgálat dolgában, teljes érdektelenséget mutattak.

Méhely számos tanulmányában ismételten a fajiság és a vérstruktúra közötti szoros benső kapcsolat mellett foglal állást. A legtöbb esetben, rendes körülmények között, egyikről a másikra lehet következtetni. A fajkép többnyire egy bizonyos véralkat hordozója és fordítva. A vérstruktúra lényeges tényezője a fajiságnak. A fajiság és a véralkat közötti végső összefüggést nem ismerjük ugyan minden részletében, de a mindennapi tapasztalatok bizonyítják a kapcsolatot. Ha vérségileg idegen és ellentétes egyének házasodnak össze, sokszor az anya és gyermeke között véralkatheli ellentét támadhat. Ha azt akarjuk, hogy a magyarság faji ereje helyre álljon, úgy minden eszközzel gondoskodnunk kell arról, hogy fajilag és vérségileg összeillő egyének köthessenek csak házasságot. Fajerosításról csak egy-egy faj keretén belül lehet beszélni. A távolálló, ellentétes fajtájúak között a keveredés következtében csakis diszharmonikus korszak jöhetnek létre. Tisztában kell lennünk azzal, hogy az élőlények minden cselekedete faji cselekedet, szívük minden dobbanásával fajuk érdekeit szolgálják és legszentebb eszményeik is a faji géniuszban nyilvánulnak meg.

*

Az élet törvényeinek, a természet mozgató erőinek hatását az emberre és az emberi társadalomra Méhely egyébként már a világháború alatt az avatott kutató érdeklődésével vizsgálta. *A háború biológiájáról* írott s már említett tanulmányában a nagy világegést távol a politikai és diplomáciai tülekedésektől természettudományos megvilágításba helyezi. A világerők gigászi küzdelme csak a létért való küzdelemnek egyik jelensége — írja radikális és marxista oldalról nagy zenebonával fogadott tanulmányában — formájában szokatlan és arányaiban megrendítő ugyan, de végső lényegében mégse más. Határozott érveléssel halomra cáfolja azokat a maltuzianus és marxista okoskodásokat, amelyek szerint a nagy katasztrófa oka kizárólag a túlnépesedés és a háború, vele a létért való küzdelem az emberi társadalomból kiküszöbölhető... Élesen

szembeszáll azzal a bébeli felfogással, amely szerint a haza csak egy elvont fogalom, *a haza az ember énjének egy darabja, amelytől megválni annyi, mint saját lényétől elszakadni...* A háború elkerülhetetlen és pusztításai ellenére is nagy anyagi és erkölcsi értékek serkentője. Méhelynek ez a tanulmánya tulajdonképpen bátor szembezállás volt azzal a marxista defetista propagandával, amely a háború elején már mélyen beleette magát a magyar társadalom gondolatvilágába. A gallileista szabadkőműves nemzetközi tanokkal szembehelyezi *a haza és a fajta természet alkotta egységét, összefüggését és egymásra hatását.* Amikor a világháború után bekövetkeznek a nemzeti megaláztatás órái, ismét Méhely volt az, aki a hanyatlás és a bukás mélyebb okait és értelmét felismeri *a magyar vér elapadásában és a helytelen vérkeveredés következtében beállott megromlásában.* A huszas évek elején kezdődik nagy-szerű közírói munkássága, amelynek főcélja a fajismeret népszerűsítése. Új eszméket hirdet és ez nehéz, fárasztó feladat. Méhely A Népből és A Célban közel másfélszáz cikket és tanulmányt írt, ezekben feltárja a magyar társadalom előtt faji bomlásunk okait és következményeit, összefogásra és cselekvésre buzdít. Ebben az időben a magyar fajkutatás tudományának egyedüli bűvára a hosszadalmas és fárasztó tudományos munka mellett, kell vállalja a tömegekhez szólás feladatát is. Cikkeiben egyformán szól az értelemhez és az érzelmekhez. Írásai úgy a forma, mint a belső tartalom szempontjából remekművek. A magyar fajkérdés szegényes irodalmának legbecesebb darabjai. Minden sorukban élet lüktet és nemes szenvedély szól hozzánk. Tömörség, ízes magyarság, világosság és alaposág jellemzi ezeket az írásokat. Bennük egy új világ körvonalai bontakoznak ki. Méhely nálunk első hirdetője a természettudományi, a biológiai, a faji, a vérségi ideológiának, mint a nemzeti lét és a nemzeti élet egyedüli szilárd és biztos alapjának. *Ez az ideológia, amely Európa jövőjé szellemi életét uralni fogja, Méhelynél a magyar fajiságban és a magyar lelkiségben gyökerezik.* Méhelytől tudja meg a magyar közvélemény, hogy a fajiság milyen történelmet és nemzet sorsot formáló erő és hogy a létért való küzdelem nemcsak az egyesek életét befolyásolja döntően, hanem az emberfajtakét is, *hogy a fajtudat, a vértudat a legfőbb nemzetfenntartó erő.* valamint hogy az egészséges és virágzó nemzeti élet legfőbb

alapfeltétele a tiszta fajú értékes emberanyag szaporodásának biztosítása.

1927-ben vette át Méhely *A Cél* szerkesztését. Ez időtől kezdve lett a lap tulajdonképpen kifejezetten fajvédelmi lappá. A beköszöntő cikkben *a magyar fajvédelem szellemi harcának arcvonalába szólítja a magyar társadalmat*. Ettől kezdve sűrű egymásutánban jelentek meg írásai, amelyeknek mindegyikét a leszorított és alárendelt magyarság megmentésének és felemelésének gondolata sugallt. A Cél ezekkel a törekvéseivel csaknem egyedül állt a magyar szellemi életben s Méhely, valamint munkatársai, szüntelenül sürgetik a legégetőbb, legelhanyagoltabb belső problémáink: *a zsidókérdés, a földkérdés, a nevelés reformjának és a pozitív fajvédelemnek sürgős megoldását*. Maga Méhely főleg a szorosan vett biológia fajvédelem megszervezését szorgalmazza. A magyarság vértudatának feltámasztása elé nagy akadályt gördít az esztelen és zavaros fajkeveredés. Így elsősorban a zsidósággal való vérségi keveredés. Ez már olyan méretű, hogy hovatovább a magyar vezetőrétegek teljes elzsidósodásáról kell beszelnünk. *A zsidó magyar félvér korcsok a legtöbb esetben csak a két fajta rossz tulajdonságait öröklik, éppen ezért úgy antropológiai, mint társadalmi és erkölcsi szempontból az ilyen keveredés a legsúlyosabban elítélendő*. Méhely tehát elsősorban a fajkeveredés zűrzavarában szeretne a biológia útmutatása szerint rendet teremteni. Ezért állítja fel a vércsoportokra vonatkozó házassági szabályait. Ezért igyekszik tisztázni azt a kérdést is, hogy a magyarság és az együttélő fajok között lehetséges-e a keveredés. A rendelkezésre álló antropológiai és biológiai ismereteink és tapasztalataink alapján, annak a véleményének ad kifejezést, hogy a törökös és ugoros magyarság egymás között való keveredéséből, mivel egy gyökérből származnak, rövid fejű mongoloidok, lelkileg jól egyensúlyozott, harmonikus nemzedék kerül ki, még pedig a törökös külső megtartásával.

Törökös magyaroknak az *alpesi* fajtájúakkal való keveredésére nagyjából ugyanez érvényes. Ezzel kapcsolatban említésreméltó, hogy városi német eredetű lakosságunk jelentékeny része *alpesi* eredetű. A vérstruktúra nem egyezik ugyan a két csoport között, de az antropológiai rokonság kiegyensúlyozza ezt az ellentétet. Nemzetbiológiai szempontból ez a keveredés tehát nem kifogásolható. Az ugoros

magyarok és az alpesiek közötti vérkeveredés határozottan előnyösnek mondható. Ezzel szemben viszont a két magyar fajelem és az *északi fajta* között oly nagy az ellentét úgy *antropológiai*, mint *szcerológiai* tekintetben, hogy közöttük harmonikus keveredésről szó sem lehet. Északi fajuk nálunk azonban csak kis számmal a németiség körében található. Meglehetősen tisztázatlan még a dinári fajtával való keveredés élettana, valószínű, hogy a törökös magyarsággal való keveredés előnyös, ugyanezt azonban nem mondhatjuk el az ugoros magyarokkal való keveredésről. A mediterrán fajtával való keveredés — nálunk leginkább az *oláhok* ilyenek — úgy az antropológiai vonásokban, mint a vérstruktúrákban fennálló ellentét miatt harmonikusnak egyáltalában nem mondható.

Méhelynek a korlátlan és zavartalan vérkeveredés ellen elfoglalt álláspontját egyesek azzal akarták kisebbiteni, hogy kirekeszti a nem teljesen vérbeli magyarok nagy tömegét. a magyarság népi egységéből. Méhely házassági szabályainak és vérkeveredési elméletének tüzetesebb vizsgálata azonban mindenkit meggyőz arról, hogy ilyesmiről szó sincs s ezt a biológiai megfontolások sem teszik szükségessé. Láttuk, hogy a magyarsággal együttélő nemzetiségek legtöbbször, több-kevesebb antropológiai rokonsági kapcsolatokkal rendelkezik a magyarság felé úgyhogy az összeházasodás ha nem is eszményi, de nem káros, vagy hátrányos s a keveredésből harmonikus korcsok, illetve félvérek származnak, akik további házasságok útján esetleg egészen beleilleszkedhetnek a magyar vérközösségbe. De mindenképpen meg kell akadályozni a már több ízben ismertetett okokból kifolyólag a zsidósággal való vérségi keveredést, mert ez menthetetlenül *faji leromlásunkhoz, a zsidóság átütőerejű néger-szemita faji örökségének érvényesüléséhez vezetne. A magyarság faji jellegének és erejének, ősi mivoltának megőrzéséhez Méhely szerint tehát az első lépés a házasság és a vérkeveredés élettani és antropológiai szempontok szerinti szabályozása lenne.* Bármily különösen hangzik is ez első hallásra, ha meggondoljuk, hogy a magyarság Európa közepén a legellentétebb és a legidegenebb faji erők hatásának és nyomásának van kitéve, úgy nem lehet kétséges előttünk Méhely tételeinek helyessége. Természetesen Méhely is tudja, hogy ez csak az első lépés a céltudatos magyar fajvédelem felé, amelyet a különböző biológiai, szociális, gazdasági és tár-

sadalmi intézkedések egész sorának kell követni. A mennyiségi és minőségi népesedéspolitikához a fajegészségügy minden eszközét igénybe kell vennünk, gondoskodnunk kell a természet által bölcsen létrehozott természetes kiválogatódás zavartalan érvényesüléséről, álhumanizmusból nem szabad az örökletesen terheltek továbbzaporodását mesterségesen fenntartani, ellenkezőleg arra kell törekednünk, hogy ezeket a továbbzaporodásból egyszer és mindenkorra kirekesz-
szük. A magyarság igazi faji megerősödése csak akkor következik majd be, ha a törvények egész sora szervesen egymásba kapcsolódva szolgálja ezt a célt. Így törvényben kell biztosítani a korai házasságkötés lehetőségét, az iskoláztatás megrövidítését, a nő kiválását, a férfierőt igénylő életpályákról, a szegénysorsúak házassági segélyezését, a sokgyermekes családok hathatós megsegítését, az agglegényadó bevezetését, a nőtlen és családós alkalmazottak javadalmazásának arányosítását, a földműves lakosság földhöz juttatását, a mamutbirtokok és mamutjövödelmek megszüntetését, a falvak egészségügyének rendezését, a közvetítő, kereskedelem jogtalan haszonrészesedésének megszüntetését, a coelibátus eltörlését, stb. Mindezek mellett iskolai rendszerünk is gyökeres átalakításra szorul, főleg olyan értelemben, hogy megfelelő fajbiológiai műveltséget nyújtson társadalmunknak. Ha így cselekszünk — úgymond Méhely —, akkor néhány nemzedék múlva már egy egy-
eséges, fajában megtisztult és szervezetében megerősödött, minden nemes iránt fogékony, szilárd jellemű és fajhű nemzet köré fonódik majd a Kárpátok koszorúja.

Magyar világnézet.

Fajában él a nemzet — írja Méhely Lajos egyik dolgozatában, szembeállítva ezt a tételt a közismert, gyakran emlegetett nyelvén él a nemzet szállóigével. És csakugyan Méhely fajvédelmi eszmevilágát legtömörebben, a legvilágosabban ez a néhány szó fejezi ki. Minden erejével arról igyekszik meggyőzni a magyarságot, hogy *a fajhűség, a fajszeretet és a fajtudat legfőbb és egyedüli megtartó erői minden nemzetnek.* Amelyik nemzet ezekről megfeledkezik, az előbb-utóbb az enyészet karjaiba zuhan. Méhely volt egyedül az, aki az 1918-as és 1919-es eseményekből *levonja az igazi tanulságokat,* megállapítja, hogy a magyar-

ságból kiveszett az egészséges fajtudatból táplálkozó világos és helyes politikai és társadalmi tájékozódóképesség és ellenálló erő. Helytelen és hibás egész politikai és világnézeti beállítottsága részben azért, mert évtizedeken keresztül egy idegen bomlasztó faji befolyásnak volt kitéve, másrészt azért, mert egészen elfordult a fajközösségek életét szabályozó természeti törvényektől. Méhely nem jelszavakat hangoztat, nem is programot ad, *hanem a magyar társadalom egész eszmevilágát és gondolkodás módját akarja átformálni.* Biológiai gondolkozásra akarja szoktatni a közvéleményt, mert csak a faji élet törvényeinek ismerete és követése adhatja vissza nemzeti nagyságunkat. A pusztulást és hanyatlást eredményező liberális politikai és társadalmi felfogással szembeállítja *a maga magyar világnézetét,* hogy a trianoni magyarságba új lelket és hitet öntsön. Új életformát, új eszményeket állít elénk. Más népek csak jóval később léptek arra az útra, amelyet Méhely a mi számunkra *húsz év előtt jelölt ki.* Mindent *a faji alapelv*-ből kiindulva szemlél, éppen ezért álláspontja minden kérdésben csodálatos egységben és összhangban van.

A magyarság faji megújulásának első követelménye *a tiszta erkölcs, amelynek hordozói megtartója nem a kiválogatódás nélküli tömeg, hanem a létért való küzdelem válságai között megedződött faji eszményekkel telttett és a nemzet életigényeivel harmoniában kitenyésződött életerős és nemes jellemű rétegek, akikben él az áldozatkészség eszméje, a lelkesedés tüze.*

A magyarabb Magyarország a második követelmény. Tarthatatlan és megalázó állapot az, amikor a magyarság az ország anyagi, gazdasági és szellemi életében alárendelt szerepet játszik.

Nemzeti birtokpolitika nélkül nincs remény a magyarság faji megerősödésére. A meddő nagybirtokokat a kalásztengerrel ékes, de emberüres rónaságot telepítési célokra kell felhasználni.

Nemzeti művelődésünk legsürgősebb feladata arról gondoskodni, hogy ifjúságunk bevezetést kapjon a fajkérdésbe és a fajegészségtani ismeretekbe. A nőt vissza kell adni természetes hivatásának. A mai nőnek az a legnagyobb gyengéje, hogy nem akar anya lenni s nem gondol arra, hogy a legnagyobb nemzet is elpusztul, ha a születések száma túlságosan megcsappan.

Méhely eszméi és tanításai talán sohasem voltak any-

nyira időszerűek, mint éppen napjainkban. Ma már egész Európa népei a faji eszme jegyében építik újjá belső életüket. Mi sem cselekedhetünk másképp. A faji erők most kezdődő nemes vetélkedésében nekünk is helyt kell állnunk, de erre csak akkor leszünk képesek, ha végleg szakítunk a még mindég reánk nehezedő liberális politikai, szellemi, társadalmi hagyatékkal és az új eszmék, az új elvek értelmében építjük a magyarság jövődjét. Egyedül rajtunk múlik, megértjük-e végre a kor szavát s megtanuljuk és lelkünkbe zárjuk azokat az igéket, amelyeket húsz esztendő óta hirdet Méhely Lajos, s amelyek kétséghívül egyedül alkalmasak arra, hogy a magyarságnak visszaadják ősi faji erejét, helyreállítsák faji egységét és így a felemelkedés felé vezessék nemzetünket.

IRODALOM:

Méhely Lajos fajvédelmi cikkei és tanulmányai:

A Népből: 1922 május 28. Szerezzük vissza a magyar faj tisztaságát! — 1922 november 19. Kultúra, szelekció és a magyarság. — 1922 december 24. A magyarság sorsdöntő órái. — 1923 február 4—6. A hamelni patkányfogók. — 1923 augusztus 23. Németország a németeké, Magyarország a siberceké. — 1923 január 6. Rákosi Jenő fajelmélete. — 1923 május 20. Bűnös tudomány. — 1924 október 12. A tudományból kikapcsolva. — 1924 március 30. A középiskola reformja. — 1924 április 21. A faji gondolat térhódítása a tudományban. — 1924 december 25. A magyarság létért való küzdelme. — 1925 március 29. Mongolok-e a magyarok? — 1925 március 15. Vissza a gettóba. — 1925 február 1. A lengyel zsidók eredete.

Magyarságban: 1923 június 29. Halbiológia vagy fajbiológia. — 1929 június 15. Iskola és fajvédelem.

A Célben: 1923 április—1924 január. — A magyar tragédia élettudományi okai. 1925 december. — A magyar élettudomány problémái. 1926 február. — Sugár Mór. Március. — Szózat a magyar nemzethez! Május—augusztus. — A magyar fajvédelem irányelvei. Szeptember. — Néhány szó a magyar fajvédelemről. November. — A fajkutatás élettudományi alapjai. December. — A számkivetett magyar fajvédelem. 1927 január—február. Faj vagy felekezet? — A magyar munkáskérdés veleje. Április. Állítsuk fel a Magyar Fajbiológiai Intézetet. Augusztus. — Az okszerű népesedéspolitikai élettani alapjai. Szeptember. — Psychosis Judaica. November. — Farizeusok. December. — Kátrány-

gyűrű. Neonacionalizmus. 1928 január. — Tudományos életünk mai iránya. Március. — Fajvédelmi feladatok 1929 január—február. — A magyarság antropológiája. Március—április. — A háború biológiája. Május—június. — Magyarabb Magyarországot. Augusztus—szeptember. — Pollák Illés honfoglaló zsidói. November—december. Karácsonyi üzenet. 1930 március—május. — Az én antiszemitizmusom. Június—július. — A vércsoportok faji jelentősége. Augusztus. — Az örök idegenek. December. — A magyarság harmonikus és diszharmonikus vérkeveredéséről. 1931 április—május. — A turáni lovas. Július. — Valaki hazudik! December. — A nemzeti szocialista német munkáspárt fajvédelmi elvei. 1932 május. — A zsidók parazitásága. Augusztus. — Vérfertőzés. Szeptember. — A numerus clausus mérlege. December. — Álpróféták. 1933 január—május. — A magyar faj önvédelmi harca. Július. — Vér, faj, nemzet. Augusztus. — Berzeviczy Albert fajszemlélete. — 1934 január. — A magyar ifjúság nevelése. 1935 február. — Nemzeti lelkiismeretünk válsága. Május. — Magyar írók — zsidó írók. Június. — Felsőházi fajelmélet. Augusztus. — A zsidó rituális gyilkosságokról. Szeptember. — A legsötétebb babona. November. — A zsidó felekezetekről. 1936 február. — A magyar öncélúságról. Március. — A magyar fajkép. Április—május. — Fajvédelem és fajnemesítés. Szeptember. — A magyarság multja, jelene és jövője. November. — Magyar lélek — oláh lélek. December. A magyar fajvédelem ábrázata. 1937 március—április. — A fajfenntartás élettudományi kellekei. Május. — A zsidó siker titka. 1938 március. — A zsidó javaslat szépséghibái. Április. — A házasság előtti orvosi vizsgálatról. November. — Fajiság vagy sorsközösség. 1939 március. — Az új zsidótörvény és az élet törvénye. Június. — A faj lelke, Július. — A noszvaji magyarság antropológiája. Szeptember. — A test és a lélek egysége. November. — Vallomások. December. — A fajtagadás hóbortja. 1940 március. — Magyartalan magyarság. Április.

Lásd még Gáspár János: Méhely Lajos és a tudományos fajvédelem Magyarországon.

Beve
A zs
Istóc

Öno

Sim

L'ad

Verl

Egar

TARTALOM:

Bevezetés	5
A zsidóság Magyarországon a XIX. században	11
<i>Istóczy Győző</i>	29
Pánjudaizmus — antijudaizmus	29
Élete	39
Politikai szereplése	42
A 12 röpirat	44
Istóczy nemzetközi kapcsolatai	48
A drezdai első nemzetközi antiszemita kongresszus	50
Gazdaságpolitikus	53
Törvényjavaslati	57
Méltatása	60
<i>Ónody Géza</i>	63
Tiszaeszlár	63
Az antiszemita párt (Andreánszky Gábor, Zimándy Ignác, Nendtwich Károly, Komlóssy Ferenc, Veres József)	68
Ónody parlamenti szereplése	100
<i>Simonyi Iván</i>	103
Világnézete	103
Élete és egyénisége	107
Helye és szerepe az antiszemita mozgalomban	109
Közírói munkássága	113
<i>Vadnay Andor</i>	119
A tapolcai kérvény	119
Istóczy védője	123
Antiszemita képviselő	127
Csongrádi főispán	129
<i>Verhovay Gyula</i>	135
A néptribun	135
A magyar Drumont	144
A parlamentben	150
Távol a világtól	152
<i>Egan Ede</i>	155
Ki volt Egan Ede?	155

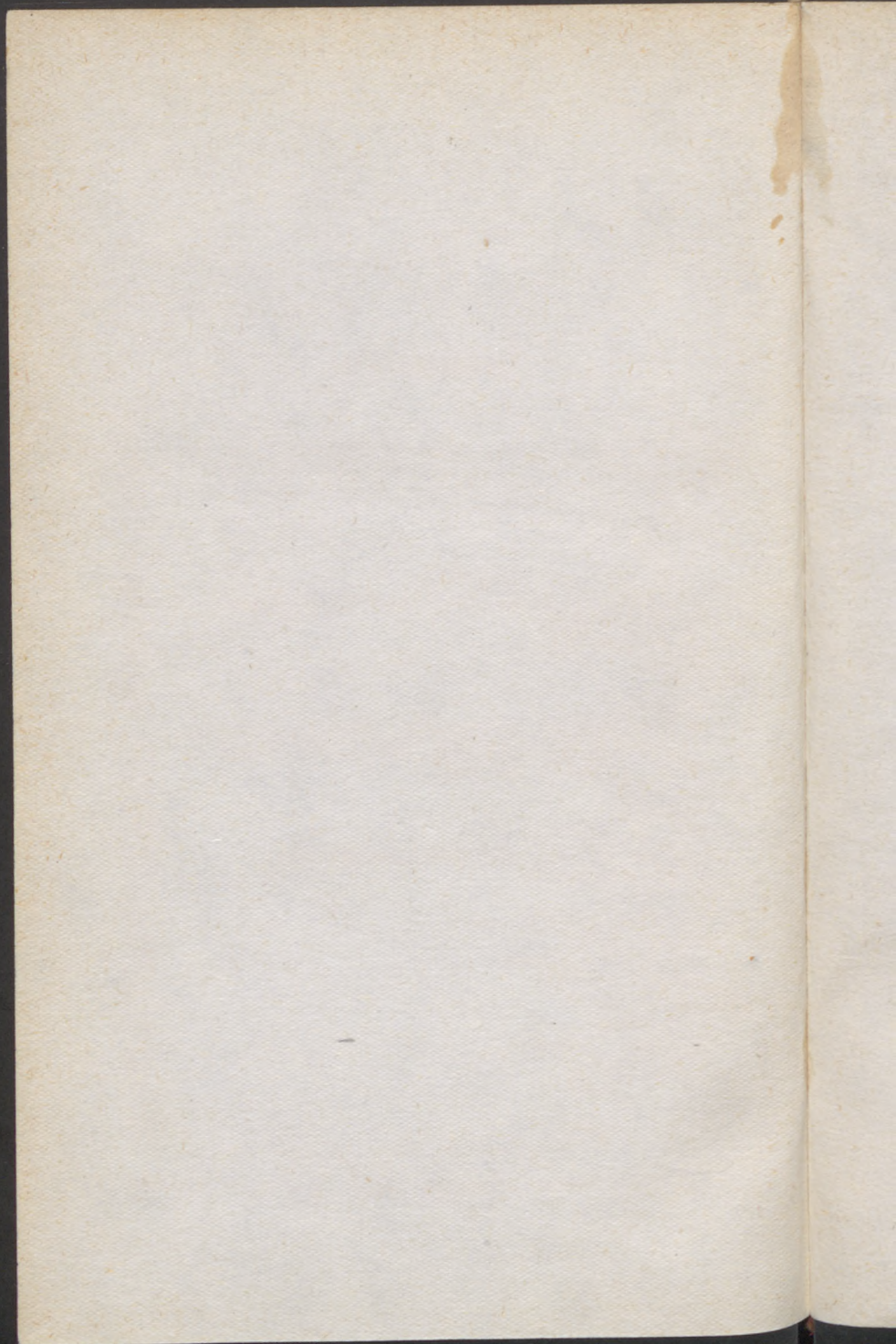
A rutén akció	158
Eredmények és ellenségek	165
A vég	171
<i>Bartha Miklós</i>	177
Harc a magyar hegemoniáért?	177
A kazár kérdés	183
Egan Ede védelmében	189
<i>Szemere Miklós</i>	197
Egy magyar úr	197
Cselekvő külpolitikát	205
Magyar sorskérdések	208
<i>Kiss Sándor</i>	215
A faji gondolat előharcosa	215
Szembe a zsidó forradalommal	224
A zsidó elődiség lényege	230
Új zsidó forradalom felől!	234
<i>Dánér Béla</i>	239
Harc az új Magyarorszáért	239
<i>Gálócsy Árpád</i>	247
A marxizmust meg kell semmisíteni	247
<i>Méhely Lajos</i>	257
A magyar faj	260
A zsidókérdés	267
Harc a magyar fajvédelem megvalósításáért!	273
Magyar világnézet	285

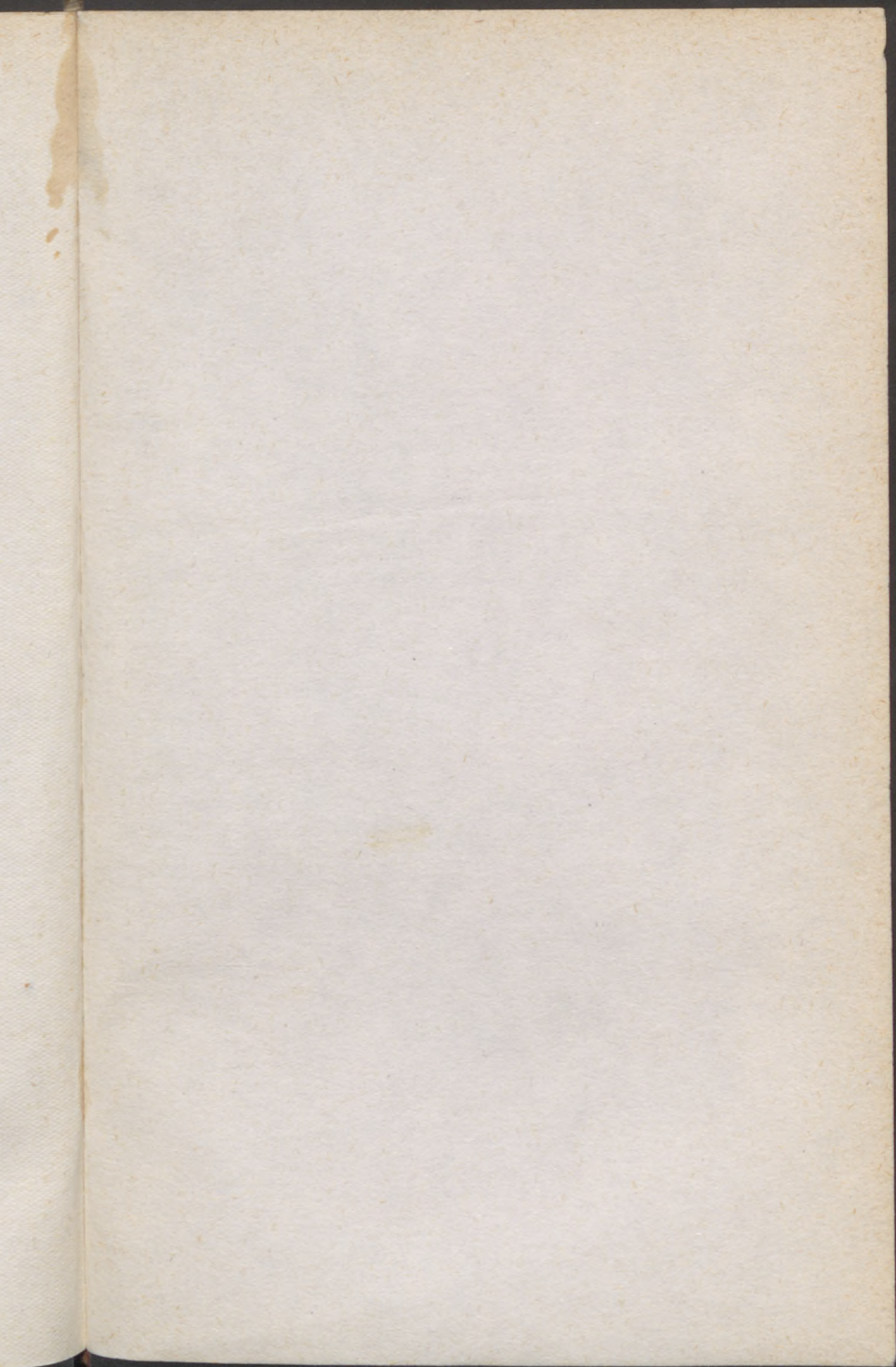

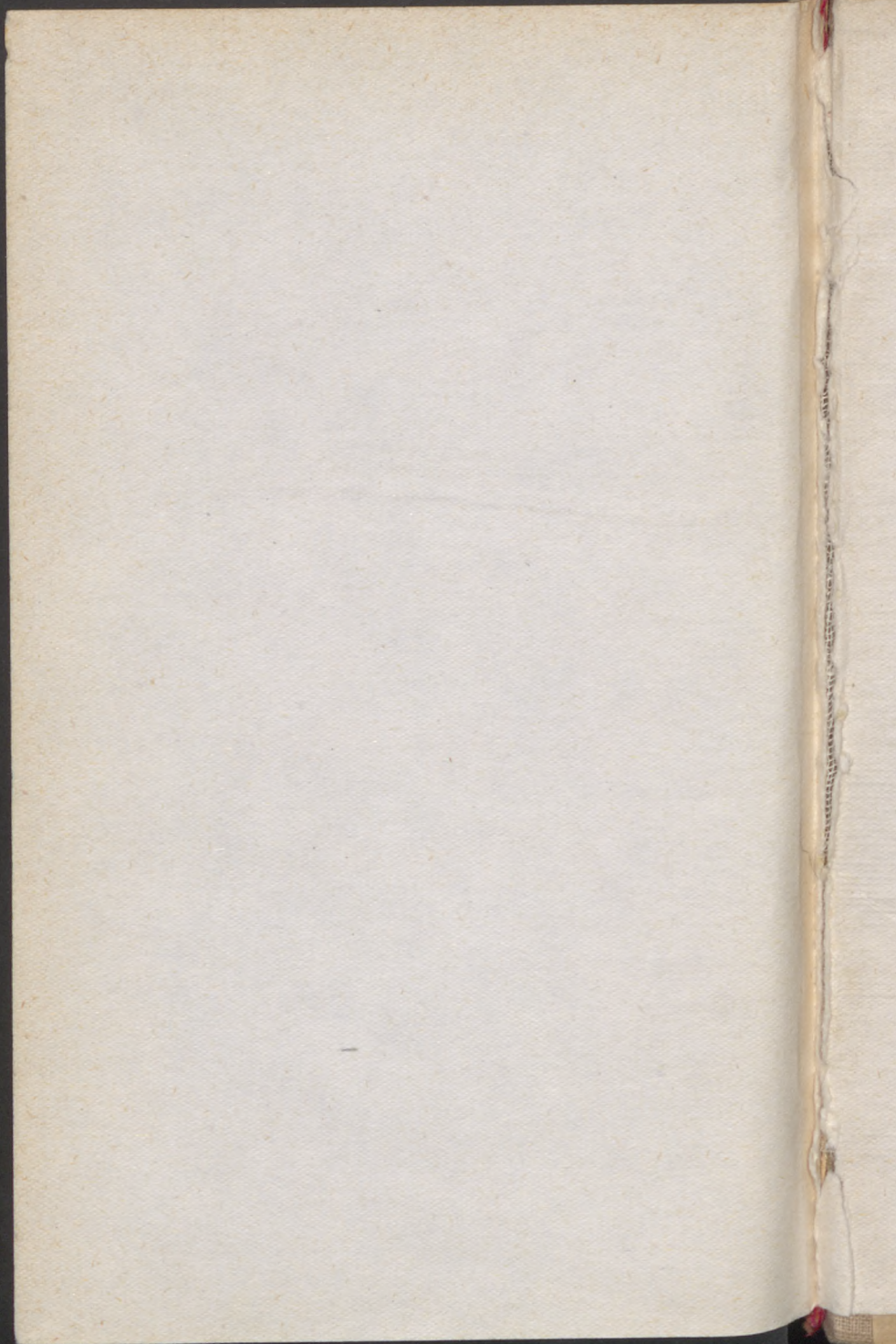
Felelős kiadó: Tamás Kálmán.

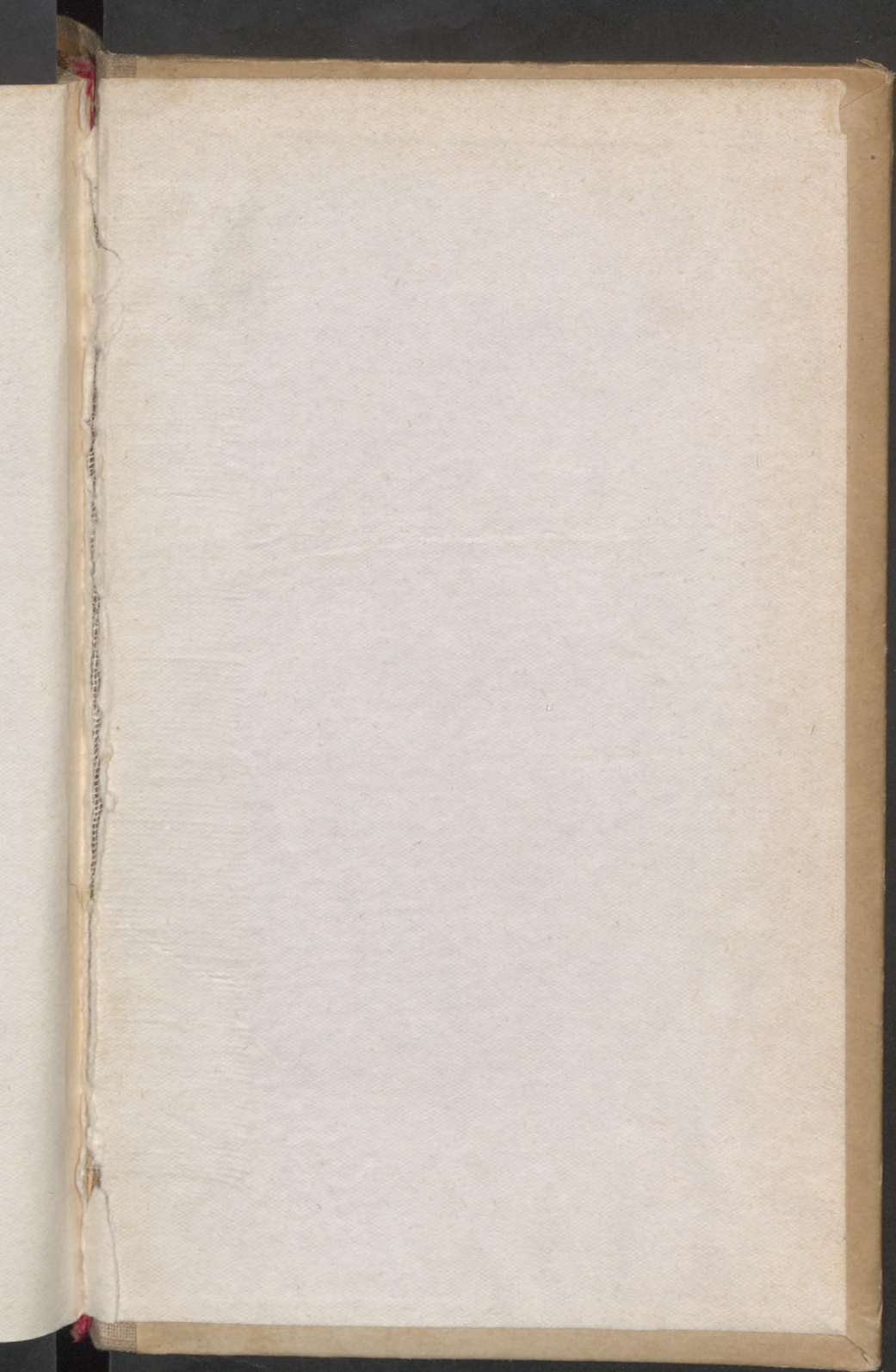
Stádium Sajtóvállalat Rt. — Felelős: Győry Aladár igazgató.

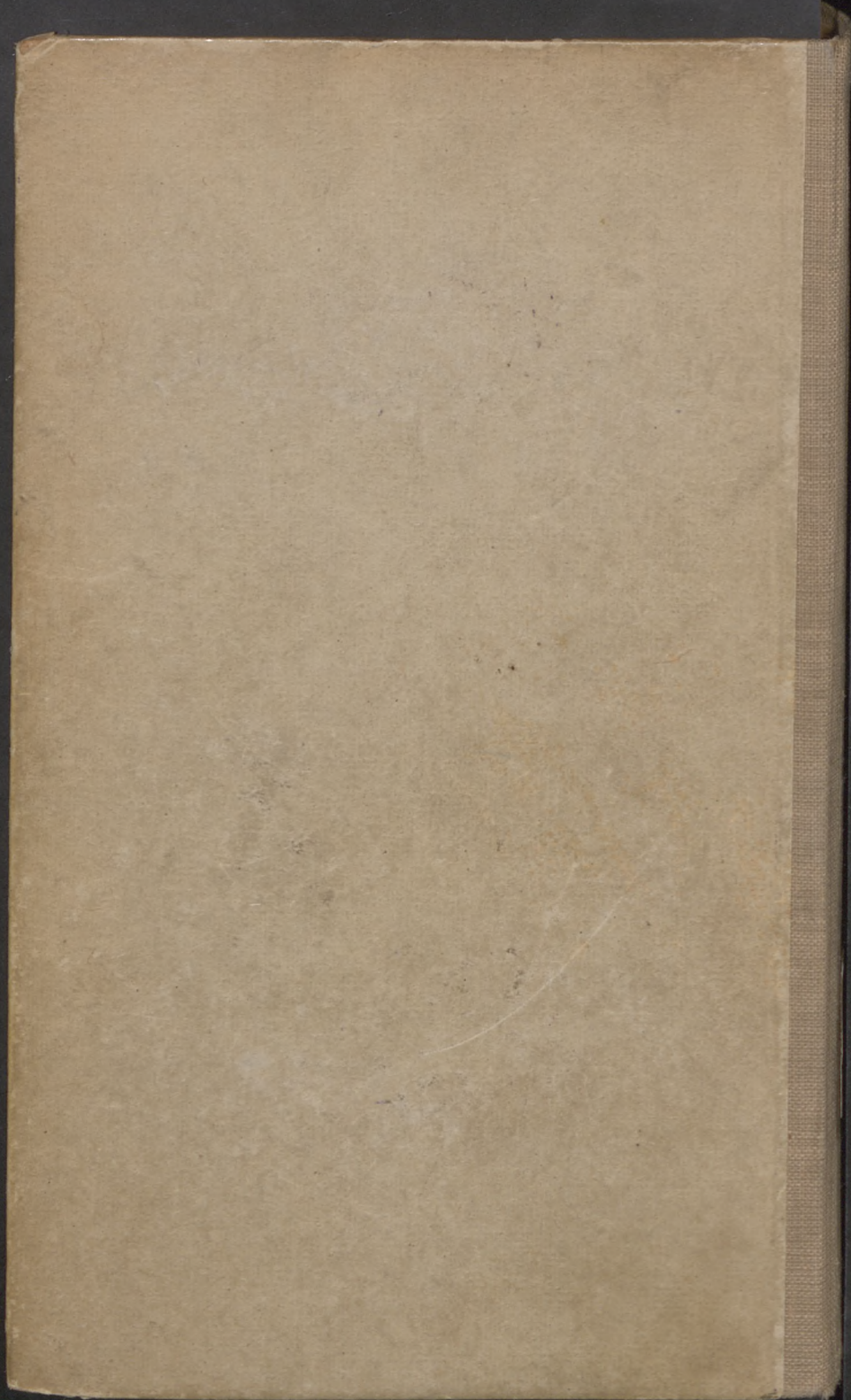
4
3
7
6
8
5
4
0
4
9
9
7
7
0
7
3
5

Bonyi magyar fajvédelem útörői

